

**Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Σχολή Επιστημών της Αγωγής
Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης**

**Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Επιστήμες της Αγωγής»
Κατεύθυνση: Γλώσσα και Παιδική Λογοτεχνία**

**Τα ελληνικά παιδικά βιβλία στο εξωτερικό:
Παράγοντες επιλογής και χαρακτηριστικά των
μεταφρασμένων παιδικών βιβλίων το διάστημα
2011-2017**

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

**Παπουτσή Αικατερίνη
Α.Μ.: 426**

Εξεταστική επιτροπή

**Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Παπαδοπούλου Σμαράγδα, Αναπληρώτρια
Καθηγήτρια του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης Ιωαννίνων**

**Μέλη: Καργιώτης Δημήτριος, Αναπληρωτής Καθηγητής του Τμήματος
Φιλολογίας Ιωαννίνων
Σπανάκη Μαριάννα, Επίκουρη Καθηγήτρια του Παιδαγωγικού Τμήματος
Νηπιαγωγών Ιωαννίνων**

Ιωάννινα 2018

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία επιχειρεί να αναδείξει τα χαρακτηριστικά των ελληνικών παιδικών βιβλίων που μεταφράζονται στο εξωτερικό αλλά και τους παράγοντες που επηρεάζουν την επιλογή συγκεκριμένων βιβλίων προς μετάφραση. Για την επίτευξη του παραπάνω στόχου, αρχικά, πραγματοποιήθηκε διερεύνηση και μελέτη των επίσημων καταλόγων του Ελληνικού Ιδρύματος Πολιτισμού για τα ελληνικά βιβλία που έχουν μεταφραστεί στο εξωτερικό το διάστημα 2011-2017. Επιπρόσθετα, προκειμένου να διαμορφωθεί μία πλήρη εικόνα του τρόπου προώθησης των παιδικών βιβλίων, διεξήχθησαν συνεντεύξεις με πρόσωπα από το χώρο της συγγραφής και της διακίνησης των βιβλίων. Με τις παραπάνω ενέργειες κατέστη δυνατός ο εντοπισμός συγκεκριμένων χαρακτηριστικών των μεταφρασμένων παιδικών βιβλίων για το διάστημα 2011-2017 σχετικά με τέσσερις κατηγορίες: α) τη θεματολογία, β) την εικονογράφηση, γ) το χαρακτηρισμό των βιβλίων ως διδακτικά λογοτεχνικά ή αμιγώς λογοτεχνικά και δ) το χαρακτηριστικό των βιβλίων να ανήκουν σε μία λογοτεχνική σειρά ή όχι. Επιπλέον, παράλληλα με τα χαρακτηριστικά, εξετάστηκαν και οι γλώσσες στις οποίες έχουν μεταφραστεί τα ελληνικά παιδικά βιβλία, έτσι ώστε να εντοπιστεί εάν υπάρχουν συγκεκριμένες χώρες που μεταφράζουν τα βιβλία της ελληνικής παραγωγής. Στη συνέχεια, μέσω των συνεντεύξεων, διερευνήθηκε ποια χαρακτηριστικά από τα παραπάνω λειτουργούν και ως παράγοντες υπέρ της προώθησης και της μετάφρασης των παιδικών βιβλίων στο εξωτερικό. Αξίζει να σημειωθεί ότι, από όσα χαρακτηριστικά ανιχνεύθηκαν, η εικονογράφηση αποτελεί το πιο συχνό χαρακτηριστικό, το οποίο λειτουργεί και ως παράγοντας επίδρασης υπέρ της μετάφρασης. Τέλος, είναι, επίσης, σημαντικό να σημειωθεί ότι για χώρες με μεγάλες αγορές, όπως η Κίνα, χαρακτηριστικό που λειτουργεί ως παράγοντας είναι η ιδιότητα του βιβλίου ως μέρος μιας λογοτεχνικής σειράς.

ΛΕΞΕΙΣ-ΚΛΕΙΔΙΑ: ελληνικά παιδικά βιβλία, μετάφραση και προώθηση, χαρακτηριστικά παιδικών βιβλίων, γλώσσες μετάφρασης, παράγοντες επιλογής.

ABSTRACT

This paper attempts to highlight the characteristics of Greek children's books translated abroad as well as the factors that influence the selection of specific books for translation. To achieve this goal, the official catalogs of the Hellenic Foundation for Culture were searched in order to detect which Greek books were translated abroad during the period 2011-2017. Additionally, interviews of persons working in the field of writing and distribution of books were conducted in order to provide a complete picture of the promotion children's book. The above actions made it possible to identify specific features of the translated children's books for the period 2011-2017 on four categories: a) the subject; b) the illustration; c) the characterization of the books as educational or non-educational; and d) the characterization of the book as part of a literary series or not. In addition to these characteristics, the languages, in which the Greek children's books have been translated, were examined so as to find out whether there are specific countries that translate the books of Greek production. Moreover, through the interviews, it was investigated which features of the above work as factors for the promotion and the translation of children's books. It is worth noting that, within the characteristics, the feature of illustration is the most common and acts as a translating factor. Finally, it is, also, important to mark that for countries with large book markets such as China, a feature that acts as a factor of translation is the characterization of the book as part of a literary series.

KEYWORDS: Greek children's books, translation and promotion of books, children's book characteristics, translating languages, translation factors.

Στον παππού μου που αγαπούσε τα βιβλία

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ-ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	1
1. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ	3
1.1 Οι απαρχές της ελληνικής παιδικής λογοτεχνίας	3
1.2 Βασικοί σταθμοί και χαρακτηριστικά της ελληνικής παιδικής λογοτεχνίας κατά τον 19ο και 20ο αιώνα	8
1.3 Η ελληνική παιδική λογοτεχνία τον 21ο αιώνα: κατηγορίες και θεματολογία παιδικών βιβλίων	13
2. Η ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΤΗΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ	21
2.1 Η λογοτεχνική μετάφραση και ο κοινωνικός της χαρακτήρας	21
2.2 Η μετάφραση της παιδικής λογοτεχνίας: παράγοντες επιρροής και λειτουργίες	27
2.3 Η παγκόσμια διακίνηση των μεταφρασμένων παιδικών βιβλίων και η περίπτωση της Ελλάδας.	33
3. ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ	39
4. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	42
5. ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΚΑΤΑΛΟΓΩΝ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΓΙΑ ΤΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΑΙΔΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ..	44
5.1 Ανάλυση των χαρακτηριστικών των μεταφρασμένων παιδικών βιβλίων για το διάστημα 2011-2017	44
5.1.1 Η θεματολογία των μεταφρασμένων παιδικών βιβλίων.	44
5.1.2 Η παρουσία εικονογράφησης στα μεταφρασμένα παιδικά βιβλία	51
5.1.3 Διάκριση των βιβλίων σε διδακτικά λογοτεχνικά και αμιγώς λογοτεχνικά	53
5.1.4 Η παρουσία των παιδικών βιβλίων λογοτεχνικής σειράς	55
5.2 Διερεύνηση των ξένων γλωσσών στις οποίες έχουν μεταφραστεί τα παιδικά βιβλία.	57
5.2.1 Οι γλώσσες μετάφρασης των παιδικών βιβλίων για το διάστημα 2011-2017.	57
5.2.2 Η μετάφραση των παιδικών βιβλίων στις διάφορες γλώσσες ανάλογα με τη θεματολογία τους.	60
5.2.3 Η μετάφραση των παιδικών βιβλίων στις διάφορες γλώσσες ανάλογα με το αν ανήκουν σε λογοτεχνική σειρά.	62
6.ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ	63
6.1 Απόψεις σχετικά με τη θεματολογία των παιδικών βιβλίων.	64
6.2 Απόψεις σχετικές με την εικονογράφηση	65

6.3 Απόψεις για άλλους παράγοντες που επηρεάζουν την επιλογή ενός βιβλίου για μετάφραση.	68
6.4 Απόψεις για την ανταπόκριση των ελληνικών παιδικών βιβλίων στις χώρες του εξωτερικού.	70
6.5 Απόψεις για περαιτέρω προώθηση των ελληνικών παιδικών βιβλίων στο εξωτερικό	73
7. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ.....	75
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	82
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	84
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ	108

ΠΡΟΛΟΓΟΣ-ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η διπλωματική εργασία με τίτλο «Τα ελληνικά παιδικά βιβλία στο εξωτερικό: Παράγοντες επιλογής και χαρακτηριστικά των μεταφρασμένων παιδικών βιβλίων το διάστημα 2011-2017» είναι αποτέλεσμα σκέψεων της φοιτήτριας Παπουτσή Αικατερίνης κατά τη διάρκεια παρακολούθησης του Μεταπτυχιακού Προγράμματος «Γλώσσα και Παιδική Λογοτεχνία» του Π.Τ.Δ.Ε Ιωαννίνων, το διάστημα 2015-2017.

Η παρούσα εργασία αποτελεί μία προσπάθεια διερεύνησης των χαρακτηριστικών των ελληνικών παιδικών βιβλίων που έχουν μεταφραστεί τα τελευταία έξι χρόνια στο εξωτερικό. Παράλληλα, αποτελεί και μια προσέγγιση των παραγόντων που επηρεάζουν την επιλογή και τη μετάφραση των βιβλίων που θα αγοραστούν από ξένους εκδοτικούς οίκους. Η ελληνική παιδική λογοτεχνία έχει να παρουσιάσει πλούσια εργογραφία, η οποία, όμως, για να σταθεί στον παγκόσμιο εκδοτικό χάρτη χρειάζεται την κατάλληλη προώθηση και υποστήριξη. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να αποτελέσει το έναυσμα για μελλοντικές συστηματικές διερευνήσεις σε τέτοια ζητήματα.

Τα πρώτα δύο κεφάλαια της εργασίας αποτελούν τη θεωρητική πλαισίωση της ερευνητικής προσπάθειας και επιδιώκουν να παρουσιάσουν ορισμένα στοιχεία από το χώρο της ελληνικής παιδικής λογοτεχνίας αλλά και από το παγκόσμιο χώρο του βιβλίου και της μετάφρασης. Στο πρώτο κεφάλαιο με τίτλο «Η Ελληνική Παιδική Λογοτεχνία» αναφέρονται ορισμένα ιστορικά στοιχεία που επηρέασαν την ελληνική παιδική λογοτεχνία, αλλά και τα χαρακτηριστικά που παρουσιάζει ο χώρος αυτός τα τελευταία χρόνια. Στο δεύτερο κεφάλαιο με τίτλο «Η Μετάφραση της Παιδικής Λογοτεχνίας» παρουσιάζονται ορισμένες θεωρίες σχετικές με τη μεταφραστική διαδικασία, προκειμένου να αναδειχθεί ο ρόλος που διαδραματίζει το μεταφρασμένο παιδικό βιβλίο μέσα σε μία κοινωνία. Παράλληλα, εκτίθενται και κάποια στοιχεία σχετικά με τη παγκόσμια διακίνηση των μεταφρασμένων παιδικών βιβλίων.

Τα επόμενα κεφάλαια που ακολουθούν αποτελούν το ερευνητικό μέρος της διπλωματικής εργασίας και επιχειρούν να ικανοποιήσουν τον σκοπό της. Τίθενται τρία ερευνητικά ερωτήματα, εκ των οποίων τα δύο πρώτα προσεγγίζονται μέσω της ανάλυσης καταλόγων μεταφρασμένων ελληνικών βιβλίων τους οποίους μας παραχώρησε το Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού. Το τρίτο ερώτημα προσεγγίζεται μέσω της ανάλυσης συνεντεύξεων, τις οποίες μας παραχώρησαν διάφορα πρόσωπα από το χώρο του ελληνικού βιβλίου. Συνεπώς, το τρίτο και το τέταρτο κεφάλαιο

ασχολούνται με τα ερευνητικά ερωτήματα και τη μεθοδολογία που ακολουθήσαμε προκειμένου να απαντηθούν. Το πέμπτο κεφάλαιο με τίτλο «Ανάλυση των καταλόγων του Ελληνικού Ιδρύματος Πολιτισμού για τα μεταφρασμένα ελληνικά παιδικά βιβλία» διερευνά, μέσω της ανάλυσης του περιεχομένου των καταλόγων σε πίνακες και ραβδογράμματα, συγκεκριμένα χαρακτηριστικά που παρουσιάζουν τα μεταφρασμένα παιδικά βιβλία της περιόδου 2011-2017. Παράλληλα, επιχειρεί να εντοπίσει τις γλώσσες στις οποίες μεταφράζονται αυτά τα βιβλία. Το έκτο κεφάλαιο με τίτλο «Ανάλυση Συνεντεύξεων» επιδιώκει να ανιχνεύσει, κατά την ανάλυση των συνεντεύξεων, ποια από τα χαρακτηριστικά λειτουργούν και ως παράγοντες επιλογής των βιβλίων για μετάφραση στο εξωτερικό και γενικά πως μπορεί να ενισχυθεί η περαιτέρω προώθηση των ελληνικών παιδικών βιβλίων. Τέλος, το έβδομο κεφάλαιο αποτελείται από κάποια δικά μας συμπεράσματα σχετικά με τα ερωτήματα που θέσαμε και ορισμένες σκέψεις μας πάνω στα ζητήματα προώθησης και μετάφρασης παιδικών βιβλίων.

Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμο να ευχαριστήσω την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου, κυρία Παπαδοπούλου Σμαράγδα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης Ιωαννίνων, για τη συνεχή επιστημονική αρωγή της κατά την εκπόνηση της εργασίας, για την πνευματική και ηθική της υποστήριξη αλλά και για τη διδασκαλία της που παρέρχεται του συνηθισμένου και καλλιεργεί το πνεύμα της φιλομάθειας στους φοιτητές. Επίσης, θα επιθυμούσα να ευχαριστήσω τον Αναπληρωτή Καθηγητή του Τμήματος Φιλολογίας Ιωαννίνων, κύριο Καργιώτη Δημήτριο, αλλά και την Επίκουρη Καθηγήτρια του Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών Ιωαννίνων, κυρία Σπανάκη Μαριάννα, που δέχτηκαν να ενισχύσουν την προσπάθειά μου.

Επιπλέον, θα ήθελα να ευχαριστήσω από καρδιάς όλα τα πρόσωπα με τα οποία επικοινωνήσα, με εμπιστεύτηκαν, με συμβούλευσαν αλλά και μου μίλησαν σχετικά με τις εμπειρίες τους από την προώθηση και τη μετάφραση των ελληνικών παιδικών βιβλίων. Ολοκληρώνοντας, ευχαριστώ πολύ τους φίλους μου και συναδέλφους, Βασάκου Χρυσάνθη και Παπιγκιώτη Γρηγόριο, για τη βοήθειά τους κατά την ανάλυση του περιεχομένου των καταλόγων των βιβλίων και των συνεντεύξεων. Τέλος, θα επιθυμούσα να ευχαριστήσω την οικογένειά μου που μου στάθηκε στην όλη προσπάθεια και στήριξε τους στόχους μου.

1. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Η παιδική λογοτεχνία είναι μία έννοια που για μεγάλο διάστημα απασχόλησε τους μελετητές της ως προς τη φύση και το περιεχόμενο της, ενώ για ένα μεγάλο διάστημα χρησιμοποιήθηκαν πολλαπλοί όροι για να αποδώσουν το εύρος της (Αναγνωστόπουλος, 2013). Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, οι έρευνες και οι μελέτες σχετικά με τα βιβλία που απευθύνονται σε παιδιά να αναλώνονται σε συνεχείς ορισμούς με προσθαφαιρέσεις χαρακτηριστικών. Ωστόσο, διαφεύγοντας του στενού πλαισίου μίας ορολογίας και δεχόμενοι ότι ως παιδική λογοτεχνία θεωρούνται όλα τα κείμενα που κρίνονται κατάλληλα για παιδιά (O'Sullivan, 2011), έχουμε τη δυνατότητα να διερευνήσουμε βαθύτερα ζητήματα που σχετίζονται με αυτήν. Εξειδικεύοντας τον όρο σε *ελληνική παιδική λογοτεχνία*, ένας ερευνητής βρίσκεται αντιμέτωπος με ζητήματα που αφορούν την παιδική λογοτεχνία σε ένα συγκεκριμένο, όμως, χώρο: τον ελληνικό. Μία, λοιπόν, τέτοια διατύπωση γεννά ερωτήματα σχετικά με την τοποθέτηση των πρώτων έργων γραμμένων σε ελληνικά που απευθύνονταν σε παιδιά (Αναγνωστόπουλος, 2012· Βασιλούδη, 2013), των ιστορικών και κοινωνικών συνθηκών που επηρέασαν τις τάσεις των παιδικών βιβλίων ανά περιόδους στην Ελλάδα (Zervas, 2017· Γεωργίου, 2013· Σπανάκη, 2013α, 2004), αλλά και των χαρακτηριστικών της σύγχρονης ελληνικής παιδικής λογοτεχνίας (Παπαντωνάκης, 2013· Παπαδάτος, 2016). Η διερεύνηση τέτοιων ερωτημάτων επιτρέπει την κατανόηση μίας συνολικής εικόνας για την ελληνική παιδική λογοτεχνία, αποφεύγοντας τις δυσκολίες που προκύπτουν από την αδυναμία ομόφωνης εύρεσης ενός ορισμού.

1.1 Οι απαρχές της ελληνικής παιδικής λογοτεχνίας

Οι απαρχές της ελληνικής παιδικής λογοτεχνίας είναι ένα ζήτημα το οποίο απασχολεί και προβληματίζει τους θεωρητικούς της παιδικής λογοτεχνίας, καθώς τίθεται το δίλημμα για την χρονολογική τοποθέτηση των πρώτων λογοτεχνημάτων που μπορούν να θεωρηθούν παιδικά βιβλία (Αναγνωστόπουλος, 2012). Η διερεύνηση των πρώτων λογοτεχνημάτων, που μπορούν να χαρακτηριστούν ως απαρχές της ελληνικής παιδικής λογοτεχνίας, έχει άμεση σχέση με τα ευρύτερα κοινωνικά και ιστορικά ζητήματα που απασχόλησαν την ελληνική κοινωνία και αποτυπώνονται στα

έργα των συγγραφέων (Σπανάκη, 2013α). Για το λόγο αυτό, όσοι ασχολήθηκαν με την ιστορία της παιδικής λογοτεχνίας θέτουν τις απαρχές της μετά την δημιουργία ανεξάρτητου ελληνικού κράτους (Βασιλούδη, 2013), καθώς η λογοτεχνική παραγωγή είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ιστορική πορεία της Ελλάδας (Σπανάκη, 2013α, 2004).

Έως και σήμερα, τέσσερα είναι τα έργα που έχουν ασχοληθεί με την ιστορία της ελληνικής παιδικής λογοτεχνίας. Το πρώτο είναι η *«Ιστορία της Ελληνικής Παιδικής Λογοτεχνίας από τον 19^ο αιώνα έως σήμερα»* του Δημήτρη Γιάκου, που δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά το 1976 (Αναγνωστόπουλος, 2012· Βασιλούδη, 2013· Σουλιώτης & Χλαπουτάκη, 2012). Ο Δημήτρης Γιάκος στο έργο αυτό υποστηρίζει ότι λόγος για ελληνική παιδική λογοτεχνία γίνεται από τα μέσα του 19ου αιώνα, όπου εντοπίζεται αυτόνομη παραγωγή ελληνικών παιδικών έργων, χωρίς να είναι απαραίτητη μία ρητή αναφορά ότι τα έργα αυτά απευθύνονται στο παιδικό αναγνωστικό κοινό (Γιάκος, 1993). Την ίδια περίοδο, συγκεκριμένα το 1978 δημοσιεύεται το δεύτερο έργο που αφορά την ιστορία της παιδικής λογοτεχνίας, η *«Νεοελληνική Παιδική Λογοτεχνία»* της Νινέττας Κοντάρου, (Αναγνωστόπουλος, 2012· Βασιλούδη, 2013). Το έργο αυτό παρουσιάζει την παιδική λογοτεχνία σε συνάρτηση με την λογοτεχνία για ενήλικες, καθώς θεωρεί ότι η παιδική λογοτεχνία δανείζεται έργα από αυτήν προσαρμόζοντάς την στο παιδικό αναγνωστικό κοινό (Βασιλούδη, 2013). Στην ιστορική αυτή ανασκόπηση εναρκτήριο σημείο της παιδικής λογοτεχνίας είναι το 1821, συνδέοντας τη λογοτεχνία με σημαντικά ιστορικά γεγονότα είτε κοινωνικοπολιτικά είτε εκπαιδευτικά (Αναγνωστόπουλος, 2012· Βασιλούδη, 2013).

Η τρίτη μελέτη σχετικά με την ιστορία της παιδικής λογοτεχνίας είναι η *«Ιστορία της Παιδικής Λογοτεχνίας –Ελληνική και Παγκόσμια– Από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας – Με στοιχεία θεωρίας»* του Χάρη Σακελλαρίου που δημοσιεύτηκε το 1982 (Αναγνωστόπουλος, 2012· Βασιλούδη, 2013). Σε αυτό το έργο η ελληνική παιδική λογοτεχνία μελετάται από την αρχαιότητα μέχρι και τη σύγχρονη εποχή, με αναφορές, όμως, σε εκπροσώπους της ελληνικής λογοτεχνίας γενικότερα (Αναγνωστόπουλος, 2012). Το τελευταίο έργο που αφορά την παιδική λογοτεχνία είναι *«Ελληνική Παιδική Λογοτεχνία 1835-1985, από τις πρώτες ρίζες μέχρι σήμερα»* του Αντώνη Δελώνη και εκδόθηκε το 1986 (Αναγνωστόπουλος, 2012· Βασιλούδη, 2013). Στο έργο αυτό ο συγγραφέας επιχειρεί να αξιοποιήσει στοιχεία από τις προηγούμενες τρεις δημοσιευμένες μελέτες και συνεπώς διαμορφώνονται

διαφορετικές περιόδοι ελληνικής παιδικής λογοτεχνίας, οι απαρχές της οποίας εντοπίζονται το 1835 (Αναγνωστόπουλος, 2012).

Συνεπώς παρατηρείται ότι από τα τέσσερα αυτά έργα τα τρία, η *«Ιστορία της Ελληνικής Παιδικής Λογοτεχνίας από τον 10^ο αιώνα έως σήμερα»*, η *«Νεοελληνική Παιδική Λογοτεχνία»* και η *«Ελληνική Παιδική Λογοτεχνία 1835-1985, από τις πρώτες ρίζες μέχρι σήμερα»*, τοποθετούν τις απαρχές της ελληνικής παιδικής λογοτεχνίας στο πρώτο μισό του 19ου αιώνα και την συνδέουν με την δημιουργία αυτόνομου ελληνικού κράτους, ενώ το έργο του Χάρη Σακελλαρίου μελετά την παιδική λογοτεχνία αλλά και εν γένει τη λογοτεχνία από την αρχαιότητα (Βασιλούδη, 2013). Ωστόσο, παρόλο που στοιχεία προφορικής παράδοσης και αρχαία γραπτά κείμενα μπορεί να θεωρηθούν ότι απευθύνονταν σε παιδιά, ο όρος παιδική λογοτεχνία είναι ένα φαινόμενο των νεώτερων χρόνων. Συνεπώς, θα ήταν δόκιμο, μιλώντας για παιδική λογοτεχνία, να αναζητάμε τις πρώτες πηγές σε νεώτερα χρόνια και όχι στην αρχαιότητα (Αναγνωστόπουλος, 2012).

Στηρίζοντας την άποψη του για την τοποθέτηση των πρώτων λογοτεχνημάτων για παιδιά στα νεώτερα χρόνια, ο Αναγνωστόπουλος (2012) προτείνει ένα ιστορικό διάγραμμα, το οποίο χρονολογεί τις ρίζες της παιδικής λογοτεχνίας το β' μισό του 18ου αιώνα, με την διαμόρφωση του κινήματος του Νεοελληνικού Διαφωτισμού. Η πρώτη αυτή περίοδος της παιδικής λογοτεχνίας χαρακτηρίζεται από τις έντονες μεταφραστικές προσπάθειες ξένων έργων λογοτεχνίας (Zervas, 2017· Αθήνη & Ξούριας, 2015). Κατά το Νεοελληνικό Διαφωτισμό, η προσοχή του διανοούμενου και επιστημονικού κόσμου στράφηκε σε θέματα αγωγής του παιδιού και στη διαμόρφωση έργων που ακολουθούσαν το πνεύμα του ευρωπαϊκού διαφωτισμού σχετικά με την εκπαίδευση των παιδιών (Μαλαφάντης, 2011). Είναι χαρακτηριστικό ότι αυτή την περίοδο η ελληνική λογοτεχνία έρχεται σε επαφή με το μυθιστόρημα ως είδος γραφής και επιχειρούνται μεταφράσεις μυθιστορημάτων ηθικοδιδασκτικού περιεχομένου (Αθήνη & Ξούριας, 2015· Μαλαφάντης, 2011). Ιδιαίτερα αγαπητό στους μεταφραστικούς κύκλους της περιόδου είναι το παιδαγωγικό μυθιστόρημα της περιπλάνησης, όπου συνήθως ένας νεαρός, μέσα από ένα περιπετειώδες ταξίδι συνάντησης και αντιμετώπισης δύσκολων καταστάσεων, γίνεται σοφότερος και ώριμος (Zervas, 2017· Αθήνη & Ξούριας, 2015). Χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιων μυθιστορημάτων είναι το *Τύχες Τηλέμαχου, υιού του Οδυσσέα* από τον Γάλλο François Fénelon, που γράφτηκε γύρω στο 1669, και ο *Λον Κιχώτης* του Cervantes, που χρονολογείται ότι γράφτηκε το 1720 (Κεχαγιόγλου, 2013). Συνεπώς, οι ρίζες της

ελληνικής παιδικής λογοτεχνίας μπορούν να βρεθούν την περίοδο του Νεοελληνικού Διαφωτισμού και να υποστηριχθεί ότι η ελληνική παιδική λογοτεχνία στηρίχθηκε στη μετάφραση ξένων λογοτεχνικών κειμένων (Αναγνωστόπουλος, 2012).

Μια διαφορετική τοποθέτηση είναι αυτή του Κεχαγιόγλου (2013), ο οποίος θεωρεί ότι η γραπτή νεοελληνική λογοτεχνία εμφανίζεται ήδη στα μέσα του 12ου αιώνα και ότι, με αφετηρία τον συγκεκριμένο αιώνα, μπορούμε να εντοπίσουμε έργα παιδικής λογοτεχνίας (Κεχαγιόγλου, 2009). Τα πρώτα έργα, που απευθύνονται σε παιδιά- αναγνώστες, στηρίζονται στη σχολική εκπαίδευση, αποτελούν δείγματα Βυζαντινής Ρητορικής και είναι γραμμένα σε λόγια ελληνική γλώσσα (Κεχαγιόγλου, 2013). Τα έργα αυτά ήταν έμμετρα, με ηθοπλαστικό περιεχόμενο και μπορούν να χαρακτηριστούν ως παραινετική λογοτεχνία (Κεχαγιόγλου, 2009). Ο χαρακτηρισμός αυτός αποδίδεται διότι τα έργα αυτά περιείχαν συμβουλές προς τους νέους και απαιτούσαν, αρχικώς, υψηλή κατάρτιση στην ελληνική γλώσσα (Κεχαγιόγλου, 2013). Τέτοια έργα με σατιρικό χαρακτήρα, που έχουν ηθοπλαστικό περιεχόμενο και απευθύνονται σε εφήβους και νέους είναι η *Καταμυομαχία* αλλά και τα *Πτωχοπροδρομικά* ποιήματα του Θεόδωρου Προδρόμου (Κεχαγιόγλου, 2013· Χρυσόγελος, 2016). Πιο συγκεκριμένα, η *Καταμυομαχία* αποτελεί παρωδία των αρχαίων τραγωδιών όπου μάχονται γάτες και ποντίκια (Χρυσόγελος, 2016), ενώ σε ένα από τα *Πτωχοπροδρομικά*, εντοπίζεται ο πρώτος έφηβος ήρωας της ελληνικής λογοτεχνίας, ένας νεαρός καλόγερος που αφηγείται τις δυσκολίες της ζωής σε μοναστήρι (Κεχαγιόγλου, 2013). Από τα πρώτα αυτά έμμετρα έργα μέχρι και την δημιουργία αυτόνομου ελληνικού κράτους, ο Κεχαγιόγλου (2013) υποστηρίζει ότι ολοκληρώνεται μια πρώτη φάση για την παιδική λογοτεχνία η οποία χαρακτηρίζεται από παραγωγή πρωτότυπων έργων, κυρίως από συγγραφείς του ελληνόφωνου δυτικού κόσμου, και από μεταφράσεις ευρωπαϊκών έργων.

Η εύρεση ενός εναρκτήριου χρονικού σημείου για την ελληνική παιδική λογοτεχνία αποτελεί επίπονο και δύσκολο στόχο των ερευνητών. Το ζήτημα της ομόφωνης καθιέρωσης ενός τέτοιου χρονικού σημείου αφορά, γενικώς, την ευρωπαϊκή παιδική λογοτεχνία, όπου εξίσου υπάρχει προβληματισμός για το πότε εντοπίζονται έργα που απευθύνονται σε παιδιά (Σουλιώτης & Χλαπουτάκη, 2012). Εάν ληφθεί ως χαρακτηριστικό παιδικού βιβλίου η ρητή δήλωση από το συγγραφέα ότι απευθύνεται σε παιδιά, τότε θα υποστηριζόταν ότι τέτοια συνειδητοποιημένη παραγωγή λογοτεχνικών έργων για παιδιά εντοπίζεται τον 17ο αιώνα στον ευρωπαϊκό χώρο (Ακριτόπουλος, 2013). Παράλληλα, εάν στην παραπάνω άποψη συμπεριληφθεί

και το στοιχείο της αποκλειστικότητας, θα ήταν βάσιμο να ειπωθεί ότι το πρώτο έργο παιδικής λογοτεχνίας για παιδιά στην Ευρώπη χρονολογείται το 1744, όταν ο John Newberry συγγράφει και εκδίδει βιβλία αποκλειστικά για παιδιά (Σουλιώτης & Χλαπουτάκη, 2012).

Πέραν, όμως, των παραπάνω αμφιλεγόμενων στοιχείων, ένας ακόμα προβληματισμός για τον προσδιορισμό των απαρχών της παιδικής λογοτεχνίας εν γένει προκύπτει από τη σύνδεση του ορισμού της με τον ορισμό της παιδικής ηλικίας (Ακριτόπουλος, 2013· Σουλιώτης & Χλαπουτάκη, 2012). Αυτό σημαίνει ότι η έννοια της παιδικής λογοτεχνίας συνδέεται με τον προσδιορισμό της παιδικής ηλικίας, έννοια η οποία έλαβε συγκεκριμένα χαρακτηριστικά τον 18ο αιώνα (Σουλιώτης & Χλαπουτάκη, 2012). Τέλος, θα πρέπει να υπογραμμιστεί ότι είναι ήδη δύσκολός ο εντοπισμός του εναρκτήριου σημείου για τη νεοελληνική λογοτεχνία, καθώς οι ερευνητές, για όσα κείμενα θεωρούνται λογοτεχνικά κατά τον 20ο αιώνα λαμβάνουν υπόψη τους το αισθητικό κριτήριο, ενώ για όσα είναι πριν τον 20ο αιώνα δεν το λαμβάνουν (Καργιώτης, 2017). Συνεπώς, γίνεται κατανοητό ότι σε μια προσπάθεια καταγραφής της ιστορίας της ελληνικής παιδικής λογοτεχνίας και στον εντοπισμό του εναρκτήριου σημείου της, ο ερευνητής προσπίπτει σε όλα τα παραπάνω προβλήματα που αφορούν την παιδική και νεοελληνική λογοτεχνία γενικώς (Ακριτόπουλος, 2013).

Παρόλα αυτά, ο ερευνητής οφείλει να παρέρχεται των καθιερωμένων και να επιχειρεί να προσδιορίσει την ελληνική παιδική λογοτεχνία, λαμβάνοντας υπόψη την ιστορία της ελληνικής γλώσσας και γραμματείας (Κεχαγιόγλου, 2013). Μια ιστορική τοποθέτηση των αρχών της ελληνικής λογοτεχνίας για παιδιά και νέους δεν σημαίνει απαραίτητα τη συγγραφή βιβλίων που απευθύνονται αποκλειστικά σε παιδιά (Ακριτόπουλος, 2013· Κεχαγιόγλου, 2013). Η ελληνική λογοτεχνία εκφρασμένη σε δημώδη γλώσσα τοποθετείται ήδη στα τέλη του 13ου αιώνα και συνεπώς οι απαρχές της παιδικής λογοτεχνίας για παιδιά πρέπει να αναζητηθούν την ίδια περίπου περίοδο (Κεχαγιόγλου, 2013). Μια προσπάθεια ιστορικού εντοπισμού των απαρχών της ελληνικής παιδικής λογοτεχνίας απαιτεί μία εις βάθος έρευνα που επιχειρεί την απάντηση ερωτημάτων που σχετίζονται με τα αίτια δημιουργίας, τις κοινωνικές-ιστορικές συνθήκες και τα πρόσωπα που ασχολήθηκαν με την προώθηση των παιδικών βιβλίων (Αναγνωστόπουλος, 2013).

1.2 Βασικοί σταθμοί και χαρακτηριστικά της ελληνικής παιδικής λογοτεχνίας κατά τον 19ο και 20ο αιώνα

Η καταγραφή της ιστορίας της ελληνικής παιδικής λογοτεχνίας, παρόλο που μπορεί να αναδείξει πολλά αντιθετικά και αμφιλεγόμενα σημεία, είναι σημαντική στην ανάδειξη των γεγονότων που οδήγησαν στην σύγχρονη μορφή που έχει σήμερα. Συνεπώς, εξετάζοντας αυτά τα γεγονότα και μελετώντας σημεία αναφοράς στην εξέλιξη των παιδικών βιβλίων στον ελλαδικό χώρο, μπορεί να υποστηριχθεί ότι ο *Γεροστάθης ή αναμνήσεις της παιδικής μου ηλικίας* (1858) του Λέοντος Μελά, αποτέλεσε βασικό σταθμό της εγχώριας παιδικής λογοτεχνίας τον 19ο αιώνα (Zervas, 2017· Ακριτόπουλος, 2012· Γεωργίου 2010). Μέχρι τότε η παιδική λογοτεχνία στηριζόταν σε διασκευές ή μεταφράσεις ξένων βιβλίων, με θρησκευτικό-ηθικοδιδασκτικό χαρακτήρα (Ακριτόπουλος, 2012· Γεωργίου, 2010, 2013· Ντελόπουλος, 2008). Τέτοια αφηγήματα είχαν ως στόχο την συμμόρφωση των παιδιών στα πρότυπα του καλού μαθητή, έτσι όπως διαμορφώνεται από τις συντηρητικές απόψεις που επικρατούν στο, υπό διαμόρφωση, ελληνικό κράτος (Γεωργίου, 2010, 2013· Ντελόπουλος, 2008). Ο *Γεροστάθης* του Λ. Μελά, δεν διαφεύγει από το ηθοπλαστικό στοιχείο που διαθέτουν και τα μεταφρασμένα ευρωπαϊκά έργα, ωστόσο αποτελεί πρωτότυπο έργο που απευθύνεται σε παιδιά, καθώς αποτυπώνει τις επικρατούσες αντιλήψεις για τη διαμόρφωση εθνικής ταυτότητας στα παιδιά και εκφράζει την επιθυμία για παραγωγή αυθεντικών ελληνικών λογοτεχνικών έργων (Zervas, 2017· Γεωργίου, 2010).

Επόμενος βασικό σταθμός στην Ελλάδα για την παιδική λογοτεχνία είναι η εμφάνιση του περιοδικού η *Διάπλασις των Παίδων* (1879), το μακροβιότερο ελληνικό παιδικό περιοδικό, καθώς κυκλοφορούσε για πάνω από εξήντα χρόνια (Zervas, 2017· Ακριτόπουλος, 2012 · Γεωργίου 2010, 2013). Η *Διάπλασις των Παίδων*, αρχικώς, είχε συντηρητικό χαρακτήρα, καθώς ιστορίες που δημοσιεύονταν σε αυτό δεν διέφευγαν του ηθικοθρησκευτικού πνεύματος που επικρατούσε στη λογοτεχνία, ενώ οι πρώτες δημοσιεύσεις του ήταν στην καθαρεύουσα (Zervas, 2017· Γεωργίου, 2010, 2013). Η ανανέωση και η αποδέσμευση του περιοδικού από τα συντηρητικά στοιχεία επιτελέστηκε σταδιακά, όταν αρχισυντάκτης έγινε ο Γρηγόριος Ξενόπουλος το 1896 και του οποίου το όνομα συνδέθηκε κατά κόρον με το περιοδικό (Zervas, 2017· Ακριτόπουλος, 2012· Γεωργίου 2010, 2013). Ο Ξενόπουλος προχώρησε στην έκδοση μεταφρασμένων ιστοριών από τη Δυτική Ευρώπη, όπως είναι τα παραμύθια του

Άντερσεν και οι ιστορίες των αδερφών Γκριμ, επιδιώκοντας η *Διάπλασις* να διαφύγει του θρησκευτικού και διδακτικού περιεχομένου και να φέρει το παιδί σε επαφή με τα νέα πολιτιστικά πρότυπα που υιοθετούνταν στην Ευρώπη (Zervas, 2017). Πέραν, όμως, αυτών των μεταφρασμένων ιστοριών, η *Διάπλασις των Παίδων* αποτέλεσε κινητήριο δύναμη για την παραγωγή λογοτεχνικών έργων που απευθύνονταν σε παιδιά, καθώς πολλοί συγγραφείς έγραφαν διηγήματα, αφηγήσεις αλλά και ποιήματα για το περιοδικό, έργα τα οποία αργότερα εκδόθηκαν ως αυτοτελή (Γεωργίου, 2010). Κορύφωση της όλης προσπάθειας για ανάπτυξη της ελληνικής παιδικής λογοτεχνίας στα τέλη του 19ου αιώνα ήταν η έκδοση στο περιοδικό του διηγήματος του Γεωργίου Βιζυηνού, *Τρομάρας* το 1884 και του πρώτου παιδικού μυθιστορήματος από τον Γ. Ξενόπουλο, *Η αδερφούλα μου* το 1891 (Ακριτόπουλος, 2012· Γεωργίου, 2010, 2013).

Η παιδική λογοτεχνία αλλάζει ριζικά στις αρχές του 20ου αιώνα, όπου η υποχώρηση του διοικητικού μηχανισμού των αυτοκρατοριών με τις αποικίες τους και η δημιουργία εθνικών κρατών στις αποικιοκρατημένες περιοχές στρέφει το ενδιαφέρον των λογοτεχνών στην αποτύπωση των ιστορικών αυτών αλλαγών (Σπανάκη, 2013α). Οι μεταβολές των κοινωνικών και πολιτικών δεδομένων οδηγούν στη διαμόρφωση της Μεγάλης Ιδέας και στην απαίτηση για καλλιέργεια του πατριωτικού φρονήματος (Σπανάκη, 2013α, 2004). Παράλληλα, οι μεταβολές αυτές οδηγούν στην ίδρυση του Εκπαιδευτικού Ομίλου (1910), ο οποίος προωθεί την μεταρρύθμιση στην εκπαίδευση, τον εκσυγχρονισμό των αναγνωστικών βιβλίων και επιδιώκει την ανανέωση της παιδικής λογοτεχνίας (Γεωργίου, 2013). Τα νέα χαρακτηριστικά που λαμβάνει η παιδική ηλικία, όπως είναι η ζωντάνια, η ενεργητικότητα, η περιέργεια και η απομάκρυνση από την εικόνα του εξωραϊσμένου παιδιού (Γεωργίου, 2013), οδηγούν τους συντελεστές του Εκπαιδευτικού Ομίλου στην προώθηση βιβλίων που ακολουθούν τις καινούριες επιταγές (Γεωργίου, 2010).

Τέτοια χαρακτηριστικά αποτυπώνονται στα παιδικά βιβλία της Πηνελόπης Δέλτα, μία από τις σημαντικότερες μορφές της ελληνικής παιδικής λογοτεχνίας (Zervas, 2017· Σπανάκη, 2004). Η Πηνελόπη Δέλτα μέσα από τα μυθιστορήματά της αποτυπώνει τις κοινωνικές ανισότητες, υποστηρίζει τον ελληνικό πατριωτισμό, εκφράζει την πολιτική της Μεγάλης Ιδέας και χρησιμοποιεί δημοτική γλώσσα (Σπανάκη, 2004). Τα πρώτα της έργα, *Για την Πατρίδα* (1909), *Παραμύθι χωρίς Όνομα* (1910) και *Τον καιρό του Βουλγαροκτόνου* (1911), στρέφουν το ενδιαφέρον της παιδικής λογοτεχνίας προς την ιστοριογραφία (Σπανάκη, 2004), ενώ χαίρουν μεγάλης και θετικής ανταπόκρισης από το αναγνωστικό κοινό (Zervas, 2017). Άλλο

σημείο αναφοράς τη περίοδο αυτή αποτελεί το μυθιστόρημα του Ζαχαρία Παπαντωνίου, *Τα Ψηλά Βουνά* (1918) (Zervas, 2017· Αναγνωστόπουλος, 2012), έργο που απομακρύνεται από τον πατριωτισμό και την Μεγάλη Ιδέα και επικεντρώνεται στις περιπέτειες μίας παρέας αγοριών που έρχονται σε επαφή με τη φύση και μαθαίνουν να συνεργάζονται για να επιβιώσουν (Zervas, 2017). Το συγκεκριμένο βιβλίο αποτέλεσε χαρακτηριστικό παράδειγμα παιδικού μυθιστορήματος γραμμένο σε δημοτική και αξιοποιήθηκε στα δημοτικά σχολεία της Ελλάδας ως ανάγνωσμα, μέχρι και το 1921, όπου αποσύρθηκε, καθώς δέχθηκε δριμύτατη κριτική για τη χρήση δημοτικής γλώσσας και την έλλειψη πατριωτικού φρονήματος (Zervas, 2017).

Η περίοδος μέχρι και τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο αποτελεί μία περίοδο όπου η παιδική λογοτεχνία εδραιώνεται στον εκδοτικό χώρο και σημαντικά ονόματα της νεοελληνικής λογοτεχνίας, όπως ο Γεώργιος Δροσίνης, ο Βασίλης Ρώτας, ο Στρατής Μυριβήλης, η Πηνελόπη Μαξίμου, η Γαλάτεια Καζαντζάκη κ.λπ. γράφουν παιδικά βιβλία και συμμετέχουν στη συγγραφή των σχολικών συγγραμμάτων (Αναγνωστόπουλος, 2012). Με το τέλος του πολέμου, πραγματοποιείται τομή στην εγχώρια παιδική λογοτεχνία με την ίδρυση της *Γυναικείας Λογοτεχνικής Συντροφιάς* το 1958 (Αναγνωστόπουλος, 2012, 2008· Σουλιώτης & Χλαπουτάκη, 2012· Τσιλιμένη, 2002). Η προσφορά της Γυναικείας Λογοτεχνικής Συντροφιάς στην προαγωγή του ελληνικού παιδικού βιβλίου είναι μεγάλη, καθώς μέσα από τους διαγωνισμούς, τα βραβεία και τις εκθέσεις που διοργάνωσε, ανέδειξε νέους συγγραφείς και αφύπνισε δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς σχετικά με την αξία και την προώθηση του ελληνικού παιδικού βιβλίου (Αναγνωστόπουλος, 2008· Τσιλιμένη, 2002). Η προσπάθεια αυτή της Γυναικείας Λογοτεχνικής Συντροφιάς στην ανάδειξη του ελληνικού παιδικού βιβλίου ενισχύθηκε σε διεθνή επίπεδο με την ίδρυση του *Κύκλου του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου*, δηλαδή του ελληνικού τμήματος του IBBY (International Board on Books for Young People), το 1969 (Αναγνωστόπουλος, 2012, 2008· Σουλιώτης & Χλαπουτάκη, 2012· Τσιλιμένη, 2002). Ο Κύκλος του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου κατάφερε να εδραιώσει την παρουσία του ελληνικού παιδικού βιβλίου σε διεθνείς εκθέσεις, να ενισχύσει την συμμετοχή Ελλήνων συγγραφέων και εικονογράφων σε τιμώμενους πίνακες παιδικής λογοτεχνίας και να στηρίξει την αντιπροσώπευση του κλάδου σε διεθνή συνέδρια (Αναγνωστόπουλος, 2008· Τσιλιμένη, 2002). Οι δύο φορείς αυτοί υποστήριξαν το ελληνικό παιδικό βιβλίο, ίδρυσαν παιδικές βιβλιοθήκες και έστρεψαν το ενδιαφέρον ακαδημαϊκών κύκλων και εκδοτικών οίκων προς την παιδική λογοτεχνία προκειμένου να την αντιμετωπίσουν

σοβαρά ως κλάδο της λογοτεχνίας (Αναγνωστόπουλος, 2012, 2008· Τσιλιμένη, 2002).

Η δράση αυτών των δύο φορέων υπήρξε καθοριστική στο χώρο του παιδικού βιβλίου και συνέβαλε στην άνθιση της ελληνικής παιδικής λογοτεχνίας με την έκδοση περισσότερων παιδικών βιβλίων από τη δεκαετία του '70 και ύστερα, δηλαδή τις τελευταίες τρεις δεκαετίες του 20ου αιώνα (Papadatos & Politis, 2012· Natsiopoulos, 2007· Αναγνωστόπουλος, 2012, 2008· Τσιλιμένη, 2002). Από την πτώση της δικτατορίας το 1974 και τις μεταρρυθμίσεις που καθιερώνουν την δημοτική γλώσσα ως επίσημη γλώσσα του κράτους και της εκπαίδευσης, η ελληνική παιδική λογοτεχνία ακολουθεί το φιλελεύθερο πνεύμα της εποχής και διευρύνεται θεματολογικά με βιβλία που ασχολούνται με: α) την επιστημονική φαντασία και κυρίως το διάστημα, β) τα κοινωνικά φαινόμενα, γ) τα ιστορικά και πολιτικά γεγονότα, δ) το φυσικό περιβάλλον και ε) την παράδοση (Papadatos & Politis, 2012· Αναγνωστόπουλος, 2012, 2008· Σπανάκη, 2013α· Τσιλιμένη, 2002). Παράλληλα, την περίοδο αυτή, η μεταφραστική κίνηση που χαρακτήριζε την ελληνική παιδική λογοτεχνία δεν περιορίζεται μόνο στους ευρωπαϊκές χώρες, αλλά διευρύνεται και σε άλλες χώρες, κυρίως της Ασίας, με συνειδητό στόχο την επαφή του παιδιού με διαφορετικούς πολιτισμούς (Αναγνωστόπουλος, 2012, 2004). Επίσης, πολύ σημαντικό είναι ότι από τη δεκαετία του '70 και ύστερα το ελληνικό παιδικό βιβλίο αποκτά διεθνή αναγνώριση, καθώς έργα Ελλήνων συγγραφέων και εικονογράφων παιδικών βιβλίων μεταφράζονται στο εξωτερικό, ενώ οι δημιουργοί τους διακρίνονται με βραβεία και τιμητικές αναφορές (Αναγνωστόπουλος, 2008). Συγγραφείς που άφησαν ανεξίτηλο το στίγμα τους στην ελληνική παιδική λογοτεχνία την περίοδο αυτή και της έφεραν διεθνή αναγνώριση μέσω των μεταφράσεων των έργων τους είναι η Άλκη Ζέη, η Μάρω Λοΐζου, η Ζωρζ Σαρρή, κ.λπ. (Αναγνωστόπουλος, 2008· Τσιλιμένη, 2002).

Στις τελευταίες δύο δεκαετίες του 20ου αιώνα η παιδική λογοτεχνία εισέρχεται σε μία νέα φάση θεματολογίας υπό το πρίσμα μεταποικιοκρατικών και φεμινιστικών θεωριών (Σπανάκη, 2013α). Αυτό σημαίνει ότι η θεματολογία της διευρύνεται και ασχολείται με κοινωνικά θέματα που δημιουργούνται λόγω της μετακίνησης πληθυσμών από υποανάπτυκτες σε αναπτυγμένες χώρες, λόγω των σχέσεων εξουσίας μεταξύ διαφορετικών εθνοτήτων αλλά και διαφορετικού φύλου και λόγω των κοινωνικών αγώνων για ισότητα και ελευθερία (Αναγνωστόπουλος, 2008· Σπανάκη, 2013α). Οι μεταποικιοκρατικές αντιλήψεις διαμορφώνουν στο χώρο της λογοτεχνίας

μία νέα θεώρηση των σχέσεων μεταξύ των λαών και των φύλων, ενώ παράλληλα ευνοούν την επανέκδοση παιδικών βιβλίων προς σύγκριση των κοινωνικών αντιλήψεων στα κατά περιόδους διαστήματα (Σπανάκη, 2013α). Συνεπώς, παρατηρείται εμπλουτισμός της παιδικής λογοτεχνίας με θέματα μετανάστευσης, ρατσισμού, φυλετικού και κοινωνικού αποκλεισμού, εξουσίας και αντίστασης σε αυτή (Papadatos & Politis, 2012· Αναγνωστόπουλος, 2008· Σπανάκη, 2013α).

Πέραν, όμως, της θεματικής διεύρυνσης, η παιδική λογοτεχνία εδραιώνεται πλέον σαν αυτόνομο λογοτεχνικό είδος και χαίρει έρευνας και μελέτης. Σημαντικά γεγονότα και εξελίξεις στον ακαδημαϊκό χώρο είναι αυτά που καθιερώνουν την ελληνική παιδική λογοτεχνία ως αυτόνομο είδος τις δεκαετίες του '80 και του '90. Το 1984 η Παιδική Λογοτεχνία εισάγεται ως μάθημα στα Παιδαγωγικά Τμήματα των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων της Ελλάδας, ενώ ξεκινά και η έκδοση δύο θεωρητικών περιοδικών: οι *Διαδρομές στο χώρο της παιδικής λογοτεχνίας για παιδιά και νέους* το 1986 και η *Επιθεώρηση της Παιδικής Λογοτεχνίας*, 1987-1997 (Αναγνωστόπουλος, 2017, 2012). Τα δύο αυτά θεωρητικά περιοδικά αποτελούν ένα βασικό κορμό έρευνας και μελέτης πάνω στην παιδική λογοτεχνία, καθώς πολλοί συγγραφείς αλλά και θεωρητικοί της παιδικής λογοτεχνίας δημοσίευαν και συνεχίζουν να δημοσιεύουν μελέτες, γνωστοποιώντας βασικά ζητήματα που σχετίζονται με τον κλάδο σε ένα ευρύ κοινό (Αναγνωστόπουλος, 2017).

Όλα τα παραπάνω στοιχεία έχουν ως αποτέλεσμα τα ελληνικά παιδικά βιβλία να αυξάνονται συνεχώς και νέοι συγγραφείς να εμφανίζονται στο προσκήνιο, σταθεροποιώντας τη θέση του ελληνικού παιδικού βιβλίου σε διεθνές επίπεδο όπως είναι ο Μάνος Κοντολέων, η Λότη Πέτροβιτς- Ανδρουτσοπούλου, Βούλα Μάστορη, η Λίτσα Ψαραύτη, ο Ευγένιος Τριβιζάς κ.λπ. (Αναγνωστόπουλος, 2008· Παπαδοπούλου, 2004). Παράλληλα, η παιδική λογοτεχνία γίνεται μία κερδοφόρα επένδυση για τις εκδοτικές αγορές. Το ενδιαφέρον εκδοτών και αναγνωστικού κοινού για την ελληνική παιδική λογοτεχνία αυξάνεται συνεχώς με αποτέλεσμα τη δεκαετία του '90 το παιδικό βιβλίο να κατέχει την πρώτη θέση στις εκδόσεις βιβλίων και η παραγωγή παιδικών βιβλίων παρουσιάζει τα μεγαλύτερα ποσοστά από κάθε άλλη περίοδο (Natsiopoulos, 2007).

Συνοψίζοντας, η ελληνική παιδική λογοτεχνία για να εδραιώσει τη θέση της ως αυτόνομο λογοτεχνικό είδος και να αναγνωριστεί ως κλάδος μελέτης πέρασε από διαφορετικά στάδια και χρειάστηκε χρόνο προκειμένου να εκτιμηθεί η αξία της από το αναγνωστικό κοινό (Papadatos & Politis, 2012· Αναγνωστόπουλος, 2012, 2008·

Γεωργίου, 2013, 2010· Σπανάκη, 2013α). Στην καθιέρωση αυτή συνέβαλαν πολλά πρόσωπα και διαφορετικοί οργανισμοί που προσπάθησαν να διαμορφώσουν τις κατάλληλες συνθήκες προκειμένου η ελληνική παιδική λογοτεχνία να αποκτήσει δική της ταυτότητα, να στηριχθεί στις δικές τις δυνάμεις και να αναγνωριστεί σε διεθνές επίπεδο. Το γεγονός ότι από τη δεκαετία του '70 το ελληνικό παιδικό βιβλίο εμφανίζεται σε διεθνείς διαγωνισμούς και εκθέσεις και οι Έλληνες συγγραφείς τιμώνται με βραβεία λογοτεχνίας υποδεικνύει ότι η ελληνική παιδική λογοτεχνία είναι αρκετά ώριμη για να στηρίζει το ελληνικό παιδικό κοινό αλλά και να αποτελέσει πηγή λογοτεχνικού υλικού και για άλλες χώρες (Αναγνωστόπουλος, 2012, 2008).

1.3 Η ελληνική παιδική λογοτεχνία τον 21ο αιώνα: κατηγορίες και θεματολογία παιδικών βιβλίων

Οι τρεις τελευταίες δεκαετίες του 20ου αιώνα υπήρξαν καθοριστικές για την εξέλιξη της παιδικής λογοτεχνίας σήμερα. Οι συγγραφείς παιδικών βιβλίων προσπάθησαν, το διάστημα αυτό, να διαφύγουν του μέχρι τότε διδακτικού χαρακτήρα της παιδικής λογοτεχνίας, να ακολουθήσουν τις παγκόσμιες θεματικές τάσεις και να αποτυπώσουν ρεαλιστικά στα έργα τους κοινωνικοπολιτικά ζητήματα τολμώντας θέματα που μέχρι τότε υποτιμούνταν ή θεωρούνταν απαγορευμένα, π.χ. φαινόμενα κοινωνικής παθογένειας, οικογενειακά προβλήματα, φυλετικά ζητήματα κ.λπ. (Αναγνωστόπουλος, 2008· Σπανάκη, 2013β). Η ελληνική παιδική λογοτεχνία τον 21ο αιώνα παρουσιάζει αυτές τις ανανεωτικές τάσεις, ακόμα και στα βιβλία για μικρά παιδιά, και συνεχίζει να πειραματίζεται με την θεματολογία και την γλωσσική έκφραση (Papadatos & Politis, 2012· Κατσίκη- Γκίβαλου, 2017· Παπαδάτος, 2016· Παπαντωνάκης, 2013· Σπανάκη, 2013α). Είναι χαρακτηριστικό ότι τον 21ο αιώνα η ελληνική παιδική λογοτεχνία διευρύνει τις κατηγορίες παιδικών βιβλίων και δέχεται στους κόλπους της βιβλία όπως το εικονοβιβλίο, το graphic novel, το λογοτεχνικό βιβλίο γνώσεων, το αστυνομικό μυθιστόρημα κ.λπ., που φαίνεται να εδραιώνουν τη θέση τους έναντι των καθιερωμένων κατηγοριών, όπως είναι το διήγημα (Κατσίκη- Γκίβαλου, 2017).

Ως προς τις κατηγορίες βιβλίων για μικρά παιδιά, η σύγχρονη ελληνική παιδική λογοτεχνία φαίνεται να αντιπροσωπεύεται από βιβλία μικρής φόρμας όπως είναι το παραμύθι και η εικονογραφημένη αφήγηση (Κατσίκη- Γκίβαλου, 2017). Η τάση αυτή των παιδικών βιβλίων δεν είναι άγνωστη για το μικρό παιδικό αναγνωστικό κοινό, αφού τόσο το παραμύθι όσο και η εικονογραφημένη αφήγηση ελκύουν τα παιδιά, διεγείροντας τη φαντασία και εμπλουτίζοντας την αισθητική τους αντίληψη (Αναγνωστόπουλος, 2008). Άλλωστε, η συμβολή των λογοτεχνικών αυτών κατηγοριών στη δημιουργικότητα των παιδιών και στην καλλιέργεια θετικής στάσης απέναντι στο βιβλίο είναι γνωστή και για το λόγο αυτό τα νέα Αναλυτικά Προγράμματα του 2006-2007 θέτουν ως στόχο την ένταξη τους στην εκπαιδευτική διαδικασία (Μαλαφάντης, 2011). Ιδιαίτερα, από τις αρχές του 21ου αιώνα, τα κλασικά παραμύθια και τα εικονογραφημένα βιβλία αναπροσαρμόζονται και αξιοποιούνται προκειμένου να αναδυθούν σύγχρονα προβλήματα και να τεθούν υπό αμφισβήτηση οι στερεοτυπικές αντιλήψεις σχετικά με το φύλο, τα γονικά πρότυπα και τις διαπροσωπικές σχέσεις (Παπαρούση, 2013).

Όσον αφορά το σύγχρονο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο, το είδος αυτό χαρακτηρίζεται από ποικιλία γραμματοσειρών, απουσία γραμμικότητας, συνεργεία κειμένου και εικόνας και χρήση πολυτροπικών εικόνων με πολλαπλές υποδηλώσεις (Σωτηροπούλου & Χασάπης, 2013· Φώκιαλη, 2010). Επιπλέον, παρόλο που η πλειοψηφία των παιδικών εικονογραφημένων παιδικών βιβλίων χρησιμοποιεί ποικιλία έντονων χρωμάτων, οι σύγχρονες τάσεις στο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο φαίνεται να ακολουθούν μη έγχρωμες εικόνες όπου ορισμένες χρωματικές επιλογές είναι υποδηλωτικές των μηνυμάτων του κειμένου (Παπαντωνάκης, 2013· Φώκιαλη, 2010). Όμως, οι καινοτομίες του σύγχρονου βιβλίου για μικρά παιδιά δεν αφορούν μόνο τις εικόνες και την ανατροπή των στερεότυπων παραμυθιών αλλά επεκτείνονται και στη θεματολογία, αφού η εικονογραφημένη και παραμυθιακή αφήγηση επιχειρούν να φέρουν το παιδί αντιμέτωπο με προβλήματα είτε προσωπικά είτε διαπροσωπικών και κοινωνικών σχέσεων (Papadatos & Politis, 2012· Παπαδάτος, 2016· Κατσίκη- Γκίβαλου, 2017· Σπανάκη, 2013β), θέματα, δηλαδή, που μέχρι και τα τέλη του 20ου αιώνα χαρακτηρίζονταν απαγορευμένα (Σωτηροπούλου & Χασάπης, 2013· Φώκιαλη, 2010). Γενικά, η παιδική λογοτεχνία για μικρότερα παιδιά είτε όσον αφορά το εικονογραφημένο βιβλίο είτε το παραμύθι πειραματίζεται και αξιοποιεί θεματικά στοιχεία, τα οποία τον περασμένο αιώνα θεωρούνταν κατανοητά μόνο από μεγαλύτερης ηλικίας παιδιά και «απαγορεύονταν»

για παιδιά μικρότερων ηλικιών. Αυτοί οι πειραματισμοί γίνονται ,όμως, με τέτοιο τρόπο ώστε να εμπλέκονται φαντασιακά στοιχεία, στοιχεία παρωδίας, κωμωδίας και χιούμορ προκειμένου να διατηρηθεί ο προσιτός χαρακτήρας των παραμυθιών και της εικονογράφησης (Κατσίκη- Γκίβαλου, 2017· Σωτηροπούλου & Χασάπης, 2013· Φώκιαλη,2010).

Συνεπώς, παρατηρείται μια ευρεία ποικιλία εικονογραφημένων βιβλίων που σχετίζονται με την αναπηρία, τη διαφορετικότητα, το διαζύγιο, την υιοθεσία, την αναπηρία, τη σεξουαλική ζωή, το σχολικό εκφοβισμό (Papadatos & Politis, 2012· Κατσίκη- Γκίβαλου, 2017· Παπαδάτος, 2016· Παπαδοπούλου, 2009,2004). Βιβλία όπως το «*Φίλοι;... Φως φαναρι!*» (2005), της Φραντζέσκας Αλεξοπούλου- Πετράκη ή το «*Πώς γεννιούνται τα παιδιά*» (2002), του Φίλιππου Μανδηλάρα (Papadatos & Politis, 2012), ή όπως το «*Μήπως είμαι βλάκας;*» (2014) του Σάκη Σερέφα (Κατσίκη- Γκίβαλου, 2017), ή «*Η Κοκό*» (2003) της Σοφίας Παράσχου (Παπαδοπούλου, 2004) αποτελούν μερικά παραδείγματα από τη θεματολογία που διαπραγματεύεται η παιδική λογοτεχνία για μικρότερες ηλικίες. Παράλληλα, το εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο για μικρές ηλικίες, πέρα από το μικρόκοσμο των τοπικών κοινωνιών, επιχειρεί να φέρει τα παιδιά σε επαφή με παγκόσμια προβλήματα, όπως είναι η παγκόσμια ειρήνη, η περιβαλλοντική καταστροφή, η μετανάστευση και η διαφορετικότητα (Κατσίκη- Γκίβαλου, 2017· Παπαδάτος, 2016· Φώκιαλη, 2010). Το παιδί-αναγνώστης τοποθετείται στο επίκεντρο προβληματισμών που αφορούν την αρμονική σχέση των ανθρώπων μεταξύ τους αλλά και των ανθρώπων με το περιβάλλον, έρχεται αντιμέτωπο με διαφορετικές απόψεις και καλείται να εκφράσει την άποψή του και να τοποθετηθεί με επιχειρήματα (Papadatos & Politis, 2012· Παπαδάτος, 2016). Βιβλία για μικρές ηλικίες που σχετίζονται με τα παραπάνω θέματα είναι παραδείγματος χάριν, «*Η πόλη που έδιωξε τον πόλεμο*» (2010) του Αντώνη Παπαθεοδούλου, «*Τα πολύτιμα σκουπίδια του κυρίου Νο*» (2010) του Χρήστου Μπουλώτη (Κατσίκη- Γκίβαλου, 2017), «*Η χώρα με τους παράξενους ανθρώπους*» (2006) του Ανδρικόπουλου Νικόλα (Φώκιαλη, 2010) και η σειρά του «*Τριωνοψαρούλη*» του Βαγγέλη Ηλιόπουλου (Κατσίκη- Γκίβαλου, 2017).

Επιπλέον, μία ακόμα κατηγορία βιβλίων μικρής φόρμας που απευθύνονται σε μικρό αναγνωστικό κοινό είναι το παραμύθι με τη γνωστή δομή του αλλά με την ανατροπή των στερεότυπων ρόλων και της σχέσης των κλασικών καλών και κακών ηρώων (Κατσίκη- Γκίβαλου, 2017· Παπαντωνάκης, 2013· Σωτηροπούλου & Χασάπης, 2013· Φώκιαλη, 2010). Το παραμύθι ως κατηγορία παιδικού βιβλίου

αποτελεί βασική προτίμηση των παιδιών όλων των ηλικιών (Athanasiadis, Papantonakis, Kaplanoglou, & Kaplanoglou, 2010) και θεωρείται ότι λειτουργεί ευεργετικά στην ψυχική υγεία και τη δημιουργική τους σκέψη και φαντασία (Tsitsani et al., 2012· Μαλαφάντης, 2011). Η εικόνα του κακού και του καλού αντιστρέφεται, έτσι ώστε να κατανοηθούν βαθύτερα κίνητρα συμπεριφοράς και να αναθεωρηθούν τα ιδεολογικά στερεότυπα που συνδέουν το καλό με το δίκαιο και το κακό με το άδικο (Παπαντωνάκης, 2013). Παιδικά έργα όπως *«Τα τρία μικρά λυκάκια»* (1993) του Ευγένιου Τριβιζά, *«Το παραμύθι της Ασπροπαπουτσίτσας»* (1996) της Σμαράγδας Μανταδάκη, *«Επανάσταση ονείρων»* (2004) της Ζωής Βαλάση, αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα βιβλίων όπου οι κλασικοί κακοί ήρωες παρουσιάζουν την ιστορία τους από διαφορετική οπτική γωνία και προσπαθούν να εξηγήσουν τη δική τους αλήθεια.

Επίσης, όσον αφορά το λογοτεχνικό είδος του παραμυθιού, παρατηρείται μία στροφή προς το έντεχνο παραμύθι, στο οποίο αξιοποιούνται στοιχεία λαϊκής παράδοσης, όχι μόνο της ελληνικής αλλά και άλλων εθνικών χωρών (Κατσίκη-Γκίβαλου, 2017). Το λαϊκό παραμύθι αποτελεί ένα ιδιαίτερα αγαπητό είδος για τα παιδιά, είτε η προέλευσή του είναι ελληνική είτε η προέλευσή του προκύπτει από τον ευρωπαϊκό και διεθνή χώρο (Athanasiadis et al., 2010). Συγγραφείς που ασχολούνται με το λαϊκό παραμύθι την τελευταία δεκαετία είναι η Λιλή Λαμπρέλλη και η Ζωή Βαλάση (Κατσίκη- Γκίβαλου, 2017). Όσον αφορά τα παραμύθια που αξιοποιούν την ελληνική παράδοση, η αποδοχή τους φαίνεται να διαφοροποιείται από περιοχή σε περιοχή, ανάλογα με την εκδοχή που επικρατεί στις διαφορετικές περιοχές, ενώ τα διεθνή παραμύθια που αρέσουν στα παιδιά φαίνεται να βρίσκουν μεγάλη αποδοχή λόγω της κινηματογραφικής ή τηλεοπτικής τους μεταφοράς (Athanasiadis et al., 2010). Για αυτό παρατηρούνται ιστορίες με ξωτικά και άλλα υπερφυσικά πλάσματα που προέρχονται από παιδικά βιβλία άλλων χωρών, τα οποία φαίνεται ότι είχαν μεγάλη αποδοχή από το ελληνικό κοινό χάρη στην κινηματογραφική τους προσαρμογή, όπως είναι ο *«Άρχοντας των Δαχτυλιδιών»* (2002) J.R.R. Tolkien ή ο *«Χάρι Πότερ»* (2001) της J.K Rowling. Το συγκεκριμένο χαρακτηριστικό υποδεικνύει ότι η ελληνική παιδική λογοτεχνία επιχειρεί, την τελευταία δεκαετία, να διαφύγει από την έμμονη προσκόλληση στην ελληνικότητα των παιδικών βιβλίων και να έρθει σε επαφή με την παράδοση και τον πολιτισμό άλλων εθνικοτήτων (Παπαντωνάκης, 2013).

Τέλος, ένα ακόμα είδος που αποκτά ανταπόκριση στο παιδικό αναγνωστικό κοινό είναι τα λογοτεχνικά βιβλία γνώσεων, τα οποία ως κατηγορία επιχειρούν να συνδυάσουν τη μετάδοση συγκεκριμένης επιστημονικής γνώσης διατηρώντας τη λογοτεχνικότητα του κειμένου (Κατσίκη- Γκίβαλου, 2017· Παπαντωνάκης, 2013). Τα βιβλία γνώσεων γενικά φαίνεται να υποτιμούνται από τους συγγραφείς αλλά και τους εκδοτικούς οίκους, καθώς από την πρώτη στιγμή συνδέθηκαν με τη μετάδοση πληροφοριών και τον διδακτισμό (Καρπόζηλου & Τσιώρη, 2017). Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια, παρουσιάζονται βιβλία που αντλούν υλικό τόσο από τη μυθοπλασία όσο και από την πληροφοριακή πραγματικότητα (Πολίτης, 2017). Το λογοτεχνικό αφήγημα γνώσεων, την πρώτη περίοδο του 21ου αιώνα, συνδυάστηκε με τη μετάδοση ιστορικών γνώσεων, ενώ τα τελευταία χρόνια επεκτείνεται και στην οικολογία, τη μυθολογία και τα εικαστικά (Κατσίκη- Γκίβαλου, 2017). Στη συγκεκριμένη κατηγορία παιδικής λογοτεχνίας είναι οι *«Ιστορίες που τις είπε... η θάλασσα»* (2012), *«Ιστορίες που τις είπε... ο δρόμος»* (2013) κ.α. της Μαρίας Αγγελίδου (Κατσίκη- Γκίβαλου, 2017). Αυτό, όμως, πρέπει να επισημανθεί ως προς την εμφάνιση ενός συνδυασμού λογοτεχνικών γενών με τη μορφή μίας νέας κατηγορίας, όπως είναι το λογοτεχνικό αφήγημα γνώσεων, είναι ότι παρουσιάζεται η ανάγκη για μία εκ νέου οριοθέτηση της κάθε κατηγορίας (Παπαντωνάκης, 2013). Πλέον ο διαχωρισμός των παιδικών βιβλίων σε κατηγορίες γίνεται πιο δύσκολος, αφού οι διάφοροι πειραματισμοί των συγγραφέων οδηγούν όχι μόνο στη μίξη λογοτεχνικών ειδών αλλά και στη μίξη διαφορετικών τρόπων γραφής (Παπαντωνάκης, 2013· Πολίτης, 2017).

Όσον αφορά τη θεματολογία βιβλίων που απευθύνονται σε μεγαλύτερα παιδιά, το κοινωνικό μυθιστόρημα που χαρακτηρίζεται από σκληρό, πολλές φορές, ρεαλισμό, φαίνεται να έχει εδραιώσει τη θέση του στο αναγνωστικό παιδικό και εφηβικό κοινό (Κατσίκη- Γκίβαλου, 2017· Παπαδάτος, 2016). Το σύγχρονο κοινωνικό μυθιστόρημα θέτει στο επίκεντρο το παιδί με τον κοινωνικό του περίγυρο και τις δυσλειτουργίες που αυτός παρουσιάζει, επιχειρώντας να επαναπροσδιορίσει την έννοια «παιδί» και να θέσει υπό αμφισβήτηση τις στερεότυπες αντιλήψεις για την οικογένεια, το φύλο, την κοινωνική θέση κ.λπ. (Σπανάκη, 2013β). Η παρουσία του ρεαλισμού στο παιδικό κοινωνικό μυθιστόρημα συνάδει με τις σύγχρονες παιδαγωγικές αντιλήψεις περί μη απόκρυψης της πραγματικότητας που μεγαλώνοντας τα παιδιά θα υποχρεωθούν να αντιμετωπίσουν (Παπαδάτος, 2016). Παράλληλα, ο ρεαλισμός αυτός ακολουθεί τις σύγχρονες λογοτεχνικές τάσεις που επιδιώκουν την αφύπνιση του αναγνωστικού

κοινού για ζητήματα παιδικών δικαιωμάτων και την ανατροπή των στερεότυπων ρόλων (Σπανάκη, 2013β). Στο κοινωνικό μυθιστόρημα αναδύονται θέματα που σχετίζονται με τις διαπροσωπικές σχέσεις των παιδιών μέσα στην οικογενειακό και σχολικό περιβάλλον, (Papadatos & Politis, 2012· Κατσίκη- Γκίβαλου, 2017· Παπαδάτος, 2016· Παπαδοπούλου, 2009,2004), όπως είναι της Σοφίας Ζαραμπούκας το «*Φίλοι Φίλοι Καρδιοφίλοι*» (1995) (Παπαδοπούλου, 2003) αλλά και το «*Ονειρεύομαι τη Ρουθ*» (2004) του Αντώνη Δελώνη (Παπαδοπούλου, 2009).

Πέραν, όμως, αυτών των θεμάτων, που απασχολούν την παιδική λογοτεχνία ήδη από την δεκαετία του '90 (Natsioroulou, 2007), το κοινωνικό μυθιστόρημα για μεγαλύτερα παιδιά εμβαθύνει περισσότερο σε φαινόμενα κοινωνικής παθογένειας, όπως είναι τα ναρκωτικά, η εφηβική εγκληματικότητα, ο ρατσισμός, ενώ, παράλληλα, επιχειρεί να συνδέσει κοινωνικά φαινόμενα με ιστορικά γεγονότα (Papadatos & Politis, 2012· Κατσίκη- Γκίβαλου, 2017· Παπαδάτος, 2016· Κωτόπουλος, 2012). Αναφορικά με το θέμα των ναρκωτικών είναι το βιβλίο της Άλκης Ζέη «*Η Κωνσταντίνα και οι αράχνες της*» (2002) (Papadatos & Politis, 2012· Παπαδάτος, 2016· Κωτόπουλος, 2012) αλλά και «*Η εξομολόγηση*» (2008) του Αντώνη Δελώνη (Κωτόπουλος, 2012· Παπαδάτος, 2016· Παπαδοπούλου, 2004). Η εφηβική εγκληματικότητα και ο φυλετικός ρατσισμός αποτυπώνονται σε βιβλία όπως, «*Σχολική παράσταση*» (2000) και «*Στη διαπασών*» (2009) του Βασίλη Παπαθεοδώρου (Papadatos & Politis, 2012· Παπαδάτος, 2016· Κωτόπουλος, 2012), ενώ η επαφή με την ιστορία αλλά και το εμπόριο αρχαιοτήτων διαφαίνονται σε βιβλία όπως «*Η προφητεία του κόκκινου κρασιού*» (2010) της Λότης Πέτροβιτς- Ανδρουτσοπούλου (Παπαδάτος, 2016· Σπανάκη, 2013α) και «*Το σεντούκι με τα αμύθητα σεντέφια*» (2004) της Τζέμης Τασάκου (Papadatos & Politis, 2012). Χαρακτηριστικό του παιδικού μυθιστορήματος τον 21ο αιώνα είναι η ρεαλιστική αποτύπωση των πολιτικοκοινωνικών μεταβολών που επηρεάζουν τις κοινωνικές σχέσεις (Σπανάκη, 2013α). Σε ένα τέτοιο αλλοτριωμένο κοινωνικό περίγυρο, όπου οι σχέσεις εξουσίας και δύναμης ανατρέπονται συνεχώς το παιδί ήρωας είτε θα γίνει αντικείμενο εκμετάλλευσης είτε θα υπονομεύσει άλλους, προκειμένου να μπορέσει να επιβιώσει προκειμένου στο τέλος να ανακαλύψει την ταυτότητά του (Παπαδάτος, 2016).

Πέραν, όμως, του κοινωνικού- ιστορικού μυθιστορήματος, το μυθιστόρημα στις μεγαλύτερες ηλικίες παιδιών σχετίζεται με την επιστημονική φαντασία και την χρήση της τεχνολογίας (Παπαντωνάκης, 2013). Η επιστημονική φαντασία, όμως, ως θέμα υιοθετεί κοινωνικά χαρακτηριστικά και καταπιάνεται με παγκόσμια θέματα που

αφορούν την επιστημονική εξέλιξη, την οικολογία, την προσφυγιά και τη μετανάστευση, ακόμα και την οικονομική κρίση (Papadatos & Politis, 2012· Κατσίκη- Γκίβαλου, 2017· Παπαδάτος, 2016). Εστιάζοντας στο ζήτημα της οικολογίας και του περιβάλλοντος, γίνεται κατανοητό ότι το παιδικό μυθιστόρημα, αξιοποιώντας φαντασιακά στοιχεία, επιχειρεί μία «οικοσυστημική» προσέγγιση, όπου τα διάφορα μέλη ενός οικοσυστήματος συνεργάζονται προκειμένου να δοθεί λύση στα περιβαλλοντικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν (Παπαδάτος, 2016). Σε ένα τέτοιο πλαίσιο το παιδί αναγνώστης αρχίζει να συνειδητοποιεί ότι κοινωνικά θέματα, π.χ. μετανάστευση, οικονομικά ζητήματα, π.χ. παγκόσμια οικονομική κρίση, αλλά και περιβαλλοντικά προβλήματα είναι αλληλένδετα μεταξύ τους και το ένα αποτελεί αίτιο και αποτέλεσμα του άλλου (Papadatos & Politis, 2012). Μυθιστορήματα με περιβαλλοντικό περιεχόμενο και οικοσυστημική θεώρηση είναι «*Το μεγάλο ταξίδι της κινέζικης πάπιας*» (2008) του Βασίλη Παπαθεοδώρου και το μυθιστόρημα του Κωστή Μακρή «*Ο Πιοζ Ναμέ και οι πέντε γάτες*»(2010).

Παρατηρείται, συνεπώς, ότι η επιστημονική φαντασία απομακρύνεται από την μέχρι τώρα ενασχόληση της με το διάστημα και διαπραγματεύεται θέματα κοινωνικοπολιτικού ενδιαφέροντος, παρουσιάζοντας καταστάσεις είτε ουτοπικές είτε δυστοπικές (Παπαντωνάκης, 2013). Μέσα από αυτές τις καταστάσεις, που μπορεί αρχικά να φαίνονται ουτοπικές και αρμονικές λόγω των τεχνολογικών εξελίξεων αλλά οδηγούνται στην κατάρρευση, παρουσιάζονται θέματα όπως η θέση των προσφύγων και των μεταναστών σε μία κοινωνία, ο υπερπληθυσμός, ο υπερκαταναλωτισμός κ.λπ. (Κατσίκη-Γκίβαλου, 2017· Παπαντωνάκης, 2013). Τέτοια μυθιστορήματα αποτυπώνουν τις παγκόσμιες αλλαγές που πραγματοποιούνται σε πολιτικό, κοινωνικό και περιβαλλοντικό επίπεδο, επιλέγοντας ιστορίες που είτε δεν προσδιορίζονται χωροχρονικά (Παπαντωνάκης, 2013· Παπαδάτος, 2016), είτε ιστορίες με φαντασιακό περιεχόμενο που αξιοποιούν διαφορετικά χωροχρονικά σημεία (Κατσίκη- Γκίβαλου, 2017· Παπαδάτος, 2016). Παραδείγματα βιβλίων που διαπραγματεύονται τα παραπάνω ζητήματα και μπορούν να χαρακτηριστούν ως δυστοπικά είναι το μυθιστόρημα «*Χνότα στο τζάμι*» (2007) (Παπαντωνάκης, 2013) αλλά και «*Οι άρχοντες των σκουπιδιών*» (2012) του Βασίλη Παπαθεοδώρου (Κατσίκη- Γκίβαλου, 2017· Παπαδάτος, 2016), «*Η Αριάδνη και τα μυστικά ενός αρχαίου θρύλου*» (2010) της Αναστασίας Τσαλδάρη (Παπαντωνάκης, 2013) και το βιβλίο «*Μικρόκοσμος*» (2011) του Γεώργιου Παναγιωτάκη (Κατσίκη- Γκίβαλου, 2017· Παπαδάτος, 2016).

Ολοκληρώνοντας, η ελληνική παιδική λογοτεχνία τον 21ο αιώνα επιχειρεί να αναπτύξει επίκαιρα διεθνή θέματα, προσπαθώντας να προβληματίσει και να δώσει απαντήσεις, κάνοντας πειραματισμούς και δοκιμάζοντας διαφορετικά λογοτεχνικά είδη και τρόπους γραφής (Papadatos & Politis, 2012· Παπαδάτος, 2016· Σπανάκη, 2013α). Οι συγγραφείς παιδικών βιβλίων ακολουθούν τους ρυθμούς της εποχής και προσπαθούν να ενσωματώσουν στα κείμενά τους ρεαλιστικά και αφηγηματικά χαρακτηριστικά μίας εποχής που εξελίσσεται συνεχώς (Σπανάκη, 2013α). Το τέλος των ιστοριών δεν είναι πάντα αίσιο, οι ήρωες δεν κάνουν πάντα τις σωστές επιλογές και περνούν από διάφορους συναισθηματισμούς μέχρι να ενηλικιωθούν και να ωριμάσουν (Παπαδάτος, 2016). Για να υποστηριχθούν, όμως, οι παραπάνω πειραματισμοί απαιτείται και διαφορετική προσέγγιση ως προς την αφήγηση μίας ιστορίας, δηλαδή στις αφηγηματικές τεχνικές (Κατσίκη- Γκίβαλου, 2017· Παπαδάτος, 2016). Για αυτό κάποιος μπορεί να παρατηρήσει βιβλία με γραπτά αποσπάσματα από τα κοινωνικά μέσα δικτύωσης (π.χ. facebook), από τον έντυπο τύπο, από διαφημίσεις, από σλόγκαν στους τοίχους κ.λπ. ανάλογα με το θέμα που διαπραγματεύεται το βιβλίο και τα μηνύματα που θέλει να περάσει (Κατσίκη- Γκίβαλου, 2017). Συνεπώς, τα ελληνικά παιδικά βιβλία έρχονται πιο κοντά στα διεθνή, φλέγοντα ζητήματα, αξιοποιούν φαντασιακά και ιδιαίτερα αισθητικά χαρακτηριστικά και προβληματίζουν τους αναγνώστες τους χωρίς να χάνουν τη λογοτεχνικότητά τους.

2. Η ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΤΗΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Η μετάφραση αποτελεί μία διαδικασία, η οποία, τουλάχιστον για την ελληνική γλώσσα, αποτελεί ένα χαρακτηριστικό συνδεδεμένο με τη γλωσσική παράδοση (Καργιώτης, 2017). Γενικότερα, μπορούμε να πούμε ότι η μεταφορά κειμένων από τη μία γλώσσα στην άλλη αποτελεί κοινή πρακτική των λαών, ως μία προσπάθεια επικοινωνίας και επαφής με το διαφορετικό (Basnett, 2012· Buzelin, 2013· Tyulenev, 2014· Καργιώτης, 2017). Το πιο γνωστό, άλλωστε πολυμεταφρασμένο έργο είναι το *Άσμα Ασμάτων*, το οποίο μεταφράστηκε από τους Εβδομήκοντα ήδη από τον 1ο αιώνα π.Χ. (Καργιώτης, 2017). Συνεπώς, γίνεται κατανοητό ότι η μετάφραση, ανάλογα με την κοινωνία στην οποία πραγματοποιείται, επιτελεί και συγκεκριμένη κοινωνική λειτουργία (Thomson-Wohlegemuth, 2009). Για το λόγο αυτό η μετάφραση και η προώθηση παιδικών βιβλίων ανά τον κόσμο αποτελεί μία αναγκαία πρακτική μέσα σε μία κοινωνία, καθώς τα μεταφρασμένα παιδικά βιβλία εξοικειώνουν τα παιδιά με το διαφορετικό, ενισχύουν την κοινωνικοποίηση και αποτελούν γέφυρες επικοινωνίας με άλλους πολιτισμούς (Ghesquire, 2006· Ο' Sullivan, 2010· Pascua Febles, 2005· Γαβριηλίδου, 2009, 2010). Με βάση τα παραπάνω, γίνεται συνειδητό ότι το ελληνικό παιδικό βιβλίο πρέπει να αποτελέσει εξίσου μία τέτοια γέφυρα και να ανταποκριθεί στα απαιτήσεις της σύγχρονης εκδοτικής αγοράς. Για να επιτευχθεί αυτό, απαιτείται έρευνα και κατανόηση των παγκόσμιων μηχανισμών διακίνησης παιδικών βιβλίων και οργάνωσης μίας συστηματικής προώθησης των ελληνικών παιδικών βιβλίων (Δουβίτσας et al., 2017· Καρακατσούλη, 2014).

2.1 Η λογοτεχνική μετάφραση και ο κοινωνικός της χαρακτήρας

Η *λογοτεχνική μετάφραση* αποτελεί ένα όρο που χρησιμοποιείται από τους θεωρητικούς της Γραμματολογίας για την μεταφορά ενός πρωτότυπου κειμένου πολιτιστικής και αισθητικής σημασίας σε μία άλλη γλωσσική κοινότητα (Καργιώτης, 2017). Με αυτόν τον τρόπο η λογοτεχνική μετάφραση διαφοροποιείται από την τεχνική και εμπορική μετάφραση και καθίσταται αυθύπαρκτη (Wittman, 2013).

Ωστόσο, η χρήση του όρου λογοτεχνική μετάφραση για κείμενα αισθητικής και πολιτιστικής σημασία, δηλαδή για τα λογοτεχνικά κείμενα, δηλώνει τη μετάφραση μίας ευρείας ποικιλίας γραπτού λόγου που δεν σχετίζεται μόνο με το φανταστικό και το ποιητικό στοιχείο, αλλά αφορά και την εκλαϊκευμένη επιστήμη, τα ημερολόγια, τις αυτοβιογραφίες κ.λπ. (Kazakova, 2015). Συνεπώς, γίνεται κατανοητό ότι η λογοτεχνική μετάφραση είναι ένας όρος τόσο περίπλοκος όσο περίπλοκη είναι και η οριοθέτηση του όρου λογοτεχνία, αφού για τα διαφορετικά λογοτεχνικά είδη αξιώνεται διαφορετική μεταχείριση κατά τη μετάφρασή τους (Kazakova, 2015· Wittman, 2013). Για το λόγο αυτό είναι ευκολότερα κατανοητό εάν η λογοτεχνική μετάφραση αντιμετωπίζεται ως διαδικασία ενός μεταφραστή που παίρνει σοβαρά τη λογοτεχνική φύση του πρωτότυπου και μεταφράζει με στόχο την παραγωγή ενός κειμένου που θα έχει λογοτεχνική αξία (Wittman, 2013).

Η μετάφραση, γενικότερα, έχει επικοινωνιακό χαρακτήρα, αφού ο μεταφραστής αναλαμβάνει το ρόλο να μεταφέρει ένα μήνυμα γραμμένο από μια συγκεκριμένη γλώσσα και συγκεκριμένο κοινωνικό πλαίσιο σε ένα διαφορετικό γλωσσικό κώδικα και μια διαφορετική κοινωνία (Bassnett, 2012· Καργιώτης 2017). Αυτό σημαίνει ότι η μετάφραση οποιουδήποτε είδους, λογοτεχνική, νομική, επιστημονική κ.λπ. εξορισμού λειτουργεί ως διαμεσολάβηση μεταξύ δύο διαφορετικών κοινωνικό-γλωσσικών κοινοτήτων και κατ' επέκταση θεωρείται κοινωνική δραστηριότητα (Basnett, 2012· Buzelin, 2013· Tyulenev, 2014· Καργιώτης, 2017). Η μετάφραση έχει κοινωνικό χαρακτήρα, διότι πέρα του επικοινωνιακού της ρόλου, πραγματοποιείται από το μεταφραστή, ο οποίος αποτελεί μέλος μίας συγκεκριμένης κοινωνίας και συνεπώς οι αποφάσεις που λαμβάνει κατά τη μεταφραστική διαδικασία αντιπροσωπεύουν τις αντιλήψεις του κοινωνικού συνόλου μέσα στο οποίο έχει γαλουχηθεί (Tyulenev, 2014· Καργιώτης, 2017). Συνεπώς, και η λογοτεχνική μετάφραση φέρει κοινωνικοπολιτικά χαρακτηριστικά και επιτελεί συγκεκριμένη λειτουργία μέσα σε μια κοινωνία (Καργιώτης, 2017). Είναι χαρακτηριστικό ότι στη Σοβιετική Ένωση, για παράδειγμα, παρόλο που η ανάγνωση ξένης λογοτεχνίας προωθούνταν από το κράτος, εντούτοις οι μεταφράσεις των λογοτεχνικών έργων γινόταν υπό αυστηρό έλεγχο του συστήματος λογοκρισίας που λειτουργούσε ως μηχανισμός διατήρησης του καθεστώτος (Sherry, 2015). Αυτός ο έλεγχος είχε ως αποτέλεσμα τα ξένα έργα που μεταφράζονταν είτε να εξυπηρετούν έναν συγκεκριμένο σκοπό, π.χ. καλλιέργεια αντικαπιταλιστικού αισθήματος (Thomson-Wohlegemuth, 2006) είτε να διαφοροποιούνται τελείως από τα

πρωτότυπα έργα, καθώς παραλείπονταν ή τροποποιούνταν στοιχεία πλοκής και χαρακτήρων που δεν θεωρούνταν συμβατά με την κουλτούρα του σοβιετικού καθεστώτος (Sherry, 2015· Thomson-Wohlegemuth, 2009).

Η διερεύνηση της σχέσης κοινωνίας και λογοτεχνικής μετάφρασης είναι μία σχετικά σύγχρονη τάση των Μεταφραστικών Σπουδών (Wittman, 2014). Σχετικά με το παραπάνω ζήτημα έχουν προταθεί διαφορετικές θεάσεις για τα χαρακτηριστικά της λογοτεχνικής μετάφρασης, τη σχέση πρωτότυπου και μεταφρασμένου κειμένου, το ρόλο του μεταφραστή κατά τη λογοτεχνική μετάφραση κ.λπ. Από τους πρώτους θεωρητικούς που ασχολήθηκαν με τη λογοτεχνική μετάφραση είναι ο Itamar Even-Zohar, ο οποίος ανέπτυξε την *Πολυσυστημική* θεωρία του τη δεκαετία του 1970 (Ben-Ari, 2013a· Damrosch, 2014· Munday, 2016· Windle & Pym, 2012· Γαβριηλίδου, 2010). Η θεωρία του Itamar Even-Zohar εστιάζει στα πολιτιστικά χαρακτηριστικά της λογοτεχνικής μετάφρασης και στη θέση που καταλαμβάνει η μεταφρασμένη λογοτεχνία στα πλαίσια μίας εθνικής λογοτεχνίας (Ben-Ari, 2013a· Damrosch, 2014). Σύμφωνα με τον Even-Zohar (1990), η λογοτεχνία μίας εθνικής κοινότητας είναι μέρος ενός ευρύτερου κοινωνικοπολιτικού πολυσυστήματος το οποίο η λογοτεχνία μπορεί να επηρεάσει και να διαμορφώσει. Από την πλευρά της, όμως, και η λογοτεχνία αποτελεί ένα πολυσύστημα, καθώς εσωκλείει μικρότερα υποσυστήματα, των οποίων οι σχέσεις καθορίζουν την θέση της από την κοινωνία τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή. Μέσα σε αυτό το πολυσύστημα, ο Even-Zohar (1990) υποστηρίζει ότι η μεταφρασμένη λογοτεχνία αποτελεί ένα υποσύστημα που λαμβάνει είτε περιφερειακή είτε κεντρική θέση. Η περιφερειακή θέση της μεταφρασμένης λογοτεχνίας δηλώνει ότι το λογοτεχνικό πολυσύστημα διαθέτει μια ισχυρή εθνική λογοτεχνία που τίθεται στο κέντρο του πολυσυστήματος. Αντίθετα, η κεντρική θέση της μεταφρασμένης λογοτεχνίας φανερώνει ένα λογοτεχνικό πολυσύστημα που είτε είναι «εν τη γενέσει» του είτε βρίσκεται σε κρίση.

Ως περαιτέρω εμβάθυνση στα πολιτιστικά χαρακτηριστικά της λογοτεχνικής μετάφρασης και κυρίως στα κοινωνικοπολιτικά στοιχεία που επηρεάζουν το μεταφραστικό προϊόν, ο Gideon Toury δομεί τη θεωρία των *νορμών*, η οποία θα εξελιχθεί και θα αποτελέσει τον κλάδο των Περιγραφικών Μεταφραστικών Σπουδών (Ben-Ari, 2013b· Munday, 2016· Windle & Pym, 2012). Ο Toury (1980) υποστηρίζει ότι κατά τη λογοτεχνική μετάφραση, ο μεταφραστής οφείλει να λάβει υπόψη του ορισμένες κοινωνικές *νόρμες*, δηλαδή γενικές αξίες ή ιδέες, που μοιράζεται μία ομάδα ανθρώπων για το τι είναι σωστό και κατάλληλο για

συγκεκριμένες καταστάσεις. Καθώς, όμως, η μετάφραση είναι μία διαδικασία που εξορισμού περιλαμβάνει την επαφή τουλάχιστον δύο γλωσσικών και κοινωνικοπολιτικών κόσμων, ο μεταφραστής βρίσκεται αντιμέτωπος με την απόφαση της διατήρησης των ιδεών του πρωτότυπου κειμένου ή της προσαρμογής τους στη νέα κοινωνική ομάδα. Στη συνέχεια ο Toury (1980), διακρίνει τις νόρμες αυτές σε «αρχικές», «προκαταρκτικές» και σε «διαδικαστικές». Στις «αρχικές» νόρμες ο μεταφραστής πρέπει να επιλέξει ανάμεσα στις κοινωνιογλωσσικές νόρμες του κοινωνικού συνόλου, του πρωτότυπου κειμένου ή του κοινωνικού συνόλου του τελικού κείμενου. Στις «προκαταρκτικές» οφείλει να απαντήσει σε ερωτήματα μεταφραστικής πολιτικής π.χ. ποιο κείμενο/ συγγραφέας/ κατηγορία/ περίοδος/ κουλτούρα θα μεταφραστεί, ενώ οι «διαδικαστικές» νόρμες αφορούν τις επιλογές του μεταφραστή. γραμματικές, συντακτικές, λεξιλογικές την στιγμή της μετάφρασης. Η θεωρία αυτή του Toury υποδεικνύει ότι το μεταφρασμένο κείμενο είναι αποτέλεσμα επιλογών και αποφάσεων που σχετίζονται με τις κοινωνικοπολιτικές αξίες δύο διαφορετικών κοινωνικών ομάδων και όχι μίας αφηρημένης σχέσης μεταξύ τους (Ben- Ari, 2013b).

Στη δεκαετία του '80 η λογοτεχνική μετάφραση αρχίζει να μελετάται υπό την σκοπιά της πολιτικής ιδεολογίας που εξυπηρετεί ένα μεταφρασμένο λογοτεχνικό κείμενο σε μία κοινωνία (Munday, 2016· Windle & Pym, 2012· Wittman, 2013), λαμβάνοντας δηλαδή υπόψη τους ιδεολογικούς παράγοντες που υπεισέρχονται στη λογοτεχνική μετάφραση. Αναπτύσσονται, συνεπώς, φεμινιστικές και μεταποικιοκρατικές θεωρίες σχετικά με το ρόλο που διαδραματίζει η λογοτεχνική μετάφραση στην διατήρηση ή στην αμφισβήτηση των σχέσεων κυριαρχίας μεταξύ των δύο φύλων ή μεταξύ εθνικών ομάδων (Munday, 2016· Wittman, 2013). Όσον αφορά τη παρουσία του φεμινιστικού κινήματος στη λογοτεχνική μετάφραση, καθώς οι λογοτεχνικές μεταφράσεις πραγματοποιούνται το διάστημα από αυτό από γυναίκες, πολλές μεταφράστριες που υποστηρίζουν το φεμινισμό επιχειρούν να ανατρέψουν τα ισχύοντα πρότυπα στη μεταφρασμένη λογοτεχνία (Godayol, 2013· Munday, 2016· Wittman, 2013). Κατά συνέπεια, μεταφράζουν βιβλία που είτε ανατρέπουν την κυριαρχική σχέση του άντρα και της γυναίκας, είτε κατά τη μετάφραση οι γλωσσικές τους επιλογές είναι τέτοιες ώστε να προβάλλεται η συγκεκριμένη ιδεολογία (Godayol, 2013). Παράλληλα, οι μεταποικιοκρατικές θεωρήσεις παρουσιάζονται μέσω των μεταφράσεων βιβλίων μειονοτικών εθνικών ομάδων, κυρίως σε χώρες όπου κυριαρχούν οι φυλετικές διακρίσεις, ενώ οι

μεταποικιοκρατικοί θεωρητικοί και μεταφραστές, με συγκεκριμένες γλωσσικές και αισθητικές παρεμβάσεις, προσπαθούν να επιτύχουν την πολιτική συνειδητοποίηση των αναγνωστών (Merill, 2013).

Την ίδια περίοδο αναπτύσσεται και μία άλλη θεωρία που υπογραμμίζει τη σχέση κοινωνικοπολιτικών αντιλήψεων και αξιών με τη λογοτεχνική μετάφραση, υποδεικνύοντας όμως το μεταφραστή ως εκφραστή αυτής της σχέσης (Munday, 2016· Nord, 2013· Windle & Pym, 2012). Η *θεωρία του σκοπού* του Hans. J. Veemer θέτει ως βασικό άξονα της μεταφραστικής διαδικασίας την έννοια του «σκοπού», το λόγο για τον οποίο πραγματοποιείται μία συγκεκριμένη μετάφραση (Nord, 2013). Σύμφωνα με τον Veemer (1989), η μετάφραση είναι μία πράξη που εκτελείται από τον άνθρωπο και όπως κάθε ανθρώπινη πράξη πραγματοποιείται έχοντας ένα συγκεκριμένο σκοπό μέσα σε μία δεδομένη κοινωνικοπολιτική κατάσταση. Συνεπώς ο σκοπός της μετάφρασης βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση με τις αξίες και τις γλωσσικές, κοινωνικές και πολιτιστικές συνθήκες που επικρατούν στη συγκεκριμένη κατάσταση. Ένας συγγραφέας συνήθως γράφει λαμβάνοντας υπόψη τους κανόνες που επικρατούν στην κοινωνία μέσα στην οποία ζει, επηρεασμένος από μία συγκεκριμένη κουλτούρα. Αυτήν την κουλτούρα ένα άλλο πρόσωπο, διαφορετικής γλωσσικής και εθνικής κοινότητας, με διαφορετικές κοινωνικοπολιτικές πεποιθήσεις καλείται να κατανοήσει και εάν θέλει να διαβάσει το συγκεκριμένο συγγραφέα. Ο μεταφραστής, ως γνώστης και των δύο αυτών κουλτούρων οφείλει να λειτουργήσει ως διαμεσολαβητής μεταξύ αυτών και σκοπός της μετάφρασης, στην περίπτωση αυτή, είναι να διαμορφώσει το λογοτεχνικό έργο κατανοητό στο νέο κοινό. Το πώς αυτό θα γίνει κατανοητό εναπόκειται στις επιλογές του μεταφραστή και στις εντολές που του έχουν δοθεί από τον εκάστοτε πελάτη. Για το λόγο αυτό ο σκοπός της κάθε μετάφρασης μπορεί να διαφέρει αναλόγως των στρατηγικών του μεταφραστή και της περίπτωσης για την οποία μεταφράζεται (Veemer, 1989).

Οι στρατηγικές που θα υιοθετήσει ο μεταφραστής προκειμένου να κάνει κατανοητό ένα λογοτεχνικό έργο σε μία διαφορετική κοινωνικό-γλωσσική κοινότητα οδηγούν, σύμφωνα με έναν άλλο θεωρητικό της μετάφρασης, τον Lawrence Venuti (2008), είτε στην *οικειοποίηση* (*domestication*) του κειμένου είτε στην *ξενοποίηση* (*foreignizing*) του κειμένου. Ο Venuti μελετώντας μεταφρασμένα έργα της αγγλό-αμερικανικής εκδοτικής αγοράς, παρατήρησε ότι οι μεταφραστές τροποποιούν τα πρωτότυπα κείμενα με την αντικατάσταση γλωσσικών εκφράσεων και κοινωνικών μηνυμάτων έτσι ώστε τα μεταφρασμένα έργα να γίνονται αποδεκτά από την ισχύουσα

αμερικανική κουλτούρα. Αυτή η στρατηγική χαρακτηρίζεται ως οικειοποίηση και με αυτήν επιχειρείται η απομάκρυνση του κειμένου από το πρωτότυπο κοινωνικοπολιτικό και γλωσσικό πλαίσιο. Με τον τρόπο αυτό, θα επιτευχθεί ευκολότερα η αφομοίωση του στο νέο κοινωνικό πλαίσιο με την υιοθέτηση στοιχείων κατάλληλων για αυτό το πλαίσιο (Venuti, 2008). Η στρατηγική της οικειοποίησης χρησιμοποιείται για την ενίσχυση εθνοκεντρικών αξιών προκειμένου να επικαλυφτούν οι διαφορές μεταξύ πολιτισμού προέλευσης και πολιτισμού μετάφρασης και να ενισχυθεί το ισχύον καθεστώς (Munday, 2016· Van Wyke, 2013). Αντίθετη στρατηγική στην οικειοποίηση είναι η ξενοποίηση, στρατηγική που υποδείχθηκε πρώτη φορά από τον Venuti (Munday, 2016· Van Wyke, 2013· Wittman, 2013). Η ξενοποίηση αναφέρεται στην διατήρηση των πολιτιστικών και γλωσσικών στοιχείων του πρωτότυπου κειμένου κατά τη μετάφραση του σε ένα νέο κοινωνικό-γλωσσικό πλαίσιο, με αποτέλεσμα το μεταφρασμένο κείμενο να αποτελεί μία διαφορετική οπτική στο ισχύον αξιακό σύστημα. Ακολουθώντας τη στρατηγική αυτή ο μεταφραστής επιτρέπει την εισαγωγή νέων στοιχείων στο επικρατών κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο, στοιχεία που όχι μόνο μπορεί να είναι ξένα αλλά και να έρχονται σε σύγκρουση με αυτό. Συνεπώς, ο μεταφραστής είτε θα ακολουθήσει κάποια από τις δύο στρατηγικές είτε θα επιχειρήσει να βρει μία συμβιβαστική λύση. Η επιλογή αυτή του μεταφραστή φέρει ηθικό βάρος, αφού η τροποποιητική του παρουσία πάνω στο πρωτότυπο κείμενο είτε θα γίνει εμφανής και θα δηλωθεί στο αναγνωστικό κοινό του μεταφρασμένου έργου είτε θα παραμείνει «αόρατος», αποσιωπώντας τις τροποποιήσεις που έκανε σε ένα κείμενο (Venuti, 2008). Ο Venuti αποτελεί ένα από τους πρώτους σύγχρονους θεωρητικούς που ασχολήθηκε με την ηθική της μετάφρασης και υπέδειξε τη μεθοδολογία που οφείλει να ακολουθήσει ένας μεταφραστής προκειμένου να κάνει κάποιες μετατροπές, κάνοντας φανερές, όμως, τις τροποποιήσεις του στο πρωτότυπο ξένο κείμενο (Van Wyke, 2013).

Ολοκληρώνοντας τη συνοπτική παρουσίαση θεωριών που αναπτύχθηκαν από τη δεκαετία του '70 και ύστερα, γίνεται αντιληπτό ότι η λογοτεχνική μετάφραση συνδέεται άρρηκτα με το κοινωνικό-πολιτισμικό πλαίσιο μέσα στο οποίο πραγματοποιείται και την ιδεολογία που αντιπροσωπεύει το πλαίσιο αυτό (Wittman, 2013· Καργιώτης, 2017). Μια τέτοια διατύπωση σημαίνει ότι δεν υπάρχει λογοτεχνική μετάφραση που να είναι απομακρυσμένη από τα ιδεολογικά χαρακτηριστικά και τις αξίες που πρεσβεύονται στην κοινωνία όπου πραγματοποιείται (Thomson-Wohlegemuth, 2009· Καργιώτης, 2017). Η μορφή που

θα λάβει το μεταφρασμένο έργο καθώς και κοινωνική- ιδεολογική κατεύθυνση που θα υιοθετήσει εξαρτάται από τις επιλογές του μεταφραστή, ο οποίος ως κοινωνικοποιημένο άτομο, φέρει τις αξίες και τις αντιλήψεις της κοινωνίας στην οποία ζει (Basnett, 2012· Buzelin, 2013· Tyulenev, 2014· Καργιώτης, 2017). Παράλληλα, ο μεταφραστής καλείται να εξυπηρετήσει και τις απαιτήσεις του εκάστοτε πελάτη του, είτε αυτός υπάγεται στη δικαιοδοσία του κράτους είτε αποτελεί ιδιωτική επιχείρηση (Munday, 2016). Μέσα σε αυτό το πλαίσιο των κοινωνικών σχέσεων και απαιτήσεων, η λογοτεχνική μετάφραση αποκτά συγκεκριμένη κατεύθυνση με αποτέλεσμα το μεταφρασμένο λογοτεχνικό έργο να επιτελεί συγκεκριμένο ρόλο μέσα σε μία κοινωνία.

2.2 Η μετάφραση της παιδικής λογοτεχνίας: παράγοντες επιρροής και λειτουργίες

Η παιδική λογοτεχνία αποτελεί ένα παγκόσμιο χαρακτηριστικό της κουλτούρας και του πολιτιστικού επιπέδου των λαών. Σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της παιδικής λογοτεχνίας και στην αναγωγή της ως παγκόσμιο χαρακτηριστικό, διαδραμάτισε η *μετάφραση της παιδικής λογοτεχνίας* και κατά συνέπεια η μετακίνηση τοπικών παιδικών ιστοριών σε διαφορετικές γλωσσικές κοινότητες (Γαβριηλίδου, 2010). Η μετάφραση παιδικών βιβλίων στην Ευρώπη αποτελεί μία παράδοση, οι απαρχές της οποίας εντοπίζονται περίπου τον 18ο αιώνα (O'Sullivan, 2013· Ghesquire, 2006· Pascua Febles, 2005), όταν πραγματοποιούνται οι πρώτες προσπάθειες για καταγραφή παιδικών ιστοριών. Οι χώρες της Βόρειας Ευρώπης, η Γερμανία και η Μεγάλη Βρετανία αποτέλεσαν τις πρώτες χώρες που έδειξαν ενδιαφέρον αρχικά στη μετάφραση παιδικών βιβλίων, αλλά και αργότερα σε μεθοδολογικά και ιδεολογικά ερωτήματα που αφορούν τη μετάφραση παιδικής λογοτεχνίας (O'Sullivan, 2013· Pascua Febles, 2005). Από τα πρώτα έργα που μεταφράστηκαν ήταν το συλλογικό έργο του Charles Perrault «*Ιστορίες και Διηγήματα από τα Περσμένα*», ενώ μεγαλύτερη έμφαση και προσοχή στη μελέτη της μετάφρασης παιδικών βιβλίων δόθηκε με την έκδοση σε διάφορες γλώσσες της Κεντρικής και Βόρειας Ευρώπης των έργων των αδερφών Grimm καθώς και του

Hans Christian Andersen (Ghesquire, 2006). Η μετάφραση αυτών των έργων που θεωρούνται κλασικά, πλέον, έργα παιδικής λογοτεχνίας, έφερε παιδιά διαφορετικών πολιτισμικών και εθνικών ομάδων σε επαφή και σταθεροποίησε τη θέση της παιδικής λογοτεχνίας στον εκδοτικό κόσμο (Lathey, 2006). Όπως χαρακτηριστικά τονίζουν οι Coillie & Verschueren στον πρόλογο του συλλογικού έργου «*Children's Literature in Translation*»: «Είναι χάρη στους μεταφραστές που τα παιδιά από όλο τον κόσμο μπορούν να προχωρήσουν μέσα από το μαγικό καθρέφτη και να εισέλθουν στον απατηλό κόσμο των παραμυθιών του Άντερσεν και στην απροσδόκητη, εκπληκτική Χώρα των Θαυμάτων της Αλίκης, ή να επιδοθούν στις γοητευτικώς αναρχικές πονηριές της Πίπη της Φακιδομούτης και - πιο πρόσφατα - στο συναρπαστικό, συχνά ανατριχιαστικό, σύμπαν του Χάρι Πότερ» (2006: ν).

Επιχειρώντας τον ακριβή προσδιορισμό του όρου *μετάφραση της παιδικής λογοτεχνίας*, οι μελετητές αντιμετωπίζουν απευθείας την αδυναμία σύγκλισης απόψεων στο ερώτημα τι είναι παιδική λογοτεχνία και συνεπώς πως πραγματοποιείται η μετάφραση της (Nikolajeva, 2011· Queiroga & Fernandes, 2016· O'Sullivan, 2013, 2011· O'Connell, 2006). Συγκεκριμένα, μία σύγχρονη θεωρητικός της μετάφρασης της Παιδικής Λογοτεχνίας, η Riita Oittinen, στο βιβλίο *Translating for Children* (2000) παρουσιάζει απόψεις των μελετητών της παιδικής λογοτεχνίας που φαίνεται να διαφοροποιούνται ως προς το περιεχόμενο του όρου, ως προς τις λειτουργίες που εξυπηρετεί, ακόμα και ως προς την ύπαρξη ενός τέτοιου όρου που διαχωρίζει τη λογοτεχνία σε ενήλικη και παιδική. Ωστόσο, δεχόμενοι ότι η παιδική λογοτεχνία αποτελεί ένα ετερογενές σύνολο κειμένων και υπερκειμένων, που κυμαίνεται από το μυθιστόρημα, μέχρι τα παραμύθια και τα παιδικά τραγούδια, μπορεί εντοπιστεί ένα συγκεκριμένο χαρακτηριστικό για όλα αυτά τα είδη. Το χαρακτηριστικό αυτό είναι πως τα κείμενα αυτά κρίνονται κατάλληλα για παιδιά από ένα σώμα ενηλίκων, όπως είναι εκδότες, οι κριτικοί βιβλίων, οι εκπαιδευτικοί κ.λπ. (O'Sullivan, 2013· Oittinen, 2006).

Γίνεται, συνεπώς, κατανοητό ότι κατά τη μετάφραση της παιδικής λογοτεχνίας υπάρχουν συγκεκριμένοι παράγοντες που λαμβάνονται υπόψη και επηρεάζουν την «καταλληλότητα» ενός έργου για παιδιά. Ένας βασικός παράγοντας που διαδραματίζει σημαντικό ρόλο κατά τη μεταφραστική διαδικασία είναι το αναπτυξιακό επίπεδο και η ικανότητα αντίληψης των παιδιών-αναγνωστών (Queiroga & Fernandes, 2016· O'Sullivan, 2013· Stolt, 2006). Μία τακτική που εντοπίζει η O'Sullivan (2010) είναι ότι, παρόλο που η μετάφραση έργων παιδικής

λογοτεχνίας γίνεται για να έρθουν τα παιδιά σε επαφή με διαφορετικά πολιτιστικά στοιχεία, εντούτοις, σε πολλά μεταφρασμένα έργα, αυτά τα διαφορετικά στοιχεία παραλείπονται διότι θεωρείται ότι δεν μπορούν να γίνουν αντιληπτά από τα παιδιά. Η υπερβολή, όμως, στη χρήση της τακτικής αυτής οδηγεί, πολλές φορές, σε υποτίμηση από τη μία του νοητικού επιπέδου των παιδιών και από την άλλη της λογοτεχνικής αξίας των συγκεκριμένων έργων (O'Sullivan, 2013). Συνεπώς, το αναπτυξιακό επίπεδο των παιδιών επιφέρει τον προβληματισμό σχετικά με την επιλογή ανάμεσα στην στρατηγική της οικειοποίησης και την στρατηγική της ξενοποίησης του παιδικού λογοτεχνικού έργου (Stolt, 2006), καθώς δεν έχει μελετηθεί διεξοδικά το ζήτημα της αντιληπτικότητας των παιδιών ως προς τα ξένα και αντικρουόμενα πολιτιστικά στοιχεία (Lathey, 2006). Σε ένα τέτοιο πλαίσιο, η μετάφραση της παιδικής λογοτεχνίας αποτελεί μία προσπάθεια εξισορρόπησης μεταξύ της προσαρμογής των ξένων στοιχείων και της διατήρησης του διαφορετικού χαρακτήρα των βιβλίων. Δηλαδή, τα ξένα στοιχεία προσαρμόζονται ανάλογα με αυτό που θεωρείται κατάλληλο για το αντιληπτικό επίπεδο των παιδιών, ενώ η διατήρηση των πολιτιστικών διαφορών δίνουν σε ένα μεταφρασμένο παιδικό βιβλίο την ευκαιρία να διευρύνει τους πολιτιστικούς ορίζοντες του αναγνωστικού κοινού του (O' Sullivan, 2013, 2010).

Ένας άλλος σημαντικός παράγοντας, που επηρεάζει την μετάφραση παιδικών έργων και οδηγεί και αυτός στον προβληματισμό περί της διατήρησης ή όχι αλλότριων στοιχείων, είναι η εικόνα που έχει για το παιδί η κοινωνία στην οποία μεταφράζεται το παιδικό βιβλίο (O'Sullivan, 2013· Oittinen, 2006· Stolt, 2006). Η εικόνα του παιδιού είναι ένα περίπλοκο ζήτημα για τη μετάφραση της παιδικής λογοτεχνίας, διότι από τη μία πλευρά ο μεταφραστής έχει μία προσωπική εικόνα για το πώς δρα και σκέφτεται ένα παιδί, αλλά από την άλλη μία τέτοια εικόνα προκύπτει από τις γενικές πεποιθήσεις που έχει μια κοινωνία για το παιδί (Oittinen, 2006). Το πώς οι ενήλικες, μέσα σε μία κοινότητα, αντιλαμβάνονται το χιούμορ των παιδιών, τη φαντασία τους αλλά και το τι προσδοκίες έχουν από τα παιδιά, οδηγούν στη διαμόρφωση μίας συγκεκριμένης εικόνας για την παιδική ηλικία. Η διαμόρφωση αυτής της εικόνας οδηγεί και κατά συνέπεια σε τακτικές άμβλυνσης και παράλειψης στοιχείων κειμένου που θεωρούνται ακατάλληλα για παιδιά (O'Sullivan, 2013· Stolt, 2006). Αφενός, η εικόνα του παιδιού πρέπει να λαμβάνεται υπόψη κατά τη μεταφραστική διαδικασία, καθώς τα παιδιά δεν έχουν τις ίδιες εμπειρίες και τις ίδιες γλωσσικές ικανότητες με τους ενήλικες (Oittinen, 2006). Αφετέρου επικρατούν

αρκετές προκαταλήψεις σχετικά με τη συμπεριφορά και τις σκέψεις των παιδιών που οδηγούν σε μία απλοποίηση του κειμένου, χάνοντας έτσι τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του (Stolt, 2006). Καθώς, δε, η εικόνα του παιδιού, στις περισσότερες κοινωνίες συνδέεται με την αθωότητα, πολλοί μεταφραστές επιχειρούν να ωραιοποιήσουν σκηνές που θεωρούν σκληρές και βίαιες με εκφράσεις που αμβλύνουν την τεταμένη ατμόσφαιρα τέτοιων σκηνών (Stolt, 2006). Ένα τέτοιο παράδειγμα θεωρείται το κλασικό, πλέον, έργο της Astrid Lindgren «*Πίπη Φακιδομούτη*» που εκδόθηκε πρώτη φορά το 1945. Το έργο αυτό μεταφράστηκε σε πολλές γλώσσες και παρουσίαζε τα παιδιά απαλλαγμένα από την αντίληψη της αθωότητας και της ευγένειας που επικρατούσε σε γενικό πλαίσιο παγκοσμίως. Αυτό το χαρακτηριστικό του είχε ως αποτέλεσμα να δεχτεί μεγάλη μεταφραστική επεξεργασία μέχρι να γίνει κατάλληλο από τις διαφορετικές κοινωνικές ομάδες. Σε μία από τις σκηνές του βιβλίου, η Πίπη βρίσκει ένα μπαούλο με όπλα και παίζει με αυτά μαζί με τους φίλους της. Η σκηνή αυτή, κατά τη μετάφραση του έργου σε διάφορες γλώσσες, τροποποιήθηκε έτσι ώστε η Πίπη να νουθετεί τους φίλους της να μη παίζουν με τα όπλα, στοιχείο εντελώς αντίθετο του χαρακτήρα της (Ο' Sullivan, 2006).

Παρατηρείται, συνεπώς, ότι η εικόνα που έχει η κάθε κοινωνία σε διαφορετικές χρονικές περιόδους επηρεάζει σημαντικά το τελικό μεταφρασμένο έργο. Παράλληλα, όμως, οδηγεί και στην εμφάνιση ενός ακόμη παράγοντα που λαμβάνεται υπόψη στη μετάφραση παιδικών βιβλίων, στον απευθυνόμενο αναγνώστη και κάποιες φορές στον «υπονοούμενο» αναγνώστη (Ο' Sullivan, 2013, 2010· Oittinen, 2006· Pascua-Febles, 2006). Ο συγκεκριμένος παράγοντας αντιμετωπίζεται από δύο θέσεις. Η πρώτη θέση προβάλλει το ζήτημα της αναφοράς σε παιδί αναγνώστη ή σε αναγνώστη γενικά (Oittinen, 2006), αφού η έκδοση, η προώθηση και η αγορά ενός μεταφρασμένου παιδικού βιβλίου προϋποθέτουν την εμπλοκή των ενηλίκων (Pascua-Febles, 2006). Αυτό σημαίνει ότι κατά τη μετάφραση ενός παιδικού βιβλίου θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το γεγονός ότι θα διαβαστεί και εν τέλει θα κριθεί για την καταλληλότητά του από ένα σώμα ενηλίκων, όπως είναι οι εκδότες, οι γονείς, οι εκπαιδευτικοί, τα Μ.Μ.Ε κ.λπ. (Pascua-Febles, 2006). Η δεύτερη θέση αφορά το ρόλο που θα διαδραματίσει ο ενήλικας κατά την ανάγνωση ενός μεταφρασμένου παιδικού βιβλίου (Ο' Sullivan, 2013, 2010· Oittinen, 2006). Πολλά παιδιά είτε δεν γνωρίζουν, λόγω ηλικίας, να διαβάζουν είτε προτιμούν τη μεγαλόφωνη ανάγνωση που πραγματοποιείται από τους γονείς, γεγονός που επιφέρει το ζήτημα του

ευανάγνωστου κειμένου, του κειμένου δηλαδή που μπορεί να αποδοθεί ευχάριστα στον προφορικό λόγο, έχει ροή και είναι παραστατικός (Ο' Sullivan, 2013, 2010). Ο μεταφραστής, συνεπώς, ενός παιδικού βιβλίου οφείλει να θέσει από την αρχή το ερώτημα σχετικά με την ανάγνωση του βιβλίου (μεγαλόφωνη ή σιωπηρή), καθώς απαιτείται διαφορετική προσέγγιση σε κάθε περίπτωση. Αυτό υποδεικνύει και η Dollerup (2003), η οποία μελετώντας τις εκδόσεις των παραμυθιών Grimm σε διάφορες γλώσσες, εντόπισε ότι υπάρχει μια τάση διαφοροποίησης των εκφράσεων και γενικά των γλωσσικών στοιχείων μεταξύ της σιωπηρής ανάγνωσης που θα κάνει αυτόνομα ένα παιδί και της μεγαλόφωνης ανάγνωσης που θα κάνει ένας ενήλικας για ένα παιδί.

Οι παραπάνω παράγοντες επηρεάζουν την μετάφραση των παιδικών βιβλίων, αλλά, παράλληλα, διαμορφώνουν και τις λειτουργίες που επιτελεί η μεταφρασμένη παιδική λογοτεχνία μέσα σε μία κοινωνία. Καταρχήν, η μετάφραση παιδικών βιβλίων λειτουργεί ως ιδεολογικός φορέας μηνυμάτων που επιτρέπει την επαφή των παιδιών-αναγνωστών με διαφορετικά πολιτιστικά πρότυπα (Ο' Sullivan, 2013, 2010· Pascua- Febles, 2006· Queiroga & Fernandes, 2016· Thomson-wohlgemuth, 2006· Γαβριηλίδου, 2010, 2009· Ξενή, 2011). Η λειτουργία αυτή είναι βασικά ακόμα και αν απαιτεί προσπάθεια από το παιδί για κατανόηση της κουλτούρας του μεταφρασμένου βιβλίου (Panaou & Tsilimeni, 2011). Η μεταφρασμένη παιδική λογοτεχνία καταργεί τα σύνορα, ξεπερνά τα γλωσσικά εμπόδια ενώνει τις διαφορετικές εθνικές ομάδες, αποτελώντας μία γέφυρα επικοινωνίας μεταξύ των παιδιών διαφορετικών κουλτούρων (Ο' Sullivan, 2010). Όπως χαρακτηριστικά τονίζει η Thomson-wohlgemuth (2006), στην Ανατολική Γερμανία τα μεταφρασμένα παιδικά βιβλία αποτελούσαν ένα μέσο πληροφόρησης για έναν κόσμο από τον οποίο τα παιδιά, που ζούσαν Ανατολική Γερμανία, ήταν αποκλεισμένα. Ωστόσο, η ιδεολογική αυτή λειτουργία της μετάφρασης δεν σημαίνει απαραίτητα και σωστή αξιοποίηση της. Η μετάφραση παιδικών βιβλίων εξορισμού είναι μία δράση χειραγώγησης, αφού από την επιλογή των βιβλίων που θα μεταφραστούν μέχρι και τη διαδικασία της μεταφοράς λέξεων από τη μία γλώσσα στην άλλη, διαδραματίζει σημαντικό ρόλο η ιδεολογική τοποθέτηση μίας ομάδας ενηλίκων, όπως είναι οι εκδότες, οι μεταφραστές, οι γονείς κ.λπ. (Ο' Sullivan, 2013, 2010· Pascua- Febles, 2006). Αυτό είχε ως αποτέλεσμα σε πολλές περιπτώσεις, ιδιαίτερα σε περιπτώσεις πολιτικών αναταραχών, η μεταφρασμένη παιδική λογοτεχνία, αντί να λειτουργήσει ως σύνδεσμος των παιδιών με το διαφορετικό, να χρησιμοποιηθεί με τέτοιο τρόπο, ώστε

να ενισχύσει το δεσπόζον πολιτιστικό πρότυπο και να απορρίψει την ετερότητα (Thomson- wohlgemuth, 2006).

Παράλληλα, το μεταφρασμένο παιδικό βιβλίο έχει παιδαγωγικό- εκπαιδευτικό χαρακτήρα, αφού προωθεί πρότυπα συμπεριφοράς (Lathey, 2010· Ο' Sullivan, 2010· Thomson-wohlgemuth, 2006· Ξενή, 2011) και επιχειρεί την καλλιέργεια θετικής στάσης απέναντι στο βιβλίο (Ghesquire, 2006· Queiroga & Fernandes, 2016· Ξενή, 2011). Αρχικά, η μετάφραση βιβλίων για παιδιά είχε έντονα διδακτικά χαρακτηριστικά, όπως ακριβώς είχε και η παιδική λογοτεχνία εν γένει. Για το λόγο αυτό, από τον 19ο αιώνα μέχρι και τα μέσα του 20ου, οι μεταφράσεις παιδικών βιβλίων γίνονταν με στόχο την εδραίωση της εικόνας του ηθικού και καλού παιδιού και την ενίσχυση της χριστιανικής ηθικής (Lathey, 2010). Ωστόσο, στη σύγχρονη εποχή η μετάφραση παιδικών βιβλίων λαμβάνει ένα χαρακτήρα λειτουργήματος, καθώς επιτρέπει την διακίνηση παιδικών βιβλίων σε όλο τον κόσμο, προκειμένου να ενισχυθεί η εκπαίδευση των παιδιών στις αναπτυσσόμενες χώρες και να εξασφαλισθεί η πρόσβαση τους σε μία ποικιλία λογοτεχνικών έργων (Aldana, 2008). Παράλληλα, στα πλαίσια των φιλελεύθερων εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων, η εκπαιδευτική αξία της μετάφρασης παιδικών βιβλίων έγκειται και στην επαφή των κοινωνικοπολιτικών συστημάτων με διαφορετικά εκπαιδευτικά πρότυπα. Παραδείγματος χάρη, στην Τουρκία, οι βασικοί εκσυγχρονιστές του εκπαιδευτικού συστήματος θεωρούν ότι η μεταφρασμένη παιδική λογοτεχνία αποτελεί ένα μέσο κατανόησης των διαφορετικών εκπαιδευτικών συστημάτων και μετακίνησης των εκσυγχρονιστικών ιδεών (Ο' Sullivan, 2010). Επιπλέον, η μετάφραση παιδικών βιβλίων καλλιεργεί μία θετική στάση απέναντι στο βιβλίο, καθώς έτσι μεταφράζονται βιβλία διαφορετικών κατηγοριών που προσελκύουν διαφορετικούς αναγνώστες (Ο' Sullivan, 2010· Queiroga & Fernandes, 2016 · Ξενή, 2011). Σε αυτή την κατηγορία ανήκουν τα αμφιλεγόμενα μεταφρασμένα βιβλία από εταιρείες μαζικής παραγωγής, όπως είναι η Disney. Τα βιβλία αυτά, παρόλο που έχουν κατακριθεί για την κυριαρχία τους επί των τοπικών ιστοριών, δεν παύουν να προσελκύουν περισσότερους αναγνώστες, να ανανεώνουν την παιδική λογοτεχνία με νέα είδη και να συνεισφέρουν στη διάδοση και στην καθιέρωση ιστοριών με πανανθρώπινα μηνύματα (Ghesquire, 2006).

Τέλος, η μεταφρασμένη παιδική λογοτεχνία προσφέρει αισθητική απόλαυση στο παιδί-αναγνώστη, η οποία προκύπτει από την ευχαρίστηση της επαφής με διαφορετικούς πολιτισμούς και από την ευχαρίστηση της δυνατότητας συμμετοχής σε

αλλότριες κοινωνικοπολιτιστικές συνήθειες (Panaou & Tsilimeni, 2011). Η αισθητική αυτή απόλαυση σχετίζεται με το σεβασμό του μεταφραστή απέναντι στο στυλ, στον τόνο και στην πρόθεση του συγγραφέα, δηλαδή με την διατήρηση όλων των στοιχείων, που ακόμα και αν μοιάζουν ξένα στο παιδί-αναγνώστη, δημιουργούν το απαραίτητο κλίμα για την απόλαυση της ανάγνωσης του βιβλίου (Van Collie, 2006). Αυτό δεν σημαίνει ότι για να επιτευχθεί η αισθητική απόλαυση αποκλείονται οι μετατροπές στο κείμενο κατά τη μετάφραση του, αλλά αντίθετα οι μετατροπές είναι αποδεκτές εφόσον επιτρέπουν τον αναγνώστη να αισθανθεί και να παρασυρθεί από το κείμενο και την αφήγηση (Panaou & Tsilimeni, 2011).

Ολοκληρώνοντας, γίνεται συνειδητό ότι η μεταφρασμένη παιδική λογοτεχνία αποτελεί τρόπο επικοινωνίας των παιδιών από διαφορετικές κουλτούρες (Ghesquire, 2006· O' Sullivan, 2010· Pascua Febles, 2005· Γαβριηλίδου, 2009, 2010). Ιδιαίτερα στην σύγχρονη εποχή της πολυπολιτισμικότητας και της κατάργησης των συνόρων, το μεταφρασμένο παιδικό βιβλίο μπορεί να λειτουργήσει ως ενοποιητικό στοιχείο αλλότριων πολιτισμών και αξιοποιηθεί στον αγώνα για εκπαίδευση και μόρφωση των παιδιών. Η μετάφραση, λοιπόν, των παιδικών βιβλίων ανά τον κόσμο τίθεται ως βασικός στόχος τον 21ο αιώνα, όπου οργανισμοί όπως το IBBY (International Board on Books for Young People), υποστηρίζουν ότι τη διακίνηση των παιδικών βιβλίων είναι δικαίωμα του παιδιού ως αναγνώστη αλλά και ως πολίτη που θέλει να βελτιώσει τις συνθήκες ζωής του (Aldana, 2008).

2.3 Η παγκόσμια διακίνηση των μεταφρασμένων παιδικών βιβλίων και η περίπτωση της Ελλάδας

Η μετάφραση παιδικών βιβλίων είναι ένα ζήτημα το οποίο συνδέεται με την μετακίνηση και την προώθηση παιδικών βιβλίων μίας εθνικής λογοτεχνίας σε μία άλλη. Αυτό σημαίνει ότι για να επιτευχθούν οι στόχοι που περιγράφηκαν παραπάνω και η μετάφραση να λειτουργήσει ως γέφυρα διαφορετικών πολιτιστικών υποβάθρων, είναι απαραίτητο η διακίνηση των παιδικών μεταφρασμένων βιβλίων να είναι διαρκής και στοχευόμενη. Ένα τέτοιο εγχείρημα δεν είναι εύκολο, καθώς ζητήματα όπως ο χαρακτήρας και η πολιτική ενός εκδοτικού οίκου, η προβολή και η διαφήμιση

ενός βιβλίου, αλλά και ο συντονισμός όλως των προσώπων που συμμετέχουν στη διαδικασία μετάφρασης, επηρεάζουν εν τέλει την αποδοχή του μεταφρασμένου βιβλίου από το αναγνωστικό κοινό (Βασιλειάδης, 2012· Καργιώτης, 2017). Πέραν, όμως, αυτών των ζητημάτων, οι μελέτες πάνω στις στρατηγικές προώθησης των μεταφρασμένων βιβλίων έχουν εντοπίσει ορισμένα φαινόμενα σε σχέση με τη γλώσσα, τη χώρα προέλευσης και το είδος των βιβλίων που μεταφράζονται. Το συχνότερο φαινόμενο που εντοπίζεται στην παγκόσμια εκδοτική αγορά είναι η επικράτηση της μετάφρασης παιδικών βιβλίων από τον αγγλόφωνο κόσμο (Μεγάλη Βρετανία, Ηνωμένες Πολιτείες) και γενικά από τη δυτική Ευρώπη (Alvstad, 2003· Ghesquire, 2006· Kruger, 2009· Lathey, 2005· Nikolajeva, 2011· O'Sullivan, 2010). Το φαινόμενο αυτό σχετίζεται με τη διαφορετική δυναμική των γλωσσών και τις σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ τους (Καργιώτης, 2017). Η δυναμική μίας γλώσσας διαμορφώνει τις μεταφραστικές επιλογές και τη διάθεση βιβλίων στις διάφορες χώρες (O'Sullivan, 2013, 2010· Καργιώτης, 2017). Παράλληλα, η δυναμική της γλώσσας συγκροτεί και τη θέση της παιδικής λογοτεχνία μέσα σε συγκεκριμένα εθνικά λογοτεχνικά πολυσυστήματα. Αυτό σημαίνει ότι εντοπίζονται χώρες όπου η εθνική τους γλώσσα έχει τέτοια δυναμική που η παραγωγή παιδικών βιβλίων ικανοποιεί τις δικές τους αγορές και τροφοδοτεί και αγορές άλλων χωρών (Nikolajeva, 2011· O'Sullivan, 2013, 2010).

Πιο συγκεκριμένα, η αγγλική παιδική λογοτεχνία είναι αυτή που προσφέρει τις μεγαλύτερες ποσότητες μεταφρασμένων παιδικών βιβλίων τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο (Alvstad, 2003· Ghesquire, 2006· Kruger, 2009· Nikolajeva, 2011· O'Sullivan, 2013, 2010). Οι μεταφράσεις αγγλικών παιδικών βιβλίων μπορεί να αγγίζουν, σε ορισμένες χώρες, τα ποσοστά των 80%- 90% των μεταφρασμένων βιβλίων της παιδικής λογοτεχνίας των συγκεκριμένων χωρών (Nikolajeva, 2010) αλλά και να ξεπερνούν ακόμα και τα ποσοστά της εθνικής παραγωγής παιδικών βιβλίων (O'Sullivan, 2013, 2010). Ωστόσο, παρόλο που η αγγλική γλώσσα είναι η κυρίαρχη γλώσσα της παιδικής λογοτεχνίας, τα μεταφρασμένα παιδικά βιβλία που προωθούνται στα αγγλικά προέρχονται κατά βάση από τις Ηνωμένες Πολιτείες και από την Μεγάλη Βρετανία, με αποτέλεσμα την περιθωριοποίηση αγγλικών βιβλίων από τον Καναδά, την Αυστραλία ή την Νέα Ζηλανδία (Nikolajeva, 2011). Για το λόγο αυτό, οι εκδοτικές αγορές, των Ηνωμένων Πολιτειών και της Μεγάλης Βρετανίας τροφοδοτούν άλλες εθνικές λογοτεχνίες με παιδικά βιβλία, χωρίς, όμως, να τροφοδοτούνται εξίσου από αυτές, σε σημείο που η

μετάφραση παιδικών βιβλίων από άλλες γλώσσες να θεωρείται ένα πολυδάπανο και αμφίβολο ρίσκο (Chace, 2011· O'Sullivan, 2013, 2010). Είναι χαρακτηριστικό ότι τα ποσοστά των μεταφρασμένων παιδικών βιβλίων της Μεγάλης Βρετανίας δεν έχει ξεπεράσει ποτέ το 5% της έκδοσης παιδικών βιβλίων, ενώ στις Ηνωμένες Πολιτείες τα ποσοστά κυμαίνονται μεταξύ 1 με 2 τοις εκατό (O'Sullivan, 2010).

Γενικά, όμως, στην παγκόσμια εκδοτική αγορά παιδικών βιβλίων επικρατεί η δυτική κουλτούρα, με την έννοια ότι τα περισσότερα μεταφρασμένα παιδικά βιβλία που κυκλοφορούν είναι ανατυπώσεις των κλασικών έργων της δυτικής παιδικής λογοτεχνίας (Ghesquire, 2006· Nikolajeva, 2011· O'Sullivan, 2013, 2010). Οι μύθοι του Αισώπου και τα παραμύθια των αδερφών Grimm και του Hans Christian Andersen, το ανατολίτικο έργο «*Χίλιες και μία Νύχτες*» και το συλλογικό έργο του Charles Perrault «*Ιστορίες και Διηγήματα από τα Περσάσματα*» αλλά και ο «*Ροβινσώνας Κρούσος*» του Ντεφόε αποτελούν ορισμένα παραδείγματα κλασικών έργων παιδικής λογοτεχνίας που ανακυκλώνονται συνεχώς (Ghesquire, 2006· Nikolajeva, 2011). Σημαντικό ρόλο στην επικράτηση αυτού του φαινομένου διαδραματίζει και η εμπορευματοποίηση αυτών των έργων από εταιρείες όπως η Disney, οι οποίες εκδίδουν μαζικώς τέτοια κλασικά έργα με νέα μορφή και περιεχόμενο και στη συνέχεια τα προωθούν μέσω του κινηματογράφου, της τηλεόρασης, της αγοράς παιχνιδιών και ρουχισμού κ.λπ. (Alvstad, 2003· Ghesquire, 2006· Nikolajeva, 2011). Για το λόγο αυτό η αγορά που απευθύνεται σε παιδιά έχει κατακλυστεί από φιγούρες του Winnie, της Μικρής Γοργόνας, της Σταχτοπούτας, του Πινόκιο, του Babar κ.λπ., πρωταγωνιστές ιστοριών, των οποίων η Disney αγόρασε τα δικαιώματά τους και προώθησε με εντελώς διαφορετικό περιεχόμενο (Ghesquire, 2006· Lathey, 2005· Nikolajeva, 2011). Μία τέτοια περίπτωση που κυριαρχεί στην παγκόσμια εκδοτική αγορά λόγω της προώθησής του και της εμπορευματοποίησης του περιεχομένου του, είναι ο «*Χάρι Πότερ*» της J.K. Rowling, που θεωρείται ένα εκδοτικό φαινόμενο με έντονο πολιτιστικό αντίκτυπο παγκοσμίως (Lathey, 2005).

Ωστόσο, παρόλο που οι μεταφράσεις από τον δυτικό κόσμο επικρατούν σε αδύναμα παιδικά λογοτεχνικά συστήματα, δεν υπάρχει ισορροπία στις σχέσεις ανταλλαγής παιδικών βιβλίων, ακόμα και σε χώρες που είναι γειτονικές ή θεωρούνται μέλη μίας ευρύτερης ένωσης, πχ Ευρωπαϊκή Ένωση (Ghesquire, 2006· Nikolajeva, 2011· O'Sullivan, 2013, 2010· Καργιώτης, 2017). Παρατηρείται, συνεπώς, η έλλειψη μεταφρασμένων παιδικών βιβλίων από χώρες της Ασίας στην εκδοτική αγορά την Ινδονησίας και της Ιαπωνίας, με την υπεροχή της αγγλικής παιδικής λογοτεχνίας

(O'Sullivan, 2010). Αντίστοιχη έλλειψη μεταφράσεων παιδικών βιβλίων σε ευρωπαϊκές χώρες παρατηρείται για βιβλία που προέρχονται από τη βαλκανική χερσόνησο (Καργιώτης, 2017) αλλά και από χώρες όπως η Ισλανδία, η Σλοβενία, η Λιθουανία, ακόμα και η Ισπανία (Nikolajeva, 2011). Υπάρχουν πολλοί λόγοι που οδηγούν σε τέτοιες ανισορροπίες: η ισχύς που έχει μία γλώσσα μέσα στην κοινωνία που αναζητά μεταφρασμένα παιδικά βιβλία, οι διεθνείς σχέσεις και η συμμετοχή ή όχι των χωρών σε πολιτικούς συνασπισμούς, οι πολιτικές και θρησκευτικές εντάσεις μεταξύ των χωρών, οι επιχορηγήσεις για τις μεταφράσεις παιδικών βιβλίων από συγκεκριμένες χώρες (Καργιώτης, 2017).

Όσον αφορά τις κατηγορίες βιβλίων που μεταφράζονται σε χώρες με έντονη εισαγωγή παιδικών βιβλίων, η επικρατέστερη είναι η κατηγορία των εικονογραφημένων παιδικών βιβλίων (Alvstad, 2003· Borondo, 2006· Kruger, 2009). Κατά έναν λόγο αυτό οφείλεται στην άποψη ότι το εικονογραφημένο βιβλίο είναι μία σχετικά φθηνή επένδυση ενώ μεταφέρεται πιο εύκολα από τη μία γλώσσα στην άλλη, από τη στιγμή που οι εικόνες δεν απαιτούν μετάφραση (Nikolajeva, 2011· O'Sullivan, 2010). Αυτή η άποψη, ωστόσο, θεωρείται λανθασμένη, καθώς και εικόνα, κατά τη μετάφραση παιδικών βιβλίων, διαδραματίζει σημαντικό ρόλο και φέρει ιδεολογικά μηνύματα που ο μεταφραστής μπορεί να μεταφέρει αυτούσια, να τροποποιήσει ή και να απορρίψει τελείως (O'Sullivan, 2006). Επιπλέον, πολλές φορές, η κυριαρχία των εικονογραφημένων οδηγεί σε μαζική παραγωγή βιβλίων χαμηλής λογοτεχνικής αξίας, απλοϊκών εικόνων και εύληπτης πλοκής, που έχει ως στόχο την εύκολη αγορά των βιβλίων, ακόμα και σε καταστήματα όπως τα σούπερ μάρκετ, αλλά και το γρήγορο κέρδος, χωρίς ιδιαίτερο κόστος (Nikolajeva, 2011· O'Sullivan, 2010).

Σε αυτά, λοιπόν, τα πλαίσια η ελληνική παιδική λογοτεχνία καλείται να σταθεί απέναντι στις χώρες όπου μαζικά εξάγουν παιδιά βιβλία και να αποκτήσει συγκεκριμένη έτσι στην παγκόσμια αγορά. Αναφερόμενοι γενικά στην ελληνική λογοτεχνία, μπορεί να υποστηριχθεί ότι, για τις ευρωπαϊκές χώρες, η \αντιπροσώπευσή της λαμβάνει συστηματικό χαρακτήρα μεταπολεμικά και περιορίζεται σε συγκεκριμένους ποιητές και πεζογράφους, οι οποίοι θεωρούνται κλασικοί, π.χ. Καρκαβίτσας, Ελύτης, Σεφέρης, Ρίτσος, Καβάφης, Βικέλας, Ροΐδης, Μυριβήλης, Καζαντζάκης κ.α. (Βασιλειάδης, 2012· Καργιώτης, 2017). Αντιστοίχως και η μετάφραση παιδικών βιβλίων προερχόμενων από την ελληνική λογοτεχνία άρχισε μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, με τη δράση οργανισμών όπως το

IBBY και την συντονισμένη προσπάθεια Ελλήνων συγγραφέων για προώθηση του ελληνικού βιβλίου στο εξωτερικό (Αναγνωστόπουλος, 2008). Νωρίτερα εντοπίζονται κυρίως μεταφράσεις ελληνικών λαϊκών παραμυθιών, που συνδέονται με το ενδιαφέρον της Ευρώπης για την μελέτη της σύγχρονης νεοελληνικής παιδείας (Κόνολι, 2012).

Στο πρόγραμμα *«Έλεγχος, καταγραφή, ταξινόμηση και αξιολόγηση των μεταφράσεων της νεοελληνικής λογοτεχνίας σε άλλες γλώσσες»* που εκπονήθηκε από το 1998 έως και το 2007 από το Τμήμα Γλώσσας και Λογοτεχνίας του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας οι ερευνητές που δούλεψαν στην καταγραφή και την υποδοχή των νεοελληνικών έργων από διάφορες χώρες της Ευρώπης, κάνουν λόγο για ισχνή έως και μηδαμινή αντιπροσώπευση των βιβλίων ελληνικής παιδικής λογοτεχνίας. Παρόλο που ορισμένοι από αυτούς τους ερευνητές τονίζουν ότι η νεοελληνική λογοτεχνία με τους κλασικούς αντιπροσώπους της χαίρει εκτίμησης σε ορισμένες χώρες (Lazăr, 2012· Velkova, 2012· Καργιώτης, 2017, 2012), η παιδική λογοτεχνία δεν έχει την ίδια ανταπόκριση. Μεταπολεμικά πλέον και μέχρι το 2007, από τους Έλληνες συγγραφείς παιδικής λογοτεχνίας που έχουν μεταφραστεί στην Ευρώπη και στην Τουρκία, συχνότερη παρουσία είναι της Άλκης Ζέη με τα βιβλία *«Το καπλάνι της βιτρίνας»* και *«Ο μεγάλος περίπατος του Πέτρου»*, να έχουν μεταφραστεί στην αγγλική γλώσσα (Κόνολι, 2012· Φιλιππίδου, 2012), στην αλβανική (Nika, 2012), στη γερμανική (Δημάδης, 2012), στη γαλλική (Καργιώτης, 2012) στην ιταλική (Γαραντούδης, 2012), στην πορτογαλική (Costa Ideias, 2012), στη ρωσική (Ιλινσκαγια Αλεξανδροπούλου, 2012), στην τουρκική (Demirözü & Πέτσας, 2012) ακόμα και στη φιλανδική (Granqvist, 2012) και στη νορβηγική (Παπαδοπούλου Σαμουέλσεν, 2012) από αγγλικές μεταφράσεις. Άλλες παρουσίες για το συγκεκριμένο γεωγραφικό χώρο είναι της Μαργαρίτας Καραπάνου (Lauxtermann, 2012· Γαραντούδης, 2012· Δημάδης, 2012), της Σοφίας Ζαραμπούκα (Κόνολι, 2012· Παπαδοπούλου Σαμουέλσεν, 2012), της Γεωργίας Ταρσούλη (Γαραντούδης, 2012), της Ζωρζ Σαρρή (Ιλινσκαγια Αλεξανδροπούλου, 2012), της Μαρούλας Κλιάφα (Ιλινσκαγια Αλεξανδροπούλου, 2012) και της Μάρως Λοΐζου (Lauxtermann, 2012). Έλληνες συγγραφείς παιδικών βιβλίων μεταφράστηκαν επίσης και αποσπασματικά για την έκδοση ανθολογιών που δεν στηρίχθηκαν, όμως, σε συγκεκριμένα κριτήρια και δεν είχαν και καμία τύχη (Nika, 2012· Γαραντούδης, 2012· Ιλινσκαγια Αλεξανδροπούλου, 2012).

Συνεπώς, η ελληνική παιδική λογοτεχνία φαίνεται ότι δεν έχει δυνατή παρουσία στον παγκόσμιο εκδοτικό χάρτη και ιδιαίτερα στις χώρες της Ευρώπης η αντιπροσώπευσή της περιορίζεται σε ένα πολύ μικρό αριθμό συγγραφέων. Η εικόνα αυτή οφείλεται σε πολλούς παράγοντες, οι οποίοι δεν διαφοροποιούνται από αυτούς που επηρεάζουν εν γένει τη μετάφραση της νεοελληνικής λογοτεχνίας στο εξωτερικό. Οι τάσεις του αναγνωστικού κοινού, το σύστημα διακίνησης των μεταφράσεων, οι εκδοτικές πρακτικές και η διαφήμιση και η προβολή των μεταφρασμένων βιβλίων, αποτελούν ορισμένους παράγοντες που παίζουν ρόλο στην επιτυχία του μεταφραστικού εγχειρήματος (Βασιλειάδης, 2012· Καργιώτης, 2017). Παράλληλα, η σχέση γλώσσας πρωτοτύπου και γλώσσας υποδοχής, δηλαδή η σχέση ανάμεσα στην «ισχυρή» και «ασθενή» γλώσσα, όπως και πραγματολογικά ζητήματα μεταφοράς του κειμένου από τη μία γλώσσα στην άλλη, διευκολύνουν ή δυσχεραίνουν το μεταφραστικό εγχείρημα (Καργιώτης, 2017). Τέλος, εντοπίζονται και παράγοντες που σχετίζονται με την εξωτερική πολιτική του βιβλίου, όπως είναι η έλλειψη προγραμμάτων επιδότησης άλλων χωρών για μεταφράσεις ελληνικών βιβλίων αλλά και η έλλειψη χρηματοδότησης των εδρών νεοελληνικών σπουδών του εξωτερικού για προώθηση της ελληνικής μετάφρασης (Δουβίτσας et al., 2017· Καρακατσούλη, 2014).

Ανακεφαλαιώνοντας, στην παγκόσμια εκδοτική αγορά παιδικών βιβλίων, η ελληνική μεταφρασμένη παιδική λογοτεχνία δύσκολα ανταγωνίζεται τις λογοτεχνίες των χωρών εκείνων που έχουν εγκαθιδρύσει τη θέση τους όπως είναι η αγγλική και κυρίως η αμερικάνικη παιδική λογοτεχνία (Nikolajeva, 2011). Ωστόσο, Έλληνες συγγραφείς και εικονογράφοι παιδικών βιβλίων έχουν τιμηθεί με βραβεία για το έργο τους και έχουν συνεισφέρει στην αλλαγή νοοτροπίας απέναντι στην παιδική λογοτεχνία (Αναγνωστόπουλος, 2008). Μία γρήγορη εξέταση των αρχείων του Ε.ΚΕ.ΒΙ. (Εθνικό Κέντρο Βιβλίου) σχετικά με τα βιβλία που έχουν μεταφραστεί στο εξωτερικό, μας επιτρέπει να παρατηρήσουμε ότι η μεταφραστική δραστηριότητα παιδικών βιβλίων έχει αυξηθεί από το 2010 και έπειτα (www.ekebi.gr), ενώ η εκπροσώπηση της ελληνικής λογοτεχνίας σε διεθνείς εκθέσεις κάνει αισθητή την παρουσία της και γίνεται πιο δυναμική (Δουβίτσας et al., 2017).

3. ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να διερευνήσει τα χαρακτηριστικά και τις πρακτικές προώθησης των ελληνικών παιδικών βιβλίων στο εξωτερικό. Η ελληνική παιδική λογοτεχνία έχει αποκτήσει αυθύπαρκτη υπόσταση στον ελληνικό χώρο και παράλληλα επιχειρεί να κάνει αισθητή την παρουσία της και στον διεθνή. Αυτό σημαίνει ότι ελληνικά παιδικά βιβλία παρουσιάζονται σε διεθνείς εκθέσεις, μεταφράζονται και αναγράφονται σε τιμητικούς πίνακες του IBBY, ενώ Έλληνες συγγραφείς και εικονογράφοι λαμβάνουν υποψηφιότητες για διεθνή βραβεία (Αναγνωστόπουλος, 2017). Ωστόσο, παρά τις ευνοϊκές αυτές εξελίξεις των τελευταίων χρόνων, το εγχείρημα της προώθησης των ελληνικών παιδικών βιβλίων στο εξωτερικό παραμένει δύσκολο, ιδιαίτερα μετά την κατάργηση του Εθνικού Κέντρου Βιβλίου (Ε.ΚΕ.ΒΙ.) (Δουβίτσας et al., 2017· Καρακατσούλη, 2014· Μπάνου, 2014). Συνεπώς, απαιτείται συνεχή ενημέρωση και έρευνα πάνω σε ζητήματα μετάφρασης και προώθησης παιδικών βιβλίων, προκειμένου να υπάρχει μία αντικειμενική εικόνα των στοιχείων που βοηθούν στην μετάφραση της ελληνικής παιδικής λογοτεχνίας αλλά και των προβλημάτων που ανακύπτουν. Σε αυτήν τη βάση στηρίζεται η συγκεκριμένη έρευνα, η οποία μπορεί να χαρακτηριστεί ως πρωτότυπη, καθώς η μέχρι τώρα βιβλιογραφία δεν έχει να παρουσιάσει κάτι αντίστοιχο σχετικά με τα παιδικά βιβλία. Κατά συνέπεια, η έρευνά μας εξετάζει τα χαρακτηριστικά και τις γλώσσες μετάφρασης των ελληνικών παιδικών βιβλίων που έχουν μεταφραστεί από το 2011 μέχρι και το 2017, καθώς και παράγοντες που επηρεάζουν την επιλογή και τη μετάφραση των παιδικών βιβλίων αυτών στις ξένες χώρες. Το παραπάνω χρονικό διάστημα μελέτης τέθηκε, ύστερα από επαφή και σχετική συζήτηση με το Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού (Ε.Ι.Π). Το Ε.Ι.Π είχε στην κατοχή του τους καταλόγους των ελληνικών βιβλίων που μεταφράστηκαν από το 2011 έως το 2017 και μέσω αυτών των καταλόγων μπορέσαμε να αντλήσουμε πληροφορίες για την έρευνά μας.

Όσον αφορά τα χαρακτηριστικά των μεταφρασμένων παιδικών βιβλίων για το διάστημα 2011-2017, εστιάζουμε: α) στη θεματική κατηγορία που διαπραγματεύεται το βιβλίο, β) στο αν είναι εικονογραφημένο ή όχι, γ) στο αν χαρακτηρίζεται ως διδακτικό λογοτεχνικό ή αμιγώς λογοτεχνικό, δ) στο αν είναι μέρος μίας σειράς βιβλίων ή όχι. Τα τρία πρώτα χαρακτηριστικά τέθηκαν ως ερευνητικά κριτήρια

ύστερα από μελέτη των μέχρι τώρα ερευνών σχετικά με τα σύγχρονα χαρακτηριστικά της παιδικής λογοτεχνίας (Papadatos & Politis, 2012· Παπαδάτος, 2016· Παπαντωνάκης, 2013). Η θεματολογία των παιδικών βιβλίων είναι ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά που μελετώνται, όταν ερευνάται η κατεύθυνση μίας εθνικής παιδικής λογοτεχνίας σε μία συγκεκριμένη χρονική στιγμή (Κατσίκη- Γκίβαλου, 2017· Παπαντωνάκης, 2013). Σε ένα τέτοιο πλαίσιο κινείται και η εικονογράφηση των παιδικών βιβλίων, η οποία διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην αποδοχή που έχει ένα παιδικό βιβλίο τόσο από τα παιδιά όσο και από τους γονείς (Σωτηροπούλου & Χασάπης, 2013). Παράλληλα και η διάκριση των παιδικών βιβλίων σε διδακτικά λογοτεχνικά και αμιγώς λογοτεχνικά, αποτελεί ένα χαρακτηριστικό που διερευνάται σε σχέση με την αποδοχή των βιβλίων με γνωστικό χαρακτήρα από τα παιδιά, τους γονείς και τους εκπαιδευτικούς (Παπαντωνάκης & Κώτη- Παπαντωνάκη, 2010· Πανάου, 2010). Στην Ελλάδα παιδικά βιβλία με καθαρά πληροφοριακή μορφή δεν έχουν την απήχηση που έχουν σε άλλες χώρες, ενώ γίνεται πιο συχνή η παρουσία βιβλίων γνώσεων με λογοτεχνικά χαρακτηριστικά (Παπαντωνάκης & Κώτη- Παπαντωνάκη, 2010). Το τέταρτο χαρακτηριστικό, που σχετίζεται με τις λογοτεχνικές σειρές των βιβλίων, τέθηκε ως κριτήριο ύστερα από διερεύνηση του καταλόγου των μεταφρασμένων, αλλά και ύστερα από συζήτηση με ορισμένους από τους συνεντευξιαζόμενους. Τέθηκε, δηλαδή, ως χαρακτηριστικό ύστερα από τις συνεντεύξεις, καθώς ορισμένοι από τους συνεντευξιαζόμενους έθεσαν τη λογοτεχνική σειρά ως παράγοντα επιλογής ενός βιβλίου προς μετάφραση.

Συνεπώς, επιχειρείται η διερεύνηση του κατά πόσο η σύγχρονη ελληνική παιδική λογοτεχνία με τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά ελκύει τους ξένους εκδοτικούς οίκους και ανταποκρίνεται στις ανάγκες ενός αλλόγλωσσου αναγνωστικού κοινού. Τίθεται, λοιπόν, το πρώτο ερώτημα που εξετάζει η παρούσα έρευνα: Ποια χαρακτηριστικά, σε σχέση με το θέμα, την εικονογράφηση, τον χαρακτηρισμό ενός βιβλίου ως διδακτικού και τη θέση μέσα μία λογοτεχνική σειρά, διαθέτουν τα βιβλία που μεταφράστηκαν στο διάστημα 2011-2017;

Ως προς τις γλώσσες μετάφρασης εξετάζεται σε ποιες γλώσσες έχουν μεταφραστεί τα βιβλία της συγκεκριμένης περιόδου και επιχειρείται μία αιτιολόγηση για το λόγο που τα ελληνικά βιβλία μεταφράζονται σε συγκεκριμένες γλώσσες. Όπως έχει υποδειχθεί στο Θεωρητικό Μέρος, οι γλώσσες με αδύναμα λογοτεχνικά συστήματα είναι αυτές που εισάγουν μεταφρασμένη λογοτεχνία ενώ γλώσσες, όπως η αγγλική, με ισχυρό λογοτεχνικό σύστημα εξάγουν βιβλία σε αυτές (Nikolajeva, 2011·

O'Sullivan, 2013, 2010). Συνεπώς, παρουσιάζει ενδιαφέρον η εξέταση των εθνικών γλωσσών στις οποίες μεταφράζεται η ελληνική παιδική λογοτεχνία, η οποία αρχικώς στηρίχθηκε στη εισαγόμενη, από ευρωπαϊκές χώρες, παιδική λογοτεχνία. Ενδιαφέρον παρουσιάζει, επίσης, και η εξέταση των γλωσσών σε σχέση με το χαρακτηριστικό της θεματολογίας και το χαρακτηριστικό της σειράς βιβλίων, προκειμένου να παρατηρηθεί εάν κάποιες χώρες προτιμούν συγκεκριμένα θέματα και αν τα βιβλία μεταφράζονται μαζικώς, ως μέρη μίας λογοτεχνικής σειράς, σε μία συγκεκριμένη γλώσσα. Έτσι, το δεύτερο ερώτημα της παρούσας έρευνας είναι: Σε ποιες γλώσσες μεταφράζονται τα παιδικά βιβλία της ελληνικής λογοτεχνίας;

Τέλος, σχετικά με τους παράγοντες που επηρεάζουν την επιλογή και τη μετάφραση ή όχι των παιδικών βιβλίων, επιχειρείται η εξέταση των παραγόντων που επηρεάζουν το αν ένα βιβλίο θα κερδίσει το ενδιαφέρον των ξένων αγοραστών και θα μεταφραστεί στο εξωτερικό. Οι παράγοντες αυτοί συνδέονται με τα χαρακτηριστικά των βιβλίων αλλά και με την απήχηση που έχει η ελληνική γλώσσα και ελληνική λογοτεχνία σε άλλες χώρες. Στο σημείο αυτό πρέπει να γίνει διάκριση μεταξύ των παραγόντων που σχετίζονται με την ιδιωτική πρωτοβουλία, δηλαδή τους εκδοτικούς οίκους, τα λογοτεχνικά πρακτορεία και εν γένει το εμπορικό κομμάτι της προώθησης βιβλίων και μεταξύ της πολιτικής του βιβλίου που ασκεί ένα κράτος. Οι παράγοντες που αφορούν την ιδιωτική πρωτοβουλία σχετίζονται με το οικονομικό όφελος που η μετάφραση ενός βιβλίου θα φέρει σε ένα συγκεκριμένο εκδοτικό οίκο, ενώ οι παράγοντες που σχετίζονται με την πολιτική του βιβλίου σχετίζονται με την προβολή της πολιτιστικής ζωής. Στην παρούσα έρευνα θα μελετηθούν εξίσου παράγοντες και από τις δύο αυτές κατευθυντήριες γραμμές της προώθησης και μετάφρασης βιβλίων. Για την εύρεση αυτών των παραγόντων σημαντική είναι η άποψη των προσώπων που εμπλέκονται στη διαδικασίες προώθησης των βιβλίων, όπως είναι οι εκδοτικοί οίκοι, τα λογοτεχνικά πρακτορεία, ακόμα και οι συγγραφείς. Είναι σημαντικό, για το χώρο του παιδικού βιβλίου, να υπάρχει μία εικόνα των παραγόντων που διαμορφώνουν τις συνθήκες ώστε το βιβλίο να επιλεγεί και να μεταφραστεί από τους ξένους αγοραστές. Κατά συνέπεια, το τρίτο ερώτημα, που τίθεται ως ερευνητικό, παρουσιάζεται ως εξής: Ποιοι παράγοντες επηρεάζουν την επιλογή ενός βιβλίου για μετάφραση στο εξωτερικό;

Με βάση αυτά τα ερωτήματα κινήθηκε το ερευνητικό μέρος με στόχο την ανάδειξη κομβικών ζητημάτων που σχετίζονται με την εικόνα της ελληνικής παιδικής λογοτεχνίας στο εξωτερικό. Καθώς οι τεχνολογικές εξελίξεις είναι ραγδαίες και η

ανταλλαγή γνώσεων και απόψεων με διαφορετικούς λαούς διευκολύνεται όλο και περισσότερο, παρουσιάζεται επιτακτική η ανάγκη να υπάρξει συστηματική έρευνα για το πώς τα ελληνικά παιδικά βιβλία μπορούν να γίνουν γνωστά σε ένα ευρύτερο παγκόσμιο κοινό. Για το λόγο αυτό η παρούσα έρευνα επιδιώκει να αποτελέσει το έναυσμα για περαιτέρω μελέτη και διερεύνηση τέτοιων ζητημάτων προκειμένου να επιτευχθεί μία συνεχόμενη προώθηση παιδικών βιβλίων μέσω της συνεργασίας ιδιωτικών και δημόσιων φορέων.

4. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Μελετώντας τα βασικά ερωτήματα που τέθηκαν, γίνεται κατανοητό ότι απαιτείται μία ποιοτική προσέγγιση των ερωτημάτων και ένας συνδυασμός τεχνικών προκειμένου να συγκεντρωθούν ορισμένα δεδομένα και να δοθούν εμπεριστατωμένες απαντήσεις. Για την συλλογή των δεδομένων που επιτρέπουν την περαιτέρω διατύπωση κρίσεων αξιοποιήθηκαν αρχεία δεδομένων βιβλίων που έχουν μεταφραστεί στο εξωτερικό και συνεντεύξεις από συγγραφείς και λογοτεχνικά πρακτορεία. Με αυτόν τον τρόπο κατέστη δυνατό να καταγραφούν και οι απόψεις ανθρώπων που σχετίζονται με τη διαδικασία πώλησης δικαιωμάτων ενός παιδικού βιβλίου και μετάφρασής του. Στη συνέχεια, πραγματοποιώντας ανάλυση περιεχομένου των δεδομένων, έγινε δυνατό να παρουσιαστούν ορισμένα μοτίβα και να δοθούν απαντήσεις στα ερευνητικά ερωτήματα.

Όσον αφορά την αξιοποίηση αρχείων δεδομένων των μεταφρασμένων ελληνικών βιβλίων στο εξωτερικό, το όλο εγχείρημα ξεκίνησε ύστερα από επικοινωνία με το Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού. Το Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού, μετά την κατάργηση του Εθνικού Κέντρου Βιβλίου, έχει αναλάβει αρμοδιότητες σχετικές με την προώθηση του ελληνικού βιβλίου στο εξωτερικό και τη διοργάνωση διεθνών εκθέσεων. Συνεπώς, μέσω του Ε.Ι.Π. έγινε η προμήθευση καταλόγων όλων των ελληνικών βιβλίων των οποίων τα δικαιώματά τους έχουν πουληθεί στο εξωτερικό από το 2011 και ύστερα. Στους συγκεκριμένους καταλόγους αναγράφονται όλοι οι συγγραφείς και ποιητές με έργα που έχουν πουληθεί στο εξωτερικό, από τους αντιπροσώπους της κλασικής λογοτεχνίας πχ. Διονύσιος Σολωμός, Εμμανουήλ Ροΐδης, Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης, Νίκος Καζαντζάκης, μέχρι και τους σύγχρονους

συγγραφείς π.χ. Έλενα Πέγκα, Λένα Μαντά κ.λπ. Συνεπώς, έπρεπε να γίνει μελέτη και καταγραφή των βιβλίων παιδικής λογοτεχνίας αλλά και των χαρακτηριστικών που παρουσιάζουν σύμφωνα με τα ερευνητικά ερωτήματα. Έχοντας θέσει από την αρχή ποια χαρακτηριστικά θα μελετηθούν, στη συνέχεια, έγινε δυνατή η ανάλυσή τους σε πίνακες και διαγράμματα. Με αυτόν τον τρόπο, η ανάλυση των δεδομένων σχετικά με τα μεταφρασμένα παιδικά βιβλία έγινε πιο κατανοητή μέσω της οπτικής αναπαράστασης.

Για τα δύο πρώτα ερευνητικά ερωτήματα, ίσως, να αρκούσε η ανάλυση και η μελέτη των δεδομένων από τα αρχεία των μεταφρασμένων βιβλίων. Ωστόσο, για το τρίτο ερώτημα, μία τέτοια προσέγγιση δεν θα είχε κάποιο αποτέλεσμα. Κατά συνέπεια, επιλέχθηκε η συνέντευξη ως ένας τρόπος συλλογής απόψεων και παρουσίασης παραγόντων που επηρεάζουν την επιλογή ενός βιβλίου για μετάφραση. Για λόγους διατήρησης των προσωπικών στοιχείων δεν θα κατονομάσουμε τους συνεντευξιαζόμενους, μόνο θα αναφερθούμε στην ιδιότητά τους. Οι συνεντεύξεις που έγιναν ήταν έξι συνολικά και οι συνεντευξιαζόμενοι ήταν τέσσερις συγγραφείς, και δύο λογοτεχνικοί πράκτορες. Η επαφή και η συζήτηση με τους συνεντευξιαζόμενους έγινε ύστερα από μία πρώτη προσέγγιση μέσω email, στην οποία καταθέταμε την περιοχή και το θέμα που εξετάζουμε και στη συνέχεια ακολουθούσε η τηλεφωνική συνέντευξη. Οι συνεντεύξεις διεξήχθησαν μέσω τηλεφώνου, καθώς δεν υπήρχε δυνατότητα προσωπικής επαφής, λόγω απόστασης αλλά και λόγω χρονικής περιόδου (οι συνεντεύξεις έγιναν κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού και ήταν δύσκολο και από τις δύο μεριές να υπάρξει κοινός τόπος συνάντησης. Ωστόσο, οι περισσότερες συνεντεύξεις μαγνητοφωνήθηκαν, ύστερα από ενημέρωση των συνεντευξιαζόμενων, ενώ για αυτές που δεν μαγνητοφωνήθηκαν κρατήσαμε σημειώσεις κατά τη διάρκεια. Επιχειρήθηκε η ελεύθερη ανάπτυξη των εμπειριών και των απόψεων των ερωτώμενων, σε μία προσπάθεια για μια μη δομημένη και ελεύθερη συνέντευξη. Με αυτόν τον τρόπο έγινε δυνατή η συγκέντρωση απόψεων, όχι μόνο σχετικά με το τρίτο ερώτημα, αλλά και για τα δύο πρώτα ερωτήματα.

Στη συνέχεια, θα ακολουθήσει ανάλυση των δεδομένων που προέκυψαν από τους καταλόγους του Ε.Ι.Π. αλλά και ανάλυση του περιεχομένου των συνεντεύξεων. Λόγω της διατήρησης της ανωνυμίας των συνεντευξιαζόμενων θα κατονομάζεται η ιδιότητα του προσώπου μαζί με ένα αριθμό. Ο αριθμός αυτός θα αντιπροσωπεύει τη χρονική σειρά με την οποία μιλήσαμε με το συγκεκριμένο πρόσωπο. Επιπλέον, καθώς οι συνεντευξιαζόμενοι ήταν γυναίκες και ένας άντρας, οι αναφορές θα γίνονται στο

θηλυκό γένος ενώ η αναφορά στο αρσενικό θα παρουσιαστεί μόνο στην ομάδα των συγγραφέων. Για παράδειγμα η Συγγραφέας 1, είναι η πρώτη συγγραφέας παιδικών βιβλίων με την οποία επικοινωνήσαμε, ενώ ο Συγγραφέας 4 είναι ο μοναδικός συγγραφέας άντρας με τον οποίο επικοινωνήσαμε μετά από τις άλλες τρεις συγγραφείς. Έχοντας θέσει τις διευκρινήσεις αυτές, μπορούμε να προχωρήσουμε στην ανάλυση των δεδομένων.

5. ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΚΑΤΑΛΟΓΩΝ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΓΙΑ ΤΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΑΙΔΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ¹

5.1 Ανάλυση των χαρακτηριστικών των μεταφρασμένων παιδικών βιβλίων για το διάστημα 2011-2017²

Για την εύρεση συγκεκριμένων χαρακτηριστικών των μεταφρασμένων παιδικών βιβλίων η ανάλυση έγινε με βάση: α) τη θεματική κατηγορία του βιβλίου, β) την παρουσία εικονογράφησης, γ) τη διάκριση των παιδικών βιβλίων σε διδακτικά λογοτεχνικά και κα σε αμιγώς λογοτεχνικά δ) τη συμμετοχή του βιβλίου ή όχι σε μία σειρά λογοτεχνικών βιβλίων γραμμένων από τον ίδιο συγγραφέα με κοινό θέμα ή κοινούς πρωταγωνιστές. Για την ανάλυση των δεδομένων αξιοποιήθηκε το λογισμικό SPSS έτσι ώστε η καταγραφή των χαρακτηριστικών να παρουσιαστεί σε πίνακες και διαγράμματα, να υπάρχουν δηλαδή οπτικές αναπαραστάσεις των δεδομένων και να γίνουν πιο κατανοητά τα συμπεράσματα.

5.1.1 Η θεματολογία των μεταφρασμένων παιδικών βιβλίων

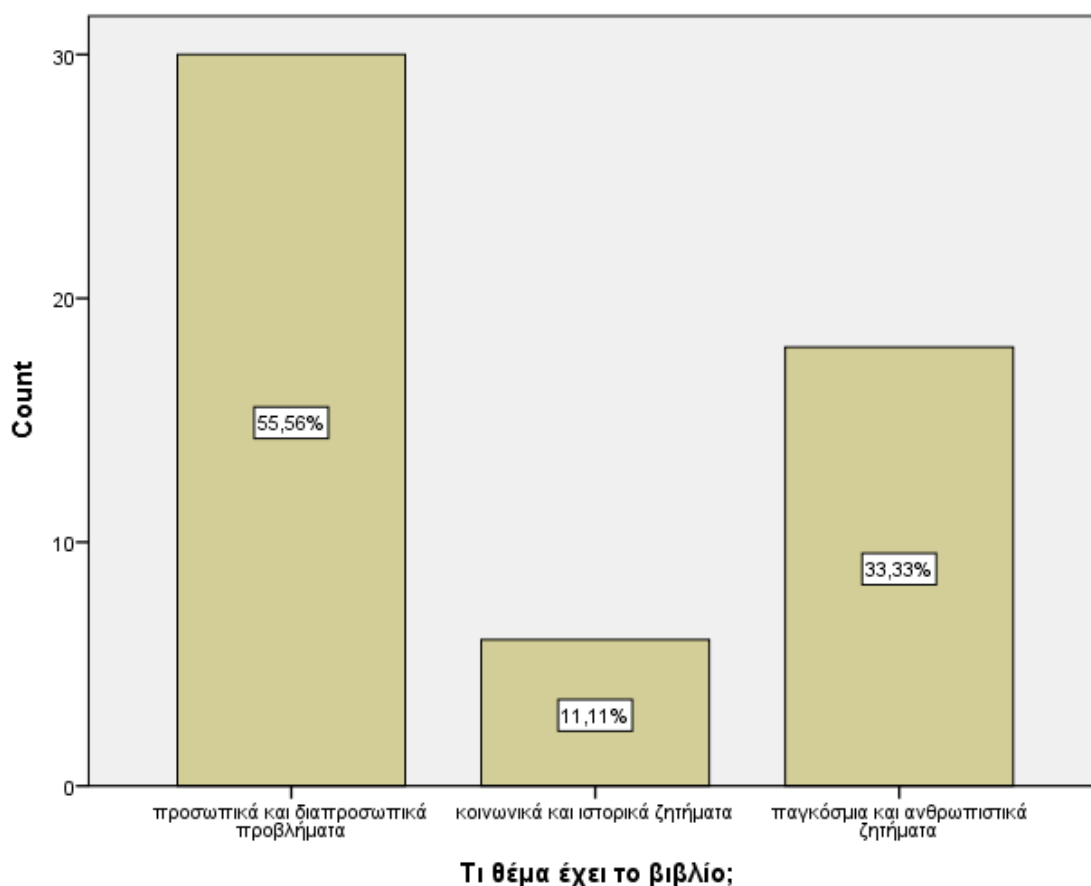
Για την ανάλυση της θεματολογίας των μεταφρασμένων παιδικών βιβλίων αξιοποιήσαμε την έρευνα των Papadatos & Politis (2012), οι οποίοι κατέγραψαν τρεις

¹ Για τον πλήρη πίνακα των μεταφρασμένων ελληνικών βιβλίων το διάστημα 2011- 2017, βλ. Παράρτημα.

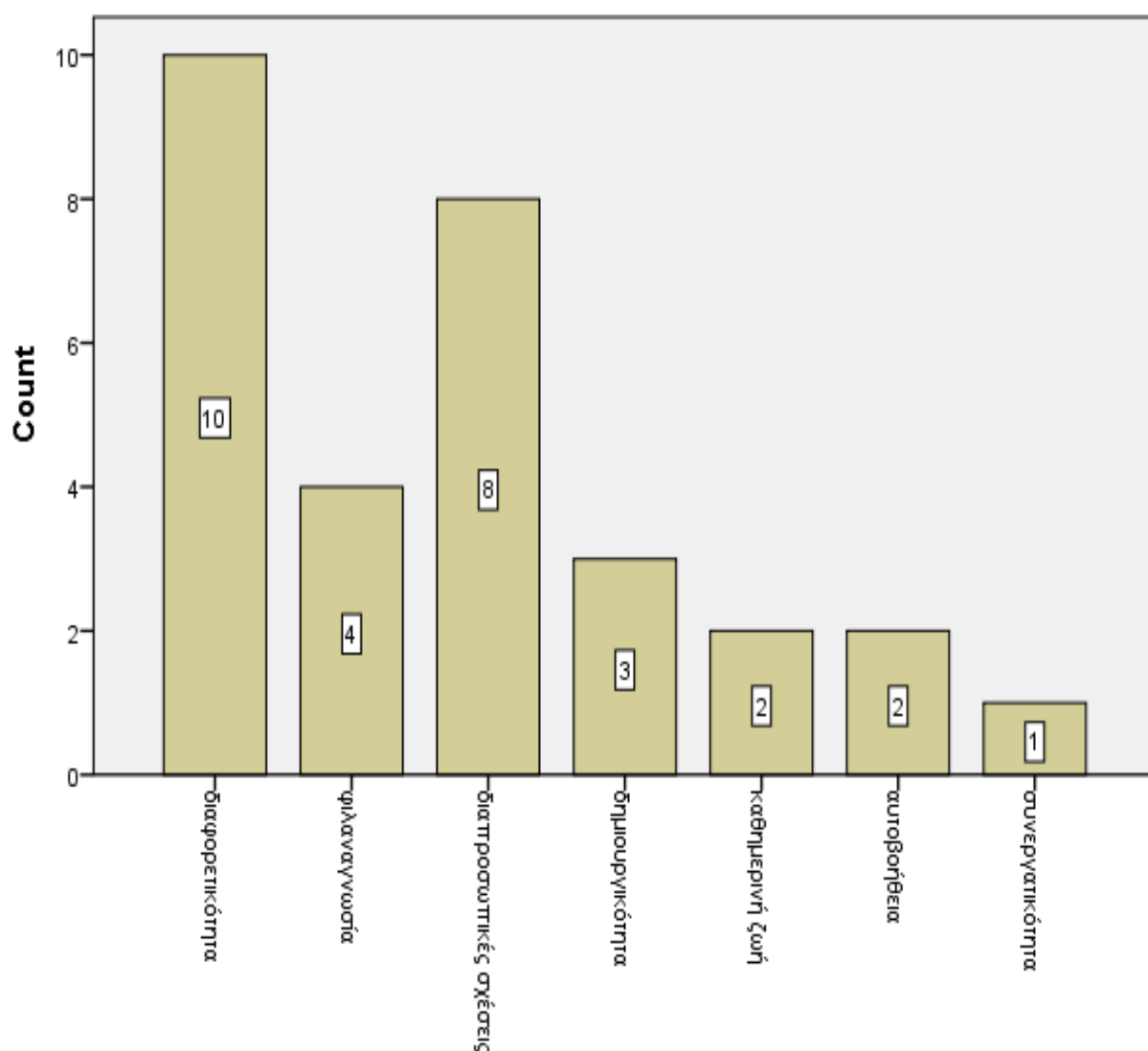
² Για όλους τους πίνακες και ραβδογράμματα συγκεντρωτικά, βλ. Παράρτημα

μεγάλες θεματικές κατηγορίες στις οποίες εντάσσονται όλα τα επιμέρους θέματα που διαπραγματεύεται η σύγχρονη ελληνική παιδική λογοτεχνία. Οι κατηγορίες αυτές είναι οι εξής: «Προσωπικά και Διαπροσωπικά Προβλήματα», «Κοινωνικά και Ιστορικά Ζητήματα» και «Παγκόσμια και Ανθρωπιστικά Ζητήματα». Στην πρώτη θεματική κατηγορία, σύμφωνα με τους παραπάνω ερευνητές ανήκουν τα βιβλία που ασχολούνται με ζητήματα σχετικά με το παιδί, την παιδική ηλικία, την υιοθεσία, τη σχέση γονέων- παιδιών, το διαζύγιο, τη διαφορετικότητα των παιδιών με ειδικές ανάγκες, τις καθημερινές ασχολίες αλλά και με τη τρίτη ηλικία. Η δεύτερη θεματική κατηγορία περιλαμβάνει όλα τα βιβλία που σχετίζονται με κοινωνικά και ιστορικά ζητήματα, δηλαδή, ζητήματα σχετικά με τα ναρκωτικά, τη βία, το ρατσισμό, την κακοποίηση, την ιστορία ενός τόπου, τα ιστορικά γεγονότα και την αρχαιοκαπηλία. Η τρίτη θεματική κατηγορία αναφέρεται σε όλα τα βιβλία που έχουν ως θέμα τους οικουμενικά ζητήματα που σχετίζονται με την ειρήνη, το περιβάλλον, το πολιτικό καθεστώς, τη μετανάστευση, την επιστήμη, τις ανακαλύψεις και τις τεχνολογικές εξελίξεις.

Με βάση, λοιπόν, την έρευνα των Papadatos & Politis (2012), όπως περιγράφηκε παραπάνω, προχωρήσαμε στην εύρεση των θεμάτων που διαπραγματεύονται τα μεταφρασμένα παιδικά βιβλία των καταλόγου του ΕΠΠ. Αρχικώς καταγράφηκαν όλα τα βιβλία μαζί με το θέμα που διαπραγματεύονταν, ενώ στη συνέχεια τα θέματα των βιβλίων διακρίθηκαν στις τρεις μεγάλες θεματικές κατηγορίες. Το θέμα που αντιπροσωπεύει το κάθε βιβλίο τέθηκε ύστερα από διερεύνηση σε βιβλιοπωλεία και ηλεκτρονικές πηγές, καθώς δεν υπήρχε η δυνατότητα για αγορά όλων των βιβλίων. Από τα 54 παιδικά βιβλία, το διάγραμμα που σχηματίστηκε παρουσιάζεται ως εξής:

Στη συνέχεια, προχωρήσαμε στην ανάλυση των δύο θεματικών κατηγοριών με τα υψηλότερα ποσοστά, «Προσωπικά και Διαπροσωπικά Προβλήματα» και «Παγκόσμια και Ανθρωπιστικά Ζητήματα» σε θεματικές υποκατηγορίες, προκειμένου να εντοπιστούν συγκεκριμένα θέματα των μεταφρασμένων παιδικών βιβλίων. Συνεπώς, η θεματική κατηγορία με το υψηλότερο ποσοστό είναι η κατηγορία «Προσωπικά και Διαπροσωπικά Προβλήματα» με ποσοστό 55,56%, που σημαίνει ότι στο σύνολο των 54 μεταφρασμένων παιδικών βιβλίων, τα 30 ανήκουν σε αυτή. Στη θεματική κατηγορία αυτή κωδικοποιήσαμε όσα παιδικά βιβλία των καταλόγων του Ε.Ι.Π. σχετίζονται με το άτομο, την προσωπικότητά του, την καθημερινότητά κα τη σχέση του με τον περίγυρό του. Στο παρακάτω ραβδόγραμμα εντοπίζονται συγκεκριμένες θεματικές ομάδες:

Προσωπικά και κοινωνικά ζητήματα-Υποκατηγορίες

Στην κατηγορία «Προσωπικά και Διαπροσωπικά Προβλήματα» εντάχθηκαν 10 βιβλία που αφορούν τη διαφορετικότητα, 4 βιβλία με θέμα τη φιλαναγνωσία, 8 βιβλία σχετικά με τις διαπροσωπικές σχέσεις των ατόμων, 3 βιβλία προώθησης της δημιουργικότητας και της φαντασίας, 2 βιβλία για την καθημερινή ζωή, 2 βιβλία αυτοβοήθειας και ένα παραμύθι στο οποίο τη συγγραφή και την εικονογράφηση συμμετείχαν 200 παιδιά και γράφτηκε για την ανάδειξη της συνεργατικότητας.

Τα δέκα παιδικά βιβλία που σχετίζονται με τη διαφορετικότητα διαπραγματεύονται τη θέση και τις διεκδικήσεις του διαφορετικού ατόμου, είτε αν η διαφορετικότητα αναφέρεται σε ιδιαίτερα χαρίσματα είτε αν αναφέρεται σε σωματικές και μαθησιακές δυσκολίες,. Σε αυτήν την κατηγορία εντοπίζονται τα εξής βιβλία: το «*Φίλοι;... φως φανάρι!*» (2005) της Φραντζέσκας Αλεξοπούλου-Πετράκη,

η «Δωριλένια» (2005) της Βούλας Μάστορη και το βιβλίο του Χρηστού Μπουλώτη «ΟΥΦ! Οι απίθανες ιστορίες του Άρη» (2011). Τέλος, στην κατηγορία αυτή εντάσσονται και επτά βιβλία της σειράς του Βαγγέλη Ηλιόπουλου με πρωταγωνιστή τον Τριγωνοψαρούλη: «Ο Τριγωνοψαρούλης» (1997), «Ο Τριγωνοψαρούλης, ο Μαυρολέπιος και ο τελευταίος ιππόκαμπος» (1998), «Ο Τριγωνοψαρούλης στον κόσμο των παράξενων ψαριών» (2006), «Ο Τριγωνοψαρούλης επιστρέφει...» (2011), «Ο Τριγωνοψαρούλης εναντίον μεγάλου καρχαρία» (2000), «Τα γενέθλια του Τριγωνοψαρούλη» (2007), «Ο αδερφός του Τριγωνοψαρούλη» (2003). Στα παραπάνω έργα, ένας πρωταγωνιστής που θεωρείται άτομο με ειδικές ανάγκες ή άτομο με μαθησιακές δυσκολίες καταφέρνει να ξεπεράσει τις δυσκολίες, να αναπτύξει φιλικές σχέσεις με τον κοινωνικό περίγυρο και να αποδείξει την αξία του να είσαι διαφορετικός

Όσον αφορά τα βιβλία φιλαναγνωσίας, αυτά έχουν ως στόχο, μέσα από την ιστορία τους, να αναδείξουν την αξία της ανάγνωσης βιβλίων και να παροτρύνουν τους αναγνώστες προς σε αυτήν την κατεύθυνση. Τα τέσσερα βιβλία που έχουν μεταφραστεί στο εξωτερικό και διαπραγματεύονται το θέμα της φιλαναγνωσίας είναι η σειρά βιβλίων του Βαγγέλη Ηλιόπουλου με πρωταγωνιστή τον «Βιβλιοπόντικα», δηλαδή «Ο Βιβλιοπόντικας» (2012), «Το χριστουγεννιάτικο τραπέζι του βιβλιοπόντικα» (2007), «Μυστήριο στη βιβλιοποντικοθήκη» (2013), «Όταν ο βιβλιοπόντικας συνάντησε την Τίτα Γραβιέρα» (2004). Στα βιβλία αυτά ένας βιβλιόφιλος ποντικός «ροκανίζει» όλα τα βιβλία της βιβλιοθήκης ενός σχολείου και μαθαίνει στα παιδιά την αξία της ανάγνωσης.

Ως προς την υποκατηγορία διαπροσωπικές σχέσεις, οχτώ είναι τα βιβλία που αφορούν τις σχέσεις των παιδιών με τον κοινωνικό τους περίγυρο και την αντιμετώπιση δύσκολων καταστάσεων μέσα σε αυτόν. Από αυτά τα βιβλία, τα τρία ανήκουν στη σειρά βιβλίων του Αντώνη Παπαθεοδούλου με τους «καλούς» και τους «κακούς», «Οι καλοί και οι κακοί πειρατές» (2011), «Οι καλοί και οι κακοί ιππότες» (2012) και «Οι καλές και οι κακές μάγισσες» (2013). Η σειρά αυτή εστιάζει στο γεγονός πως μέσα σε ένα κοινωνικό περιβάλλον το άτομο έρχεται αντιμέτωπο με «καλές» και «κακές» συμπεριφορές. Τρία είναι και τα λαϊκά παραμύθια και της Αθηνάς Μπίνιου εμπνευσμένα από τις παραδοσιακές ιστορίες της Μάνης, «Η Ταρώ κι ο Ζαχαροζυμωμένος» (2006), «Τα χειρόγραφα του πύργου» (2007) και «Το κατόρθωμα του Δάκρυ» (2007), όπου ένα άτομο διεκδικεί τη θέση του ενάντια στις αντιλήψεις της κοινωνίας. Δύο βιβλία ακόμα που αφορούν τις διαπροσωπικές σχέσεις

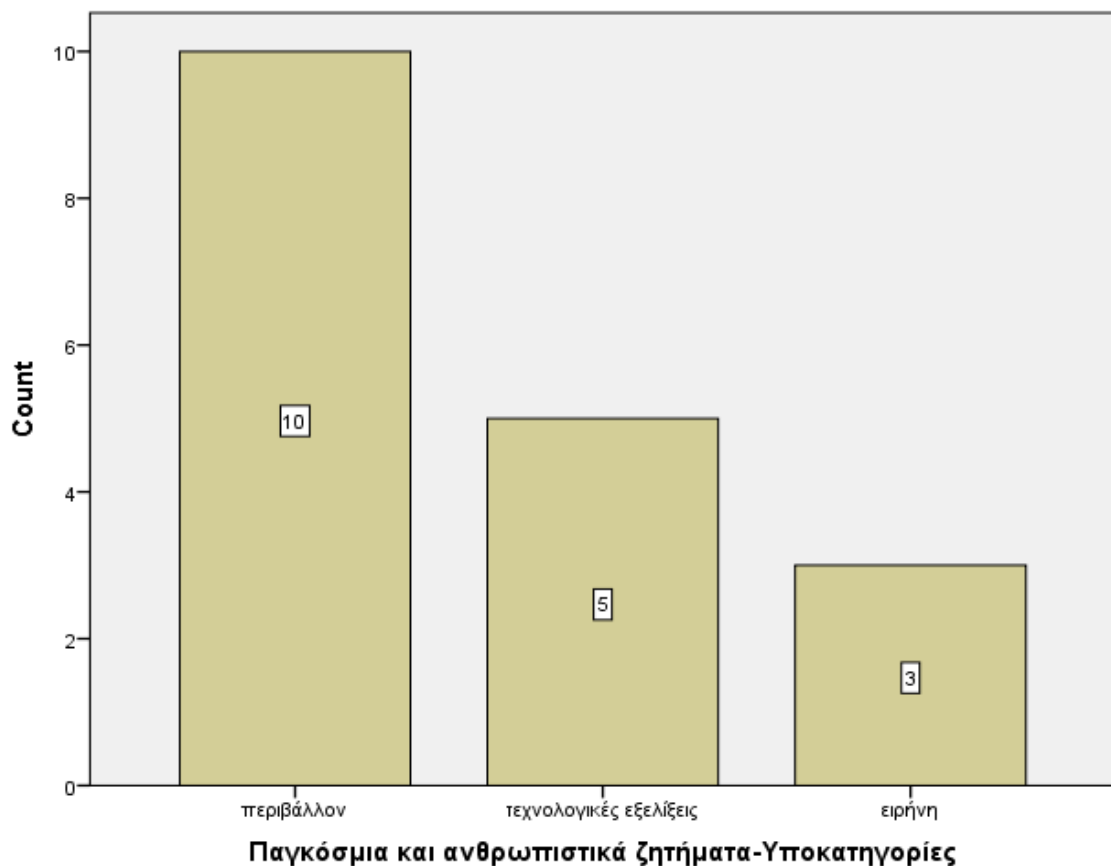
είναι το έργο της Βούλας Μάστορη «*κουκλίνα*» (2006), όπου η πρωταγωνίστρια πρέπει να αντιμετωπίσει το διαζύγιο των γονέων της και το βιβλίο της Έφης Λαδά «*Τα γενέθλια της Ινφάντα*» (1999) που αποτελεί διασκευή του αντίστοιχου έργου του Oscar Wilde.

Ολοκληρώνοντας τη θεματική κατηγορία προσωπικά και διαπροσωπικά προβλήματα, πρέπει να γίνει αναφορά και στις μικρότερες ομάδες βιβλίων. Συνεπώς, τρία βιβλία που σχετίζονται με τη δημιουργικότητα έχουν ως στόχο την ανάδειξη της φαντασίας του παιδιού και του παιχνιδιού ως μέσο έκφρασης. Η δημιουργική έκφραση επιχειρείται είτε μέσω μίας ιστορίας είτε μέσω της δομής του βιβλίου. Αυτά τα τρία βιβλία είναι: «*Τα τρελομπαλάκια*» (2008) του Φίλιππου Μανδηλάρα και δύο βιβλία του Αντώνη Παπαθεοδούλου, το «*Όταν μεγαλώσω μπορώ να γίνω*» (2014) και το «*Οχ, χταπόδι, λάθος πόδι*» (2016). Μία ακόμα μικρή ομάδα είναι εκείνη της καθημερινής ζωής, όπου δύο βιβλία, «*Το σιτάρι*» (2012) της Άννας Θεοχάρη και το βιβλίο «*Παλιά επαγγέλματα, ζωντανέψτεε...!*» (2011) της Κατερίνας Μανεδάκη επιχειρούν να αναδείξουν καθημερινές ασχολίες των ανθρώπων. Επιπλέον, η αυτοβοήθεια, ως τρόπος ενίσχυσης της αυτοπεποίθησης, επιχειρείται μέσω δύο βιβλίων: «*Πώς να κάνετε έναν ελέφαντα να χορέψει;*» (2014) των Άγγελου Αγγέλου και Έμυς Σίνη και το «*Ξέρω να λέω ΟΧ!*» (2013) της Χριστίνας Ρασιδάκη. Το τελευταίο βιβλίο της θεματικής αυτής κατηγορίας είναι ένα βιβλίο γραμμένο και εικονογραφημένο από τα παιδιά με στόχο να αναδείξει τη δύναμη των παιδιών όταν συνεργάζονται και είναι «*Το παραμύθι της γέφυρας*» (2006) του Βαγγέλη Ηλιόπουλου.

Η δεύτερη θεματική κατηγορία του διαγράμματος είναι η κατηγορία «Κοινωνικά και Ιστορικά Ζητήματα», η οποία, όμως, παρουσιάζει το χαμηλότερο ποσοστό βιβλίων, δηλαδή 11,11%. Αυτό που σημαίνει ότι από τα 54 βιβλία, 6 ανήκουν σε αυτή. Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται τα βιβλία που σχετίζονται με την ιστορία μίας περιοχής και με τις συνθήκες που επικρατούν σε μία κοινωνία σε συγκεκριμένες χρονικές περιόδους. Στα 6 αυτά βιβλία περιλαμβάνονται 4 βιβλία που αναφέρονται σε ιστορίες από τη μυθολογική παράδοση της Ελλάδας και 2 βιβλία σχετικά με τις συνθήκες ζωής σε περιόδους φτώχειας και στέρησης. Τα τέσσερα βιβλία μυθολογίας είναι τα βιβλία του Αλέξανδρου Τσόφλη με τίτλους: «*Θησέας*» (2014), «*Σίσυφος*» (2014), «*Ορφέας και Ευρυδίκη*» (2014) και «*Δαίδαλος και Ικαρος*» (2013). Το ένα από τα δύο βιβλία που σχετίζεται με τις συνθήκες ζωής είναι «*Το παλιόπαιδο*» (2014) της Αγγελικής Δαρλάση, όπου ένας δάσκαλος μουσικής

καταφέρνει να αντιμετωπίσει τη φτώχεια και τον κοινωνικό ρατσισμό στη Βραζιλία μέσα από τη μουσική. Το τελευταίο βιβλίο της θεματικής κατηγορίας «Κοινωνικά και Ιστορικά Ζητήματα» εξιστορεί τις συνθήκες διαβίωσης την περίοδο της δικτατορίας του Μεταξά, αναδεικνύοντας την ιστορία της Ελλάδας είναι *«Το καπλάνι της βιτρίνας»* (1995) της Άλκης Ζέη.

Η τρίτη θεματική κατηγορία του διαγράμματος είναι η κατηγορία «Παγκόσμια και Ανθρωπιστικά Ζητήματα», με ποσοστό 33,33%, που σημαίνει ότι σε αυτήν τη θεματική κατηγορία ανήκουν 18 βιβλία. Τα βιβλία αυτά αφορούν θέματα όπως το περιβάλλον, η ειρήνη και η επιστήμη και παρουσιάζονται ως εξής:

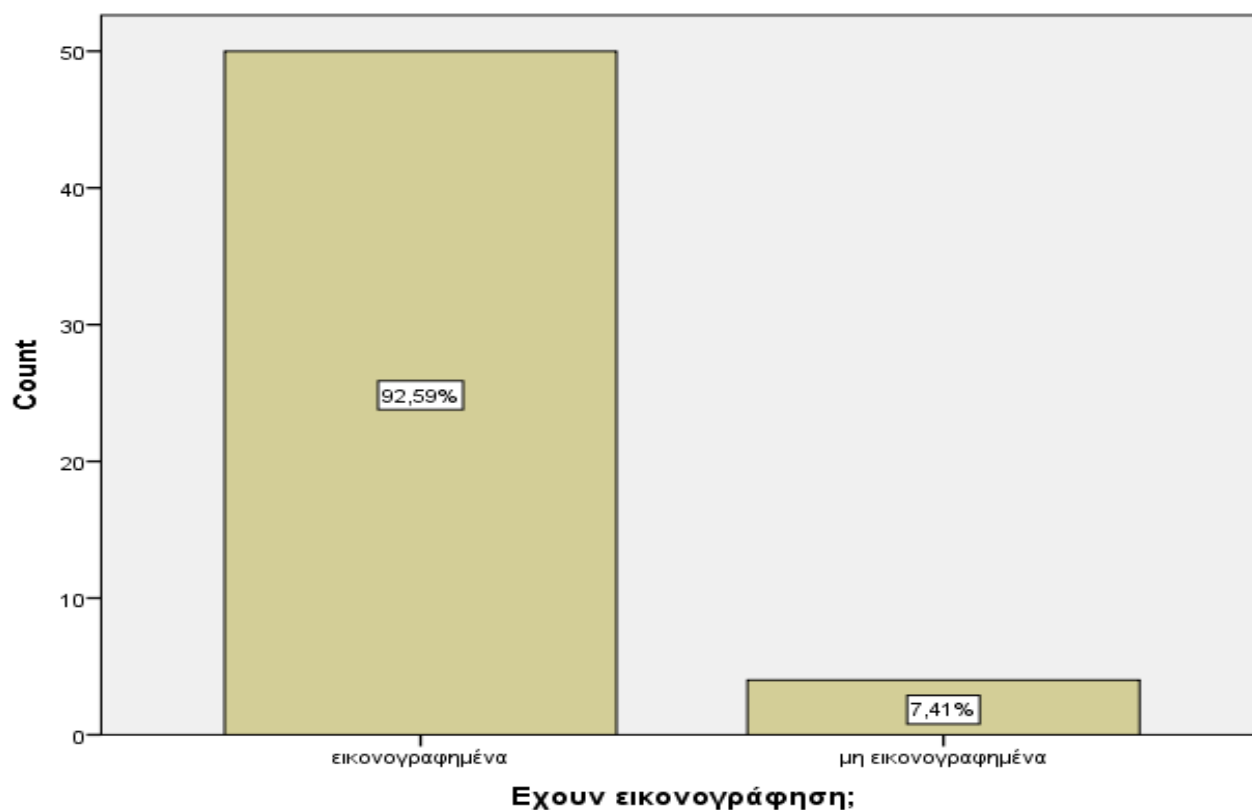
Από τα 18 παιδικά βιβλία, 10 σχετίζονται με το περιβάλλον, 5 βιβλία αφορούν τις τεχνολογικές εξελίξεις και την πρόοδο της επιστήμης και 3 βιβλία που σχετίζονται με την ειρήνη και την ομόνοια. Από τα παιδικά βιβλία που σχετίζονται με το περιβάλλον, τα έξι είναι βιβλία του Βαγγέλη Ηλιόπουλου που ανήκουν στη σειρά «ΟΙΚΟλογήματα» και είναι: *«Η Μεσόγειος είμαι εγώ και δεν είμαι πια εδώ»* (2008), *«Παιδιά σε δράση! Η ώρα να σώσουμε τη Γη έχει φτάσει»* (2009), *«Η μικρή γοργόνα πώς να ζήσει στο σκουπιδονήσι;»* (2009), *«Το Αστροπελέκι με την περιέργεια βρίσκει*

λύση για την ενέργεια» (2010), «Με το ποδήλατό μου αρχηγό το αυτοκίνητο νικώ» (2013), «Ο κότσυφας απαιτεί το δάσος να σωθεί» (2013). Τα υπόλοιπα βιβλία της υποκατηγορίας «περιβάλλον» είναι «Το μεγάλο ταξίδι της κινέζικης πάπιας» (2008) του Βασίλη Παπαθεοδώρου και τα τρία είναι η σειρά βιβλίων της Ελένης Ανδρεάδη, «Γίνε πράκτορας του πλανήτη» (2014), «Πράκτορες του πλανήτη: Η εκδίκηση του Πουφ» (2016) και «Πράκτορες του πλανήτη: Τα τέρατα των ωκεανών» (2017). Στα έργα αυτά αναδεικνύονται περιβαλλοντικά προβλήματα με σκοπό την καλλιέργεια περιβαλλοντικής συνείδησης και την κινητοποίηση των παιδιών σε οργανωμένες δράσεις.

Από τα υπόλοιπα παιδικά βιβλία που ανήκουν στην κατηγορία αυτή, τα πέντε που σχετίζονται με τις τεχνολογικές εξελίξεις, ανήκουν στη σειρά του Αντώνη Παπαθεοδούλου με διασκευές έργων του Ιούλιου Βερν, «Ο γύρος του κόσμου σε 80 μέρες» (2014), «Από τη Γη στη Σελήνη» (2015), «Ταξίδι στο κέντρο της Γης» (2015), «20.000 λεύγες κάτω από τη θάλασσα» (2015), «Ροβήρος ο κατακτητής» (2016). Τα τρία βιβλία με θέμα την ειρήνη και την ομόνοια είναι «Η πόλη που έδιωξε τον πόλεμο» (2010) του Αντώνη Παπαθεοδούλου, «Ο Τομ Τιριτόμ και η πολιτεία που ήταν χωρισμένη στα δύο» (1999) του Χρήστου Μπουλώτη και το «Μία αστεία επιδημία» (2010) του Βασίλη Παπαθεοδώρου.

5.1.2 Η παρουσία εικονογράφησης στα μεταφρασμένα παιδικά βιβλία

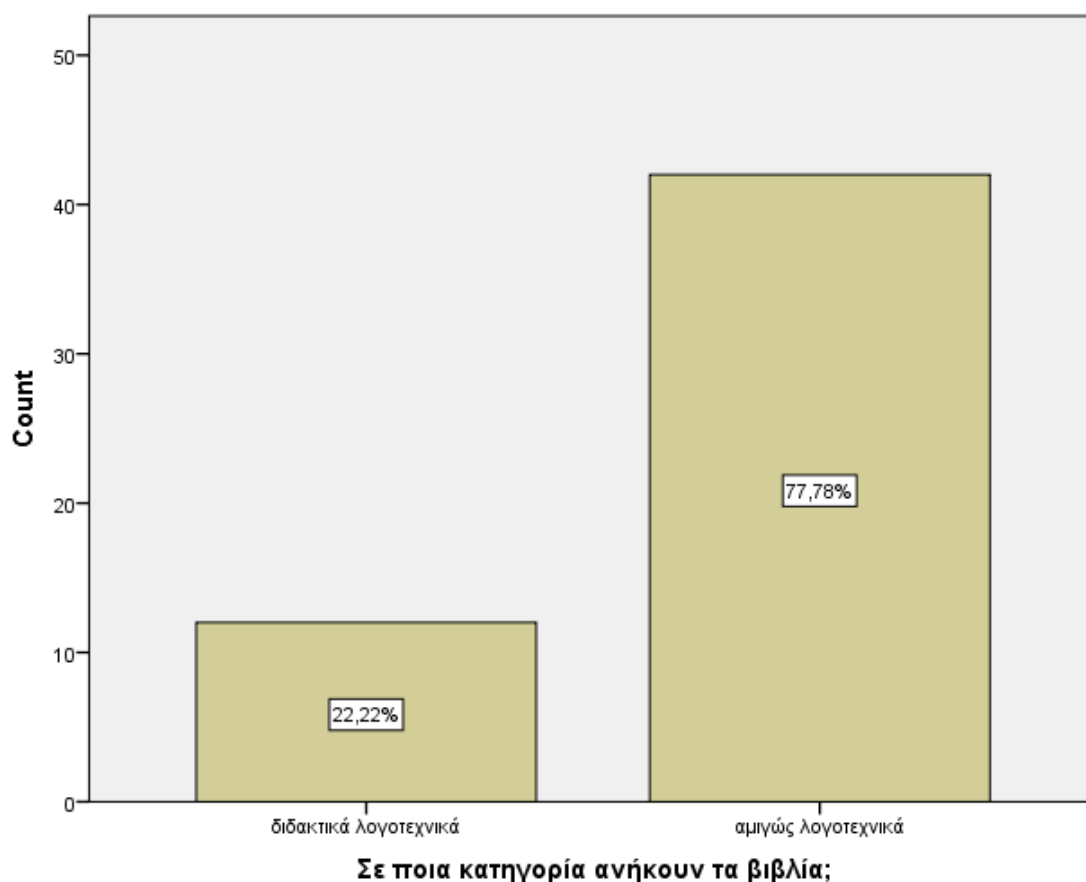
Η διερεύνηση για την παρουσία εικονογράφησης ή μη πραγματοποιήθηκε ύστερα από διάκριση των βιβλίων σε δύο κατηγορίες: εικονογραφημένα και μη. Στα εικονογραφημένα εντάχθηκαν όσα παιδικά βιβλία στους καταλόγους του ΕΙΠ χαρακτηρίζονται ως Illustrated και Picture-books και αναγράφεται ο εικονογράφος τους, ενώ στα μη εικονογραφημένα παρουσιάζονται τα βιβλία που στους καταλόγους δεν γίνεται καμία αναφορά σε εικονογράφηση ή εικονογράφο. Το διάγραμμα παρουσίας της εικονογράφησης είναι το εξής:

Τα παιδικά βιβλία που έχουν εικονογράφηση έχουν έντονη παρουσία και αποτελούν την πλειοψηφία των μεταφρασμένων παιδικών βιβλίων για το διάστημα 2011-2017, με ποσοστό 92,59% ενώ τα μη εικονογραφημένα κυμαίνονται στο ποσοστό του 7,41%. Τα ποσοστά αυτά δηλώνουν ότι από τα 54 βιβλία των καταλόγων, τα πενήντα είναι εικονογραφημένα και τα τέσσερα δεν είναι. Από τους πενήντα τίτλους των εικονογραφημένων βιβλίων, τα τρία βιβλία είναι εικονοβιβλία και χαρακτηρίζονται στους καταλόγους ως «Picture books» ενώ τα υπόλοιπα ως «Illustrated». Τα τρία αυτά εικονοβιβλία είναι δύο βιβλία του Αντώνη Παπαθεοδούλου, «Όταν μεγαλώσω μπορώ να γίνω...» (2014) και το «Οχ, χταπόδι, λάθος πόδι» (2016) αλλά και το βιβλίο «Φίλοι;... φως, φανάρι» (2005) της Φραντζέσκας Αλεξοπούλου- Πετράκη. Τα τέσσερα μη εικονογραφημένα παιδικά βιβλία είναι τα δύο βιβλία του Βασίλη Παπαθεοδώρου, «Το μεγάλο ταξίδι της κινέζικης πάπιας» (2008) και το «Μία αστεία επιδημία» (2010), το βιβλίο της Βούλας Μάστορη «κουκλίνα» (2006) και της Άλκης Ζέη, «Το καπλάνι της βιτρίνας» (1995).

5.1.3 Διάκριση των παιδικών βιβλίων σε διδακτικά λογοτεχνικά και αμιγώς λογοτεχνικά

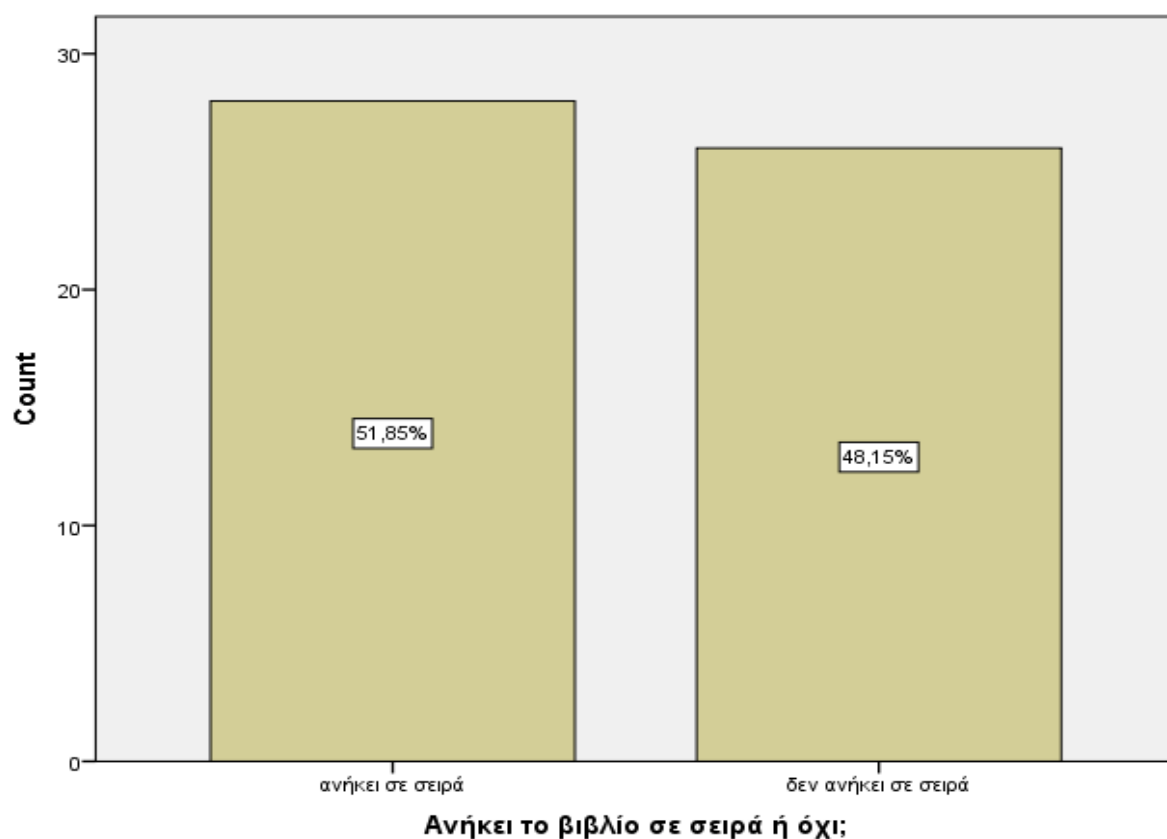
Η διάκριση των παιδικών βιβλίων σε «διδακτικά λογοτεχνικά» και «αμιγώς λογοτεχνικά» έγινε με βάση όσα βιβλία μπορούν να θεωρηθούν ως βιβλία που επιδιώκουν τη μετάδοση μίας συγκεκριμένης επιστημονικής γνώσης ή πληροφορίας και σε βιβλία που δεν διαθέτουν αυτό το χαρακτηριστικό. Πιο συγκεκριμένα, στη κατηγορία ως διδακτικά λογοτεχνικά εντάχθηκαν όσα βιβλία είτε χαρακτηρίζονται από τον ελληνικό εκδοτικό τους οίκο ως γνώσεων είτε χαρακτηρίζονται στους καταλόγους του Ε.Ι.Π. ως «Educational». Αυτό, όμως, που πρέπει να σχολιαστεί είναι ότι στην παρούσα έρευνα δεν γίνεται λόγος για βιβλία γνώσεων αλλά για διδακτικά λογοτεχνικά, διότι τα βιβλία αυτά δεν έχουν καθαρά πληροφοριακή μορφή αλλά έχουν λογοτεχνικό χαρακτήρα και η μετάδοση της γνώσης γίνεται μέσω μίας μυθιστορηματικής ιστορίας. Για το λόγο αυτό οι κατηγορίες στις οποίες χωρίστηκαν τα βιβλία ονομάστηκαν «διδακτικά λογοτεχνικά» και «αμιγώς λογοτεχνικά» και όχι «βιβλία γνώσεων» και «λογοτεχνικά βιβλία», διότι το στοιχείο της λογοτεχνικότητας μπορεί να εντοπιστεί και στις δύο κατηγορίες. Το διάγραμμα παρουσιάζεται ως εξής;

Παρατηρείται ότι το 22,22% των μεταφρασμένων παιδικών βιβλίων ανήκουν στην κατηγορία «διδασκτικά λογοτεχνικά» και ότι το 77,78% στην κατηγορία «αμιγώς λογοτεχνικά». Τα βιβλία που χαρακτηρίζονται ως διδασκτικά λογοτεχνικά είναι: η σειρά της Ελένης Ανδρεάδη με τους «Πράκτορες του Πλανήτη», δηλαδή τα *«Γίνε πράκτορας του πλανήτη»* (2014), *«Πράκτορες του πλανήτη: Η εκδίκηση του Πουφ»* (2016), *«Πράκτορες του πλανήτη: Τα τέρατα των ωκεανών»* (2017). Επίσης, είναι η σειρά «ΟΙΚΟλογήματα» του Βαγγέλη Ηλιόπουλου, *«Η Μεσόγειος είμαι εγώ και δεν είμαι πια εδώ»* (2008), *«Παιδιά σε δράση! Η ώρα να σώσουμε τη Γη έχει φτάσει»* (2009), *«Η μικρή γοργόνα πώς να ζήσει στο σκουπιδονήσι;»* (2009), *«Το Αστροπελέκι με την περιέργεια βρίσκει λύση για την ενέργεια»* (2010), *«Με το ποδήλατό μου αρχηγό το αυτοκίνητο νικώ»* (2013), *«Ο κότσυφας απαιτεί το δάσος να σωθεί»* (2013), το βιβλίο της Άννας Θεοχάρη *«Το σιτάρι»* (2012), το βιβλίο *«Παλιά επαγγέλματα ζωντανέψτεε...!»* (2011) της Κατερίνας Μανεδάκη και το έργο της Χριστίνας Ρασιδάκη *«Ξέρω να λέω ΟΧΙ»* (2013).

5.1.4 Η παρουσία των παιδικών βιβλίων λογοτεχνικής σειράς

Η μελέτη της παρουσίας των βιβλίων σειράς στηρίχθηκε στη διάκριση των βιβλίων που έχουν μεταφραστεί ως τμήματα μίας συγκεκριμένης σειράς και των βιβλίων που έχουν εκδοθεί αυτοτελώς, χωρίς να ανήκουν σε κάποια λογοτεχνική σειρά. Η ένταξη των βιβλίων σε σειρές έγινε με βάση τον συγγραφέα, την θεματολογία και τον πρωταγωνιστή των ιστοριών. Αυτό σημαίνει ότι εντοπίστηκαν βιβλία που έχουν αρχικά κοινό συγγραφέα και ύστερα μελετήθηκαν η θεματολογία και οι πρωταγωνιστές των ιστοριών αυτών. Το διάγραμμα που υποδεικνύει την παρουσία βιβλίων σειράς είναι το παρακάτω:

Παρατηρείται ότι τα περισσότερα βιβλία των καταλόγων, συγκεκριμένα το 51,85%, ανήκουν σε μία λογοτεχνική σειρά, με μικρή, όμως, διαφορά έναντι εκείνων που δεν ανήκουν και τα οποία καταλαμβάνουν το 48,15%. Ένας από τους συγγραφείς που έργα του έχουν μεταφραστεί στο εξωτερικό ως σειρά βιβλίων είναι ο Βαγγέλης Ηλιόπουλος, με την παρουσία έργων από τρεις λογοτεχνικές σειρές: τη σειρά με τον

«Τριγωνοψαρούλη», τη σειρά με τον «Βιβλιοπόντικα» και την σειρά με τα ΟΙΚΟλογήματα. Πιο συγκεκριμένα από τη σειρά με τον «Τριγωνοψαρούλη» έχουν μεταφραστεί επτά από τα δεκατέσσερα βιβλία της σειράς: «*«Ο Τριγωνοψαρούλης»* (1997), «*Ο Τριγωνοψαρούλης, ο Μαυρολέπιας και ο τελευταίος ιππόκαμπος*» (1998), «*Ο Τριγωνοψαρούλης στον κόσμο των παράξενων ψαριών*» (2006), «*Ο Τριγωνοψαρούλης επιστρέφει...*» (2011), «*Ο Τριγωνοψαρούλης εναντίον μεγάλου καρχαρία*» (2000), «*Τα γενέθλια του Τριγωνοψαρούλη*» (2007), «*Ο αδερφός του Τριγωνοψαρούλη*» (2003). Από την σειρά με τον Βιβλιοπόντικα έχουν μεταφραστεί τέσσερα από τα επτά βιβλία της σειράς: «*«Ο Βιβλιοπόντικας*» (2012), «*Το χριστουγεννιάτικο τραπέζι του βιβλιοπόντικα*» (2007), «*Μυστήριο στη βιβλιοποντικοθήκη*» (2013), «*Όταν ο βιβλιοπόντικας συνάντησε την Τίτα Γραβιέρα*» (2004). Τέλος, από τη σειρά ΟΙΚΟλογήματα έχουν μεταφραστεί τα έξι από τα επτά βιβλία της σειράς: «*Η Μεσόγειος είμαι εγώ και δεν είμαι πια εδώ*» (2008), «*Παιδιά σε δράση! Η ώρα να σώσουμε τη Γη έχει φτάσει*» (2009), «*Η μικρή γοργόνα πώς να ζήσει στο σκουπιδονήσι;*» (2009), «*Το Αστροπελέκι με την περιέργεια βρίσκει λύση για την ενέργεια*» (2010), «*Με το ποδήλατό μου αρχηγό το αυτοκίνητο νικώ*» (2013), «*Ο κότσυφας απαιτεί το δάσος να σωθεί*» (2013). Ένας ακόμα συγγραφέας με λογοτεχνικές σειρές βιβλίων που έχουν μεταφραστεί είναι ο Αντώνης Παπαθεοδούλου με τη σειρά βιβλίων «καλών» και «κακών», «*Οι καλοί και οι κακοί πειρατές*» (2011), «*Οι καλοί και οι κακοί ιππότες*» (2012) και «*Οι καλές και οι κακές μάγισσες*» (2013) αλλά και τη σειρά διασκευών του Ιούλιου Βερν, «*Ο γύρος του κόσμου σε 80 μέρες*» (2014), «*Από τη Γη στη Σελήνη*» (2015), «*Ταξίδι στο κέντρο της Γης*» (2015), «*20.000 λεύγες κάτω από τη θάλασσα*» (2015), «*Ροβήρος ο κατακτητής*» (2016). Άλλα βιβλία που ανήκουν σε σειρά είναι τα βιβλία με τους «Πράκτορες του Πλανήτη» της Ελένης Ανδρεάδη, σειρά που αποτελείται από τρία βιβλία και από τα οποία και τα τρία έχουν μεταφραστεί στο εξωτερικό, «*«Γίνε πράκτορας του πλανήτη*» (2014), «*Πράκτορες του πλανήτη: Η εκδίκηση του Πουφ*» (2016), «*Πράκτορες του πλανήτη: Τα τέρατα των ωκεανών*» (2017). Συνεπώς, στο σύνολο 28 παιδικά βιβλία των καταλόγων του ΕΠΙ ανήκουν σε συγκεκριμένες σειρές, ενώ τα υπόλοιπα 26 δεν αποτελούν μέρος κάποιας λογοτεχνικής σειράς.

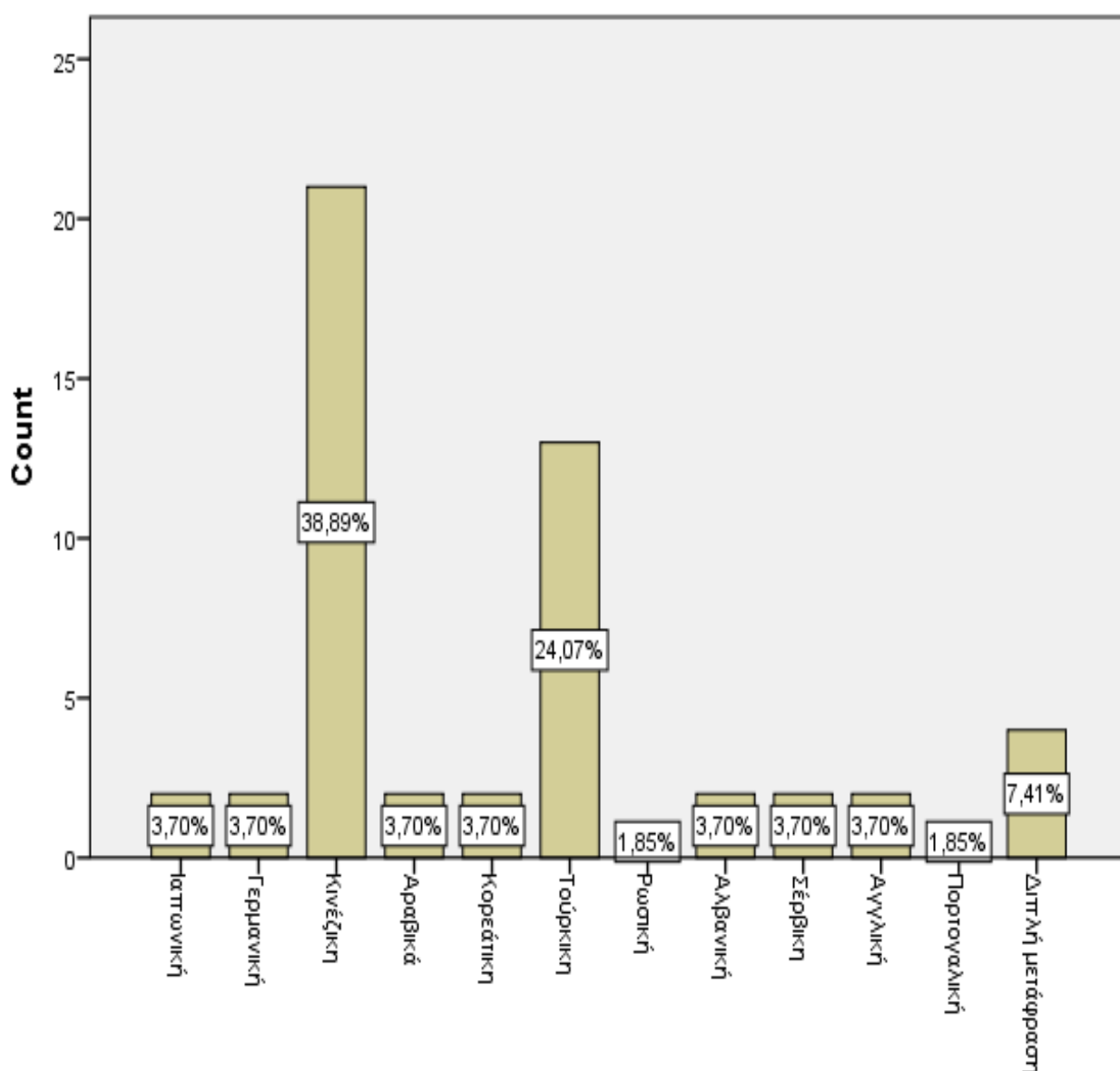
5.2 Διερεύνηση των ξένων γλωσσών στις οποίες έχουν μεταφραστεί τα παιδικά βιβλία³

Για τη διερεύνηση των ξένων γλωσσών στις οποίες έχουν μεταφραστεί τα παιδικά βιβλία εξετάσαμε τα πενήντα τέσσερα βιβλία των καταλόγων του ΕΠΙ για το διάστημα 2011-2017 και καταγράψαμε όσες γλώσσες παρουσιάζονται σε αυτούς. Παράλληλα, εξετάσαμε σε σχέση με τις γλώσσες αυτές δύο χαρακτηριστικά των μεταφρασμένων παιδικών βιβλίων, τη θεματολογία και το αν τα βιβλία ανήκουν σε μία συγκεκριμένη σειρά λογοτεχνικών βιβλίων. Έτσι επιχειρήσαμε να εξετάσουμε μία πιθανή σχέση θέματος με συγκεκριμένες γλώσσες, δηλαδή αν συγκεκριμένα θέματα επιλέχθηκαν από συγκεκριμένες χώρες, και αν ένα παιδικό βιβλίο μεταφράζεται σαν μέρος μίας λογοτεχνικής σειράς στην ίδια γλώσσα που έχουν μεταφραστεί και τα υπόλοιπα βιβλία τη σειράς αυτής.

5.2.1 Οι γλώσσες μετάφρασης των παιδικών βιβλίων για το διάστημα 2011-2017

Για την εύρεση των γλωσσών στις οποίες μεταφράστηκαν τα παιδικά βιβλία το διάστημα 2011-2017, καταγράφηκαν τα βιβλία μαζί με τη γλώσσα στην οποία μεταφράστηκαν. Με αυτόν τον τρόπο εντοπίστηκαν 11 γλώσσες μετάφρασης των βιβλίων. Οι γλώσσες αυτές είναι: η ιαπωνική, η γερμανική, η κινέζικη, η αραβική, η κορεάτικη, η τουρκική, η ρωσική, η αλβανική, η σέρβικη, η αγγλική και η πορτογαλική. Παράλληλα, προκειμένου να διαμορφωθεί ένα γράφημα με πληροφορίες, για κάθε βιβλίο περάστηκε ως μεταβλητή στο SPSS η γλώσσα στην οποία έχει μεταφραστεί. Ωστόσο, για τα βιβλία που είχαν μεταφραστεί σε δύο γλώσσες περάστηκε η μεταβλητή «διπλή μετάφραση», καθώς δεν υπήρχε τρόπος να παρουσιαστεί αλλιώς μέσω του SPSS. Στη «διπλή μετάφραση» περάστηκαν όλα τα βιβλία που έχουν μεταφραστεί σε δύο γλώσσες, ανεξαρτήτως των γλωσσών στις οποίες πραγματοποιήθηκε η μετάφραση. Έτσι, διαμορφώθηκε το παρακάτω διάγραμμα:

³ Για τους ολοκληρωμένους πίνακες και ραβδογράμματα σχετικά με τις γλώσσες, βλ. Παράρτημα.

Σε ποια γλώσσα μεταφράστηκε το βιβλίο;

Παρατηρείται, συνεπώς, ότι τα υψηλότερα ποσοστά καταλαμβάνουν η κινέζικη και τουρκική γλώσσα, με 38,89% και 24,07% αντίστοιχα, ενώ τα χαμηλότερα ποσοστά η ρωσική και η πορτογαλική, με 1,85% και για τις δύο. Για τη μεταβλητή «διπλή μετάφραση» το ποσοστό 7,41% παρουσιάζει τα βιβλία που έχουν μεταφραστεί σε δύο γλώσσες. Οι υπόλοιπες γλώσσες παρουσιάζουν το ποσοστό του 3,70%.

Ξεκινώντας από τα υψηλότερα ποσοστά, η κινέζικη γλώσσα αποτελεί τη γλώσσα στην οποία έχουν μεταφραστεί 21 παιδικά βιβλία για το διάστημα 2011-2017. Από τα 21 βιβλία, τα επτά είναι τα βιβλία του Βαγγέλη Ηλιόπουλου με πρωταγωνιστή τον «Τριγωνοψαρούλη», πέντε είναι οι διασκευές του Ιούλιο Βερν από τον Αντώνη

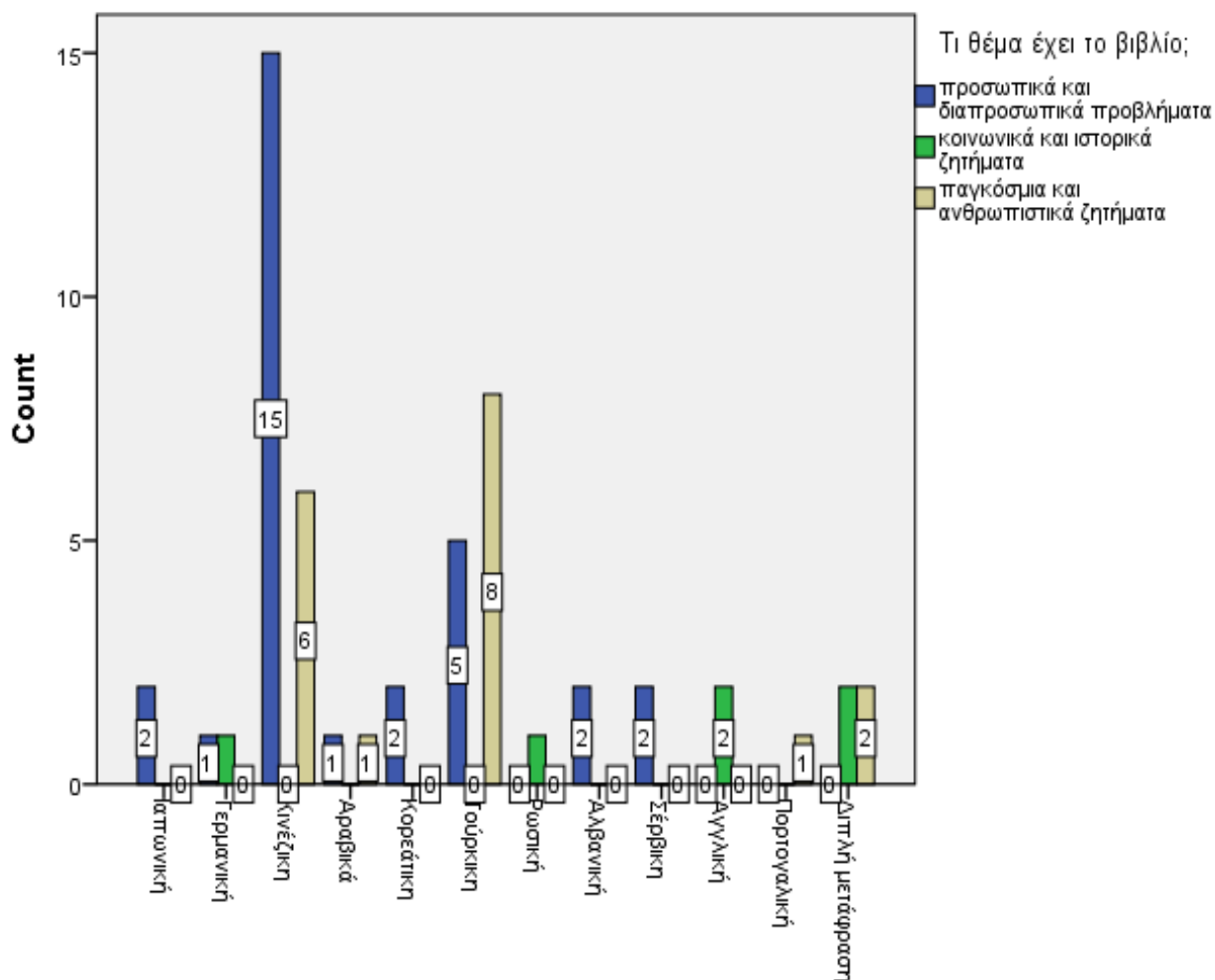
Παπαθεοδούλου, τρία είναι τα παραμύθια της Αθηνάς Μπίνιου με θέματα από τη Μάνη. Ακόμα τρία είναι του Αντώνη Παπαθεοδούλου με τους «καλούς» και τους «κακούς», ενώ στην κινέζικη γλώσσα έχουν μεταφραστεί και τα δύο βιβλία του Χρήστου Μπουλώτη, «*ΟΥΦ! Οι απίθανες ιστορίες του Άρη*» (2011) και «*Ο Τομ Τιριτόμ και η πολιτεία που ήταν χωρισμένη στα δύο*» (1999) και η διασκευή του έργου του Oscar Wilde, «*Τα γενέθλια της Ινφάντα*» (1999) από την Έφη Λαδά. Η δεύτερη γλώσσα μετάφρασης με τα υψηλότερα ποσοστά είναι η τουρκική με 13 ελληνικά παιδικά βιβλία να έχουν μεταφραστεί σε αυτή. Από αυτά, τα δέκα είναι βιβλία του Βαγγέλη Ηλιόπουλου, έξι από τη σειρά ΟΙΚΟλογήματα και τέσσερα από τη σειρά με τον «Βιβλιοπόντικα», ενώ δύο είναι τα βιβλία του Βασίλη Παπαθεοδώρου «*Το ταξίδι της κινέζικης πάπιας*» (2008) και «*Μία αστεία επιδημία*» (2010) και ένα βιβλίο της Βούλας Μάστορης, «*Δωριλένια*» (2005).

Για τις υπόλοιπες γλώσσες, το ποσοστό του 3,70% σημαίνει ότι έχουν μεταφραστεί στην αντίστοιχη γλώσσα από δύο βιβλία. Συνεπώς, στην ιαπωνική έχουν μεταφραστεί το «*Πώς να κάνετε έναν ελέφαντα να χορέψει;*» (2014) των Άγγελου Αγγέλου και Έμυς Σίνη και το βιβλίο του Αντώνη Παπαθεοδούλου, «*Οχ, χταπόδι, λάθος πόδι*» (2016). Στην γερμανική έχει μεταφραστεί το βιβλίο «*Φίλοι;... φως φανάρι!*» (2005) της Φραντζέσκας Αλεξοπούλου-Πετράκη αλλά και το βιβλίο μυθολογίας του Αλέξανδρου Τσόφλη «*Σίσυφος*» (2014). Συγκεκριμένα, το «*Φίλοι;... φως φανάρι!*» έχει μεταφραστεί στη γερμανική γλώσσα και έχει εκδοθεί σε τρεις γερμανόφωνες χώρες: Γερμανία, Ελβετία, Αυστρία. Προχωρώντας στην αραβική γλώσσα, συγκεκριμένα για την Αίγυπτο, έχουν μεταφραστεί το τρίτο βιβλίο της σειράς της Ελένης Ανδρεάδη «*Πράκτορες του πλανήτη: Τα τέρατα των ωκεανών*» (2017) και το βιβλίο του Αντώνη Παπαθεοδούλου, «*Όταν μεγαλώσω, μπορώ να γίνω...*» (2014). Η κορεάτικη γλώσσα, επίσης, αντιπροσωπεύεται από δύο βιβλία, του Βαγγέλη Ηλιόπουλου «*Το παραμύθι της γέφυρας*» (2006) και του Φίλιππου Μανδηλάρα «*Τα τρελομπαλάκια*» (2008). Στην αλβανική έχουν μεταφραστεί τα δύο βιβλία γνώσεων, «*Το σιτάρι*» (2012) της Άννας Θεοχάρη και της Κατερίνας Μανεδάκη το βιβλίο «*Παλιά επαγγέλματα ζωντανέψτεε...!*» (2011), ενώ στη σέρβικη έχουν μεταφραστεί το βιβλίο της Βούλας Μάστορη «*κουκλίνα*» (2006) και το βιβλίο της Χριστίνας Ρασιδάκη «*Ξέρω να λέω ΟΧΙ*» (2013). Τέλος, η αγγλική γλώσσα αντιπροσωπεύεται από τα δύο βιβλία μυθολογίας του Αλέξανδρου Τσόφλη, «*Θησέας*» (2014) και «*Ορφέας και Ευρυδίκη*» (2014).

Ολοκληρώνοντας, θα αναφερθούμε στις δύο γλώσσες με το ποσοστό του 1,85% και να επεξηγήσουμε τη μεταβλητή «διπλή μετάφραση». Η δύο γλώσσες με το χαμηλότερο ποσοστό είναι η πορτογαλική που αντιπροσωπεύεται από το βιβλίο του Αντώνη Παπαθεοδούλου «*Η πόλη που έδιωξε τον πόλεμο*» (2010) και η ρωσική από το βιβλίο της Άλκης Ζέη «*Το καπλάνι της βιτρίνας*» (1995). Όσον αφορά τη μεταβλητή «διπλή μετάφραση» εξηγούμε ότι σε αυτήν εντάχθηκαν όλα τα βιβλία που έχουν μεταφραστεί σε δύο γλώσσες. Όλα τα παραπάνω βιβλία στα οποία γίνεται αναφορά έχουν μεταφραστεί το καθένα σε μία μόνο γλώσσα. Για την κατηγορία «διπλή μετάφραση», τα βιβλία που ανήκουν σε αυτή έχουν δύο μεταφράσεις σε δύο ξεχωριστές γλώσσες. Αυτά είναι τέσσερα βιβλία, από τα οποία τα δύο είναι τα δύο πρώτα βιβλία της σειράς της Ελένης Ανδρεάδη «*Γίνε πράκτορας του πλανήτη*» (2014), «*Πράκτορες του πλανήτη: Η εκδίκηση του Πουφ*» που έχουν μεταφραστεί και στην κινέζικη και στην αραβική. Επίσης, στην κατηγορία αυτή ανήκει και βιβλίο της Αγγελικής Δαρλάση «*Το παλιόπαιδο*» (2014), που έχει μεταφραστεί στην τουρκική και στην κορεάτικη, αλλά και το βιβλίο μυθολογίας του Αλέξανδρου Τσόφλη «*Δαίδαλος και Ίκαρος*» (2013), που έχει μεταφραστεί στη γαλλική και στην αγγλική.

5.2.2 Η μετάφραση των παιδικών βιβλίων στις διάφορες γλώσσες ανάλογα με τη θεματολογία τους

Ένα ζήτημα μελέτης σε σχέση με τις γλώσσες μετάφρασης, είναι εάν υπάρχει κάποια θεματική κατηγορία παιδικών βιβλίων που επιλέγεται περισσότερο από τις άλλες προς μετάφραση σε συγκεκριμένες γλώσσες. Διαμορφώθηκε, λοιπόν, ένα ραβδόγραμμα όπου παρουσιάζει τη θεματολογία των μεταφρασμένων παιδικών βιβλίων, ανάλογα με τη γλώσσα στην οποία έχει μεταφραστεί.

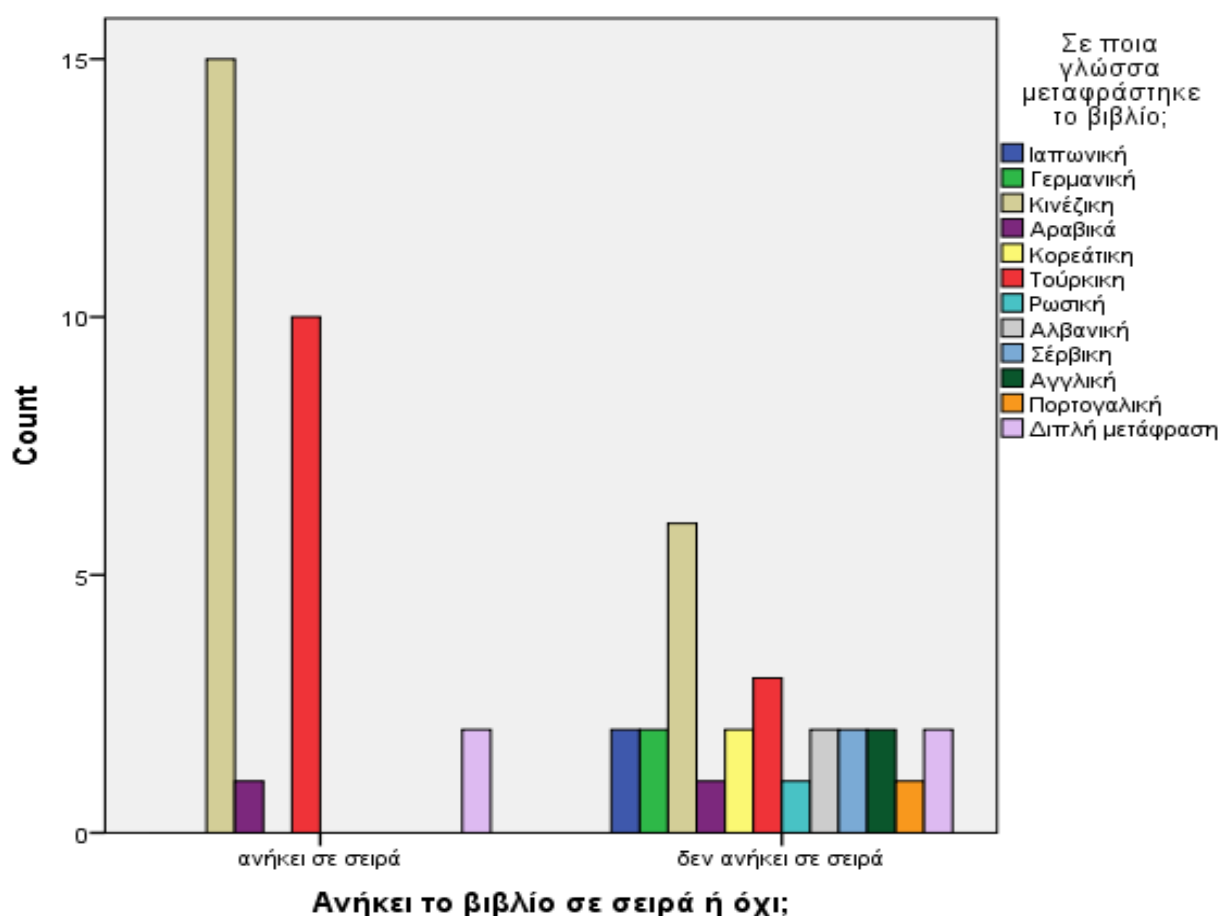

Σε ποια γλώσσα μεταφράστηκε το βιβλίο;

Στο ραβδόγραμμα αυτό, οι θεματικές κατηγορίες των παιδικών βιβλίων παρουσιάζονται με ξεχωριστό χρώμα, ενώ για κάθε γλώσσα υποδεικνύεται ο αριθμός των βιβλίων της ίδιας θεματολογίας που έχουν μεταφραστεί στη γλώσσα αυτή. Έτσι, λαμβάνοντας υπόψη τις γλώσσες με τα υψηλότερα ποσοστά, παρατηρούμε ότι από τα 21 παιδικά βιβλία που έχουν μεταφραστεί στην κινέζικη γλώσσα, τα 15 ανήκουν στην κατηγορία «Προσωπικά και Διαπροσωπικά Προβλήματα», ενώ τα 6 στη κατηγορία «Παγκόσμια και Ανθρωπιστικά Ζητήματα». Για την τουρκική γλώσσα από τα 13 βιβλία που έχουν μεταφραστεί σε αυτή, τα 8 ανήκουν στην κατηγορία «Παγκόσμια και Ανθρωπιστικά Ζητήματα», ενώ τα 5 στη θεματική κατηγορία «Προσωπικά και Διαπροσωπικά Προβλήματα». Η κατηγορία «Κοινωνικά και Ιστορικά Ζητήματα» έχει μηδενική παρουσία στις δύο μεγάλες γλώσσες μετάφρασης, την κινέζικη και την τουρκική, ενώ τα βιβλία που ανήκουν σε αυτή εντοπίζονται διάσπαρτα στις άλλες γλώσσες.

5.2.3 Η μετάφραση των παιδικών βιβλίων στις διάφορες γλώσσες ανάλογα με το αν ανήκουν σε λογοτεχνική σειρά.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει να διερευνηθεί εάν στις γλώσσες με τα υψηλότερα ποσοστά μετάφρασης ελληνικών παιδικών βιβλίων, μεταφράζονται τα βιβλία που ανήκουν σε λογοτεχνικές σειρές, με αποτέλεσμα εάν μεταφραστεί ένα από τα βιβλία της σειράς στη συγκεκριμένη γλώσσα, να μεταφραστούν και τα υπόλοιπα. Το διάγραμμα παρουσιάζεται ως εξής:

Παρατηρείται, συνεπώς, ότι από τα 21 βιβλία που έχουν μεταφραστεί στην κινέζικη γλώσσα, η πλειοψηφία, δηλαδή, τα 15 ανήκουν σε λογοτεχνικές σειρές. Από τα 15 αυτά παιδικά βιβλία, τα 7 ανήκουν στη σειρά του «Τριγωνοψαρούλη», τα 5 είναι η σειρά διασκευών του έργου του Ιούλιου Βερν από τον Αντώνη Παπαθεοδούλου, ενώ τα 3 είναι η σειρά των «καλών» και των «κακών» του Αντώνη Παπαθεοδούλου. Η πλειοψηφία είναι και τα βιβλία που ανήκουν σε λογοτεχνική σειρά και για την τούρκικη γλώσσα, αφού από τα 13 βιβλία που έχουν μεταφραστεί στην τουρκική, τα 10 ανήκουν σε σειρά. Συγκεκριμένα από αυτά τα

10, τα 6 ανήκουν στη σειρά ΟΙΚΟλογήματα και τα 4 στη σειρά με πρωταγωνιστή τον «Βιβλιοπόντικα» του Βαγγέλη Ηλιόπουλου. Όσον αφορά τη μεταβλητή «διπλή μετάφραση», 2 από τα 4 βιβλία που περάστηκαν με διπλή μετάφραση, ανήκουν στη σειρά «Πράκτορες του Πλανήτη» της Ελένης Ανδρεάδη, ενώ στην αραβική γλώσσα το βιβλίο που ανήκει σε λογοτεχνική σειρά και έχει μεταφραστεί είναι το τρίτο βιβλίο της σειράς «Πράκτορες του Πλανήτη».

6. ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ⁴

Οι συνεντεύξεις που δόθηκαν αποτέλεσαν ένα πρόσφορο τρόπο εύρεσης των παραγόντων που επηρεάζουν την επιλογή ενός βιβλίου προς μετάφραση αλλά και για το τι μπορεί να γίνει ώστε να προωθηθούν περισσότερα ελληνικά βιβλία στο εξωτερικό. Οι απόψεις σχετικά με το πώς ένα βιβλίο θα κεντρίσει το ενδιαφέρον ενός ξένου εκδοτικού οίκου είναι σημαντικό να προέρχονται από ανθρώπους που δουλεύουν στον τομέα του παιδικού βιβλίου. Οι παράγοντες αυτοί διερευνήθηκαν μέσω τηλεφωνικών συνεντεύξεων με έξι πρόσωπα σχετιζόμενα με το χώρο του παιδικού βιβλίου και της προώθησης του στο εξωτερικό. Τα πρόσωπα θα χαρακτηρίζονται ως: Λογοτεχνική Πράκτορας 1, Λογοτεχνική Πράκτορας 2, Συγγραφέας 1, Συγγραφέας 2, Συγγραφέας 3, Συγγραφέας 4. Η συνέντευξη με τη Συγγραφέα 1 δεν μαγνητοφωνήθηκε, για αυτό θα καταγραφούν κάποιες από τις σημειώσεις, ενώ οι υπόλοιπες ηχογραφήθηκαν. Οι συνεντεύξεις διεξήχθησαν στο πλαίσιο της ελεύθερης ανάπτυξης των εμπειριών των προσώπων αλλά και με κάποιες ερωτήσεις σχετικά με ποια από τα χαρακτηριστικά που αναλύθηκαν παραπάνω αποτελούν και παράγοντες επιλογής. Λόγω της ελευθερίας των συνεντευξιαζόμενων να μιλήσουν απρόσκοπτα για τις εμπειρίες του, δεν αναφέρθηκαν όλα τα πρόσωπα στα ίδια πράγματα. Συνεπώς, κατά την ανάλυση του περιεχομένου των συνεντεύξεων επιχειρήθηκε η εύρεση κοινών αξόνων συζήτησης, από τους οποίους θα γινόταν δυνατό να εξαχθούν κάποια συμπεράσματα για τους παράγοντες. Στη συνέχεια το περιεχόμενο των συνεντεύξεων αναλύθηκε και επιχειρήθηκε η συγκέντρωση απόψεων σχετικά με το

⁴ Για τα συγκεντρωτικά σχόλια των συνεντευξιαζόμενων, βλ. Παράρτημα.

τι μπορεί να λειτουργήσει ως παράγοντας για τη μετάφραση ενός παιδικού βιβλίου στο εξωτερικό. Αυτή η ανάλυση των απόψεων θα αναπτυχθεί στη συνέχεια.

6.1 Απόψεις σχετικά με τη θεματολογία των παιδικών βιβλίων

Όσον αφορά τις απόψεις των προσώπων σχετικά με το θέμα ενός βιβλίου που μεταφράζεται στο εξωτερικό, αυτές επικεντρώθηκαν περισσότερο στο πανανθρώπινο μήνυμα που πρέπει να φέρει ένα βιβλίο παρά στην εκπροσώπηση ενός συγκεκριμένου θέματος. Όσοι συνεντευξιαζόμενοι αναφέρθηκαν στο θέμα, μίλησαν την παγκόσμια ανταπόκριση που πρέπει να έχει το θέμα του βιβλίου, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι ένα συγκεκριμένο θέμα μπορεί να αποτελέσει παράγοντα σε αντίθεση με κάποιο άλλο θέμα. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η **Συγγραφέας 2**: *«Για να μεταφραστεί ένα βιβλίο παιδικό, εφηβικό οποιοδήποτε βιβλίο πιστεύω ότι πρέπει να έχει βαθιές ηθικές αξίες, μηνύματα πανανθρώπινα και ήθος. Όσο και να έχει κάποιες δύσκολες σκληρές εικόνες μέσα πρέπει να έχει πανανθρώπινο μήνυμα. Δε μπορεί να είναι απόλυτα κλειστό το μήνυμα για μια πολύ μικρή κοινωνία. Και αν είναι για μια μικρή κοινωνία... να έχουν μήνυμα πανανθρώπινο. Για την ελευθερία,, για την αδελφосύνη, για την τιμιότητα για την ηθική».*

Στην ευαισθησία του θέματος αναφέρεται και η **Συγγραφέας 3** επιχειρώντας να εξηγήσει το λόγο που ένας από τους ξένους εκδοτικούς οίκους επέλεξε το βιβλίο της για μετάφραση: *«Επειδή ο συγκεκριμένος εκδότης είναι ευαίσθητος απέναντι σε τέτοιου είδους θέματα... ο ίδιος ήθελε να κάνει μία τέτοιου είδους δράση, δηλαδή έχει ένα ανθρωπιστικό προφίλ και προσπαθεί να πραγματοποιήσει κάποια δράση στο χώρο το δικό τους».*

Αντίστοιχα, ο **Συγγραφέας 4** θεωρεί ότι το θέμα πρέπει να ανταποκρίνεται σε ένα ευρύ κοινό, να διαφεύγει των τοπικών ορίων: *«Σίγουρα σημαντικό είναι και το θέμα και το πόσο global είναι, πόσο οικουμενικό είναι, γιατί κάτι πάρα πάρα πολύ ελληνικό ή ιδωμένο μέσα από μια ματιά πάρα πολύ τοπική δεν τους αφορά απαραίτητα όλους. Μπορεί να τους αφορά αν κάτι έχει σχέση με την Ελλάδα ή πχ. με τα λαϊκά κινέζικα παραμύθια, αλλά γενικά όσο global είναι ένα θέμα και η*

εικονογράφηση μπορεί να απαντήσει στις αισθητικές ανάγκες πολλών λαών, τόσο πιο εύκολα το κάνει ένα βιβλίο να μεταφραστεί, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι πρέπει να φτιάχνουμε τέτοια βιβλία για να μεταφράζονται... όσο πιο μικρό target group έχει αυτό το βιβλίο στη χώρα που είναι τόσο πιο μικρότερο πιθανότητα έχει να μεταφραστεί».

Παρόλα αυτά, όπως επισημαίνεται από τις λογοτεχνικές πράκτορες δεν υπάρχει κάποια συγκεκριμένη μόδα-τάση ως προς το ποιο θέμα έχει μεγαλύτερη ανταπόκριση στο εξωτερικό. Ακόμα και αν θεωρηθεί ότι ένα θέμα είναι δημοφιλές και αποτελεί μόδα, πάλι αυτό δεν εξασφαλίζει τη μετάφραση του, αφού κάτι τέτοιο σημαίνει ότι έχουν γραφτεί πολλά βιβλία για αυτό σε όλες τις χώρες:

Λογοτεχνική Πράκτορας 1: *«Το να έχει ένα θέμα τύπου ρατσισμός διαφορετικότητα, από τη μία αυτά τα θέματα είναι φυσικά παντού πολύ δημοφιλή αλλά ακριβώς επειδή είναι παντού πολύ δημοφιλή υπάρχουν πάρα πολλά βιβλία και σε άλλες χώρες γι αυτά τα θέματα».*

Λογοτεχνική Πράκτορας 2 (αναφερόμενη στο αν υπάρχει κάποιο συγκεκριμένο θέμα που επιθυμούν οι ξένοι εκδότες): *«Δεν υπάρχει. Μπορεί να εξαρτάται από τη μόδα της χρονιάς αλλά δεν υπάρχει. Δεν μπορεί να πει κανείς ότι υπάρχει φέτος αυτή η μόδα. Αυτό που μπορεί να ισχύει φέτος για τα αμερικάνικα βιβλία εκεί που υπάρχει ένα massive market δεν ισχύει για τα ελληνικά».*

6.2 Απόψεις σχετικές με την εικονογράφηση

Ως προς την εικονογράφηση οι περισσότεροι συνεντευξιαζόμενοι ανέφεραν πώς μία ενδιαφέρουσα εικονογράφηση, με καινοτόμα και ελκυστικά στοιχεία αποτελεί βασικό παράγοντα που θα προσελκύσει το ενδιαφέρον ενός ξένου εκδοτικού οίκου. Συγκεκριμένα η **Συγγραφέας 2**, μιλώντας για τις πρακτικές των ξένων εκδοτικών οίκων για την αγορά και μετάφραση ενός παιδικού βιβλίου, τονίζει το ρόλο της εικόνας σε ένα παιδικό βιβλίο: *«Είναι σκληροί συντάκται οι άνθρωποι, όλοι οι έμποροι του εξωτερικού, γιατί για εμπορους πρόκειται, και έτσι θα πρέπει να είναι και πολύ ελκυστική η εικονογράφηση».* Σε ένα άλλο σημείο, η ίδια μιλώντας για τους παράγοντες που θεωρεί ότι μεταφράστηκαν τα βιβλία της στο εξωτερικό, τονίζει για

την εικονογράφηση: «είναι κάτι πολύ θετικό αυτό το πράγμα γιατί είναι νέα παιδιά μέχρι δώδεκα δεκατριών χρονών το πολύ ας πούμε... ε αυτό έλκει. Άλλωστε η εικονογράφηση, για μένα, έλκει τους πάντες».

Σε αντίστοιχο πλαίσιο συζήτησης η **Συγγραφέας 3**, αναφερόμενη στην εικονογράφηση ενός δικού της βιβλίου, τονίζει: «Πάντως σίγουρα πέρα από το θέμα έπαιξε ρόλο και το τόλμημα στην αισθητική του βιβλίου. Δηλαδή ότι ήταν λίγο ένα art book ήταν και λίγο τόλμημα, εννοώ ήταν λίγο ρίσκο. Δηλαδή, δεν περίμενε κανένας ότι το βιβλίο αυτό θα γίνει εμπορική επιτυχία. Με την έννοια ότι όταν έχεις συνηθίσει τις κλασικές εικονογραφήσεις που υπάρχουν για τα παιδικά βιβλία, εντάξει, ήταν τολμηρή. Οπότε ξέραμε ότι ήταν ένα είδους art book και ως τέτοιο βγήκε». Σε ένα άλλο σημείο τονίζει και πάλι τη σημασία της εικονογράφησης για τη μετάφραση του δικού της βιβλίου στο εξωτερικό: «Αυτή η συγκεκριμένη συνθήκη, δηλαδή και το βιβλίο, ακόμα και η επιλογή του χαρτιού, ακόμα και το σχήμα του, ακόμα, δηλαδή, ότι ήταν ένα διαφορετικό βιβλίο που έπεφτε το μάτι σου και μετά ξεφυλλίζοντάς το λίγο κολλούσαν όλοι, δηλαδή μου έλεγαν: έβλεπα, την εικονογράφηση, ξεκίνησα να το διαβάζω και μετά το έπαιρνα».

Την εικονογράφηση υποστήριξε και ο **Συγγραφέας 4** ως βασικό στοιχείο, αναφερόμενος στους παράγοντες που επηρεάζουν την επιλογή ενός παιδικού βιβλίου για μετάφραση: «Εγώ θεωρώ ότι σίγουρα είναι η πρωτοτυπία της εικονογράφησης, γιατί αυτό είναι που κάνει το βιβλίο να ξεχωρίζει, να τραβήξει δηλαδή το μάτι με την πρώτη και μετά να ενδιαφερθεί για το τι γράφει... Η εικονογράφηση είναι αυτή που τραβάει το μάτι και κάθεται και ασχολείται και μετά όταν βλέπεις ότι είναι κάτι πρωτότυπο και προχωράς στο κείμενό του να δεις αν σε ενδιαφέρει».

Επίσης, πολλοί από τους ερωτώμενους τόνισαν ότι η εικονογράφηση διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην πώληση δικαιωμάτων ενός ελληνικού παιδικού βιβλίου στο εξωτερικό, με αποτέλεσμα τα περισσότερα βιβλία που μεταφράζονται στο εξωτερικό να είναι εικονογραφημένα. Την άποψη αυτή εκφράζει η **Συγγραφέας 1**, η οποία υποστηρίζει πως τα εικονογραφημένα μεταφράζονται πιο εύκολα από τα μυθιστορήματα, για το λόγο ότι η ελληνική γλώσσα είναι μια μικρή γλώσσα και συνεπώς η εύρεση ενός μεταφραστή είναι δύσκολη και το κόστος μετάφρασης ενός ελληνικού κειμένου είναι υψηλό.

Πάνω στο ζήτημα της ευκολότερης προώθησης στο εξωτερικό των εικονογραφημένων σε σχέση με το μυθιστόρημα τοποθετήθηκε και η **Λογοτεχνική Πράκτορας 2**, η οποία τόνισε ότι το λογοτεχνικό της πρακτορείο ασχολείται μόνο με

την προώθηση των εικονογραφημένων: «Υπάρχουν και μυθιστορήματα. Υπάρχουν τα βιβλία της Άλκης Ζέη που είναι μεταφρασμένα στα γαλλικά, δεν είναι εικονογραφημένα, υπάρχουν του Παπαθεοδώρου που είναι μεταφρασμένα στην Τουρκία και της Πηνελόπης Δέλτα έχουν μεταφραστεί στα γαλλικά, που δεν είναι εικονογραφημένα βιβλία. Έχουν μεταφραστεί και της Χρύσας Σπυροπούλου επίσης στα τούρκικα, που είναι μυθιστορήματα, δεν είναι μόνο εικονογραφημένα. Αυτά που γίνονται πιο εύκολα, εντός εισαγωγικών, είναι τα εικονογραφημένα, επειδή το δείχνεις, σου λένε αν αρέσει ή δεν αρέσει, άμα αρέσει σου λένε τι λέει, τους λες με λίγα λόγια τι λέει, δεν έχει τη φοβερή μετάφραση και το βγάζουν πιο εύκολα οι ξένοι εκδότες, από ότι ένα μυθιστόρημα που έχει άλλο κόστος μετάφρασης».

Η ίδια θεωρεί την εικονογράφιση ως βασικό στοιχείο για την προώθηση και τη μετάφραση ενός ελληνικού παιδικού βιβλίου στο εξωτερικό, για το οποίο, όμως, οι Έλληνες δημιουργοί οφείλουν να ενημερώνονται συνεχώς: «Για τις ευρωπαϊκές χώρες οι εικονογραφήσεις των ελληνικών βιβλίων είναι συνήθως λίγο πίσω. Τα περισσότερα ελληνικά παιδικά βιβλία έχουν από χάλια έως παλαιού τύπου εικονογράφιση για τις δυτικές χώρες... Θα μπορούσε να γίνει ένα φεστιβάλ παιδικής εικονογράφισης που θα καλούνται ξένοι εικονογράφοι και να μιλούν για το έργο τους και να υπάρξει έτσι μια ανταλλαγή για να μπορούν και οι Έλληνες δημιουργοί να έρχονται σε μια επαφή καλύτερη με το τι γίνεται στο εξωτερικό».

Σε ένα τέτοιο πλαίσιο συζήτησης η **Λογοτεχνική Πράκτορας 1** ανέφερε ότι οι κρατικές προσπάθειες για μεγαλύτερη μετάφραση των ελληνικών παιδικών βιβλίων στο εξωτερικό στηρίζεται στην προώθηση της εικονογράφισης: «Το ελληνικό ίδρυμα πολιτισμού έβγαλε πρόσφατα μια έκδοση, τέλος πάντων, για Έλληνες εικονογράφους οπότε αυτή κυκλοφόρησε και υπήρξε στις εκθέσεις του εξωτερικού και θεωρητικά ενδιαφερόμενοι μπορούν να το πάρουν αυτό και να βρουν έναν εικονογράφο που τους ενδιαφέρει είτε για να μεταφράσουν ένα βιβλίο που έχει εικονογραφήσει ο ίδιος είτε για να τον προσλάβουν κάποιοι εκδότες στο εξωτερικό δηλαδή αυτό προφανώς είναι κάτι σημαντικό για προώθηση του παιδικού βιβλίου και των εικονογράφων της Ελλάδας».

6.3 Απόψεις για άλλους παράγοντες που επηρεάζουν την επιλογή ενός βιβλίου για μετάφραση

Στο σημείο αυτό θα γίνει αναφορά σε απόψεις διαφορετικές ως προς το ποια άλλα χαρακτηριστικά ενός βιβλίου, πέρα από την εικονογράφηση και το θέμα, διαδραματίζουν κάποιο ρόλο στην προώθηση του ελληνικού παιδικού βιβλίου. Ο κάθε συνεντευξιαζόμενος, επειδή αναφέρθηκε στη δική του προσωπική εμπειρία και εκφράστηκε ελεύθερα χωρίς κάποιες συγκεκριμένες ερωτήσεις, αναφέρθηκε σε στοιχεία σχετικά με το βιβλίο και την διεθνή αγορά βιβλίων που ο ίδιος θεωρεί ως παράγοντες. Συνεπώς, η **Λογοτεχνική Πράκτορας 1** τόνισε ότι βασικούς παράγοντας που επηρεάζει την πώληση και την αγορά παιδικών βιβλίων σε παγκόσμιο επίπεδο είναι το βιβλίο αυτό να πωλείται ως μέρος μίας σειράς βιβλίων:

«Αυτό επίσης ότι είναι σειρά είναι πολύ σημαντικό, δηλαδή είναι επίσης πολύ δύσκολο ειδικά για μυθιστορήματα παιδικά να ενδιαφερθεί κάποιος εκδότης αν δεν είναι σειρά γιατί είναι πολύ μεγάλη επένδυση, είναι πολύ μεγάλο ρίσκο να το μεταφράσεις και να το πάς στην αγορά σου και αν δεν υπάρχει η δυνατότητα της συνέχειας δηλαδή να επενδύσεις σε αυτόν τον συγγραφέα. Επενδύεις σ' αυτή τη μετάφραση και μετά βγάζεις και το δεύτερο βιβλίο. Δηλαδή η σειρά είναι κάτι που βοηθάει ακόμα και για παιδικά εικονογραφημένα. Μας ρωτούσανε από τη Ρουμανία, γιατί είχαμε κάτι τίτλους, τέλος πάντων, και μας ρωτούσανε αν αυτό είναι σειρά ! Και μετά λέγανε: γιατί αν αυτό είναι σειρά θα μας ενδιαφέρει πάρα πολύ»

Η **Λογοτεχνική Πράκτορας 2** θεωρεί ότι το χαρακτηριστικό της σειράς μπορεί να αποτελέσει παράγοντα μόνο για συγκεκριμένες χώρες, όπως η Κίνα, που έχουν μεγάλες εκδοτικές αγορές: *«Αυτό είναι για τις αγορές όπως η Κίνα. Ας πούμε πούλησα όλη τη σειρά... στην Κίνα. Και τα πήρανε γιατί ήτανε πολλά. Αντίστοιχα πούλησα και τη σειρά.... Επίσης επειδή ήταν σειρά. Πουλήθηκε πιο εύκολα σε αυτήν την περίπτωση επειδή ήτανε σειρά. Αλλά στις ευρωπαϊκές χώρες δεν είναι τόσο εύκολο να τα πουλήσεις επειδή είναι σειρά. όσο για τα μυθιστορήματα είναι πολύ δύσκολο να πουληθούνε αν είναι σειρά γιατί είναι υψηλότερο το κόστος της μετάφρασης. Δεν είναι ότι θα κάνουν ένα one shot και θα μπορούν να βγάλουν τα λεφτά τους. γιατί θα πρέπει μετά να το συνεχίσουν».*

Άλλο στοιχείο που διευκολύνει την προώθηση και την επιλογή ενός βιβλίου στο εξωτερικό είναι η απονομή κάποιου βραβείου γύρω από το συγκεκριμένο βιβλίο. Αυτό σημαίνει ότι είναι σημαντικό στοιχείο, για όσους εμπλέκονται στη διαδικασία

αγοράς και πώλησης δικαιωμάτων, η αναφορά στη βράβευση είτε του ίδιου του βιβλίου, είτε η βράβευση των δημιουργών του, συγγραφέα και εικονογράφο για κάποιο άλλο βιβλίο, είτε κάποιου είδους τιμητική αναφορά σε διεθνές επίπεδο. Αυτό τονίζει η **Λογοτεχνική Πράκτορας 1** λέγοντας: *«Φυσικά βοηθάνε και τα βραβεία δηλαδή αν έχεις είτε βραβευμένο βιβλίο είτε ένα συγγραφέα ή εικονογράφο που έχει βραβευτεί για κάποιο άλλο βιβλίο του, το γεγονός ότι του δίνεται προσοχή και στην Ελλάδα και στο εξωτερικό στη λίστα της IBBY ή στη Μπολόνια να έχει πάρει κάποια διάκριση. Είναι πάρα πολύ σημαντικά».*

Μια αντίστοιχη άποψη μοιράστηκε και η **Συγγραφέας 3**, η οποία μιλώντας για τη δική της προσωπική εμπειρία με τη μετάφραση ενός από τα βιβλία της στο εξωτερικό αναφέρει: *«Δεν έχω καμία ιδέα πως έγινε. Δηλαδή ξέρω ότι επειδή το βιβλίο βραβεύτηκε με την αναγραφή στου διεθνείς πίνακες της IBBY, υπήρχε και στην Μπολόνια και στα συνέδρια της IBBY. Καλά η IBBY δεν έχει τόσο σχέση με τους εκδότες, πιο πολύ η έκθεση της Μπολόνια και τέτοιου είδους εκθέσεις έχουν σχέση. Εκεί δειγματίζουν πιο πολύ δηλαδή οι εκδότες. Οπότε πιο πολύ μέσω της έκθεσης στη Μπολόνια και εμένα απλά μου ανακοινώθηκε: να ξέρεις είμαστε σε διαπραγμάτευση με έναν εκδοτικό οίκο».*

Το ίδιο υποστηρίζει και ο **Συγγραφέας 4**, ο οποίος μιλώντας για τη μετάφραση ενός δικού του βιβλίου, υποστηρίζει ότι η βράβευση σε διεθνή διαγωνισμό βοήθησε στην αναγνώριση του βιβλίου του: *«Συμμετείχαμε σε ένα διεθνή διαγωνισμό, ένα βραβείο για παιδικά βιβλία που γίνεται μία φορά το χρόνο και το δίνει το δημαρχείο της Γαλικίας και πήραμε το πρώτο βραβείο πέρυσι. Επειδή ακριβώς είναι ένα διεθνές βραβείο και είναι ένα βιβλίο που αφορά την ισπανική γλώσσα... κυκλοφόρησε στα ισπανικά, στα πορτογαλικά, στα γαλικιανά, στα καταλανικά».*

Η **Συγγραφέας 1** κατά τη συζήτησή μας, προχώρησε το ζήτημα της βράβευσης βιβλίων ακόμη παραπέρα, προσθέτοντας ότι η αναφορά σε βραβεία αποτελεί ένα διαφημιστικό τέχνασμα για την ευρύτερη αναγνώριση του βιβλίου αλλά και του συγγραφέα. Αναφερόμενη στην J.K Rowling και τη σειρά βιβλίων της, υπογράμμισε ότι η συγγραφέας προωθείται στον εκδοτικό χώρο ως συγγραφέας με βραβείο Άντερσεν. Ωστόσο δεν υπάρχει αναφορά στο γεγονός ότι το βραβείο αυτό Άντερσεν που έχει λάβει η συγγραφέας δεν είναι το Λογοτεχνικό Βραβείο Άντερσεν που απονέμεται από το IBBY αλλά ένα βραβείο που αποδίδεται από το δήμαρχο της Όντενσε της Δανίας σε συγγραφείς που θεωρούνται ισάξιοι του Χανς Κρίστιαν Άντερσεν. Για τη **Συγγραφέα 1** η βράβευση αυτή του βιβλίου αξιοποιήθηκε για

διαφημιστικούς λόγους προκειμένου η σειρά βιβλίων με τον Χάρι Πότερ να λάβει μία μεγαλύτερη λογοτεχνική αναγνώριση.

Τέλος, ένας ακόμη παράγοντας στον οποίο αναφέρθηκαν οι συνεντευξιαζόμενοι ήταν η πώληση του βιβλίου ή πώληση ενός άλλου βιβλίου του ίδιου συγγραφέα σε μία χώρα για την περαιτέρω προώθησή του και σε άλλες χώρες. Συγκεκριμένα η **Λογοτεχνική Πράκτορας 1** θεωρεί ότι από τα ελληνικά παιδικά βιβλία αυτό που θα μεταφραστεί σε μία χώρα είναι πιο εύκολο να μεταφραστεί και σε μία άλλη: *«Το ελληνικό αν πουληθεί σε μια χώρα μετά είναι πιο εύκολο να πάει στη δεύτερη και άμα έχει πάει σε δύο είναι πιο εύκολο να πάει στη τρίτη και μετά αυτό είναι λίγο ένα domino effect δηλαδή με το που πουλήσαμε στην Κίνα που ήταν η πρώτη μας... Έχουμε προσφορά από τη Τουρκία και θα προχωρήσει πολύ αυτό... Δηλαδή λένε: Όπα, το βγάλανε στην Κίνα.. Γιατί το βγάλανε στην Κίνα κάτσε να το δω. Δίνουνε και πιο εύκολα μια ευκαιρία, δηλαδή θα το κοιτάζουνε, άμα έχεις πωλήσεις στο εξωτερικό και δεν είναι απλά ένα βιβλίο ελληνικό».*

Την ίδια άποψη συμμερίζεται και η **Συγγραφέας 3**, η οποία επιχειρώντας να αποδώσει τη μετάφραση των βιβλίων της σε μια συγκεκριμένη γλώσσα, μπαίνει στη θέση του μεταφραστή και σχολιάζει: *«Οπότε φαντάζομαι ότι και εγώ αν ήμουν μεταφράστρια, θα κοίταζα να δω ποιοι έχουν μεταφραστεί, τι είναι αυτοί. Έτσι; Και μόνο από ενδιαφέρον επαγγελματικό καθαρά. Οπότε, δική μου εκτίμηση, αφού μεταφράστηκε από τα ελληνικά, δεν είναι και κανένα μυθιστόρημα να πεις θα πάρει πολύ χρόνο, του ρίχνεις μια ματιά, άμα σε κερδίσει και το αισθητικό κομμάτι, το διαβάζω σε μισή ώρα. Οπότε σε έχει υπόψη του ως όνομα και πιθανόν κοιτάζει και τι άλλο έχεις κάνει. Κάπως έτσι φαντάζομαι ότι έγινε».*

6.4 Απόψεις για την ανταπόκριση των ελληνικών παιδικών βιβλίων στις χώρες του εξωτερικού

Κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων, οι συνεντευξιαζόμενοι αναφέρθηκαν στο ζήτημα της μετάφρασης και μη μετάφρασης ελληνικών παιδικών βιβλίων από τις χώρες του εξωτερικού. Όσοι αναφέρθηκαν σε αυτό το ζήτημα, τόνισαν ότι τα ελληνικά παιδικά βιβλία δεν μεταφράζονται από τις αγγλόφωνες και ευρωπαϊκές

χώρες, ενώ ο κύριος αγοραστής των δικαιωμάτων για τα ελληνικά παιδικά βιβλία είναι η Κίνα. Συγκεκριμένα, η **Συγγραφέας 1** αναφερόμενη στην ανταπόκριση που έχει η σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία εν γένει, υποστήριξε ότι τα σύγχρονα ελληνικά βιβλία υποτιμούνται στον ευρωπαϊκό εκδοτικό χώρο. Αυτήν την υποτίμηση την απέδωσε στην αρνητική εικόνα που καλλιεργείται τα τελευταία χρόνια για τους Έλληνες στην Ευρώπη, λόγω της οικονομικής κρίσης.

Για υποτίμηση των παιδικών βιβλίων έκανε λόγο και η **Συγγραφέας 2**, η οποία από προσωπική της εμπειρία τόνισε ότι τα δικά τα βιβλία δεν είχαν καμία τύχη στην Νότια Αμερική, παρόλο που η ίδια είχε μεγαλώσει εκεί και ήξερε τη γλώσσα: *«Κάθε βιβλίο που γράφω το μεταφράζω στα αγγλικά και στα πορτογαλικά που είναι η μητρική μου γλώσσα... Τα μεταφρασμένα βιβλία σε πορτογαλικά και ισπανικά δεν είχαν την τύχη που περίμενα γιατί εγώ ως γεννημένη και μεγαλωμένη στην Λατινική Αμερική πίστευα πια και με τις γνωριμίες μου ότι θα ανταποκρίνονταν σε ένα έτοιμο προϊόν στη γλώσσα τους και τα λοιπά και τα λοιπά..και δεν συνέβη αυτό , δεν ενδιαφέρθηκαν οι εκδοτικοί οίκοι της Λατινικής Αμερικής και ενδιαφέρθηκαν από την Κίνα».*

Σε θέματα προσφοράς και ζήτησης αναφέρθηκε ο **Συγγραφέας 4** μιλώντας για τους λόγους που οι αγγλικοί εκδοτικοί οίκοι δεν αγοράζουν τα δικαιώματα ελληνικών παιδικών βιβλίων: *«Επειδή η γλώσσα η δικιά μας είναι πάρα πολύ μικρή στο πόσοι τη μιλάνε, όπως είναι χιλιάδες μικρές γλώσσες, πρέπει να ξεπεράσει πολλά εμπόδια. Πάρα πολύ συχνά και επειδή και εμείς δύσκολα μπορούμε να καλύψουμε σε πολύ ποιοτικά βιβλία τη ζήτηση μας και επειδή και για τους εκδότες ρισκάρουν λιγότερο όταν παίρνουν ένα βιβλίο μεταφρασμένο απ' έξω, πάρα πολλές μικρές γλώσσες πηγαίνουν στις εκθέσεις και αγοράζουν βιβλία από τις μεγάλες γλώσσες. Ένας αγγλικός εκδοτικός οίκος, ο οποίος ζει πουλώντας δικαιώματα στο εξωτερικό και ξέρει ότι αν βγάλει ένα βιβλίο θα το πουλήσει σε τριάντα χώρες, γιατί να ενδιαφερθεί να δει τι εκδόθηκε στην Ελλάδα μήπως το πάρει και το μεταφράσει, Δεν θα ενδιαφερθεί είναι η απάντηση. Έχει τόση προσφορά στα δικά του έργα και ζει από την αντίστροφη διαδικασία, δηλαδή να πουλάει δικαιώματα, που δεν θα ενδιαφερθεί».*

Σε διαφορετικό πλαίσιο κινήθηκε η **Λογοτεχνική Πράκτορας 2**, η οποία χαρακτήρισε τα ελληνικά παιδικά βιβλία ως συντηρητικά για τις ευρωπαϊκές χώρες: *«Καταρχάς, οι αγγλόφωνες χώρες δεν αγοράζουν από πουθενά σχεδόν. Δεν είναι ότι δεν αγοράζουν μόνο από εμάς. Οπότε και εμείς που είμαστε μια μικρή χώρα και μία μικρή γλώσσα, ακόμα λιγότερο... Τα περισσότερα ελληνικά παιδικά βιβλία έχουν από χάλια έως παλαιού τύπου εικονογράφηση για τα δυτικές χώρες. Και τα κείμενα είναι*

πολύ διδακτικά με εξαιρέσεις καινούριους και νέους συγγραφείς τω τελευταίων ετών. Αλλά τα περισσότερα βιβλία δεν μπορούν να απευθυνθούν στο δυτικότερο κοινό γιατί είναι πολύ διδακτικά, επειδή έχουν ένα μήνυμα, που δεν είναι απαραίτητο να υπάρχει πάντα ένα μήνυμα. Και κυρίως γιατί είναι πιο συντηρητικά». Μάλιστα, η ίδια σε επαφή με εκδοτικούς οίκους της Κίνας και της Ευρώπης, τόνισε τη διαφορά στο ενδιαφέρον που έδειξαν για τα εικονογραφημένα ελληνικά βιβλία: «Στην Κίνα, πήγαμε με κλασικά ευρωπαϊκά βιβλία και η εικονογράφηση τους άρεσε ενώ και πάλι το είχα παρουσιάσει σε άλλες χώρες, εκεί τους φαίνεται πιο κλασική, πιο παλιά. Ή πολύ βαριά. Και ας μας φαίνεται εμάς πιο εξελιγμένη. Υπάρχουν όλων των ειδών οι εικονογραφήσεις σχεδόν σε όλες τις χώρες. Αλλά οι εκδότες που αγοράζουν δικαιώματα, ας πούμε ότι υπάρχει ένα άλλο στυλ που δεν είναι τόσο γεμάτες οι σελίδες».

Ως προς το γιατί η Κίνα αποτελεί τον μεγαλύτερο αγοραστή δικαιωμάτων ελληνικών παιδικών βιβλίων, η **Συγγραφέας 1** αναφέρθηκε στην εκδοτική αγορά της Κίνας όπου μικροί εκδοτικοί οίκοι επιχειρούν να γίνουν ανταγωνιστικοί βρίσκοντας διαφορετικές λύσεις και μεταφράζοντας ελληνικά παιδικά βιβλία. Μια τέτοια άποψη συμμαρύνεται και η **Λογοτεχνική Πράκτορας 2**, η οποία κάνει λόγο για μεγάλη ζήτηση της κινέζικης αγοράς για παιδικά βιβλία από όλες τις χώρες: «Η Κίνα αγοράζει πάρα πολύ από παντού. Δεν είναι ότι πουλάμε στις ανατολικές χώρες. Απλά είναι ότι η Κίνα είναι μια μεγάλη αγορά».

Σε ένα αντίστοιχο πλαίσιο ο **Συγγραφέας 4** θεωρεί ότι η κινέζικη αγορά είναι τόσο μεγάλη ώστε οι εκδοτικοί οίκοι της Κίνας, έχοντας να καλύψουν τις αναγνωστικές ανάγκες ενός μεγάλου κοινού αγοράζουν πολλά παιδικά βιβλία από παντού και όχι μόνο από την Ελλάδα: «Γιατί είναι τεράστιες αγορές, δεν αγοράζουν μόνο ελληνικά βιβλία, αγοράζουν δικαιώματα από όποια χώρα μπορείτε να φανταστείτε. Έχουν μεγάλη ζήτηση σε παιδικά βιβλία. Η Κίνα μιλάει τώρα για εκατομμύρια αναγνώστες, τόσα εκατομμύρια αναγνώστες που η δική της παραγωγή δεν μπορεί να καλύψει σε καμία περίπτωση. Άρα έχει ανάγκη από παιδικά βιβλία και αγοράζει πάρα πάρα πολλά. Το ίδιο συμβαίνει και με τις άλλες ασιατικές χώρες. Εγώ πιστεύω ότι κάποια στιγμή θα φτάσει σε ένα peak όπου πλέον είτε θα έχει δική της παραγωγή είτε θα εξισορροπηθεί με των υπολοίπων. Αλλά δεν αγοράζουν μόνο ελληνικά αλλά αγοράζουν με μανία από όλες τις χώρες. Και η αλήθεια είναι ότι τα ελληνικά βιβλία, όπως και άλλων μικρών γλωσσών τα βιβλία, δεν έχουν τόση ζήτηση, οι τιμές τους είναι πιο χαμηλές και είναι πιο εύκολο να αγοράσεις τα δικαιώματα ενός ελληνικού βιβλίου και να το τυπώσεις από το να αγοράσεις ενός γαλλικού βιβλίου που

έχει γίνει διεθνής επιτυχία και να το τυπώσεις. Άρα κάποιος πολύ πιο εύκολα μπορεί να πάρει 10 ελληνικά βιβλία από την Μπολόνια και να τα τυπώσει από το να πάρει ένα γαλλικό».

6.5 Απόψεις για περαιτέρω προώθηση των ελληνικών παιδικών βιβλίων στο εξωτερικό.

Οι περισσότεροι συνεντευξιαζόμενοι ολοκληρώνοντας τις σκέψεις τους και τις εμπειρίες τους από τη μετάφραση ελληνικών παιδικών βιβλίων, έκαναν λόγο για ελλείψεις που υπάρχουν στο χώρο της προώθησης βιβλίων προς τα έξω και των ενεργειών που μπορούν να γίνουν. Ως προς τις ελλείψεις που υπάρχουν στο χώρο του ελληνικού παιδικού βιβλίου, η **Συγγραφέας 1** τονίζει ότι δεν υπάρχει οργανωμένη προώθηση των βιβλίων, όπου ένας συγγραφέας με μία ομάδα από editors, co-agents, εικονογράφους κ.λπ. να έρχονται σε επαφή με εκδοτικούς οίκους, έτσι, δηλαδή, όπως γίνεται στο εξωτερικό.

Για την έλλειψη μίας τέτοιας υποστηρικτικής ομάδας κάνει λόγο και ο **Συγγραφέας 4**, τονίζοντας ότι ο χώρος της προώθησης και της μετάφρασης παιδικών βιβλίων είναι ένας επαγγελματικός χώρος και απαιτείται ανάλογη οργάνωση: *«Θέλεις κάποιον ατζέντη, θέλεις έναν εκδότη που τον ενδιαφέρει να πουλάει δικαιώματα έξω και έχει αντίστοιχο τμήμα στον εκδοτικό του οίκου, γιατί και αυτό είναι δουλειά πολύ δύσκολη. Είναι μια αγορά πού επαγγελματική... Ακόμα και στην Μπολόνια για να κλείσεις ένα ραντεβού με έναν εκδοτικό οίκο δεν μπορείς να πας εσύ, πρέπει να είσαι ένας εκδοτικός οίκος, να ξέρεις πως λειτουργεί, να έχετε μιλήσει έξι μήνες πριν, δηλαδή υπάρχουνε περίπτερα στην έκθεση της Μπολόνιας που δεν σε αφήνουν να μπεις μέσα αν δεν είσαι εκπρόσωπος ενός εκδοτικού χώρου και δεν έχετε μιλήσει από πριν. Δηλαδή δεν είναι και τόσο φιλόξενο όλο αυτό το πράγμα».*

Σε ένα τέτοιο πλαίσιο συζήτησης, η **Συγγραφέας 3** αναφέρθηκε στην αρωγή από το ελληνικό κράτος υποστήριξε ότι είναι απαραίτητη η χρηματοδότηση από το κράτος για μεταφράσεις ελληνικών βιβλίων στο εξωτερικό. Σε παράδειγμά της αναφέρει ότι το κράτος της Ισπανίας χρηματοδοτεί τη μετάφραση και την προώθηση ισπανικών θεατρικών έργων: *«Πραγματικά βλέπεις μια συστηματική προσπάθεια από τη*

μεριά προφανώς του Υπουργείου Πολιτισμού, που έχει αναλάβει αυτό το κομμάτι, της προώθησης του ισπανικού θεάτρου εκτός συνόρων. Δηλαδή, το βλέπεις και εδώ πέρα επιδοτούνται μεταφραστές ισπανικού θεάτρου, επιδοτούνται έργα ισπανικά για να ανέβουν. Σαφώς υπάρχει ένα πρόγραμμα εκεί από τη μεριά της πολιτείας που στηρίζει αυτό το πράγμα. το ίδιο το βιώσαμε στο χώρο του βιβλίου με την σκανδιναβική λογοτεχνία. Και ξαφνικά άνοιξε το είδος του αστυνομικού χωρίς να ξέρει ο κόσμος να μιλά σουηδικά, έτσι; Αυτό δυστυχώς δεν νομίζω ότι έχει συμβεί ποτέ στην Ελλάδα».

Για κρατική χρηματοδότηση στις μεταφράσεις έκανε λόγο και η **Λογοτεχνική Πράκτορας 1** αλλά πρόσθεσε και τη χρηματοδότηση για την παρουσία ελληνικών βιβλίων στην έκθεση της Μπολόνια: «Όταν υπήρχε το ΕΚΕΒΙ είχε δημιουργήσει το πρόγραμμα επιχορήγησης Φράσις που βοηθούσε στη μετάφραση ελληνικών βιβλίων στο εξωτερικό. Πολλά προγράμματα, πολλές χώρες έχουν τέτοια πολιτική βιβλίου και προώθησης των βιβλίων τους στο εξωτερικό και φυσικά αυτό βοηθάει πάρα πολύ ειδικά σε μια μικρή χώρα όπως η Ελλάδα... Γι αυτό αν υπήρχε κάποιο πρόγραμμα επιχορήγησης που να κάλυπτε ας πούμε μόνο το κόστος του μεταφραστή, μόνο τη πληρωμή του, προφανώς και βοηθάει πάρα πολύ και φυσικά υπάρχει μεγάλη έλλειψη και εντάζει αυτό το ξέρει και το ελληνικό κράτος και γίνονται προσπάθειες να αλλάξει αυτό και να γίνει κάτι... Πάλι πέρυσι άρχισε να υπάρχει ελληνικό περίπτερο στην έκθεση της Μπολόνιας, το οποίο φυσικά είναι και αυτό πάρα πολύ σημαντικό γιατί αν δεν υπάρχει καν ελληνικό περίπτερο, δεν υπάρχει καν παρουσία πως θα μάθουνε στο εξωτερικό ότι υπάρχει ελληνικό βιβλίο;»

Αντίστοιχα και η **Λογοτεχνική Πράκτορας 2** έκανε λόγο για βοήθεια από την πολιτεία, όχι μόνο στο θέμα της μετάφρασης αλλά και στο θέμα της οργάνωσης φεστιβάλ και σεμιναρίων για επαφή και επιμόρφωση των δημιουργών ενός βιβλίου πάνω στις τάσεις που επικρατούν στις ξένες εκδοτικές αγορές: «Στον τομέα του παιδικού βιβλίου ειδικά να υπάρχει μεγαλύτερη επαφή από τους δημιουργούς σε αυτά που γίνονται στις άλλες χώρες. Να παρακολουθούν τι συμβαίνει. Διότι οι δημιουργοί δεν γνωρίζουν τι υπάρχει στις άλλες χώρες, μόνο τις μεταφράσεις στα ελληνικά. Κοιτάζτε από την πολιτεία χρειάζεται μια βοήθεια στην μετάφραση και από άλλους φορείς, όπως είναι η Εθνική Βιβλιοθήκη κάποιες εκθέσεις εικονογράφησης από άλλες χώρες, όχι μόνο στα βιβλία που μεταφράζονται αλλά στο τι κυκλοφορεί γενικότερα. Θα μπορούσε να γίνει ένα φεστιβάλ παιδικής εικονογράφησης που θα καλούνται ξένοι εικονογράφοι και να μιλούν για το έργο τους και να υπάρξει έτσι μια ανταλλαγή για να μπορούν και οι Έλληνες δημιουργοί να έρχονται σε μια επαφή καλύτερη με το τι γίνεται

στο εξωτερικό. Μιλάω για την πλειοψηφία και όχι για αυτούς που παρακολουθούν και ξέρουν τι γίνεται και γι αυτό έχουν και επιτυχία».

7. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ

Τα ελληνικά παιδικά βιβλία που μεταφράζονται στο εξωτερικό παρουσιάζουν χαρακτηριστικά, από τα οποία ορισμένα ενδεχομένως λειτουργούν και ως παράγοντες προώθησης και επιλογής των συγκεκριμένων βιβλίων προς μετάφραση. Εστιάζοντας το ενδιαφέρον στο χαρακτηριστικό της θεματολογίας, παρατηρούμε ότι η πλειοψηφία των βιβλίων που έχουν μεταφραστεί για το διάστημα 2011-2017 ασχολούνται με τη θεματική κατηγορία «Προσωπικά και Διαπροσωπικά Προβλήματα». Στη κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται θεματικές ομάδες που σχετίζονται με το άτομο και τις διεκδικήσεις του μέσα στην κοινωνία (Papadatos & Politis, 2012). Η επόμενη θεματική κατηγορία στην οποία ανήκουν τα μεταφρασμένα παιδικά βιβλία είναι η κατηγορία «Παγκόσμια και Ανθρωπιστικά Ζητήματα» που εμπεριέχει θεματικές υποκατηγορίες παγκόσμια εμβέλειας (Papadatos & Politis, 2012). Φαίνεται, δηλαδή, θέματα σχετικά με το άτομο και την παγκόσμια κοινότητα να αποτελούν χαρακτηριστικό των μεταφρασμένων παιδικών βιβλίων την περίοδο 2011- 2017. Ερευνώντας τις δύο θεματικές κατηγορίες παρατηρείται ότι υπάρχουν δυο κυρίαρχες ομάδες βιβλίων, οι οποίες περιλαμβάνουν από 10 βιβλία. Στα «Προσωπικά και Διαπροσωπικά Ζητήματα» παρουσιάζονται 10 βιβλία σχετικά με τη διαφορετικότητα, ενώ στα «Παγκόσμια και Ανθρωπιστικά Ζητήματα» υπάρχουν 10 βιβλία αφορούν το περιβάλλον.

Το θέμα της διαφορετικότητας, είτε αυτό έχει να κάνει με άτομα με ειδικές ανάγκες, είτε με άτομα διαφορετικών κοινωνικών και φυλετικών ομάδων, είναι ένα θέμα που διαπραγματεύονται τα ελληνικά παιδικά βιβλία του 21ο αιώνα (Papadatos & Politis, 2012). Η διαφορετικότητα και η αποδοχή της είναι ένα θέμα που παρουσιάζεται σε βιβλία για όλες τις ηλικίες, καθώς επιχειρούν να ευαισθητοποιήσουν τους αναγνώστες μικρότερων αλλά και μεγαλύτερων ηλικιών (Papadatos & Politis, 2012· Κατσίκη- Γκίβαλου, 2017). Συνεπώς, μπορεί να παρατηρηθεί ότι τη διαφορετικότητα με 10 βιβλία στη κατηγορία «Προσωπικά και Διαπροσωπικά Προβλήματα» παρουσιάζεται τόσο σε βιβλία για μικρότερες ηλικίες,

π.χ. «Φίλοι;... φως φανάρι!» της Φραντζέσκας Αλεξοπούλου Πετράκη, όσο και σε βιβλία για μεγαλύτερες όπως είναι η «Δωριλένια» της Βούλας Μάστορη.

Το περιβάλλον, ως θεματική περιοχή των παιδικών βιβλίων, είχε απασχολήσει τους Έλληνες συγγραφείς ήδη από τη δεκαετία του 1970, όπου αρχίζει να γίνεται έντονη η δράση ομάδων για την προστασία του περιβάλλοντος (Papadatos & Politis, 2012· Παπαδάτος, 2016). Τα σύγχρονα παιδικά βιβλία που αφορούν το περιβάλλον επιχειρούν να αναδείξουν όλους τους οικονομικούς και κοινωνικούς παράγοντες που συνδέονται με τα περιβαλλοντικά προβλήματα και να εστιάσουν στην ομαδική δράση για την αντιμετώπισή τους (Παπαδάτος, 2016). Για αυτό παιδικά βιβλία όπως η σειρά της Ελένης Ανδρεάδη «Γίνε πράκτορας του πλανήτη» και η σειρά «ΟΙΚολογήματα» του Βαγγέλη Ηλιόπουλου είναι βιβλία που αναδεικνύουν τη συνεργασία των μελών ενός οικοσυστήματος, καλώντας τους αναγνώστες να συμμετέχουν στις δράσεις που παρουσιάζουν.

Ως προς το αν αυτά τα δύο θέματα λειτουργούν και ως τάση στη μετάφραση παιδικών βιβλίων, δηλαδή αν τα παιδικά βιβλία που ασχολούνται με «περιβάλλον» και «διαφορετικότητα» έχουν περισσότερες ευκαιρίες να μεταφραστούν, θα υποστηρίξαμε πως όχι. Όπως ειπώθηκε στις συνεντεύξεις, δεν υπάρχει κάποια συγκεκριμένη τάση ως προς τη θεματολογία των βιβλίων που επιλέγονται για μετάφραση, καθώς αυτό εξαρτάται από τη φιλοσοφία και το τι επιδιώκει ο κάθε εκδοτικός οίκος. Είναι δυνατόν, όμως, να υποστηριχθεί, με βάση τις απόψεις των συνεντευξιζόμενων, ότι τα θέματα αυτά έχουν μεγάλη απήχηση στο αναγνωστικό κοινό, γιατί ασχολούνται με προβλήματα παγκόσμιας εμβέλειας και προωθούν πανανθρώπινα μηνύματα. Έρευνες στο εξωτερικό υποδεικνύουν ότι βιβλία που βραβεύονται και έχουν μεγάλη ανταπόκριση αφορούν τη διαφορετικότητα και το περιβάλλον (Leininger, Dyches, Prater & Heath, 2010· Ostrosky, Mouzourou, Dorsey, Favazza & Leboeuf, 2015· Williams, Lincoln & Palmer, 2012). Παράλληλα, παιδικά βιβλία για τη διαφορετικότητα και το περιβάλλον αξιοποιούνται στις σχολικές αίθουσες για την ευαισθητοποίηση των μαθητών και την κινητοποίησή τους πάνω σε αυτά τα ζητήματα (Leininger et al., 2010· McKnight, 2010· Ostrosky et al., 2015).

Όσον αφορά το χαρακτηριστικό της εικονογράφησης, μπορεί να ειπωθεί ότι από την Ελλάδα προς το εξωτερικό μεταφράζονται περισσότερο τα εικονογραφημένα παιδικά βιβλία έναντι των μυθιστορημάτων. Όπως παρουσιάζεται και στην ανάλυση των καταλόγων του ΕΠΙ, η παρουσία των εικονογραφημένων παιδικών βιβλίων

καταλαμβάνει το 92,59% των παιδικών βιβλίων που έχουν μεταφραστεί, ενώ τα πρόσωπα με τα οποία επικοινωνήσαμε υποστήριξαν την ενδιαφέρουσα εικονογράφηση ως το δυνατότερο στοιχείο για την αγορά ενός βιβλίου. Φαίνεται, λοιπόν, να επιλέγονται περισσότερο για μετάφραση εικονογραφημένα παιδικά βιβλία, μία διαπίστωση που αποτελεί κοινό τόπο στις έρευνες που έχουν ασχοληθεί με τη μετάφραση της παιδικής λογοτεχνίας (Alvstad, 2003· Borondo, 2006· Kruger, 2009). Παράλληλα, πολλοί συγγραφείς θεωρούν ότι η εικονογράφηση αποτελεί πόλο έλξης των αναγνωστών καθώς εγείρει άμεσα το ενδιαφέρον τους (Σπανάκη, 2013β). Όπως τονίστηκε και στις συνεντεύξεις η εικόνα είναι το πρώτο πράγμα που θα κοιτάξει ένας αγοραστής σε κάποιο βιβλίο που θα τραβήξει ή όχι την προσοχή του. Κατά συνέπεια, υποστηρίζεται ότι η εικονογράφηση αποτελεί χαρακτηριστικό των ελληνικών μεταφρασμένων παιδικών βιβλίων για το διάστημα 2011-2017.

Ωστόσο πέρα από χαρακτηριστικό, η εικονογράφηση ενός βιβλίου λειτουργεί και ως παράγοντας προώθησης, πώλησης και μετάφρασης των ελληνικών παιδικών βιβλίων. Οι λόγοι που καθιστούν την εικονογράφηση ως παράγοντα μπορεί να είναι ποικίλοι και να διαφέρουν ανάλογα με την τακτική του κάθε εκδοτικού οίκου. Η **Συγγραφέας 3**, για παράδειγμα, υποστήριξε ότι η ιδιαιτερότητα του βιβλίου της ως προς την εικονογράφηση, δηλαδή ότι το βιβλίο της είναι ένα είδος art book, λειτούργησε θετικά για την αγορά του και τη μετάφρασή του από έναν τούρκικο εκδοτικό οίκο. Πέραν, όμως, των επιδιώξεων ενός εκδοτικού οίκου, ένα εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο δεν κοστίζει πολύ ως προς τη μετάφρασή του, αφού η παρουσία κειμένου είναι μικρότερη από την παρουσία της εικόνας, με αποτέλεσμα το κόστος της μετάφρασης να είναι μικρότερο από εκείνου ενός μυθιστορήματος (Nikolajeva, 2011· Ο' Sullivan, 2010). Το χαμηλό κόστος μετάφρασης θεωρεί και η **Λογοτεχνική Πράκτορας 2** ως λόγο επιλογής ενός εικονογραφημένου βιβλίου για μετάφραση αντί ενός μυθιστορήματος. Και καθώς η ελληνική είναι μικρή γλώσσα, χωρίς μεγάλη απήχηση, η αγορά δικαιωμάτων των ελληνικών βιβλίων έχει ήδη χαμηλό κόστος όπως υποστηρίζει και ο **Συγγραφέας 4**. Συνεπώς το κόστος αυτό μειώνεται και άλλο εφόσον είναι εικονογραφημένο βιβλίο και υπάρχει λιγότερο κείμενο προς μετάφραση. Μπορεί, δηλαδή, να ειπωθεί ότι το χαμηλό κόστος μετάφρασης ενός εικονογραφημένου βιβλίου είναι ένας λόγος βασικός που η επιλέγονται τα ελληνικά εικονογραφημένα παιδικά βιβλία προς μετάφραση.

Εξετάζοντας την ανάλυση των καταλόγων του ΕΠΙ ως προς το χαρακτηριστικό των διδακτικών λογοτεχνικών βιβλίων και των αμιγώς λογοτεχνικών βιβλίων, μπορεί

να υποστηριχθεί ότι τα αμιγώς λογοτεχνικά παιδικά βιβλία που έχουν μεταφραστεί είναι περισσότερα από τα διδακτικά λογοτεχνικά. Όπως σχολιάζει και η Λογοτεχνική **Πράκτορας 2** τα παιδικά βιβλία με διδακτικό χαρακτήρα γενικά αποφεύγονται από τους ευρωπαίους εκδότες. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με το ότι για ένα μεγάλο διάστημα παιδικά βιβλία πληροφοριακού τύπου υποτιμούνταν και δεν είχαν μεγάλη απήχηση ούτε στον ελληνικό χώρο (Παπαντωνάκης & Κώτη- Παπαντωνάκη, 2010), καθιστά συνειδητό ότι το διδακτικά λογοτεχνικά παιδικά βιβλία δεν φαίνεται είναι τόσο δημοφιλή προς μετάφραση από τους ξένους εκδοτικούς οίκους όσο τα αμιγώς λογοτεχνικά. Ωστόσο, καθώς τα διδακτικά λογοτεχνικά βιβλία τώρα αρχίζουν να εδραιώνονται στην Ελλάδα (Κατσίκη-Γκίβαλου, 2017) και στις συνεντεύξεις δεν ειπώθηκε κάτι για τα βιβλία αυτά, δεν μπορεί να εξαχθεί κάποιο συμπέρασμα για το αν το ο χαρακτηρισμός διδακτικού ή αμιγώς λογοτεχνικού αποτελεί παράγοντα για την επιλογή ενός παιδικού βιβλίου προς μετάφραση.

Όσον αφορά το χαρακτηριστικό του να ανήκουν τα βιβλία σε μία συγκεκριμένη λογοτεχνική σειρά, αυτό που παρατηρείται είναι ότι, για μία μικρή διαφορά, τα περισσότερα παιδικά βιβλία που έχουν μεταφραστεί το διάστημα 2011-2017 έχουν μεταφραστεί ως μέρος μίας σειράς. Αυτό το χαρακτηριστικό, σύμφωνα με τις **Λογοτεχνικές Πράκτορες**, λειτουργεί ως παράγοντας επιλογής για τη μετάφραση ενός ελληνικού παιδικού βιβλίου στο εξωτερικό, κυρίως, όμως, για μεγάλες αγορές όπως η Κίνα. Η κινέζικη εκδοτική αγορά έχει να καλύψει ένα μεγάλο αναγνωστικό κοινό και επιδιώκει την έκδοση μεταφρασμένων βιβλίων για να ικανοποιήσει τις διαφορετικές απαιτήσεις (Rochester & Lin, 2015· Xu & Fang, 2008). Αυτό γίνεται κατανοητό και από τον πίνακα που συνδυάζει τη γλώσσα μετάφρασης και το αν τα βιβλία ανήκουν σε μία λογοτεχνική σειρά, αφού τόσο στην Κίνα όσο και στην Τουρκία φαίνεται να έχουν μεταφραστεί κατά κόρον βιβλία που ανήκουν σε σειρά. Η σειρά του «Τριγωνοψαρούλη», η σειρά «ΟΙΚολογήματα», η σειρά του «Βιβλιοπόντικα», η σειρά διασκευών του Ιούλιου Βερν, η σειρά με τους «καλούς» και τους «κακούς», όλες αυτές οι σειρές έχουν μεταφραστεί είτε στην κινέζικη είτε στην τουρκική γλώσσα. Κατά συνέπεια, μπορεί να υποστηριχθεί ότι βιβλία που ανήκουν σε λογοτεχνική σειρά πωλούνται και μεταφράζονται πιο εύκολα σε μεγάλες αγορές που επιθυμούν μία οικονομική επένδυση με ποσότητα βιβλίων. Αντίθετα, όπως υποστηρίζει η **Λογοτεχνική Πράκτορας 2**, για τις ευρωπαϊκές αγορές, ένα τέτοιο χαρακτηριστικό δεν αποτελεί παράγοντα επιλογής βιβλίων για μετάφραση.

Όσον αφορά τη βράβευση ενός παιδικού βιβλίου και το αν λειτουργεί ως παράγοντας επιλογής για τη μετάφραση του, θα υποστηρίζαμε ότι γενικά ένα βραβείο λειτουργεί υπέρ της προώθησης ενός λογοτεχνικού βιβλίου (English, 2005· Κονάcs & Sharkey, 2014). Η βράβευση στον τομέα των τεχνών και των γραμμάτων αυτομάτως οδηγεί σε μια γενικευμένη αντίληψη ότι το προϊόν που βραβεύτηκε είναι και υψηλότερης ποιότητας από κάποιο που δεν έχει λάβει κάποιο βραβείο (Κονάcs & Sharkey, 2014). Για το λόγο αυτό, ένα βραβευμένο βιβλίο μπορεί να προωθηθεί πιο εύκολα και να κερδίσει το ενδιαφέρον των αγοραστών (English, 2005). Συνεπώς, η βράβευση ενός βιβλίου μπορεί να λειτουργεί ως παράγοντας επιλογής και μετάφρασης ενός παιδικού βιβλίου από τους ξένους αγοραστές. Αυτό, ωστόσο, δεν εξασφαλίζει και την ποιότητα του βιβλίου, καθώς η διαφήμιση και ο τρόπος προώθησης του βιβλίου διαμορφώνουν ένα κύρος, που όπως υποστήριξε και η **Συγγραφέας 1**, μπορεί να μην ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα.

Προχωρώντας στην ανάλυση των γλωσσών μετάφρασης, γίνεται συνειδητό ότι η κινέζικη γλώσσα αποτελεί μία από τις βασικές γλώσσες μετάφρασης των ελληνικών παιδικών βιβλίων. Η δεύτερη γλώσσα στην οποία έχουν μεταφραστεί τα ελληνικά παιδικά βιβλία την περίοδο 2011-2017 είναι η τουρκική. Τα στοιχεία αυτά επιβεβαιώνονται και από τις συνεντεύξεις, όπου υποστηρίζεται ότι η πώληση και η μετάφραση παιδικών βιβλίων γίνεται κατά κόρον από την Κίνα, η οποία διαθέτει μεγάλη εκδοτική αγορά και επενδύει στις μεταφράσεις παιδικών βιβλίων όχι μόνο από την Ελλάδα, αλλά από όλες τις χώρες. Είναι χαρακτηριστικό ότι η εκδοτική αγορά της Κίνας είναι γενικότερα μία νέα αγορά, η οποία επιδιώκει να καλύψει τις ανάγκες της ταχέως αναπτυσσόμενης μεσαίας τάξης και να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις των εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων (Fang & In, 2013· Tan, 2017). Σε αντίστοιχο πλαίσιο και οι εκδοτικοί οίκοι της Τουρκίας, έχοντας να καλύψουν τις ανάγκες ενός μεγάλου αναγνωστικού κοινού, είναι ανταγωνιστικοί ως προς την αγορά δικαιωμάτων παιδικών βιβλίων από τις ευρωπαϊκές χώρες (Kozikoğlu, 2013· Özdem, 2015). Καθώς, δε, όπως υποστήριξε και ο **Συγγραφέας 4**, τα ελληνικά παιδικά βιβλία έχουν λιγότερη ζήτηση από εκείνα άλλων γλωσσών, η τιμή τους είναι χαμηλότερη και είναι πιο εύκολο για τους αγοραστές, που ψάχνουν να μεταφράσουν ποσότητες βιβλίων, να αγοράσουν τα δικαιώματα από ελληνικά παιδικά βιβλία.

Παρατηρώντας τις θεματικές κατηγορίες των παιδικών βιβλίων που έχουν μεταφραστεί στην κινέζικη και στην τουρκική γλώσσα, εντοπίζεται μία προτίμηση στην κατηγορία «Προσωπικά και Διαπροσωπικά Προβλήματα» και στην κατηγορία

«Παγκόσμια και Ανθρωπιστικά Ζητήματα». Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, η θεματική κατηγορία «Προσωπικά και Διαπροσωπικά Προβλήματα» αφορά θέματα όπως η διαφορετικότητα, οι διαπροσωπικές σχέσεις κ.λπ., ενώ η κατηγορία «Παγκόσμια και Ανθρωπιστικά Ζητήματα» περιλαμβάνει θέματα όπως το περιβάλλον, οι τεχνολογικές εξελίξεις κ.λπ. Συνεπώς, καθώς η κινέζικη εκδοτική αγορά επιθυμεί παιδικά βιβλία με θέματα από την καθημερινότητα αλλά και την επιστήμη (Fang & In, 2013· Rochester & Lin, 2015· Tan, 2017), ενώ η τουρκική εκδοτική επιδιώκει να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις για ποιοτικά παιδικά βιβλία, που σχετίζονται με την εκπαίδευση των παιδιών (Karaman-Kepenekci, 2010· Kozikoğlu, 2013), είναι λογικό να υπάρχει μία τάση μετάφρασης αυτών των δύο θεματικών κατηγοριών.

Σε αντίθεση με την Κίνα και την Τουρκία, η μετάφραση ελληνικών παιδικών βιβλίων στις αγγλόφωνες αλλά και γενικά στις ευρωπαϊκές χώρες είναι μικρή έως και μηδενική. Ως προς τις αγγλόφωνες χώρες, η εικόνα αυτή μπορεί να αποδοθεί στο γεγονός ότι οι χώρες αυτές διαθέτουν ισχυρά λογοτεχνικά συστήματα και έχουν εδραιώσει τη θέση τους στο παγκόσμιο εκδοτικό χώρο ήδη από την περίοδο της αποικιοκρατίας (Donahaye, 2012· Kovac, Wischenbart, Jursitzky, Kaldonek, & Coufal, 2010). Άλλωστε, όπως ειπώθηκε από τον **Συγγραφέα 4**, οι αγγλικοί εκδοτικοί οίκοι κερδίζουν από την αντίστροφη διαδικασία: πουλώντας δικαιώματα δικών τους βιβλίων. Για το λόγο αυτό, σε παγκόσμια κλίμακα παραγωγής βιβλίων, η αγγλική μεταφρασμένη λογοτεχνία επικρατεί ανεξαρτήτως παιδικής ή ενήλικης, έναντι των άλλων γλωσσών που μεταφράζονται (Donahaye, 2012· Zgadzaj & Roberts, 2013· Kovac et al., 2010· Sapiro, 2010). Παράλληλα, γενικεύοντας το πλαίσιο της απουσίας μετάφρασης ελληνικών παιδικών βιβλίων από τις ευρωπαϊκές χώρες, θα μπορούσε να μελετηθεί περαιτέρω η άποψη της **Λογοτεχνικής Πράκτορα 2** ότι τα ελληνικά παιδικά βιβλία δεν ανταποκρίνονται αισθητικά αλλά και λογοτεχνικά στις ανάγκες των χωρών αυτών.

Όσον αφορά τις περαιτέρω ενέργειες που οφείλουν να γίνουν για μία μεγαλύτερη προώθηση των ελληνικών παιδικών βιβλίων στο εξωτερικό, οι περισσότεροι συνεντευξαζόμενοι έκαναν λόγο για έλλειψη υποστήριξης από το κράτος. Η κατάργηση του Ε.ΚΕ.ΒΙ., οργανωμένου φορέα προβολής και η προώθησης του ελληνικού βιβλίου στο εξωτερικό, δυσχέρανε την ήδη μειωμένη παρουσία του ελληνικού βιβλίου στο εξωτερικό (Δουβίτσας et al., 2017· Καρακατσούλη, 2014). Όπως τόνισε και η **Λογοτεχνική Πράκτορας 1**, πριν την κατάργηση του Ε.ΚΕ.ΒΙ.

λειτουργούσε ένα πρόγραμμα χρηματοδότησης το ΦΡΑΣΙΣ που χρηματοδοτούσε τη μετάφραση ελληνικών βιβλίων από ξένους αγοραστές και στήριζε την ελληνική παρουσία στις Διεθνείς Εκθέσεις. Σε αντίθεση με τις ευρωπαϊκές χώρες που το κράτος οι διάφοροι ΜΚΟ λειτουργούν υπέρ της προώθησης εθνικών βιβλίων σε άλλες χώρες, παρατηρείται έλλειψη συστηματικής και οργανωμένης προσπάθειας για την προώθηση του ελληνικού βιβλίου (Μπάνου, 2014). Συνεπώς, για μία περαιτέρω ενίσχυση της προσπάθειας για διάδοση των ελληνικών παιδικών βιβλίων στο εξωτερικό, απαιτείται η ίδρυση και η λειτουργία ενός αντίστοιχου φορέα που θα ενισχύει δράσεις μετάφρασης και θα στηρίζει την ελληνική παρουσία στις Διεθνείς Εκθέσεις (Καρακατσούλη, 2014).

Ολοκληρώνοντας, παρατηρείται ότι τα ελληνικά παιδικά βιβλία που έχουν μεταφραστεί στο εξωτερικό την περίοδο 2011-2017 παρουσιάζουν κάποια χαρακτηριστικά, από τα οποία ορισμένα, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε, ότι λειτουργούν και ως παράγοντες επιλογής ελληνικών παιδικών βιβλίων για μετάφραση στο εξωτερικό. Ένα θέμα που διαφεύγει των τοπικών συνόρων, μία ενδιαφέρουσα και καινοτόμα εικονογράφηση, η αποφυγή του διδακτικού χαρακτήρα, η δυνατότητα διεύρυνσης της πλοκής σε μία σειρά βιβλίων είναι χαρακτηριστικά που παρουσιάζουν τα μεταφρασμένα ελληνικά παιδικά βιβλία αυτής της περιόδου. Από αυτά η οικουμενικότητα του θέματος, η εικονογράφηση, η συμμετοχή του βιβλίου ως μέρος μίας λογοτεχνικής σειράς και η βράβευσή του, αποτελούν παράγοντες που επηρεάζουν την αγορά και τη μετάφραση ενός παιδικού βιβλίου από ξένους εκδοτικούς οίκους.

Αναφερόμενοι σε ξένους αγοραστές, θα υποστηρίζαμε ότι κυρίως είναι κινέζικοι και τουρκοί εκδοτικοί οίκοι αυτοί που ενδιαφέρονται για ελληνικά παιδικά βιβλία, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν υπάρχουν δυνατότητες για περαιτέρω προώθηση του ελληνικού παιδικού βιβλίου και σε άλλες χώρες. Ωστόσο, είναι χαρακτηριστικό ότι η Κίνα και η Τουρκία έχουν μεγάλες εκδοτικές αγορές και επιδιώκουν την ενίσχυση της παιδικής λογοτεχνίας τους μέσω της μετάφρασης παιδικών βιβλίων. Σε αντίθεση με αυτές τις μεγάλες αγορές, οι εκδοτικοί οίκοι των ευρωπαϊκών χωρών παρουσιάζονται λιγότερο πρόθυμοι να αγοράσουν ελληνικά παιδικά βιβλία, τη στιγμή που οι ίδιοι επιδιώκουν να προωθήσουν και να πουλήσουν τα δικά τους στις μικρότερες χώρες. Για το λόγο αυτό, καθίσταται δύσκολη η αγορά και η μετάφραση ελληνικών παιδικών στον ευρωπαϊκό χώρο. Αυτό, όμως, δε σημαίνει ότι δεν πρέπει να γίνουν περισσότερες προσπάθειες από μέρους της πολιτείας για στήριξη της ελληνικής παιδικής λογοτεχνίας στο εξωτερικό.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η παρούσα έρευνα αποτέλεσε μία προσπάθεια διερεύνησης των χαρακτηριστικών των ελληνικών παιδικών βιβλίων που έχουν μεταφραστεί στο εξωτερικό την τελευταία επταετία, αλλά και μία προσπάθεια εντοπισμού κάποιων στοιχείων των παιδικών βιβλίων που κεντρίζουν τους ξένους αγοραστές. Είναι σημαντικό να υπάρξει γενικότερα μία προσπάθεια από μέρους της ερευνητικής κοινότητας της Ελλάδας για εύρεση τρόπων και πρακτικών προώθησης του ελληνικού παιδικού βιβλίου στο εξωτερικό. Η ελληνική παιδική λογοτεχνία έχει να ξεπεράσει πολλά εμπόδια που σχετίζονται με την ανταπόκριση της γλώσσας στο εξωτερικό, την οικονομική κρίση της Ελλάδας, τη κατάργηση φορέων και οργανισμών που σχετίζονται με τα ελληνικά βιβλία, προκειμένου να αποκτήσει ένα ευρύτερο κοινό. Συνεπώς, κάθε έρευνα που σχετίζεται με την προώθηση και τη μετάφραση των ελληνικών παιδικών βιβλίων συμβάλλει σημαντικά στην δημιουργία μίας εικόνας για την διεύρυνση των ορίων της ελληνικής λογοτεχνίας και της επαφής της με άλλους λαούς.

Αυτό, όμως, που πρέπει να ειπωθεί είναι οι δυσκολίες που συναντά ένας ερευνητής στην προσπάθειά του να κατανοήσει τη διαδικασία της αγοράς και πώλησης βιβλίων, τα κριτήρια που λαμβάνονται υπόψη, αλλά και δυσκολίες στην επαφή του με ανθρώπους που γνωρίζουν το εκδοτικό τοπίο. Είναι χαρακτηριστικό ότι δεν υπάρχει μία οργανωμένη ηλεκτρονική βάση που να επιτρέπει την πρόσβαση σε μεταφρασμένα ελληνικά βιβλία, καθώς στη διαδικτυακή βάση του Ε.ΚΕ.ΒΙ. δεν έχουν περαστεί όλοι οι συγγραφείς που έχουν μεταφραστεί τα τελευταία χρόνια. Επιπλέον, παρόλο που επικοινωνήσαμε με ορισμένα πρόσωπα, αντιμετωπίσαμε πολλές δυσκολίες στον εντοπισμό στοιχείων επικοινωνίας με συγγραφείς και Λογοτεχνικούς Πράκτορες. Επίσης, σε πολλές περιπτώσεις, αν και εντοπίστηκαν στοιχεία επικοινωνίας, δεν μας απάντησαν ούτε τηλεφωνικώς ούτε μέσω email ενώ η απόσταση και το γεγονός ότι ήταν καλοκαίρι κατά την περίοδο των συνεντεύξεων δεν μας επέτρεψε μια πιο προσωπική επικοινωνία με τους συνεντευξιζόμενους. Τέλος, δύσκολη υπήρξε και η επαφή με το Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού, καθώς προσπαθήσαμε πολλές φορές να επικοινωνήσουμε τηλεφωνικώς αλλά χωρίς επιτυχία, με αποτέλεσμα η επαφή μας να περιοριστεί στη διαδικτυακή επικοινωνία και στην αποστολή των καταλόγων.

Οι παραπάνω δυσκολίες είχαν ως αποτέλεσμα η έρευνα να περιοριστεί σε ένα μικρό αριθμό συνεντεύξεων και σε μία μικρή χρονική περίοδο μετάφρασης των ελληνικών παιδικών βιβλίων. Ωστόσο, αυτοί οι περιορισμοί δεν μειώνουν την αξία της έρευνας, η οποία μπορεί να αντιμετωπιστεί ως έναυσμα για περαιτέρω μελέτη των χαρακτηριστικών που παρουσιάζουν γενικότερα τα μεταφρασμένα ελληνικά βιβλία, αλλά και για συστηματική διερεύνηση των παραγόντων που επηρεάζουν τη μετάφραση ενός παιδικού βιβλίου στο εξωτερικό. Για το λόγο αυτό η έρευνά μας μπορεί να αξιοποιηθεί από άλλους ερευνητές του κλάδου, από σπουδαστές που επιθυμούν να αποκτήσουν μία εικόνα για την ανταπόκριση της ελληνικής παιδικής λογοτεχνίας στο εξωτερικό, από εκπαιδευτικούς που επιχειρούν να εντάξουν τη διαπολιτισμικότητα και τη διαθεματικότητα στη διδασκαλία τους, αλλά και από όσους ενδιαφέρονται για ζητήματα προώθησης και μετάφρασης της λογοτεχνίας. Κατά συνέπεια, ελπίζουμε η παρούσα έρευνα να θεωρηθεί ως μία πρώτη προσέγγιση ενός περίπλοκου θέματος που απαιτεί βαθύτερη μελέτη και διερεύνηση.

Ολοκληρώνοντας, θεωρούμε ότι τα σύγχρονα μέσα τεχνολογίας και επικοινωνίας, η παγκοσμιοποίηση των εκδοτικών αγορών και η αύξηση παραγωγής βιβλίων σε τοπικό και παγκόσμιο επίπεδο παρέχουν περισσότερες δυνατότητες για την προώθηση και τη μετάφραση της ελληνικής παιδικής λογοτεχνίας. Τα εμπόδια που πρέπει να ξεπεραστούν είναι πολλά και αφορούν την ανταπόκριση που έχει η ελληνική γλώσσα, τις σύγχρονες τάσεις της παγκόσμιας παιδικής λογοτεχνίας, την υποστήριξη από δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς και πολλά άλλα ζητήματα που πρέπει να ερευνηθούν και να γνωστοποιηθούν. Η ελληνική παιδική λογοτεχνία έχει να παρουσιάσει αξιόλογους συγγραφείς και εικονογράφους και να γίνει ανταγωνιστική στις διεθνείς αγορές. Όπως Λέει και ο **Συγγραφέας 4**: *«Δυστυχώς στην Ελλάδα βλέπεις πράγματα θαυμάσια τα οποία δεν έχουν καμία τύχη έξω και βλέπεις άλλα που επειδή βγήκανε στη Νέα Υόρκη έχουνε μεταφραστεί σε τριάντα γλώσσες γιατί εκεί είχαν την ευκαιρία»*. Για το λόγο αυτό, είναι απαραίτητο να γίνουν συστηματικότερες και οργανωμένες έρευνες που να σχετίζονται με την προώθηση των ελληνικών παιδικών βιβλίων στο εξωτερικό, αλλά και με τις τάσεις που επικρατούν σε άλλες χώρες για τα παιδικά βιβλία.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1) ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΑΙΔΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΩΝ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2011-2017

	ΕΛ. ΤΙΤΛΟΣ	ΤΙΤΛΟΣ ΣΕ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΕΚΘΕΣΕΙ Σ	ΕΚΔΟΣ ΕΙΣ	ΘΕΜΑ	ΓΛΩΣΣ Α ΜΕΤΑ ΦΡ.	ΕΤΟ Σ ΜΕ Τ.
Αγγέλου, Αγγ.- , Σίνη, Ε.	Πώς να κάνετε έναν ελέφαντα να χορέψει	How To Make an Elephant Dance	Παπαδόπο υλος	Αυτοεκτίμηση,	Ιαπωνική	2016
Αλεξοπούλ ου- Πετράκη, Φρ.	Φίλοι;... φως, φανάρι!	Friends? You bet!	Παπαδόπο υλος	Κοινωνικός αποκλεισμός,	Γερμανικ ή	2013
Ανδρεάδη, Ε.	Γίνε πράκτορας του πλανήτη	Become a Planet Agent	Μεταίχμιο	Περιβαλλοντικ ή συνείδηση, οικολογία	Κινέζικη Αραβικά	2017
	Πράκτορες του πλανήτη: Η εκδίκηση του Πουφ	Planet Agents: The Revenge of Pee-ew	Μεταίχμιο	Περιβαλλοντικ ή συνείδηση, οικολογία	Κινέζικη Αραβικά	2017
	Πράκτορες του πλανήτη: Τα τέρατα των ωκεανών	Planet Agents: Monsters of the Deep	Μεταίχμιο	Περιβαλλοντικ ή συνείδηση, οικολογία	Αραβική	2017
Δαρλάση, Αγγ.	Το παλιόπαιδο	Badboy	Πατάκης	Φτώχεια, κοινωνικός ρατσισμός	Κορεάτικ η Τουρκική	2016
Ζέη, Α.	Το καπλάνι της βιτρίνας	Wildcat Under the Glass	Μεταίχμιο	Κοινωνικό, ιστορικό, πολιτικό	Ρώσικα	2016
Ηλιόπουλο ς, Β.	Ο Βιβλιοπόντικας	Mr. Book- Mouse	Πατάκης	Φιλαναγνωσία	Τουρκική	2014
	Το χριστουγεννιάτι κο τραπέζι του βιβλιοπόντικα	Mr. Book- Mouse's Christmas Dinner	Πατάκης	Φιλαναγνωσία	Τουρκική	2014
	Μυστήριο στη βιβλιοποντοθήκη	Mystery in the Book- Mouse	Πατάκης	Φιλαναγνωσία	Τουρκική	2014

		Library				
	Όταν ο βιβλιοπόντικας συνάντησε την Τίτα Γραβιέρα	When Mr. Book- Mouse met Ms Tita Gruyere	Πατάκης	Φιλαναγνωσία	Τουρκική	2014
	Ο κότσυφας απαιτεί το δάσος να σωθεί	The Black Bird Demands that Forest Be Saved	Πατάκης	εκπαιδευτικό βιβλίο, περιβάλλον-οικολογία	Τουρκική	2014
	Η Μεσόγειος είμαι εγώ και δεν είμαι πια εδώ!	I Am the Mediterranean and I Won't Live here Anymore	Πατάκης	Περιβάλλον-Οικολογία	Τουρκική	2014
	Παιδιά σε δράση! Η ώρα να σώσουμε τη Γη έχει φτάσει	Come on Kids, Gather Together! The Time to Save the Earth is Now or Never	Πατάκης	Περιβάλλον-Οικολογία	Τουρκική	2014
	Η μικρή γοργόνα πώς να ζήσει στο σκουπιδονήσι;	How Can the Mermaid Live on a Rubbish-filled island?	Πατάκης	Περιβάλλον-Οικολογία	Τουρκική	2014
	Το Αστροπελέκι με την περιέργεια βρίσκει λύση για την ενέργεια	The Curious Thunderbolt Finds a Solution to the Energy Problem	Πατάκης	Περιβάλλον-οικολογία	Τουρκική	2014
	Με το ποδήλατό μου αρχηγό το αυτοκίνητο νικώ	With My Bicycle in Charge, I Beat all Vehicles by Far	Πατάκης	Περιβάλλον-Οικολογία	Τουρκική	2015
	Το παραμύθι της γέφυρας	The Tale of the Bridge	Πατάκης	200 παιδιά συμμετείχαν στη συγγραφή του έργου και στην εικονογράφηση	Κορεάτικη	2014
	Ο Τριγωνοψαρούλης	The Little Triangle-Fish	Πατάκης	Διαφορετικότητα	Κινέζικη	2012
	Ο Τριγωνοψαρούλης, ο Μαυρολέπιος	The Little Triangle-Fish and the Last Sea Horse	Πατάκης	Διαφορετικότητα	Κινέζικη	2012

	και ο τελευταίος ιππόκαμπος					
	Ο Τριγωνοψαρούλ ης στον κόσμο των παράξενων ψαριών	The Little Triangle-Fish in the World of Stranger Fish	Πατάκης	Διαφορετικότη τα	Κινέζικη	2012
	Ο Τριγωνοψαρούλ ης επιστρέφει...	The Little Triangle-Fish Returns	Πατάκης	Διαφορετικότη τα	Κινέζικη	2013
	Ο Τριγωνοψαρούλ ης εναντίον μεγάλου καρχαρία	The Little Triangle-Fish Versus the Big Shark	Πατάκης	Διαφορετικότη τα	Κινέζικη	2012
	Τα γενέθλια του Τριγωνοψαρούλ η	The Little Triangle- Fish's Birthday	Πατάκης	Διαφορετικότη τα	Κινέζικη	2013
	Ο αδερφός του Τριγωνοψαρούλ η	The Little Triangle- Fish's Brother	Πατάκης	Διαφορετικότη τα	Κινέζικη	2012
Θεοχάρη, Α.	Το σιτάρι	The Wheat	Λιβάνη	Εκπαιδευτικό, Καθημερινή ζωή	Αλβανικ ή	2013
Λαδά, Έ.	Τα γενέθλια της Ινφάντα	Infanta's Birthday	Πατάκης	Διασκευή	Κινέζικη	2016
Μανανεδάκ η, Κ.	Παλιά επαγγέλματα ζωντανέψτεε... !	Old Occupations come to life	Λιβάνη	Εκπαιδευτικό, Καθημερινή ζωή	Αλβανικ ή	2013
Μάστορη, Β.	κουκλίνα	Doll-Lina	Πατάκης	Διαζύγιο γονέων, Διαδίκτυο	Σέρβικη	2012
	Δωριλένια	Dorilenia	Πατάκης	Διαφορετικότη τα,	Τουρκική	2014
Μανδηλάρ ας, Φ.	Τα τρελομπαλάκια	The Crazy- Balls	Πατάκης	Αξία του παιχνιδιού	Κορεάτικ η	2015
Μπίνιου, Α.	Η Ταρώ κι ο Ζαχαροζυμωμέν ος	Mary and the Sugarplum Man	Πατάκης	Παραδοσιακό παραμύθι της Μάνης, εικονογραφημ ένο	Κινέζικη	2016

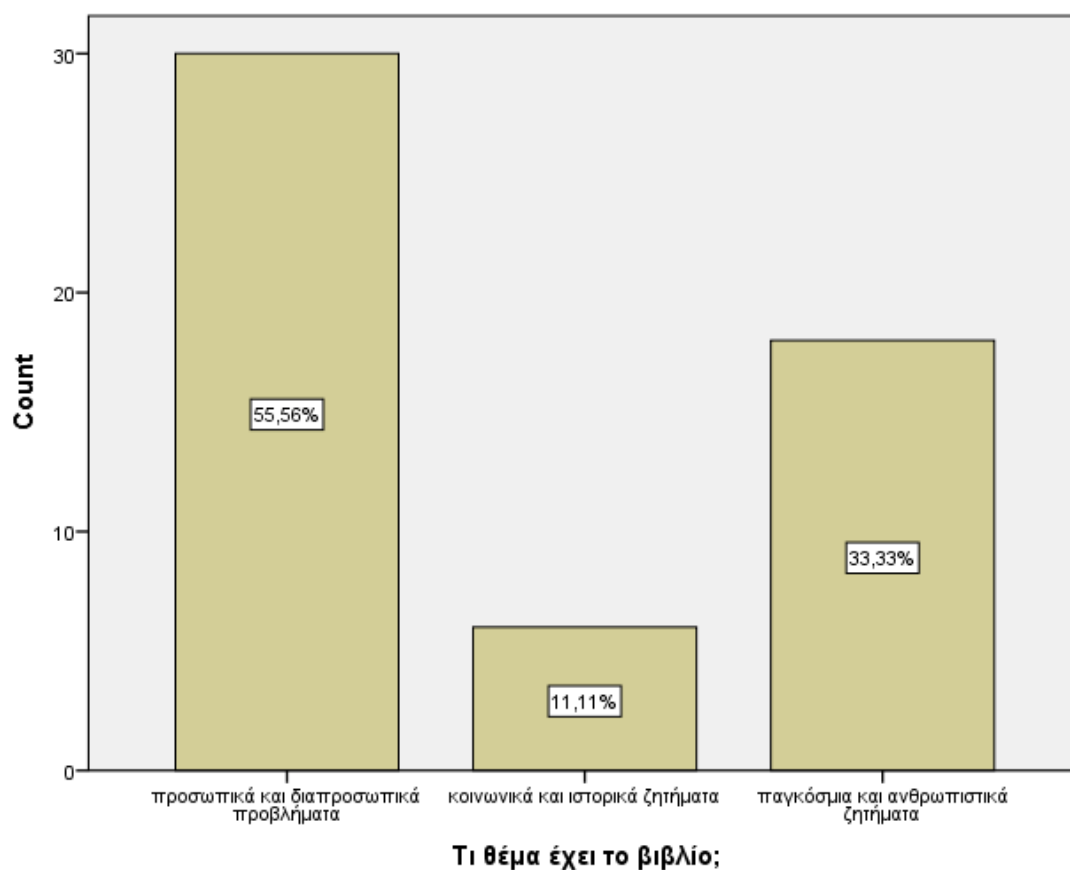
	Τα χειρόγραφα του πύργου	The Tower Manuscripts	Πατάκης	Παραδοσιακό παραμύθι της Μάνης, εικονογραφημένο	Κινέζικη	2016
	Το κατόρθωμα του Δάκρυ	Teardrop's Feat	Πατάκης	Παραδοσιακό παραμύθι της Μάνης, εικονογραφημένο	Κινέζικη	2016
Μπουλώτης Χρ.	ΟΥΦ! Οι απίθανες ιστορίες του Άρη	OOF! The Incredible Adventures of Ares	Πατάκης	Διαφορετικότητά	Κινέζικη	2014
	Ο Τομ Τιριτόμ και η πολιτεία που ήταν χωρισμένη στα δύο	Tam Taratum and the Ton That Cut Itself in Two	Πατάκης	Ειρήνη	Κινέζικη	2014
Παπαθεοδούλου, Α.	Οι καλοί και οι κακοί πειρατές	The good and the bad pirates	Παπαδόπουλος	Αντιμετώπιση δύσκολων καταστάσεων	Κινέζικη	2017
	Οι καλοί και οι κακοί ιππότες	The good and the bad knights	Παπαδόπουλος	Αντιμετώπιση δύσκολων καταστάσεων	Κινέζικη	2017
	Οι καλές και οι κακές μάγισσες	The good and the bad witches	Παπαδόπουλος	Αντιμετώπιση δύσκολων καταστάσεων	Κινέζικη	2017
	Ο γύρος του κόσμου σε 80 μέρες	Around the World in Eighty Days	Παπαδόπουλος	Διασκέυή, Τεχνολογικές Εξελίξεις	Κινέζικη	2017
	Από τη Γη στη Σελήνη	From the Earth to the Moon	Παπαδόπουλος	Διασκέυή, Τεχνολογικές Εξελίξεις	Κινέζικη	2017
	Ταξίδι στο κέντρο της Γης	Journey to the Center of the Earth	Παπαδόπουλος	Διασκέυή, Τεχνολογικές Εξελίξεις	Κινέζικη	2017
	20.000 λεύγες κάτω από τη θάλασσα	Tttwenty Thousand Leagues Under the Sea	Παπαδόπουλος	Διασκέυή, Τεχνολογικές Εξελίξεις	Κινέζικη	2017

	Ροβήρος ο κατακτητής	Robur the Conqueror	Παπαδόπουλος	Διασκευή, Τεχνολογικές Εξελίξεις	Κινέζικη	2017
	Όταν μεγαλώσω μπορώ να γίνω...	When I Grow Up I can Be	Ίκαρος	Δημιουργικότητας	Αραβικά	2017
	Οχ, χταπόδι, λάθος πόδι	Octopus Ben Wrong Leg Again	Παπαδόπουλος	δημιουργικότητας	Ιαπωνική	2016
	Η πόλη που έδιωξε τον πόλεμο	The Town That Drove War Out	Πατάκης	εικονογραφημένο, ειρήνη	Πορτογαλικά	2014
Παπαθεοδώρα, Β.	Το μεγάλο ταξίδι της κινέζικης πάπιας	The Long Journey of the Chinese Duck	Καστανιώτης	Περιβάλλον, οικολογία	Τουρκική	2014
	Μια αστεία επιδημία	A Funny Epidemic	Καστανιώτης	Πολιτικά μηνύματα	Τουρκική	2015
Ρασιδάκη Χρ.	Ξέρω να λέω όχι	I Know How to Say NO	Πατάκης	Εκπαιδευτικό, Αυτοβοήθεια	Σέρβικη	2012
Τσόφλης, Α.	Θησέας	Theseus	Bookstars-Γιωγγαράς	Ελληνική Μυθολογία	Αγγλική	2015
	Σίσυφος	Sisyphos	Bookstars-Γιωγγαράς	Ελληνική Μυθολογία	Γερμανική	2014
	Ορφέας και Ευρυδίκη	Orpheas and Eurydice	Bookstars-Γιωγγαράς	Ελληνική Μυθολογία	Αγγλική	2014
	Δαίδαλος και Ίκαρος	Daedalus and Ikarus	Bookstars-Γιωγγαράς	Ελληνική Μυθολογία	Αγγλική Γαλλική	2014

2) ΠΙΝΑΚΕΣ ΚΑΙ ΡΑΒΔΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

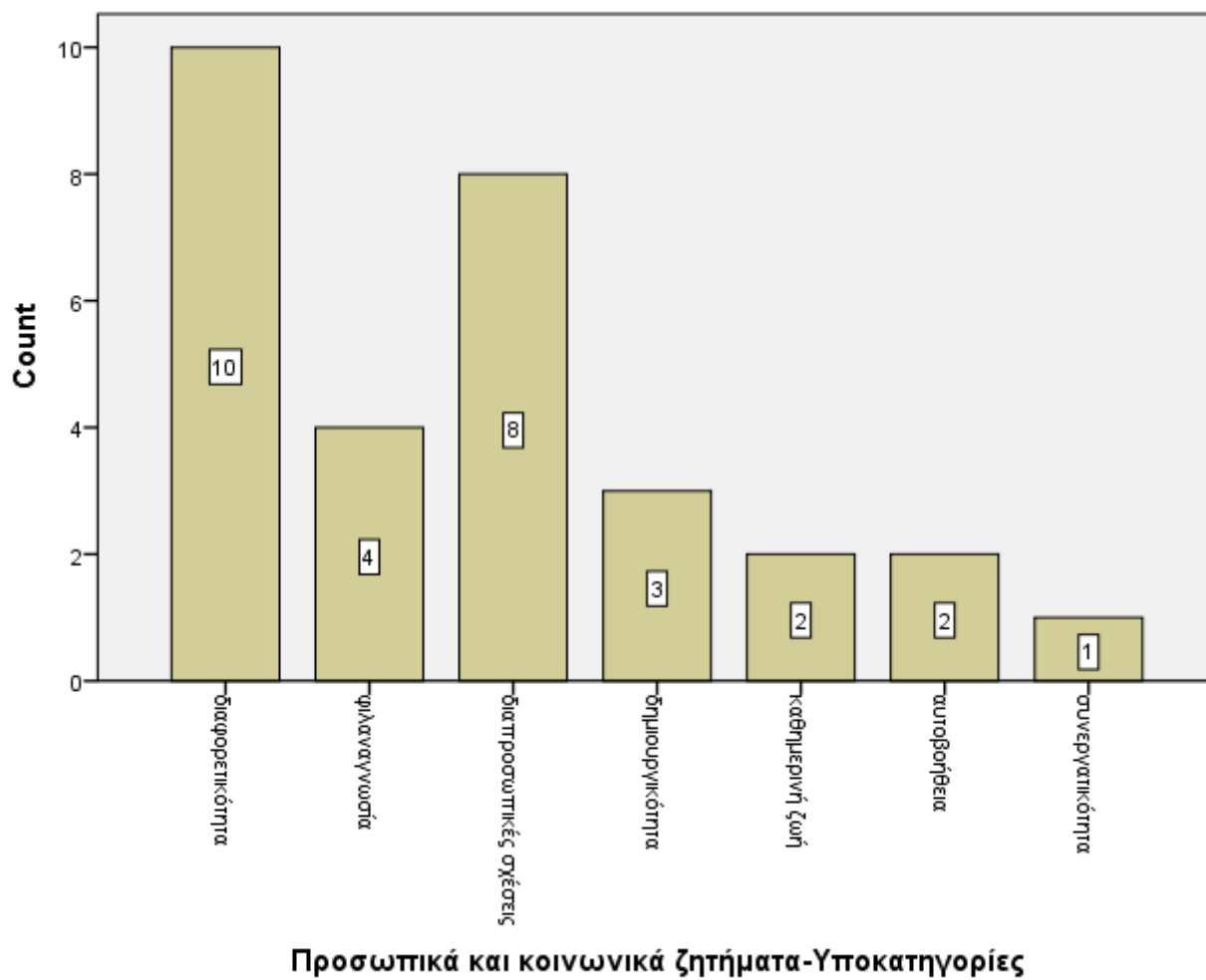
Τι θέμα έχει το βιβλίο;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	30	55,6	55,6	55,6
Valid				
προσωπικά και διαπροσωπικά προβλήματα				
κοινωνικά και ιστορικά ζητήματα	6	11,1	11,1	66,7
παγκόσμια και ανθρωπιστικά ζητήματα	18	33,3	33,3	100,0
Total	54	100,0	100,0	

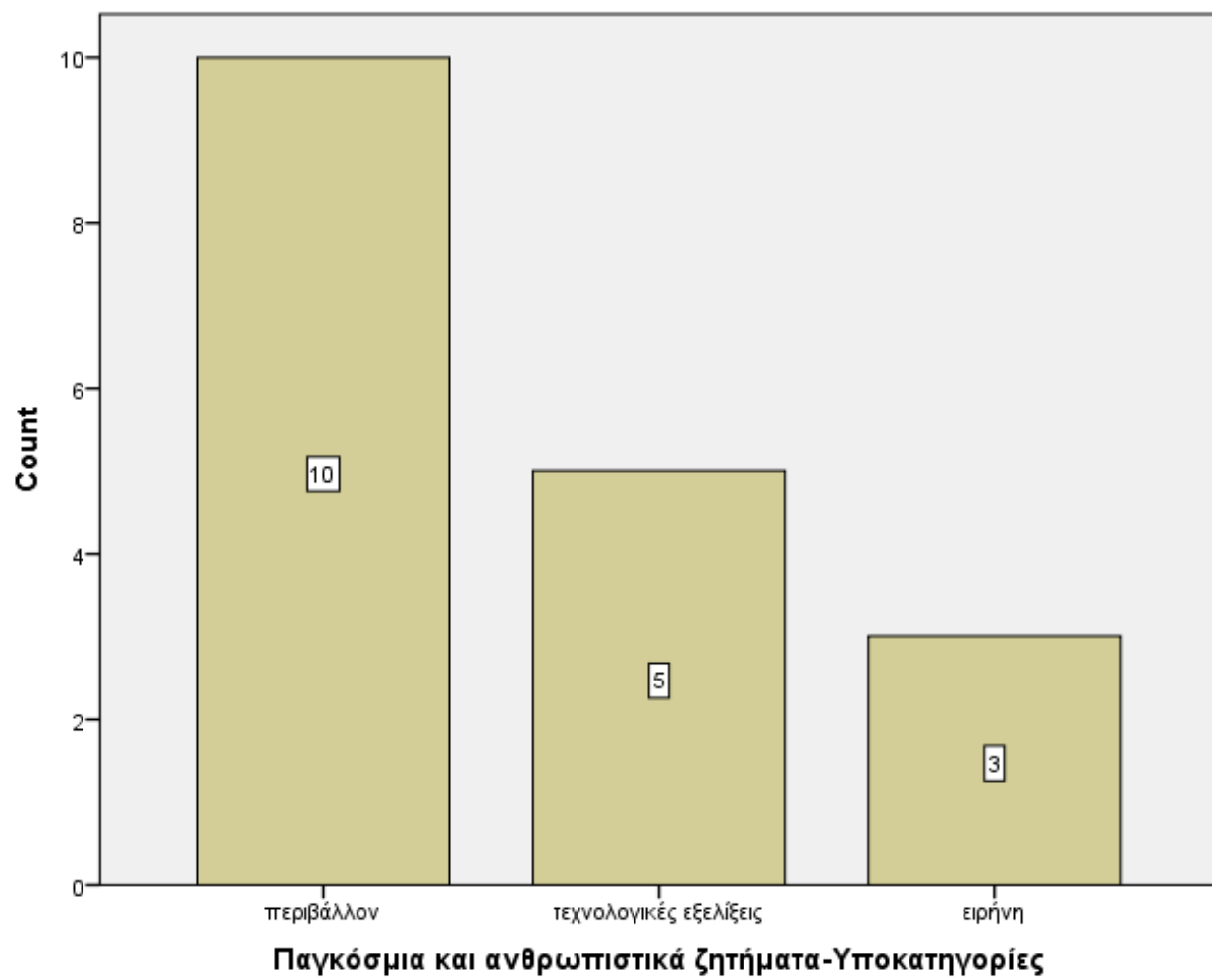
Προσωπικά και κοινωνικά ζητήματα-Υποκατηγορίες

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
διαφορετικότητα	10	33,3	33,3	33,3
φιλιαναγνωσία	4	13,3	13,3	46,7
διαπροσωπικές σχέσεις	8	26,7	26,7	73,3
Valid δημιουργικότητα	3	10,0	10,0	83,3
καθημερινή ζωή	2	6,7	6,7	90,0
αυτοβοήθεια	2	6,7	6,7	96,7
συνεργατικότητα	1	3,3	3,3	100,0
Total	30	100,0	100,0	

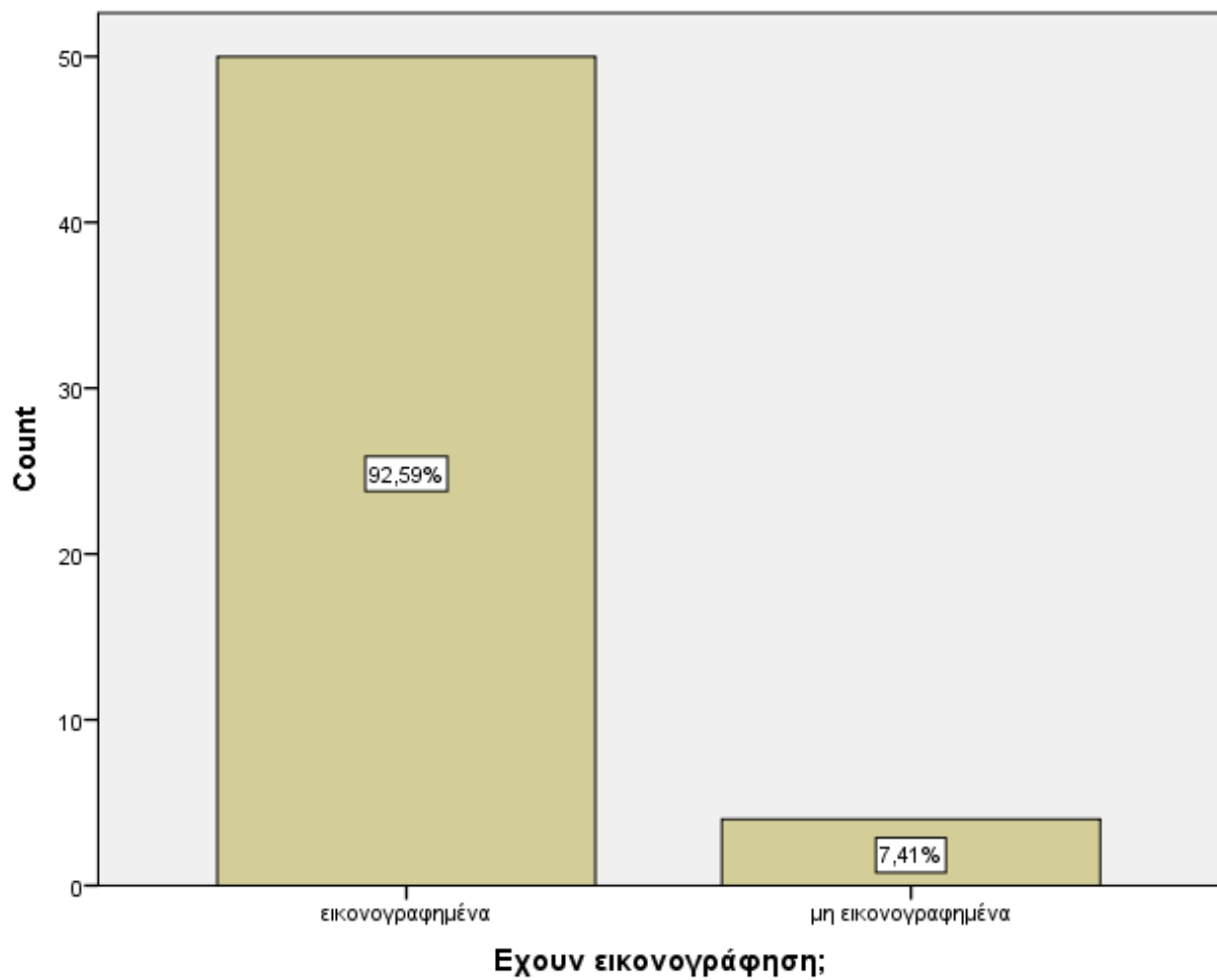
Παγκόσμια και ανθρωπιστικά ζητήματα-Υποκατηγορίες

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
περιβάλλον	10	55,6	55,6	55,6
τεχνολογικές εξελίξεις	5	27,8	27,8	83,3
ειρήνη	3	16,7	16,7	100,0
Total	18	100,0	100,0	

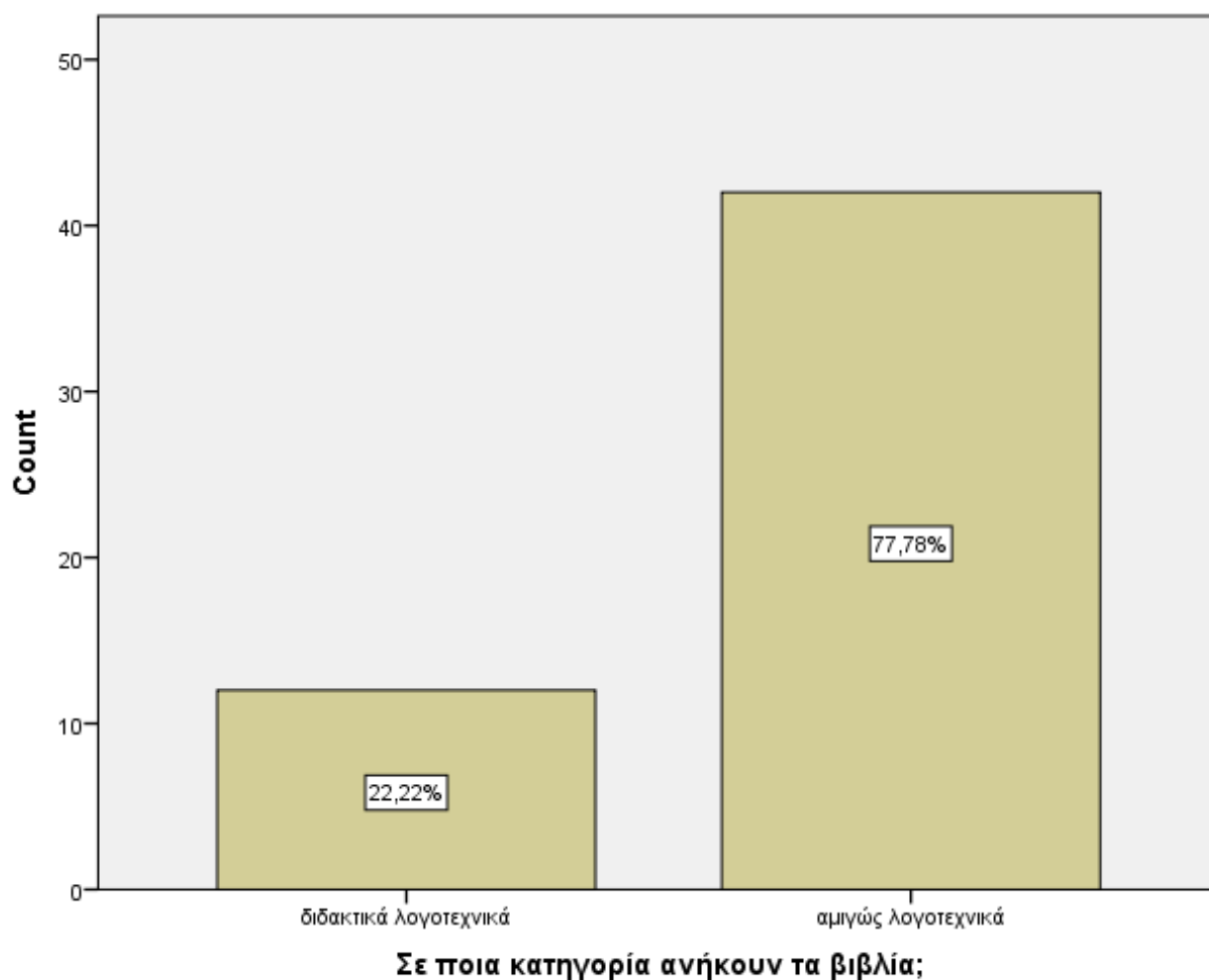
Έχουν εικονογράφιση;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
εικονογραφημένα	50	92,6	92,6	92,6
Valid μη εικονογραφημένα	4	7,4	7,4	100,0
Total	54	100,0	100,0	

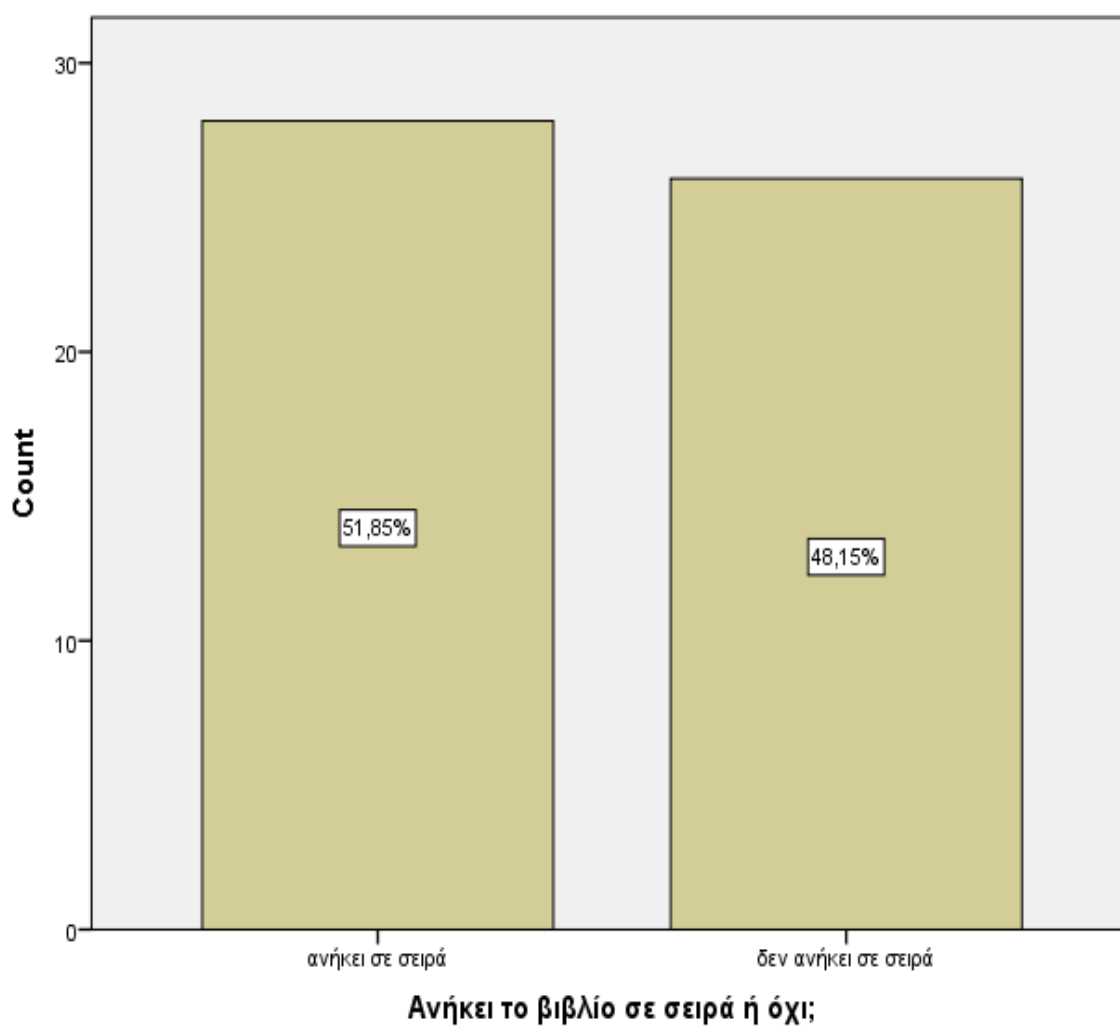
Σε ποια κατηγορία ανήκουν τα βιβλία;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid διδακτικά λογοτεχνικά	12	22,2	22,2	22,2
αμιγώς λογοτεχνικά	42	77,8	77,8	100,0
Total	54	100,0	100,0	

Ανήκει το βιβλίο σε σειρά ή όχι;

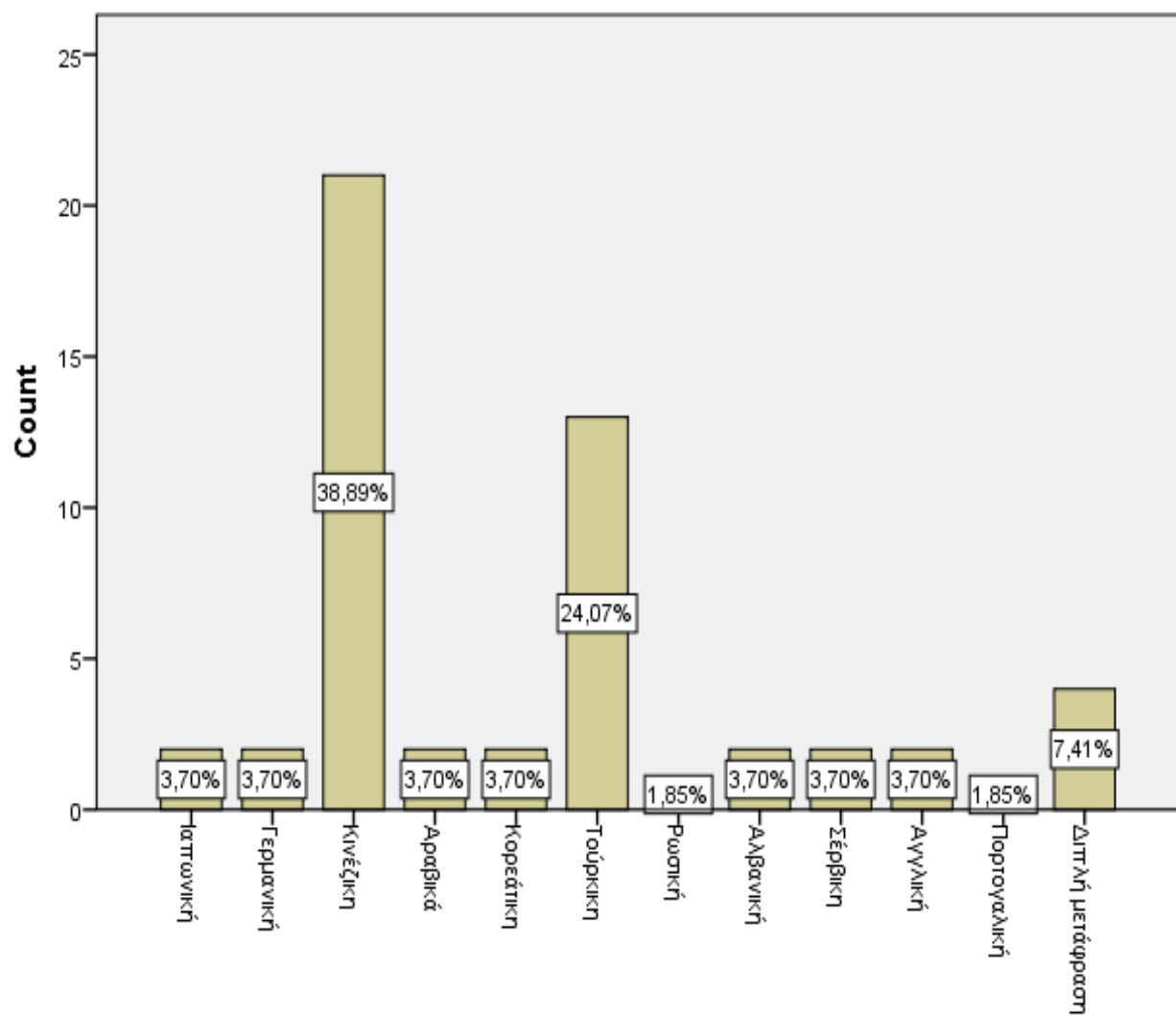
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ανήκει σε σειρά	28	51,9	51,9	51,9
δεν ανήκει σε σειρά	26	48,1	48,1	100,0
Total	54	100,0	100,0	

**3) ΠΙΝΑΚΕΣ ΚΑΙ ΡΑΒΔΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΙΣ
ΓΛΩΣΣΕΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ**

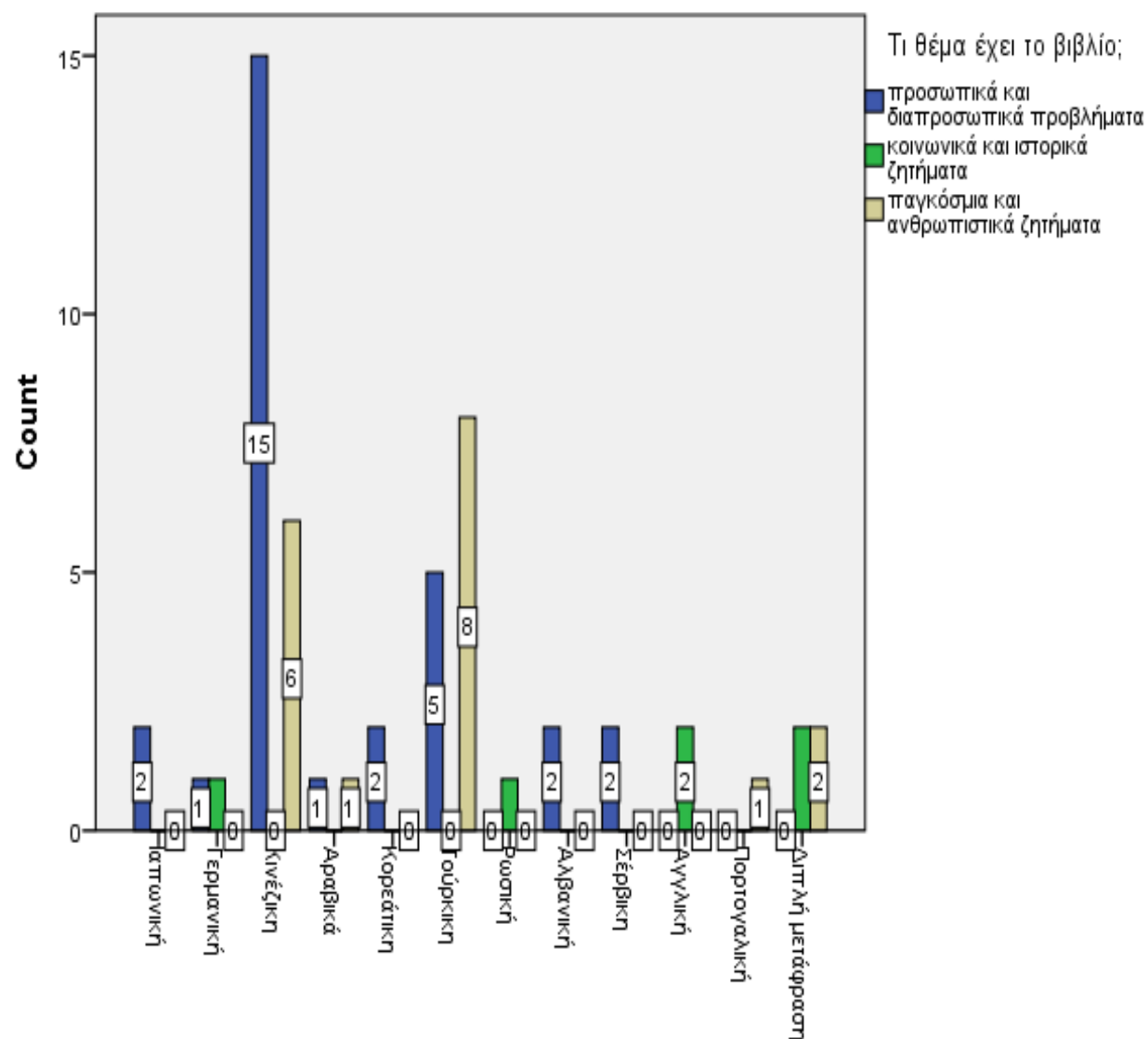
Σε ποια γλώσσα μεταφράστηκε το βιβλίο;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ιαπωνική	2	3,7	3,7	3,7
Γερμανική	2	3,7	3,7	7,4
Κινέζικη	21	38,9	38,9	46,3
Αραβικά	2	3,7	3,7	50,0
Κορεάτικη	2	3,7	3,7	53,7
Τούρκικη	13	24,1	24,1	77,8
Ρωσική	1	1,9	1,9	79,6
Αλβανική	2	3,7	3,7	83,3
Σέρβικη	2	3,7	3,7	87,0
Αγγλική	2	3,7	3,7	90,7
Πορτογαλική	1	1,9	1,9	92,6
Διπλή μετάφραση	4	7,4	7,4	100,0
Total	54	100,0	100,0	

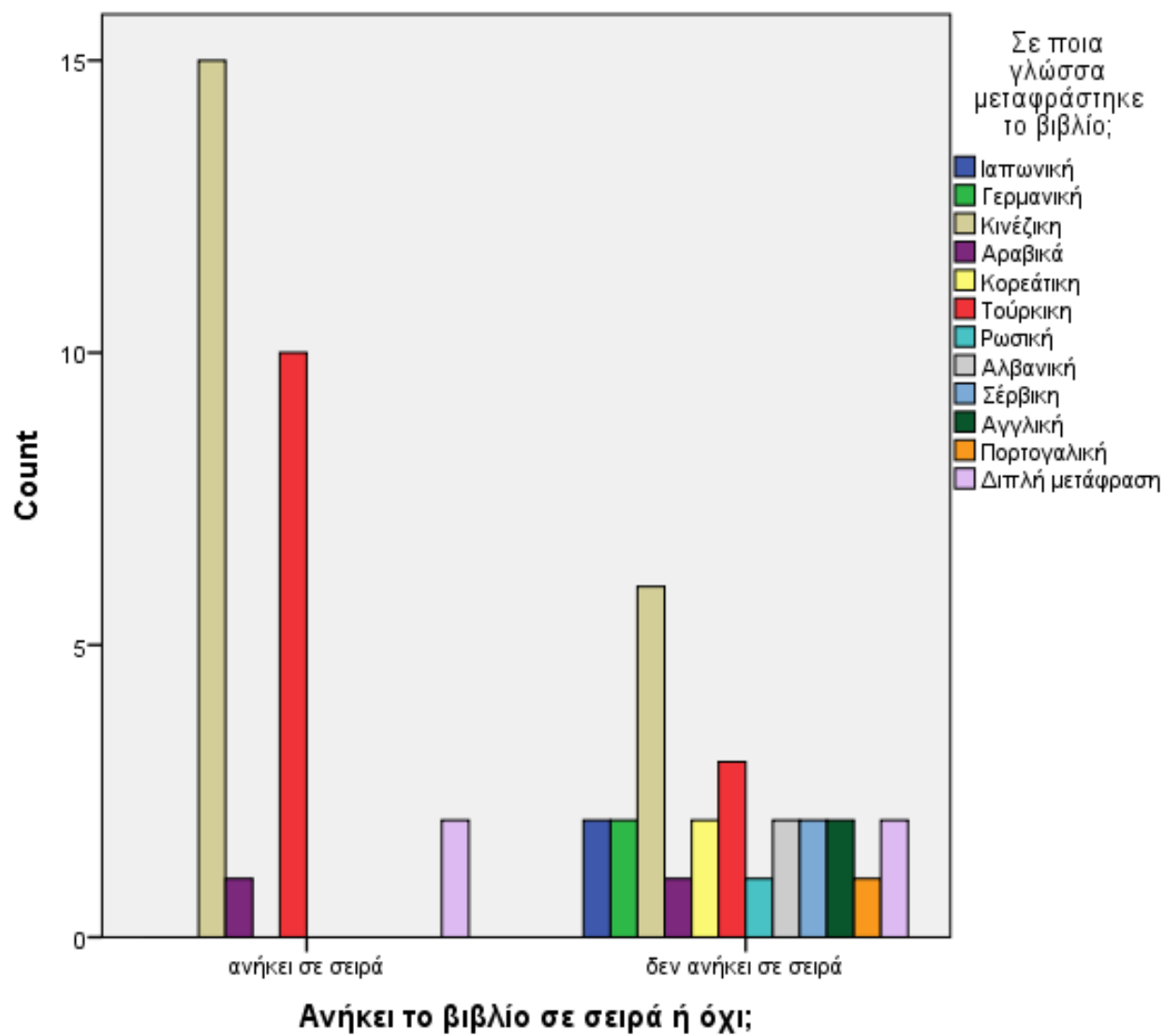

Σε ποια γλώσσα μεταφράστηκε το βιβλίο;

	Τι θέμα έχει το βιβλίο;			Total
	προσωπικά και διαπροσωπικά προβλήματα	κοινωνικά και ιστορικά ζητήματα	παγκόσμια και ανθρωπιστικά ζητήματα	
Σε ποια γλώσσα μεταφράστηκε το βιβλίο;	2	0	0	2
Ιαπωνική				
Γερμανική	1	1	0	2
Κινέζικη	15	0	6	21
Αραβικά	1	0	1	2
Κορεάτικη	2	0	0	2
Τούρκικη	5	0	8	13
Ρωσική	0	1	0	1
Αλβανική	2	0	0	2
Σέρβικη	2	0	0	2
Αγγλική	0	2	0	2
Πορτογαλική	0	0	1	1
Διπλή μετάφραση	0	2	2	4
Total	30	6	18	54

Σε ποια γλώσσα μεταφράστηκε το βιβλίο;

4) ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ

Συγγραφέας 2

«Είναι σκληροί συνέταιροι οι άνθρωποι , όλοι οι έμποροι του εξωτερικού γιατί για εμπορους πρόκειται και έτσι θα πρέπει να είναι και πολύ ελκυστική η εικονογράφηση»

«Προσπάθησα να τα εικονογραφήσω όσο καλύτερα ένιωθα Εγώ και φαίνεται ότι άρεσαν και τη στιγμή που άρεσαν μεταφρασμένα»

«Να σημειώσεις είναι ότι για να μεταφραστεί ένα βιβλίο παιδικό εφηβικό οποιοδήποτε βιβλίο πιστεύω ότι πρέπει να έχει βαθιές ηθικές αξίες, μηνύματα πανανθρώπινα και ήθος. Όσο και να έχει κάποιες δύσκολες σκληρές εικόνες μέσα πρέπει να έχει πανανθρώπινο μήνυμα. Δε μπορεί να είναι απόλυτα κλειστό το μήνυμα για μια πολύ μικρή κοινωνία»

«Και αν είναι για μια μικρή κοινωνία μου έχουν μήνυμα πανανθρώπινο. Για την ελευθερία, για την αδελφосύνη, για την τιμιότητα για την ηθική! Στην δική μου περίπτωση ένιωσα ότι πρέπει να έχει και ένα μήνυμα θετικό μήνυμα καλό που απευθύνεται και σε νέα παιδιά.

«Δε μπορώ να το καταλάβω πιστεύω ότι η ανατολή έχει ανοίξει περισσότερο τους ορίζοντες της προς την λογοτεχνία της Ευρώπης»

Συγγραφέας 3

«Επειδή ο συγκεκριμένος εκδότης είναι ευαίσθητος απέναντι σε τέτοιου είδους θέματα... ο ίδιος ήθελε να κάνει μία τέτοιου είδους δράση, δηλαδή έχει ένα ανθρωπιστικό προφίλ και προσπαθεί να πραγματοποιήσει κάποια δράση στο χώρο το δικό τους».

«Πάντως σίγουρα πέρα από το θέμα έπαιξε ρόλο και το τόλμημα στην αισθητική του βιβλίου. Δηλαδή ότι ήταν λίγο ένα art book ήταν και λίγο τόλμημα, εννοώ ήταν λίγο ρίσκο. Δηλαδή, δεν περίμενε κανένας ότι το βιβλίο αυτό θα γίνει εμπορική επιτυχία. Με την έννοια ότι όταν έχεις συνηθίσει τις κλασικές εικονογραφήσεις που υπάρχουν για τα

παιδικά βιβλία, εντάζει, ήταν τολμηρή. Οπότε ξέραμε ότι ήταν ένα είδους art book και ως τέτοιο βγήκε».

«Αυτή η συγκεκριμένη συνθήκη, δηλαδή και το βιβλίο, ακόμα και η επιλογή του χαρτιού, ακόμα και το σχήμα του, ακόμα, δηλαδή, ότι ήταν ένα διαφορετικό βιβλίο που έπεφτε το μάτι σου και μετά ξεφυλλίζοντάς το λίγο κολλούσαν όλοι, δηλαδή μου έλεγαν: έβλεπα, την εικονογράφηση, ξεκίνησα να το διαβάζω και μετά το έπαιρνα».

«Δεν έχω καμία ιδέα πως έγινε. Δηλαδή ξέρω ότι επειδή το βιβλίο βραβεύτηκε με την αναγραφή στου διεθνείς πίνακες της IBBY, υπήρχε και στην Μπολόνια και στα συνέδρια της IBBY. Καλά η IBBY δεν έχει τόσο σχέση με τους εκδότες, πιο πολύ η έκθεση της Μπολόνια και τέτοιου είδους εκθέσεις έχουν σχέση. Εκεί δειγματίζουν πιο πολύ δηλαδή οι εκδότες. Οπότε πιο πολύ μέσω της έκθεσης στη Μπολόνια και εμένα απλά μου ανακοινώθηκε: να ξέρεις είμαστε σε διαπραγμάτευση με έναν εκδοτικό οίκο».

«Οπότε φαντάζομαι ότι και εγώ αν ήμουν μεταφράστρια, θα κοίταζα να δω ποιοι έχουν μεταφραστεί, τι είναι αυτοί. Έτσι; Και μόνο από ενδιαφέρον επαγγελματικό καθαρά. Οπότε, δική μου εκτίμηση, αφού μεταφράστηκε από τα ελληνικά, δεν είναι και κανένα μυθιστόρημα να πεις θα πάρει πολύ χρόνο, του ρίχνεις μια ματιά, άμα σε κερδίσει και το αισθητικό κομμάτι, το διαβάζω σε μισή ώρα. Οπότε σε έχει υπόψη του ως όνομα και πιθανόν κοιτάζει και τι άλλο έχεις κάνει. Κάπως έτσι φαντάζομαι ότι έγινε».

«Πραγματικά βλέπεις μια συστηματική προσπάθεια από τη μεριά προφανώς του Υπουργείου Πολιτισμού, που έχει αναλάβει αυτό το κομμάτι, της προώθησης του ισπανικού θεάτρου εκτός συνόρων. Δηλαδή, το βλέπεις και εδώ πέρα επιδοτούνται μεταφραστές ισπανικού θεάτρου, επιδοτούνται έργα ισπανικά για να ανέβουν. Σαφώς υπάρχει ένα πρόγραμμα εκεί από τη μεριά της πολιτείας που στηρίζει αυτό το πράγμα. το ίδιο το βιώσαμε στο χώρο του βιβλίου με την σκανδιναβική λογοτεχνία. Και ξαφνικά άνθισε το είδος του αστυνομικού χωρίς να ξέρει ο κόσμος να μιλά σουηδικά, έτσι; Αυτό δυστυχώς δεν νομίζω ότι έχει συμβεί ποτέ στην Ελλάδα».

Συγγραφέας 4

«Σίγουρα σημαντικό είναι και το θέμα και το πόσο global είναι, πόσο οικουμενικό είναι, γιατί κάτι πάρα πάρα πολύ ελληνικό ή ιδωμένο μέσα από μια ματιά πάρα πολύ τοπική δεν τους αφορά απαραίτητα όλους. Μπορεί να τους αφορά αν κάτι έχει σχέση με την Ελλάδα ή πχ. με τα λαϊκά κινέζικα παραμύθια , αλλά γενικά όσο global είναι ένα θέμα και η εικονογράφηση μπορεί να απαντήσει στις αισθητικές ανάγκες πολλών λαών, τόσο πιο εύκολα το κάνει ένα βιβλίο να μεταφραστεί, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι πρέπει να φτιάχνουμε τέτοια βιβλία για να μεταφράζονται... όσο πιο μικρό target group έχει αυτό το βιβλίο στη χώρα που είναι τόσο πιο μικρότερο πιθανότητα έχει να μεταφραστεί».

«Εγώ θεωρώ ότι σίγουρα είναι η πρωτοτυπία της εικονογράφησης, γιατί αυτό είναι που κάνει το βιβλίο να ξεχωρίζει, να τραβήξει δηλαδή το μάτι με την πρώτη και μετά να ενδιαφερθεί για το τι γράφει... Η εικονογράφηση είναι αυτή που τραβάει το μάτι και κάθεται και ασχολείται και μετά όταν βλέπεις ότι είναι κάτι πρωτότυπο και προχωράς στο κείμενό του να δεις αν σε ενδιαφέρει».

«Συμμετείχαμε σε ένα διεθνή διαγωνισμό, ένα βραβείο για παιδικά βιβλία που γίνεται μία φορά το χρόνο και το δίνει το δημαρχείο της Γαλικίας και πήραμε το πρώτο βραβείο πέρυσι. Επειδή ακριβώς είναι ένα διεθνές βραβείο και είναι ένα βιβλίο που αφορά την ισπανική γλώσσα... κυκλοφόρησε στα ισπανικά, στα πορτογαλικά, στα γαλικιανά, στα καταλανικά».

«Επειδή η γλώσσα η δικιά μας είναι πάρα πολύ μικρή στο πόσοι τη μιλάνε, όπως είναι χιλιάδες μικρές γλώσσες, πρέπει να ξεπεράσει πολλά εμπόδια. Πάρα πολύ συχνά και επειδή και εμείς δύσκολα μπορούμε να καλύψουμε σε πολύ ποιοτικά βιβλία τη ζήτηση μας και επειδή και για τους εκδότες ρισκάρουν λιγότερο όταν παίρνουν ένα βιβλίο μεταφρασμένο απ' έξω, πάρα πολλές μικρές γλώσσες πηγαίνουν στις εκθέσεις και αγοράζουν βιβλία από τις μεγάλες γλώσσες. Ένας αγγλικός εκδοτικός οίκος, ο οποίος ζει πουλώντας δικαιώματα στο εξωτερικό και ξέρει ότι αν βγάλει ένα βιβλίο θα το πουλήσει σε τριάντα χώρες, γιατί να ενδιαφερθεί να δει τι εκδόθηκε στην Ελλάδα μήπως το πάρει και το μεταφράσει, Δεν θα ενδιαφερθεί είναι η απάντηση. Έχει τόση προσφορά στα δικά του έργα και ζει από την αντίστροφη διαδικασία, δηλαδή να πουλάει δικαιώματα, που δεν θα ενδιαφερθεί».

«Γιατί είναι τεράστιες αγορές, δεν αγοράζουν μόνο ελληνικά βιβλία, αγοράζουν δικαιώματα από όποια χώρα μπορείτε να φανταστείτε. Έχουν μεγάλη ζήτηση σε παιδικά βιβλία. Η Κίνα μιλάει τώρα για εκατομμύρια αναγνώστες, τόσα εκατομμύρια αναγνώστες που η δική της παραγωγή δεν μπορεί να καλύψει σε καμία περίπτωση. Άρα έχει ανάγκη από παιδικά βιβλία και αγοράζει πάρα πάρα πολλά. Το ίδιο συμβαίνει και με τις άλλες ασιατικές χώρες. Εγώ πιστεύω ότι κάποια στιγμή θα φτάσει σε ένα peak όπου πλέον είτε θα έχει δική της παραγωγή είτε θα εξισορροπηθεί με των υπολοίπων. Αλλά δεν αγοράζουν μόνο ελληνικά αλλά αγοράζουν με μανία από όλες τις χώρες. Και η αλήθεια είναι ότι τα ελληνικά βιβλία, όπως και άλλων μικρών γλωσσών τα βιβλία, δεν έχουν τόση ζήτηση, οι τιμές τους είναι πιο χαμηλές και είναι πιο εύκολο να αγοράσεις τα δικαιώματα ενός ελληνικού βιβλίου και να το τυπώσεις από το να αγοράσεις ενός γαλλικού βιβλίου που έχει γίνει διεθνής επιτυχία και να το τυπώσεις. Άρα κάποιος πολύ πιο εύκολα μπορεί να πάρει 10 ελληνικά βιβλία από την Μπολόνια και να τα τυπώσει από το να πάρει ένα γαλλικό».

«Θέλεις κάποιον ατζέντη, θέλεις έναν εκδότη που τον ενδιαφέρει να πουλάει δικαιώματα έξω και έχει αντίστοιχο τμήμα στον εκδοτικό του οίκου, γιατί και αυτό είναι δουλειά πολύ δύσκολη. Είναι μια αγορά που επαγγελματική... Ακόμα και στην Μπολόνια για να κλείσεις ένα ραντεβού με έναν εκδοτικό οίκο δεν μπορείς να πας εσύ, πρέπει να είσαι ένας εκδοτικός οίκος, να ξέρεις πως λειτουργεί, να έχετε μιλήσει έξι μήνες πριν, δηλαδή υπάρχουνε περίπτερα στην έκθεση της Μπολόνιας που δεν σε αφήνουν να μπεις μέσα αν δεν είσαι εκπρόσωπος ενός εκδοτικού χώρου και δεν έχετε μιλήσει από πριν. Δηλαδή δεν είναι και τόσο φιλόξενο όλο αυτό το πράγμα».

Λογοτεχνική Πράκτορας 1

«Το να έχει ένα θέμα τύπου ρατσισμός διαφορετικότητα, από τη μία αυτά τα θέματα είναι φυσικά παντού πολύ δημοφιλή αλλά ακριβώς επειδή είναι παντού πολύ δημοφιλή υπάρχουν πάρα πολλά βιβλία και σε άλλες χώρες γι αυτά τα θέματα».

«Το ελληνικό ίδρυμα πολιτισμού έβγαλε πρόσφατα μια έκδοση, τέλος πάντων, για Έλληνες εικονογράφους οπότε αυτή κυκλοφόρησε και υπήρξε στις εκθέσεις του εξωτερικού και θεωρητικά ενδιαφερόμενοι μπορούν να το πάρουν αυτό και να βρουν έναν εικονογράφο που τους ενδιαφέρει είτε για να μεταφράσουν ένα βιβλίο που έχει

εικονογραφήσει ο ίδιος είτε για να τον προσλάβουν κάποιοι εκδότες στο εξωτερικό δηλαδή αυτό προφανώς είναι κάτι σημαντικό για προώθηση του παιδικού βιβλίου και των εικονογράφων της Ελλάδας».

«Αυτό επίσης ότι είναι σειρά είναι πολύ σημαντικό, δηλαδή είναι επίσης πολύ δύσκολο ειδικά για μυθιστορήματα παιδικά να ενδιαφερθεί κάποιος εκδότης αν δεν είναι σειρά γιατί είναι πολύ μεγάλη επένδυση, είναι πολύ μεγάλο ρίσκο να το μεταφράσεις και να το πάς στην αγορά σου και αν δεν υπάρχει η δυνατότητα της συνέχειας δηλαδή να επενδύσεις σε αυτόν τον συγγραφέα. Επενδύεις σ' αυτή τη μετάφραση και μετά βγάζεις και το δεύτερο βιβλίο. Δηλαδή η σειρά είναι κάτι που βοηθάει ακόμα και για παιδικά εικονογραφημένα. Μας ρωτούσανε από τη Ρουμανία, γιατί είχαμε κάτι τίτλους, τέλος πάντων, και μας ρωτούσανε αν αυτό είναι σειρά ! Και μετά λέγανε: γιατί αν αυτό είναι σειρά θα μας ενδιαφέρει πάρα πολύ»

: «Φυσικά βοηθάνε και τα βραβεία δηλαδή αν έχεις είτε βραβευμένο βιβλίο είτε ένα συγγραφέα ή εικονογράφο που έχει βραβευτεί για κάποιο άλλο βιβλίο του , το γεγονός ότι του δίνεται προσοχή και στην Ελλάδα και στο εξωτερικό στη λίστα της IBBY ή στη Μπολόνια να έχει πάρει κάποια διάκριση. Είναι πάρα πολύ σημαντικά».

«Το ελληνικό αν πουληθεί σε μια χώρα μετά είναι πιο εύκολο να πάει στη δεύτερη και άμα έχει πάει σε δύο είναι πιο εύκολο να πάει στη τρίτη και μετά αυτό είναι λίγο ένα domino effect δηλαδή με το που πουλήσαμε στην Κίνα που ήταν η πρώτη μας... Έχουμε προσφορά από τη Τουρκία και θα προχωρήσει πολύ αυτό... Δηλαδή λένε: Όπα, το βγάλανε στην Κίνα.. Γιατί το βγάλανε στην Κίνα κάτσε να το δω. Δίνουνε και πιο εύκολα μια ευκαιρία, δηλαδή θα το κοιτάζουνε, άμα έχεις πωλήσεις στο εξωτερικό και δεν είναι απλά ένα βιβλίο ελληνικό».

«Όταν υπήρχε το EKEBI είχε δημιουργήσει το πρόγραμμα επιχορήγησης Φράσις που βοηθούσε στη μετάφραση ελληνικών βιβλίων στο εξωτερικό. Πολλά προγράμματα, πολλές χώρες έχουνε τέτοια πολιτική βιβλίου και προώθησης των βιβλίων τους στο εξωτερικό και φυσικά αυτό βοηθάει πάρα πολύ ειδικά σε μια μικρή χώρα όπως η Ελλάδα... Γι αυτό αν υπήρχε κάποιο πρόγραμμα επιχορήγησης που να κάλυπτε ας πούμε μόνο το κόστος του μεταφραστή, μόνο τη πληρωμή του, προφανώς και βοηθάει πάρα πολύ και φυσικά υπάρχει μεγάλη έλλειψη και εντάζει αυτό το ξέρει και το ελληνικό κράτος και γίνονται προσπάθειες να αλλάξει αυτό και να γίνει κάτι... Πάλι πέρυσι άρχισε να υπάρχει ελληνικό περίπτερο στην έκθεση της Μπολόνιας, το οποίο

φυσικά είναι και αυτό πάρα πολύ σημαντικό γιατί αν δεν υπάρχει καν ελληνικό περίπτερο, δεν υπάρχει καν παρουσία πως θα μάθουνε στο εξωτερικό ότι υπάρχει ελληνικό βιβλίο;»

Λογοτεχνική Πράκτορας 2

«Δεν υπάρχει κάποιο συγκεκριμένο θέμα. Μπορεί να εξαρτάται από τη μόδα της χρονιάς αλλά δεν υπάρχει. Δεν μπορεί να πει κανείς ότι υπάρχει φέτος αυτή η μόδα. Αυτό που μπορεί να ισχύει φέτος για τα αμερικάνικα βιβλία εκεί που υπάρχει ένα massive market δεν ισχύει για τα ελληνικά».

«Δεν υπάρχει. Μπορεί να εξαρτάται από τη μόδα της χρονιάς αλλά δεν υπάρχει. Δεν μπορεί να πει κανείς ότι υπάρχει φέτος αυτή η μόδα. Αυτό που μπορεί να ισχύει φέτος για τα αμερικάνικα βιβλία εκεί που υπάρχει ένα massive market δεν ισχύει για τα ελληνικά».

«Υπάρχουν και μυθιστορήματα. Υπάρχουν τα βιβλία της Άλκης Ζέη που είναι μεταφρασμένα στα γαλλικά, δεν είναι εικονογραφημένα, υπάρχουν του Παπαθεοδώρου που είναι μεταφρασμένα στην Τουρκία και της Πηνελόπης Δέλτα έχουν μεταφραστεί στα γαλλικά, που δεν είναι εικονογραφημένα βιβλία. Έχουν μεταφραστεί και της Χρύσας Σπυροπούλου επίσης στα τούρκικα, που είναι μυθιστορήματα, δεν είναι μόνο εικονογραφημένα. Αυτά που γίνονται πιο εύκολα, εντός εισαγωγικών, είναι τα εικονογραφημένα, επειδή το δείχνεις, σου λένε αν αρέσει ή δεν αρέσει, άμα αρέσει σου λένε τι λέει, τους λες με λίγα λόγια τι λέει, δεν έχει τη φοβερή μετάφραση και το βγάζουν πιο εύκολα οι ξένοι εκδότες, από ότι ένα μυθιστόρημα που έχει άλλο κόστος μετάφρασης».

: «Αυτό είναι για τις αγορές όπως η Κίνα. Ας πούμε πούλησα όλη τη σειρά... στην Κίνα. Και τα πήρανε γιατί ήτανε πολλά. Αντίστοιχα πούλησα και τη σειρά.... Επίσης επειδή ήταν σειρά. Πουλήθηκε πιο εύκολα σε αυτήν την περίπτωση επειδή ήτανε σειρά. Αλλά στις ευρωπαϊκές χώρες δεν είναι τόσο εύκολο να τα πουλήσεις επειδή είναι σειρά. όσο για τα μυθιστορήματα είναι πολύ δύσκολο να πουληθούνε αν είναι σειρά γιατί είναι υψηλότερο το κόστος της μετάφρασης. Δεν είναι ότι θα κάνουν ένα one shot και θα μπορούν να βγάλουν τα λεφτά τους. γιατί θα πρέπει μετά να το συνεχίσουν».

«Καταρχάς, οι αγγλόφωνες χώρες δεν αγοράζουν από πουθενά σχεδόν. Δεν είναι ότι δεν αγοράζουν μόνο από εμάς. Οπότε και εμείς που είμαστε μια μικρή χώρα και μία μικρή γλώσσα, ακόμα λιγότερο... Τα περισσότερα ελληνικά παιδικά βιβλία έχουν από χάλια έως παλαιού τύπου εικονογράφηση για τα δυτικές χώρες. Και τα κείμενα είναι πολύ διδακτικά με εξαιρέσεις καινούριους και νέους συγγραφείς τω τελευταίων ετών. Αλλά τα περισσότερα βιβλία δεν μπορούν να απευθυνθούν στο δυτικότερο κοινό γιατί είναι πολύ διδακτικά, επειδή έχουν ένα μήνυμα, που δεν είναι απαραίτητο να υπάρχει πάντα ένα μήνυμα. Και κυρίως γιατί είναι πιο συντηρητικά».

«Στην Κίνα, πήγαμε με κλασικά ευρωπαϊκά βιβλία και η εικονογράφηση τους άρεσε ενώ και πάλι το είχα παρουσιάσει σε άλλες χώρες, εκεί τους φαίνεται πιο κλασική, πιο παλιά. Ή πολύ βαριά. Και ας μας φαίνεται εμάς πιο εξελιγμένη. Υπάρχουν όλων των ειδών οι εικονογραφήσεις σχεδόν σε όλες τις χώρες. Αλλά οι εκδότες που αγοράζουν δικαιώματα, ας πούμε ότι υπάρχει ένα άλλο στυλ που δεν είναι τόσο γεμάτες οι σελίδες».

«Η Κίνα αγοράζει πάρα πολύ από παντού. Δεν είναι ότι πουλάμε στις ανατολικές χώρες. Απλά είναι ότι η Κίνα είναι μια μεγάλη αγορά».

«Στον τομέα του παιδικού βιβλίου ειδικά να υπάρχει μεγαλύτερη επαφή από τους δημιουργούς σε αυτά που γίνονται στις άλλες χώρες. Να παρακολουθούν τι συμβαίνει. Διότι οι δημιουργοί δεν γνωρίζουν τι υπάρχει στις άλλες χώρες, μόνο τις μεταφράσεις στα ελληνικά. Κοιτάζτε από την πολιτεία χρειάζεται μια βοήθεια στην μετάφραση και από άλλους φορείς, όπως είναι η Εθνική Βιβλιοθήκη κάποιες εκθέσεις εικονογράφησης από άλλες χώρες, όχι μόνο στα βιβλία που μεταφράζονται αλλά στο τι κυκλοφορεί γενικότερα. Θα μπορούσε να γίνει ένα φεστιβάλ παιδικής εικονογράφησης που θα καλούνται ξένοι εικονογράφοι και να μιλούν για το έργο τους και να υπάρξει έτσι μια ανταλλαγή για να μπορούν και οι Έλληνες δημιουργοί να έρχονται σε μια επαφή καλύτερη με το τι γίνεται στο εξωτερικό. Μιλάω για την πλειοψηφία και όχι για αυτούς που παρακολουθούν και ξέρουν τι γίνεται και γι αυτό έχουν και επιτυχία».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΕΣ

- Αθήνη, Α., & Ξούριας, Ι. (2015). *Νεοελληνική Γραμματεία 1670-1830*. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο: <http://hdl.handle.net/11419/3325>.
- Ακριτόπουλος, Α. Ν. (2013). Εισαγωγή. Στο Ακριτόπουλος, Α.Ν. (Επιστημ. Επιμ.): *Ελληνική Παιδική- Νεανική Λογοτεχνία: Ιστορία, Κριτική, Διδασκαλία*. Αθήνα: Ηρόδοτος.
- Αναγνωστόπουλος, Β. (2008). *Τάσεις και εξελίξεις της παιδικής λογοτεχνίας*. Αθήνα : Οι Εκδόσεις των Φίλων.
- Αναγνωστόπουλος, Β. (2012). Ελληνική Παιδική Λογοτεχνία. Στους Κωτόπουλος Τ. Η. & Σουλιώτη Δ. (Επιμ.): *Θέματα Παιδικής Λογοτεχνίας*. Φλώρινα: Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας.
- Αναγνωστόπουλος, Β. (2013). Ελληνική Παιδική Λογοτεχνία (ιστορικό διάγραμμα). Στο Ακριτόπουλος, Α.Ν. (Επιστημ. Επιμ.): *Ελληνική Παιδική- Νεανική Λογοτεχνία: Ιστορία, Κριτική, Διδασκαλία*. Αθήνα: Ηρόδοτος.
- Αναγνωστόπουλος, Β. (2017). 30 χρόνια... *Διαδρομές: Η ιδέα, η υλοποίηση, οι προοπτικές*. Στους Μαλαφάντης, Κ.Δ. & Κουρκουμέλη, Μ. (Επιμ.): *Διαδρομές στην Παιδική Λογοτεχνία*. Αθήνα: Ψυχογιός.
- Βασιλειάδης, Β. (2012). Εισαγωγή: Για τα πολύτροπα ταξίδια της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας σε άλλες γλώσσες. Στο Βασιλειάδης, Β. (Επιμ.): «...γνώριμος και ξένος...», *Η Νεοελληνική Λογοτεχνία σε Άλλες Γλώσσες*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.
- Βασιλούδη, Β. (2013). Η ιστορία της παιδικής λογοτεχνίας στην Ελλάδα: Μεταθεωρητικά ζητήματα, αναθεωρήσεις και επαναγραφή. Στο Ακριτόπουλος, Α.Ν (Επιστημ. Επιμ.): *Ελληνική Παιδική- Νεανική Λογοτεχνία: Ιστορία, Κριτική, Διδασκαλία*. Αθήνα: Ηρόδοτος.
- Γαβριηλίδου, Σ. (2009, Μάιος). Ο διαπολιτισμικός χαρακτήρας της μεταφρασμένης

παιδικής λογοτεχνίας . Στα Πρακτικά Ημερίδας με θέμα: *Παιδί και δικαιώματα – Η πρόταση της παιδικής λογοτεχνίας*, Τελλόγλειο Ίδρυμα. Ανακτήθηκε από: <http://www.tf.auth.gr/teloglion/default.aspx?lang=elGR&loc=1&&page=568&eventid=462>)

Γαβριηλίδου, Σ. (2010). Μεταφρασμένη Παιδική Λογοτεχνία . Στους Δ. Γερμανός & Μ. Κανατσούλη (Επιμ.): *ΤΕΠΔΕ 09. Σύγχρονες παιδαγωγικές προσεγγίσεις στην προσχολική και την πρώτη σχολική εκπαίδευση*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press

Γαραντούδης, Ε. (2012). Ιταλική. Στο Βασιλειάδης, Β. (Επιμ.): «...γνώριμος και ξένος...», *Η Νεοελληνική Λογοτεχνία σε Άλλες Γλώσσες*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.

Γεωργίου, Χρ. (2010). *Η συμβολή των νέων παιδαγωγικών αντιλήψεων και των εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων στη διαμόρφωση του παιδικού βιβλίου στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου* (Διδακτορική Διατριβή). Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Γεωργίου, Χρ. (2013). Η ανάδυση του παιδικού μυθιστορήματος στο πλαίσιο των αναζητήσεων του εκπαιδευτικού δημοτικισμού (1917-1936). Στο Ακριτόπουλος, Α. Ν. (Επιστημ. Επιμ.): *Ελληνική Παιδική- Νεανική Λογοτεχνία: Ιστορία, Κριτική, Διδασκαλία*. Αθήνα: Ηρόδοτος.

Δημάδης, Κ. Α. (2012). Γερμανική. Στο Βασιλειάδης, Β. (Επιμ.): «...γνώριμος και ξένος...», *Η Νεοελληνική Λογοτεχνία σε Άλλες Γλώσσες*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.

Δουβίτσας, Π., Ρουσάκη, Μ., Τραμπούλης, Θ., Γιαννοπούλου, Έ., Καμπουρόπουλος, Σ., Καρακατσούλη, Α. & Χαρτουλάρη, Μ. (2016, Μάιος). Η ζητούμενη εξωστρέφεια του κλάδου του ελληνικού βιβλίου: Προώθηση του ελληνικού βιβλίου στο εξωτερικό. *Βιβλίο: παρόν και μέλλον*. Ανακτήθηκε από: <https://fairead.net/omada-ergasias-eksoteriko-1>.

Ιλίνσκαγια- Αλεξανδροπούλου, Σ. (2012). Ρωσική. Στο Βασιλειάδης, Β. (Επιμ.): «...γνώριμος και ξένος...», *Η Νεοελληνική Λογοτεχνία σε Άλλες Γλώσσες*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.

- Καρακατσούλη, Α. (2014, Ιανουάριος). Εθνικά Κέντρα Βιβλίου ή εθνική πολιτική για το βιβλίο και τη φιλαναγνωσία. Στο *Χρόνος*. Ανακτήθηκε από: <http://chronosmag.eu/index.php/index.php/sl-th-l-th-pl-g-l-flgs.html>.
- Καργιώτης, Δ. (2012). Γαλλική. Στο Βασιλειάδης, Β. (Επιμ.): «...γνώριμος και ξένος...», *Η Νεοελληνική Λογοτεχνία σε Άλλες Γλώσσες*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.
- Καργιώτης, Δ. (2017). *Γεωγραφίες της Μετάφρασης: χώροι, κανόνες, ιδεολογίες*. Αθήνα: Κάπα Εκδοτική.
- Κατσίκη- Γκίβαλου, Α. (2017). Το σύγχρονο παιδικό βιβλίο: θεματολογικές και θεματολογικές καινοτομίες. Στους Μαλαφάντης, Κ.Δ. & Κουρκουμέλη, Μ. (Επιμ.): *Διαδρομές στην Παιδική Λογοτεχνία*. Αθήνα: Ψυχογιός.
- Καρπόζηλου, Μ. & Τσιώρη, Δ. (2017). «Πες μου τι τρως, για να σου πω ποιος είσαι», Το φαγητό στα ελληνικά παιδικά αναγνώσματα. Στους Παπαδάτος, Γ. Σ. & Παπαδόπουλος, Γ. (Επιμ.): *Το Παιδικό Βιβλίο Γνώσεων*. Αθήνα: Παπαδόπουλος.
- Κεχαγιόγλου, Γ. (2009). *Από τον ύστερο Μεσαίωνα ως τον 18ο αιώνα: Εισαγωγή στα παλαιότερα κείμενα της νεοελληνικής λογοτεχνίας*. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών.
- Κεχαγιόγλου, Γ. (2013). Για την «προϊστορία» της γραπτής νεοελληνικής παιδικής και εφηβικής λογοτεχνίας: από τον ύστερο Μεσαίωνα ως και το Διαφωτισμό. Στο Ακριτόπουλος, Α.Ν. (Επιστημ. Επιμ.): *Ελληνική Παιδική- Νεανική Λογοτεχνία: Ιστορία, Κριτική, Διδασκαλία*. Αθήνα: Ηρόδοτος.
- Κόνολι, Ντ. (2012). Αγγλική (Βρετανία- Ιρλανδία- Ελλάδα). Στο Βασιλειάδης, Β. (Επιμ.): «...γνώριμος και ξένος...», *Η Νεοελληνική Λογοτεχνία σε Άλλες Γλώσσες*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.
- Κωτόπουλος, Τρ. (2012). Εφηβική Ελληνική Λογοτεχνία και Περιθώριο. Στους Κωτόπουλος Τ. Η. & Σουλιώτη Δ. (Επιμ.): *Θέματα Παιδικής Λογοτεχνίας*. Φλώρινα: Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας.
- Μαλαφάντης, Κ. (2011). *Το παραμύθι στην Εκπαίδευση*. Αθήνα: Διάδραση.

- Μπάνου, Χρ. (2014). Παλαιές αξίες και νέοι όροι: οι αλλαγές στην εκδοτική αλυσίδα και οι προκλήσεις για την ελληνική εκδοτική βιομηχανία. Εργασία που παρουσιάστηκε. Στο: *Το ελληνικό βιβλίο στην κρίση: Σκέψεις για το παρελθόν, παρατηρήσεις για το παρόν, ιδέες για το μέλλον*. Αθήνα: Οι Εκδόσεις των Συναδέλφων.
- Ντελόπουλος, Κ. (2008). *Τα παιδικά αναγνώσματα των πάππων μας*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Ξενή, Έ. (2011, Ιούλιος). Ζητήματα που απασχολούν τη Μετάφραση της Παιδικής Λογοτεχνίας, *Κείμενα* (13). Ανακτήθηκε από: http://keimena.ece.uth.gr/main/index.php?option=com_content&view=article&id=230:xeni13&catid=57:tefxos13&Itemid=93
- Παπαδάτος, Γ. Σ. (2016). *Το Παιδικό Βιβλίο στη Εκπαίδευση και στην Κοινωνία*. Αθήνα: Παπαδόπουλος.
- Παπαδοπούλου, Σ. (2004). *Η Συναισθηματική Γλωσσά-Βιβλία που μιλούν σε μαθητές... που σιωπούν*. Αθήνα: Τυπωθήτω Γιώργος Δαρδανός.
- Παπαδοπούλου, Σ. (2009). Η Παιδική Λογοτεχνία ως Εργαλείο Κοινωνικής Μάθησης: Παραδείγματα Επίλυσης Συγκρούσεων και Διαχείρισης Κρίσεων Βίας με Γλωσσικές Δραστηριότητες στην Τάξη . Στο Τσιλιμένη, Τ. Δ. (Επιμ.): *Σύγχρονα κοινωνικά θέματα στην ελληνική παιδική και νεανική λογοτεχνία*. Βόλος: Εκδόσεις Εργαστηρίου Λόγου και Πολιτισμού Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.
- Παπαδοπούλου Σαμουέλσεν, Κ. (2012). Νορβηγική. Στο Β. Βασιλειάδης (Επιμ.): «...γνώριμος και ξένος...», *Η Νεοελληνική Λογοτεχνία σε Άλλες Γλώσσες*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.
- Παπαντωνάκης, Γ. (2013). Από τις αρχαιολογίες του παρελθόντος στην αρχαιολογία του μέλλοντος: σκέψεις για την παιδική και νεανική λογοτεχνία στην Ελλάδα την πρώτη δεκαετία του 21ου αιώνα. Στο Ακριτόπουλος, Α. Ν. (Επιστημ. Επιμ): *Ελληνική Παιδική- Νεανική Λογοτεχνία: Ιστορία, Κριτική, Διδασκαλία*. Αθήνα: Ηρόδοτος.

- Παπαντωνάκης, Γ. & Κώτη- Παπαντωνάκη, Δ. (2010, Ιούλιος). Βιβλίο γνώσεων για παιδιά και νέους. Θεωρητική προσέγγιση, *Κείμενα* (13). Ανακτήθηκε από: http://keimena.ece.uth.gr/main/index.php?option=com_content&view=article&id=184:bibliognwsewngiapaidia-papantwnakh&catid=55:tefxos11&Itemid=91
- Παπαρούση, Μ. (2013). Παλιές ηρωίδες με νέα ρούχα: σύγχρονες επαναγραφές των κλασικών παραμυθιών. Στο Α.Ν Ακριτόπουλος (Επιστημ. Επιμ.): *Ελληνική Παιδική- Νεανική Λογοτεχνία: Ιστορία, Κριτική, Διδασκαλία*. Αθήνα: Ηρόδοτος.
- Πολίτης, Δ. (2017). Μη λογοτεχνικά βιβλία και μη ενήλικοι αναγνώστες: Μεταξύ γνωστικής και λογοτεχνικής εμπειρίας. Στους Παπαδάτος, Γ. Σ. & Παπαδόπουλος, Γ. (Επιμ.): *Το Παιδικό Βιβλίο Γνώσεων*. Αθήνα: Παπαδόπουλος.
- Σουλιώτης, Μ. & Χλαπουτάκη, Ε. (2012). Πως δει ιστορίαν (παιδικής λογοτεχνίας) συγγράφειν . Στους Κωτόπουλος Τ. Η. & Σουλιώτη Δ. (Επιμ.): *Θέματα Παιδικής Λογοτεχνίας*. Φλώρινα: Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας.
- Σπανάκη, Μ. (2004). *Βυζάντιο και Μακεδονία στο έργο της Π. Σ. Δέλτα*. Αθήνα: Εκδοτική Ερμής.
- Σπανάκη, Μ. (2013α). Μετααποικιοκρατία και ελληνόφωνη παιδική και νεανική λογοτεχνία. Στο Ακριτόπουλος, Α.Ν. (Επιστημ. Επιμ.): *Ελληνική Παιδική- Νεανική Λογοτεχνία: Ιστορία, Κριτική, Διδασκαλία*. Αθήνα: Ηρόδοτος.
- Σπανάκη, Μ. (2013β). Το γένος και το φύλο στο έργο της Jacqueline Wilson. Στους Αναγνωστοπούλου Δ., Παπαδάτος Γ. & Παπαντωνάκης Γ. Δ. (Επιμ.): *Γυναικείες και ανδρικές αναπαραστάσεις στη λογοτεχνία για παιδιά και νέους*. Αθήνα: Παπαδόπουλος.
- Σωτηροπούλου, Ε. & Χασάπης, Α. (2013). Η εικονογράφηση στην παιδική λογοτεχνία: προβληματισμοί σε ζητήματα θεωρίας της λογοτεχνίας και πολιτισμικών σπουδών. Στο Ακριτόπουλος, Α. Ν. (Επιστημ. Επιμ.): *Ελληνική Παιδική- Νεανική Λογοτεχνία: Ιστορία, Κριτική, Διδασκαλία*. Αθήνα: Ηρόδοτος.
- Τσιλιμένη, Τ. (2002). *Οι μικρές ιστορίες κατά την εικοσαετία 1970-1990*. Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη.

Φώκιαλη, Ε. (2010.) Το εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο στο σύγχρονο ψηφιακό περιβάλλον. *Κείμενα* (10). Ανακτήθηκε από: http://keimena.ece.uth.gr/main/index.php?option=com_content&view=article&id=177:toeikonografimeno-paidiko-vivlio&catid=54:tefxos10&Itemid=89

Χρυσόγελος, Κ. (2016). Κωμική Λογοτεχνία και Γέλιο τον 12ο αιώνα: Η περίπτωση του Κωνσταντίνου Μανασσή. Αθήνα: Ινστιτούτο Ιστορικών Ερευνών, Τομέας Βυζαντινών Σπουδών, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών.

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΕΣ ΜΕ ΞΕΝΟΥΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Costa Ideias, J. A. (2012). Πορτογαλική. Στο Βασιλειάδης, Β. (Επιμ.): «...γνώριμος και ξένος...», *Η Νεοελληνική Λογοτεχνία σε Άλλες Γλώσσες*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.

Demirözü, D. & Πέτσας, Α. (2012). Τουρκική. Στο Βασιλειάδης, Β. (Επιμ.): «...γνώριμος και ξένος...», *Η Νεοελληνική Λογοτεχνία σε Άλλες Γλώσσες*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.

Granqvist, K. (2012). Φιλανδική. Στο Βασιλειάδης, Β. (Επιμ.): «...γνώριμος και ξένος...», *Η Νεοελληνική Λογοτεχνία σε Άλλες Γλώσσες*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.

Lazăr, E. (2012). Ρουμανική. Στο Βασιλειάδης, Β. (Επιμ.): «...γνώριμος και ξένος...», *Η Νεοελληνική Λογοτεχνία σε Άλλες Γλώσσες*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.

Lauxtermann, M. D. (2012). Ολλανδική. Στο Βασιλειάδης, Β. (Επιμ.): «...γνώριμος και ξένος...», *Η Νεοελληνική Λογοτεχνία σε Άλλες Γλώσσες*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.

Nika, M. (2012). Αλβανική. Στο Βασιλειάδης, Β. (Επιμ.): «...γνώριμος και ξένος...», *Η Νεοελληνική Λογοτεχνία σε Άλλες Γλώσσες*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.

O' Sullivan, E. (2010). *Συγκριτική Παιδική Λογοτεχνία..* Τ. Τσιλιμένη (επιμ.). Π. Παναού & Ε. Ξενή (μτφρ.). Αθήνα: Επίκεντρο.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΕΣ

Aldana, P. (2008, May). *All about IBBY—children in crisis and books*. Paper presented at World Library and Information Congress: 74th IFLA General Conference and Assembly. Quebec: International Federation of Library Associations and Institutions.

Alvstad, C. (2003, May). Publishing Strategies of Translated Children ' s Literature in Argentina : A Combined Approach. *Meta: Journal Des Traducteurs*, 48(1-2), p.p. 266–275. Retrieved from: <https://www.erudit.org/fr/revues/meta/2003-v48-n1-2-meta550/006973ar/>

Athanasiadis, I., Papantonakis, G., Kaplanoglou, M., & Kaplanoglou, G. (2010, December). Children's Perceptions of Folktales and Narration in Greece: Evidence from a Novel Micro-data set. *Review of European Studies*, 2(2). p.p 67-86. Retrieved from www.ccsenet.org/res

Bassnet, S. (2012). The Translator as Cross-Cultural Mediator. In Malmkjær, K. & Windle, K. (Eds.): *The Oxford Handbook of Translation Studies*. Oxford: Oxford University Press.

Ben- Ari, N. (2013a). An open system of systems: Itamar Even-Zohar and the polysystem theory . In Millán, C. & Bartrina, F. (Eds.): *The Routledge Handbook of Translation Studies*. Abingdon, Oxon: Routledge.

Ben- Ari, N. (2013b). Taking up the challenge of a non-prescriptive approach to translation: Gideon Toury and descriptive translation studies. In Millán, C. & Bartrina, F. (Eds.): *The Routledge Handbook of Translation Studies*. Abingdon, Oxon: Routledge.

Borondo, M. (2006, January). Children's Literature Translation in Poland during the 1950s and the 1990s. In Joosen, V. & Vloeberghs, K. (Eds.): *Changing Concepts of Childhood and Children's Literature*. Newcastle: Cambridge Scholars Press.

- Buzelin, H. (2013). Sociology and translation studies. In Millán, C. & Bartrina, F. (Eds.): *The Routledge Handbook of Translation Studies*. Abingdon, Oxon: Routledge.
- Chace, F. T. (2011). Point of Departure. In Wolf, S. A., Coats, K., Enciso, P. & Jenkins, C. A. (Eds.): *Handbook of Research on Children's and Young Adult Literature*. New York: Routledge.
- Coillie, J. V. (2006). Character Names in Translation: A Functional Approach. . In Coillie, J. V., & Verschueren, W. P. (Eds.): *Children's Literature in Translation: Challenges and Strategies*. Abingdon, Oxon: Routledge.
- Coillie, J. V., & Verschueren, W. P. (2006). Preface. In Coillie, J. V., & Verschueren, W. P. (Eds.): *Children's Literature in Translation: Challenges and Strategies*. Abingdon, Oxon: Routledge.
- Damrosch, D. (2014). Translation and National Literature. In Bermann, S. & Porter, C. (Eds.): *A Companion to Translation Studies*. Chichester: John Wiley & Sons, Ltd.
- Dollerup, C. (2003, May). Translation for Reading Aloud. *Meta: Journal Des Traducteurs*, 48(1–2), p.p. 81-103. Retrieved from: <http://doi.org/10.7202/006959ar>.
- Donahaye, J. (2012). *Three percent?: Publishing data and statistics on translated literature in the United Kingdom and Ireland*. Wales, UK: Mercator Institute for Media, Languages and Cultures. Retrieved from: <https://www.lit-across-frontiers.org/wp-content/uploads/2013/03/Publishing-Data-and-Statistics-on-Translated-Literature-in-the-United-Kingdom-and-Ireland-A-LAF-research-report-March-2013-final.pdf>.
- English, J. F. (2005). *The Economy of Prestige: Prizes, Awards, and the Circulation of Cultural Value*. Cambridge: Harvard University Press.
- Fang, L. B., & In, X. (2013). Childhoods: Childhoods in Chinese Children's Texts—Continuous Reconfiguration for Political Needs. In Wu, Y., Mallan, K. &

- McGillis, R. (Eds.), *(Re)imagining the World: Children's Literature's Response to Changing Times*. New York: Springer Link.
- Ghesquiere, R. (2006). Why Does Children's Literature Need Translations? In Coillie, J. V., & Verschueren, W. P. (Eds.): *Children's Literature in Translation: Challenges and Strategies*. Abingdon, Oxon: Routledge.
- Godayol, P. (2013). Gender and translation. In Millán, C. & Bartrina, F. (Eds.): *The Routledge Handbook of Translation Studies*. Abingdon, Oxon: Routledge.
- Karaman-Kepeneci, Y. (2010). An analysis on children's rights in stories recommended for children in Turkey. *Journal of Peace Education*, 7(1), p.p. 65–83. Retrieved from: <http://doi.org/10.1080/17400200903370985>
- Kazakova, T. A. (2015). Strategies of Literary Translation. *Journal of Siberian Federal University*, 8(12), p.p. 2842–2847. Retrieved from: <http://doi.org/10.17516/1997-1370-2015-8-12-2842-2847>.
- Kovac, M., Wischenbart, R., Jursitzky, J., Kaldonek, S., & Coufal, J. (2010). *Literary Translation in Current European Book Markets. An analysis of authors, languages, and flow*. Rüdiger Wischenbart. Retrieved from <http://www.wischenbart.com/page-30>.
- Kovács, B., & Sharkey, A. J. (2014). The Paradox of Publicity. *Administrative Science Quarterly*, 59(1), p.p. 1–33. Retrieved from: <http://doi.org/10.1177/0001839214523602>.
- Kozikoglu, T. (2013) Turkish delight sweet or sour? The double face of the Turkish Children's Book Market. *Bookbird: A Journal of International Children's Literature*, 51(2), p.p. 71-75. Retrieved from: <http://muse.jhu.edu/article/502123>.
- Kruger, H. (2009). Language in education policy, publishing and the translation of children's books in South Africa. *Perspectives: Studies in Translatology*, 17(1), p.p. 33–61. Retrieved from: <http://doi.org/10.1080/09076760902878957>.
- Lathey, G. (2005). The Travels of Harry: International Marketing and the Translation of J. K. Rowling's Harry Potter Books. *The Lion and the Unicorn*, 29(2), p.p. 141–151. Retrieved from: <http://doi.org/10.1353/uni.2005.0028>.

- Lathey, G. (2006). The Translator Revealed Didacticism, Cultural Mediation and Visions of the Child Reader in Translators' Prefaces. In Coillie, J. V., & Verschueren, W. P. (Eds.): *Children's Literature in Translation: Challenges and Strategies*. Abingdon, Oxon: Routledge.
- Lathey, G. (2010). *The Role of Translators in Children's Literature: Invisible Storytellers*. New York: Routledge.
- Leininger, M., Dyches, T. T., Prater, M. A., & Heath, M. A. (2010). Newbery award winning books 1975-2009: How do they portray disabilities? *Education and Training in Autism and Developmental Disabilities*, 45(4), p.p. 583–596.
Retrieved from:
<https://scholarsarchive.byu.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.gr/&httpsredir=1&article=2346&context=facpub>.
- McKnight, D. M. (2010). Overcoming “ecophobia”: Fostering environmental empathy through narrative in children’s science literature. *Frontiers in Ecology and the Environment*, 8(6), 10–15. Retrieved from:
<http://doi.org/10.1890/100041>.
- Merill, C. A. (2013). Postcolonial translation: The politics of language as ethical praxis. In Millán, C. & Bartrina, F. (Eds.): *The Routledge Handbook of Translation Studies*. Abingdon, Oxon: Routledge.
- Munday, J. (2016). *Introducing translation studies: theories and applications (4th edition)*. Abingdon, Oxon: Routledge.
- Natsiopoulou, T. (2007). Children’s Literature in Greece in the End of the Twentieth Century. *The Journal of Children's Literature Studies*, 4(1), p.p. 55-69. Retrieved from:
https://www.researchgate.net/publication/278847306_Children's_Literature_in_Greece_in_the_End_of_the_Twentieth_Century
- Nikolajeva, M. (2011). Translation and Cross-cultural Reception. . In Wolf, S. A., Coats, K., Enciso, P. & Jenkins, C. A. (Eds.): *Handbook of Research on Children's and Young Adult Literature*. New York: Routledge.

- O' Connell, E. (2006). Translating for Children. In Lathey, G. (Ed.): *The Translation of Children's Literature: A Reader*. Clevedon: Multilingual Matters LTD.
- O' Sullivan, E. (2006). Does Pinocchio have an Italian Passport? What is Specifically National and what is International about Classics of Children's Literature. In Lathey, G. (Ed.): *The Translation of Children's Literature: A Reader*. Clevedon: Multilingual Matters LTD.
- O'Sullivan, E. (2013). Children's literature and translation studies. In Millán, C. & Bartrina, F. (Eds.): *The Routledge Handbook of Translation Studies*. Abingdon, Oxon: Routledge.
- Oittinen, R. (2000): *Translating for Children*. New York and London: Garland Publishing.
- Oittinen, R. (2006). The Verbal and the Visual: On the Carnivalism and Dialogics of Translating for Children. In Lathey, G. (Ed.): *The Translation of Children's Literature: A Reader*. Clevedon: Multilingual Matters LTD.
- Ostrosky, M. M., Mouzourou, C., Dorsey, E. A., Favazza, P. C., & Leboeuf, L. M. (2015). Pick a Book, Any Book. *Young Exceptional Children*, 18(1), p.p. 30–43. Retrieved from: <http://doi.org/10.1177/1096250613512666>.
- Özdem, Ö. (2015, October). Unravelling the Turkish Book Market for Foreigners. *Publishing Perspectives*. Retrieved from: <https://publishingperspectives.com/2015/10/unravelling-the-turkish-book-market-for-foreigners>.
- Panaou, P. & Tsilimeni, T. (2011). The Implied Reader of the Translation. In Wolf, S. A., Coats, K., Enciso, P. & Jenkins, C. A. (Eds.): *Handbook of Research on Children's and Young Adult Literature*. New York: Routledge.
- Papadatos, Y. S., & Politis, D. (2012). Raising the Profile of Today's Greek Children's Literature. *Review of European Studies*, 4(4), p.p. 23-28. Retrieved from: <http://dx.doi.org/10.5539/res.v4n4p23>.
- Rochester, S., & Lin, X. (2015). *The Publishing Landscape in China : New and Emerging Opportunities For British Writers*. Retrieved from

http://theliteraryplatform.com/wp-content/uploads/sites/2/2015/05/The_Publishing_Landscape_in_China_2015.pdf

Pascua Febles, I. (2005). Translating Cultural Intertextuality in Children's Literature. *Revista Canaria de Estudios Ingleses*, 51, p.p. 121–139. Retrieved from <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=1427731>

Pascua Febles, Isabel (2006): Translating Cultural References. The Language of Young People in Literary Texts. In Coillie, J. V., & Verschueren, W. P. (Eds.): *Children's Literature in Translation: Challenges and Strategies*. Abingdon, Oxon: Routledge.

Queiroga, M. G. De, & Fernandes, L. P. (2016). Translation of children's literature. *Cadernos de Tradução*, 36(1), p.p. 62–78. Retrieved from: <http://dx.doi.org/10.5007/2175-7968.2016v36n1p62>.

Rochester, S., & Lin, X. (2015). *The Publishing Landscape in China : New and Emerging Opportunities For British Writers*. London, United Kingdom: Nesta
Retrieved from http://theliteraryplatform.com/wp-content/uploads/sites/2/2015/05/The_Publishing_Landscape_in_China_2015.pdf

Sapiro, G. (2010). Globalization and cultural diversity in the book market: The case of literary translations in the US and in France. *Poetics*, 38(4), p.p. 419–439.
Retrieved from: <http://doi.org/10.1016/j.poetic.2010.05.001>

Sherry, S. (2015). *Discourses of Regulation and Resistance: Censoring Translation in the Stalin and Khrushchev era Soviet Union*. Edinburgh: Edinburgh University Press Ltd.

Stolt, B. (2006). How Emil Becomes Michel: On Translation of Children's Books. In Lathey, G. (Ed.): *The Translation of Children's Literature: A Reader*. Clevedon: Multilingual Matters LTD.

Tan, T. (2017, March). Children's Books in China 2017: An Overview of the Children's Book Market in China. *Publishers Weekly*. Retrieved from: <https://www.publishersweekly.com/pw/by-topic/international/international-book-news/article/73074-children-s-books-in-china-2017-an-overview-of-the-children-s-book-market-in-china.html>.

- Thomson-Wohlegemuth, G. (2006). Flying High: Translation of Children's Literature in East Germany. In Coillie, J. V., & Verschueren, W. P. (Eds.): *Children's Literature in Translation: Challenges and Strategies*. Abingdon, Oxon: Routledge.
- Thomson-Wohlegemuth, G. (2009). *Translation under State Control: Books for Young People in the German Democratic Republic*. New York: Routledge.
- Tsitsani, P., Psyllidou, S., Batzios, S. P., Livas, S., Ouranos, M., & Cassimos, D. (2012). Fairy tales: A compass for children's healthy development - a qualitative study in a Greek island. *Child: Care, Health and Development*, 38(2), p.p. 266–272. Retrieved from: <http://doi.org/10.1111/j.1365-2214.2011.01216.x>
- Tyulenev, S. (2014). *Translation and Society*. Abingdon, Oxon: Routledge.
- Vermeer, H. J. (1989). Skopos and Commission in Translational Action. In Chesterman, A. (Ed.). *Readings in Translation Theory*. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab
- Venuti, L. (2008). *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. London and New York: Routledge.
- Williams, J. A., Lincoln, N., & Palmer, N. (2012). The Human-Environment Dialog in Award-winning Children's Picture Books, *Sociological Inquiry*, 82(1), p.p. 145–159. <http://doi.org/10.1111/j.1475-682X.2011.00399.x>
- Windle, K. & Pym, A. (2012). European Thinking on Secular Translation. In Malmkjær, K. & Windle, K. (Eds.): *The Oxford Handbook of Translation Studies*. Oxford: Oxford University Press.
- Wittman, E. O. (2013). Literary narrative prose and translation studies. In Millán, C. & Bartrina, F. (Eds.): *The Routledge Handbook of Translation Studies*. Abingdon, Oxon: Routledge.
- Xu, L., & Fang, Q. (2008). Chinese publishing industry going global: Background and performance. *Publishing Research Quarterly*, 24(1), p.p. 64–72. Retrieved from: <http://doi.org/10.1007/s12109-008-9045-3>

Zervas, T. G. (2017). *Formal and Informal Education during the Rise of Greek Nationalism*. New York: Palgrave Macmillan.

Zgadzaj, J. & Roberts, N. (2013, February). Books in Translation: It's Time for Others to Join the Fight. *Publishing Perspectives*. Retrieved from: <https://publishingperspectives.com/2013/02/books-in-translation-its-time-for-others-to-join-the-fight/>.

ΠΑΙΔΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΑΝΑΦΕΡΘΗΚΑΝ ΣΤΟ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

Αγγελίδου, Μ. (2012). *Ιστορίες που της είπε η θάλασσα*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Αγγελίδου, Μ. (2013). *Ιστορίες που της είπε ο δρόμος*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Αλεξοπούλου- Πετράκη, Φρ. (2005). *Φίλοι;... φως φανάρι*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαδόπουλος

Ανδρικόπουλος, Ν. (2006). *Η χώρα με τους παράξενους ανθρώπους*. Αθήνα: Καλέντης.

Βαλάση, Ζ. (2004). *Επανάσταση Ονείρων*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.

Δελώνης, Αντ. (2004). *Ονειρεύομαι τη Ρουθ*. Αθήνα: Ψυχογιός

Δελώνης, Αντ. (2008). *Η εξομολόγηση*. Αθήνα: Άγκυρα.

Ζαραμπούκα, Σ. (1995). *Φίλοι φίλοι καρδιοφίλοι*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.

Ζέη, Α. (1995). *Ο μεγάλος περίπατος του Πέτρου*. Αθήνα: Κέδρος.

Ζέη, Α. (1995). *Το καπλάνι της βιτρίνας*. Αθήνα: Κέδρος.

Ζέη, Α. (2002). *Η Κωνσταντίνα και οι αράχνες της*. Αθήνα: Κέδρος.

Μακρής, Κ. Α. (2010). *Ο Πιοζ Νάμε και οι πέντε γάτες*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.

Μανδηλάρας, Φ. (2002). *Πώς γεννιούνται τα παιδιά*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.

Μανταδάκη, Σμ. (1996). *Το παραμύθι της Ασπροπαπουτσιτσας*. Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη.

- Μπουλώτης, Χρ. (2010). *Τα πολύτιμα σκουπίδια του κυρίου Νο*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Παναγιωτάκης, Γ.Κ. (2011). *Μικρόκοσμος*. Αθήνα: Κέδρος.
- Παπαθεοδούλου, Αντ. (2010). *Η πόλη που έδιωξε τον πόλεμο*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Παπαθεοδώρου, Β. (2000). *Σχολική παράσταση*. Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας.
- Παπαθεοδώρου, Β. (2007). *Χνότα στο τζάμι*. Αθήνα: Κέδρος.
- Παπαθεοδώρου, Β. (2008). *Το μεγάλο ταξίδι της κινέζικης πάπιας*. Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη.
- Παπαθεοδώρου, Β. (2009). *Στη διαπασών*. Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη.
- Παπαθεοδώρου, Β. (2012). *Οι άρχοντες των σκουπιδιών*. Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη.
- Παράσχου, Σ. (2003). *Η Κοκό*. Αθήνα: Μίλητος.
- Πέτροβιτς- Ανδρουτσοπούλου, Λ. (2010). *Η προφητεία του κόκκινου κρασιού*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Σερέφας, Σ. (2014). *Μήπως είμαι βλάκας*. Αθήνα: Μεταίχμιο,
- Τασάκου, Τζ. (2004). *Το σεντούκι με τα αμύθητα σεντέφια*. Αθήνα: Κέδρος.
- Τριβιζάς, Ευ. (1993). *Τα τρία μικρά λυκάκια*. Αθήνα: Μίνωας.
- Τσαλδάρη, Α. (2010). *Η Αριάδνη και τα ιερά κειμήλια του βυθού*. Αθήνα: Κέδρος.
- Rowling, J.K. (2001). *Ο Χάρι Πότερ και η φιλοσοφική λίθος*. (μτφ) Μάια Ρούτσου. Αθήνα: Ψυχογιός.
- Tolkien, J.R.R. (2002). *Ο άρχοντας των δαχτυλιδιών*. (μτφ) Ευγενία Χατζηθανάση – Κόλλια. Αθήνα: Κέδρος.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΑ ΠΑΙΔΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΩΝ ΚΑΤΑΛΟΓΩΝ ΤΟΥ ΕΠΙ

- Αγγέλου, Αγγ. & Σίνη Έ. (2014). *Πώς να κάνετε έναν ελέφαντα να χορέψει*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαδόπουλος.
- Αλεξοπούλου- Πετράκη, Φρ. (2005). *Φίλοι;... φως φανάρι*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαδόπουλος.
- Ανδρεάδη, Ε. (2014). *Γίνε πράκτορας του πλανήτη*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Ανδρεάδη, Ε. (2016). *Πράκτορες του πλανήτη: Η εκδίκηση του Πουφ*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Ανδρεάδη, Ε. (2017). *Πράκτορες του πλανήτη: Τα τέρατα των ωκεανών*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Δαρλάση, Αγγ. (2014). *Το παλιόπαιδο*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Ζέη, Α. (1995). *Το καπλάνι της βιτρίνας*. Αθήνα: Κέδρος.
- Ηλιόπουλος Β. (1997). *Ο Τριγωνοψαρούλης*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Ηλιόπουλος Β. (1998). *Ο Τριγωνοψαρούλης, ο Μαυρολέπιας κι ο τελευταίος ιππόκαμπος*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Ηλιόπουλος, Β. (2000). *Τριγωνοψαρούλης εναντίον μεγάλου καρχαρία*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Ηλιόπουλος, Β. (2003). *Ο αδερφός του Τριγωνοψαρούλη*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Ηλιόπουλος Β. (2004). *Όταν ο βιβλιοπόντικας συνάντησε την Τίτα Γραβιέρα*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Ηλιόπουλος, Β. (2006). *Ο Τριγωνοψαρούλης στον κόσμο των παράξενων ψαριών*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Ηλιόπουλος, Β. (2006). *Το παραμύθι της γέφυρας*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Ηλιόπουλος, Β. (2007). *Τα γενέθλια του Τριγωνοψαρούλη*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Ηλιόπουλος Β. (2007). *Το χριστουγεννιάτικο τραπέζι του βιβλιοπόντικα*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.

- Ηλιόπουλος, Β. (2008). *Η Μεσόγειος είμαι εγώ και δεν είμαι πια εδώ!.* Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Ηλιόπουλος, Β. (2009). *Η μικρή Γοργόνα πώς να ζήσει στο Σκουπιδονήσι;.* Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Ηλιόπουλος, Β. (2009). *Παιδιά σε δράση! Η ώρα να σώσουμε τη Γη έχει φτάσει.* Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Ηλιόπουλος, Β. (2010). *Το Αστροπελέκι με την περιέργεια βρίσκει λύση για την ενέργεια.* Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Ηλιόπουλος, Β. (2011). *Ο Τριγωνοψαρούλης επιστρέφει.* Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη
- Ηλιόπουλος Β. (2012). *Ο βιβλιοπόντικας.* Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Ηλιόπουλος, Β. (2013). *Με το ποδήλατό μου αρχηγό το αυτοκίνητο νικώ.* Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη
- Ηλιόπουλος Β. (2013). *Μυστήριο στη βιβλιοποντικοθήκη.* Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Ηλιόπουλος, Β. (2013). *Ο κότσυφας απαιτεί το δάσος να σωθεί.* Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Θεοχάρη, Α. (2012). *Το σιτάρι.* Αθήνα: Εκδοτικός Οίκος Α.Α. Λιβάνη.
- Λαδά, Έ. (1999). *Τα γενέθλια της Ινφάντα* (διασκευή). Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Μανανεδάκη, Κ. (2011). *Παλιά επαγγέλματα ζωντανέψτεε...!.* Αθήνα: Εκδοτικός Οίκος Α. Α. Λιβάνη.
- Μάστορη, Β. (2005). *Δωριλένια.* Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Μάστορη, Β. (2006). *κουκλίνα.* Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Μανδηλάρας, Φ. (2008). *Τα τρελομπαλάκια.* Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Μπίνιου, Α. (2006). *Η Ταρώ και ο Ζαχαροζυμωμένος.* Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Μπίνιου, Α. (2007). *Τα χειρόγραφα του πύργου.* Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Μπίνιου, Α. (2007). *Το κατόρθωμα του Δάκρυ.* Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.

- Μπουλώτης, Χρ. (1999). *Ο Τομ Τιριτόμ και η πολιτεία που ήταν χωρισμένη στα δυο*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Μπουλώτης, Χρ. (2011). *ΟΥΦ! Οι απίθανες ιστορίες του Άρη*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Παπαθεοδούλου, Αντ. (2010). *Η πόλη που έδιωξε τον πόλεμο*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Παπαθεοδούλου, Αντ. (2011). *Οι καλοί και οι κακοί πειρατές*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαδόπουλος.
- Παπαθεοδούλου, Αντ. (2012). *Οι καλοί και οι κακοί ιππότες*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαδόπουλος.
- Παπαθεοδούλου, Αντ. (2013). *Οι καλές και οι κακές μάγισσες*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαδόπουλος.
- Παπαθεοδούλου, Αντ. (2014). *Ο γύρος του κόσμου σε 80 ημέρες*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαδόπουλος.
- Παπαθεοδούλου, Αντ. (2014). *Όταν μεγαλώσω μπορώ να γίνω...* Αθήνα: Ίκαρος.
- Παπαθεοδούλου, Αντ. (2015). *20.000 λεύγες κάτω από τη θάλασσα*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαδόπουλος.
- Παπαθεοδούλου, Αντ. (2015). *Από τη Γη στη Σελήνη*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαδόπουλος.
- Παπαθεοδούλου, Αντ. (2015). *Ταξίδι στο κέντρο της Γης*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαδόπουλος.
- Παπαθεοδούλου, Αντ. (2016). *Οχ, χταπόδι λάθος πόδι*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαδόπουλος.
- Παπαθεοδούλου, Αντ. (2016). *Ροβήρος ο κατακτητής*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαδόπουλος.
- Παπαθεοδώρου, Β. (2008). *Το μεγάλο ταξίδι της κινέζικης πάπιας*. Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη.

Παπαθεοδώρου, Β. (2010). *Μια αστεία επιδημία*. Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη.

Ρασιδάκη, Χρ. (2013). *Ξέρω να λέω όχι*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.

Τσόφλης, Α. (2013). *Δαίδαλος και Ικαρος*. Αθήνα: Bookstars – Γιωγγαράς.

Τσόφλης, Α. (2014). *Θησέας, οι πρώτες περιπέτειες*. Αθήνα: Bookstars – Γιωγγαράς.

Τσόφλης, Α. (2014). *Ορφέας και Ευρυδίκη*. Αθήνα: Bookstars – Γιωγγαράς.

Τσόφλης, Α. (2014). *Σίσυφος*. Αθήνα: Bookstars – Γιωγγαράς.